

**UJEDINJENE
NACIJE**

Medunarodni sud za krivicno gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
medunarodnog humanitarnog prava
pocinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-98-30/1-T
Datum: 2. novembar 2001.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJECEM

U sastavu: sudija Almiro Rodrigues, predsjedavajući
sudija Fouad Riad
sudija Patricia Wald

Sekretar: g. Hans Holthuis

TUŽILAC

protiv

**MIROSLAVA KVOCKE
MILOJICE KOSA
MLAĐE RADICA
ZORANA ŽIGICA
DRAGOLJUBA PRACA**

PRESUDA

Tužilaštvo:

gda Susan Somers
g. Kapila Waidyaratne
g. Daniel Saxon

Odbrana:

g. Krstan Simic za g. Kvocku
g. Žarko Nikolic za g. Kosa
g. Toma Fila za g. Radica
g. Slobodan Stojanovic za g. Žigica
g. Jovan Simic za g. Praca

SADRŽAJ

I. UVOD.....	1
II. UTVRĐENO CINJENICNO STANJE.....	4
A. POZADINA, KONTEKST I FORMIRANJE LOGORA.....	4
1. Raspad SFRJ.....	4
2. Prijedorska regija.....	5
3. Stvaranje logora Omarska, Keraterm i Trnopolje.....	6
B. LOGOR OMARSKA.....	9
1. Upravljanje logorom Omarska.....	9
2. Uslovi zatoceništva i postupanje prema zatocenicima u logoru Omarska.....	16
C. LOGORI KERATERM I TRNOPOLJE.....	34
D. ZAKLJUCAK.....	35
III. MJERODAVNO PRAVO I PRAVNI ZAKLJUCI.....	37
A. CLANOVI 3 I 5 STATUTA.....	38
1. Preduslovi za krivicna djela iz clana 3.....	38
2. Preduslovi za krivicna djela iz clana 5.....	39
3. Konstitutivni elementi krivicnih djela kojima se tereti prema clanovima 3 i 5.....	40
B. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE.....	59
1. Mjerodavno pravo.....	59
2. Primjena testa na krivicna djela u stjecaju koja su navedena u Izmijenjenoj optužnici.....	60
C. TEORIJE O ODGOVORNOSTI.....	65
1. Uvod.....	65
2. Individualna odgovornost prema clanu 7(1).....	66
3. Odgovornost nadredenog prema clanu 7(3).....	90
4. Zakljucak - logor Omarska - udruženi zlocinacki poduhvat.....	91
IV. KRIVICNA ODGOVORNOST OPTUŽENIH.....	92
A. MIROSLAV KVOCKA.....	95
1. Uvod.....	95
2. Kvočkini licni podaci.....	95
3. Dolazak Kvočke u logor Omarska.....	99
4. Duljina Kvočkinog boravka u logoru Omarska.....	101
5. Dužnosti i položaj Kvočke u logoru Omarska.....	102
6. Da li je Kvočka znao za logorske uslove i zlostavljanje za vrijeme svog boravka u logoru.....	108
7. Sposobnost i pokušaji Kvočke da spriječi zlocine ili ublaži patnje.....	111
8. Da li je Kvočkino učešće u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu, dovoljno znacajno da povlaci krivicnu odgovornost?.....	116
9. Krivicna odgovornost Miroslava Kvočke.....	118
B. DRAGOLJUB PRČAC.....	121
1. Uvod.....	121
2. Prčacevi licni podaci.....	122
3. Prčacev dolazak i duljina njegovog boravka u logoru Omarska.....	122
4. Prčaceve dužnosti i položaj u logoru.....	123
5. Da li je Prčac znao za logorske uslove i zlostavljanje tokom svog boravka u logoru.....	127
6. Prčaceva licna uključenost u zlostavljanja.....	130
7. Da li je Prčacevo učešće u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu, dovoljno znacajno da povlaci krivicnu odgovornost?.....	132

8. Krivicna odgovornost Dragoljuba Prcaca.....	133
C. MILOJICA KOS.....	135
1. Uvod.....	135
2. Licni podaci Kosa	135
3. Kosov dolazak i duljina njegovog boravka u logor u Omarska	135
4. Dužnosti i položaj Kosa u logoru Omarska	136
5. Da li je Kos znao za logorske uslove i zlostavljanje tokom svog boravka u logoru.....	139
6. Kosova licna i direktna ukljucenost u zlostavljanja	140
7. Da li je Kosovo ucešce u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu, dovoljno znacajno da povlaci krivicnu odgovornost?	142
8. Krivicna odgovornost Milojice Kosa.....	143
D. MLAĐO RADIC	145
1. Uvod.....	145
2. Radicevi licni podaci.....	145
3. Radicev dolazak i duljina njegovog boravka u logoru Omarska	146
4. Radiceve dužnosti i položaj u logoru.....	146
5. Krivicna djela koja su pocinili stražari u Radicevoj smjeni	149
6. Da li je Radic znao za logorske uslove i zlostavljanje tokom svog boravka u logoru.....	152
7. Radiceva licna ukljucenost u seksualno nasilje	154
8. Da li je Radicevo ucešce u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu, bilo dovoljno znacajno da povlaci krivicnu odgovornost?.....	158
9. Krivicna odgovornost Mlade Radica	159
E. ZORAN ŽIGIC	163
1. Uvod.....	163
2. Logor Omarska	164
3. Logor Keraterm.....	171
4. Logor Trnopolje	187
5. Zakljucak.....	188
6. Krivicna odgovornost Zorana Žigica	189
V. ODMJERAVANJE KAZNI.....	192
A. PRIMJENJIVE ODREDBE	193
B. NACELA ODMJERAVANJA KAZNI.....	196
C. ODMJERAVANJE KAZNI.....	200
1. Miroslav Kvočka	200
2. Dragoljub Prcac.....	201
3. Milojica Kos	202
4. Mlado Radic	203
5. Zoran Žigic	205
VI. DISPOZITIV	206
A. KAZNE	206
1. Miroslav Kvočka	206
2. Dragoljub Prcac.....	206
3. Milojica Kos	207
4. Mlado Radic	208
5. Zoran Žigic	208
B. URACUNAVANJE VREMENA PROVEDENOG U PRITVORU.....	209
VII. PRILOZI	210
A. ISTORIJAT POSTUPKA.....	210
1. Uvod.....	210
2. Optuženi	210

3. Glavne faze postupka	213
B. KRATKA HRONOLOGIJA	221
C. GLOSAR – CITATIIZ PRAVNIH TEKSTOVA IOSNOVNE SKRACENICE.....	222
D. IZMIJENJENA OPTUŽNICA.....	229
E. KARTA ISTOCNE BOSNE I SNIMCI	252
1. Karta autonomnih oblasti bosanskih Srba.....	252
2. Snimak logora Omarska koji prikazuje upravnu zgradu i bijelu kucu.....	253
3. Zracni snimak logora Omarska koji prikazuje (s lijeva na desno):	254
4. Snimak zatocenika u logoru Trnopolje (dokazni predmet P3/172D)	255

I. UVOD

1. Dana 30. aprila 1992. godine, na području Prijedora, smještenom u sjeveroistocnom dijelu Bosne i Hercegovine, “život se izmijenio preko noci, u roku od 24 sata”.¹ Toga su dana srpske snage preuzele vlast u Prijedoru bez prolijevanja krvi i proglasile svoju namjeru da tu oblast preimenuju u “Srpsku opštinu Prijedor”. Nakon preuzimanja vlasti, nesrpsko stanovništvo je ostalo bez posla, njihova djeca više nisu smjela da idu u školu i sloboda kretanja im je bila ograničena. Radio je emitovao propagandu protiv Muslimana i Hrvata, a džamije i katolicke crkve postale su meta uništavanja.²

2. Manje od mjesec dana nakon preuzimanja vlasti, srpske snage su nacule da lokalni Muslimani i Hrvati planiraju oružani ustanak protiv nove srpske vlasti. Da bi se ugušio ustanak, krajem maja 1992. godine osnovani su logori Omarska, Keraterm i Trnopolje kao “sabirni centri” za otkrivanje lica za koja se sumnja da saraduju s opozicijom.³ U početku se očekivalo da će ti logori biti kratkog vijeka, da će trajati otprilike 15 dana.⁴ Međutim, nakon što su Srbi uspjeli da poraze pobunjenike, logori su nastavili da funkcionišu punim kapacitetom do kraja augusta, kada su raspušteni pod pritiskom međunarodne zajednice.⁵

3. Oni koji su preživjeli ove logore došli su u Hag da svjedoče. Deseci svjedoka dali su iskaz pred Pretresnim vijećem o bijednim uslovima u kojima su ih držali zatocene. Velika većina dokaza odnosila se na logor Omarska, za koji se govorilo da je bio najgrozniji po nehumanom postupanju i uslovima. Logor Omarska je bio prvi logor koji je zatvoren nakon što je međunarodna zajednica saznala da se tamo ubija i teško zlostavlja na hiljade zatocenih ne-Srba.⁶ Pretresno vijeće je saslušalo ukupno 139 svjedoka tokom 113 dana suđenja i pregledalo 489 dokaznih predmeta.⁷

---

¹ Emir Beganovic, T. 1345.

² Svjedok J, T. 4730-4735; Emir Beganovic, T. 1344-1346; Azedin Oklopcic, T. 1670-1671.

³ Mirko Ješić, T. 11703, 11762-11763.

⁴ Miroslav Kvočka, T.864. To su potvrdili i drugi svjedoci, npr. Milenko Jasnić: “Željko nam je rekao da će funkcionisati 10 ili 15 dana dok se ne ustanovi ko je napao Prijedor, ko je dobio – nabavio oružje, ko je odgovoran i tako dalje.”, T.11534.

⁵ Dokazi pokazuju da su predstavnici medija obišli logore krajem jula i u augustu 1992. *Vidi npr.* svjedokinja B, T. 2418-2419; nadalje, Radic je svjedocio da su ga neki novinari snimili fotoaparatom dok su obilazili logor. Mlado Radic, T. 11180.

⁶ Emir Beganovic, koji je bio zatocen u Omarskoj za sve vrijeme funkcionisanja ovog logora, procjenjuje da je u njemu bilo zatoceno 3.000 ljudi: T.1391, a tako tvrdi i bivši zatoceni svjedok AK, T.2008. *Vidi i* svjedocenje zatocenice Zlate Cikote, koja procjenjuje da je hranu dobivalo 600 ljudi na sat, tokom 4 ili 5 sati dnevno, T.3327. Svjedok odbrane Cedo Veluta potvrđuje da je u logoru bilo zatoceno nekoliko hiljada lica. Cedo Veluta, T. 7455. Svjedok odbrane Dragan Popovic, stražar u logoru, procjenjuje da je tamo bilo 2.000 do 2.500 zatvorenika. Dragan Popovic, T. 7727. Daktilografkinja Nada Markovska procjenjuje da je u logoru moglo biti više od 2.000 zatvorenika odjednom. Nada Markovska, T. 7800.

⁷ Za detaljniji prikaz, *vidi* Prilog A “Istorijat postupka”. Pretresno vijeće je uzelo u obzir, kao potvrdu dosljednog nacina ponašanja, iskaze nekih svjedoka odnosno navodna krivična djela koja nisu obuhvaćena optužnicom ni sadržana

4. Optuženi u ovom predmetu su Miroslav Kvočka, Dragoljub Prcac, Milojica Kos (zvani Krle), Mlado Radic (zvani Krkan) i Zoran Žigic (zvani Žiga). U vrijeme kad je formiran logor Omarska, Kvočka i Radic su bili profesionalni policajci u stanici policije Omarska, Prcac je bio penzionisani policajac i kriminalistički tehničar koji je mobilisan i raspoređen u stanicu policije Omarska, a Kos i Žigic su bili civili - Kos je bio konobar, a Žigic taksista, a obojica su mobilisani kao rezervni policajci. Kvočka, Kos, Radic i Prcac su kasnije raspoređeni na razne dužnosti u obezbjeđenju odnosno administraciji u logoru Omarska. Žigic je kratko vrijeme radio u logoru Keraterm na dostavi snabdijevanja; uz to su mu redovito kao civilu dopuštali da ulazi u logore Omarska, Keraterm i Trnopolje. Niti jedan od optuženih nije imao značajnu ulogu u osnivanju logora, ni u utvrđivanju službenog režima koji se tamo provodio nad zatocenicima.

5. Optužba tvrdi da svi optuženi podliježu individualnoj odgovornosti prema članu 7(1) Statuta zbog djela ili propusta koje su pocinili nad zatocenicima u tim logorima. Nadalje, optužba traži da se Kvočki, Prcacu, Kosu i Radicu pripiše odgovornost nadređenog prema članu 7(3) Statuta za krivična djela koja su pocinili njihovi podređeni, a oni ih, kako navodi optužba, nisu spriječili, zaustavili ni kaznili.⁸

6. Kad je optužba završila izvođenje svojih dokaza, Pretresno vijeće je Kvočku, Kosa, Radica i Prcaca oslobodilo određenih optužbi jer su se odnosile na logore Keraterm i Trnopolje. Pretresno vijeće je utvrdilo da optužba nije uspjela izvesti dovoljno dokaza koji bi povezali ove optužene sa zlostavljanjima pocinjenima u logoru Keraterm ili Trnopolje, odnosno dokaza koji bi pokazali da su oni za njih odgovorni.⁹

7. Ova presuda podijeljena je na sedam dijelova. Ovaj Uvod čini dio I. Cinjenično stanje koje je Pretresno vijeće utvrdilo nalazi se u Dijelu II i počinje narativnim pregledom događaja koji su doveli do osnivanja logora, a u nastavku se bavi funkcionisanjem svakog pojedinog logora i dokazima za krivična djela koja su u njima pocinjena. Dio III ove presude daje pravni okvir za analiziranje cinjenica iznesenih u Dijelu II. Pretresno vijeće razmatra potrebne pravne elemente kršenja zakona i običaja ratovanja i zločina protiv čovječnosti, zatim utvrđuje pod kojim se okolnostima optuženog može osuditi za više od jednog krivičnog djela na temelju istih cinjenica, a potom ispituje opšta načela kojima je regulisano pripisivanje krivične odgovornosti. Na temelju cinjeničnih zaključaka iz Dijela II i pravnog okvira iz Dijela III, Pretresno vijeće u Dijelu IV daje svoje konačne zaključke u pogledu krivične odgovornosti svakog od optuženih na osnovu uloge

---

u prilogu optužnici, ako je smatralo da su vjerodostojni i ako su optuženi bili dovoljno unaprijed obaviješteni u skladu s pravilom 93.

⁸ Za detaljniji prikaz, vidi Prilog D, Izmijenjena optužnica.

⁹ *Vidi* Odluku po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, 15. decembra 2000.

koju je odigrao u funkcionisanju jednog ili više logora. Dio V ove presude bavi se pitanjima koja se odnose na odmjeravanje kazne, dok Dio VI sadrži dispozitiv. Naposljetku, Dio VII se sastoji od pet priloga.

II. **UTVRĐENO CINJENICNO STANJE**

A. **POZADINA, KONTEKST I FORMIRANJE LOGORA**

8. Djela koja se pripisuju optuženima pocinjena su općenito u isto vrijeme i na istim lokacijama kao i krivična djela pripisana Dušanu Tadicu, čiju je presudu Međunarodni sud donio 24. januara 2000.¹⁰ Strane u ovom predmetu složile su se sa nizom činjenica koje su iznesene u prvostepenoj presudi u predmetu *Tadic*, koje se odnose na istorijski, geografski, vojni i politički kontekst sukoba nastalog nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljnjem tekstu: SFRJ ili bivša Jugoslavija), naročito u opštini Prijedor, a koje su dovele do osnivanja logora u Omarskoj, Trnopolju i Keratermu. Činjenice oko kojih su se strane usaglasile usvojilo je Pretresno vijeće u svojoj “Odluci kojom se formalno prima na znanje”.¹¹ Osim toga, odbrana optuženog Radica podnijela je izvještaj vještaka o pozadini sukoba,¹² na što je optužba uzvratila podnošenjem svog izvještaja.¹³ U nastavku se iznose glavne odrednice tih izvještaja.

1. Raspad SFRJ

9. Prema jugoslovenskom Ustavu iz 1946. godine, SFRJ se dijelila na šest republika – Srbiju, Hrvatsku, Sloveniju, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Crnu Goru.¹⁴ Stanovništvo Bosne i Hercegovine je, više od bilo koje druge republike bivše Jugoslavije, stoljećima bilo višenacionalnog sastava, pri čemu su Srbi, Hrvati i Muslimani bili najveće nacionalne grupe.¹⁵ Nakon Drugog svjetskog rata, maršal Tito i njegov komunistički režim preduzimali su cijeli niz mjera u cilju potiskivanja i kontrolisanja svih nacionalističkih tendencija, ali unatoc nastojanjima vlasti, jugoslovensko stanovništvo i dalje je bilo veoma svjesno svog takozvanog nacionalnog identiteta.¹⁶ Međutim, osim razlike u vjeroispovijesti (a donekle i u običajima i kulturi), sve tri većinske grupe u Bosni i Hercegovini slavenskog su porijekla, govore istim jezikom (osim manjih regionalnih razlika), često stupaju u miješane brakove i često imaju ista prezimena.¹⁷

---

¹⁰ Presuda o kazni u predmetu *Tadic* od 26. januara 2000.

¹¹ Odluka kojom se formalno prima na znanje. Usaglašene činjenice sadržane su u Prilogu 1 “Zahtjeva Tužilaštva za primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno” od 11. januara 1999.

¹² Predtekst i kontekst ratnih zbivanja u Prijedoru, mišljenje vještaka Nenada Kecmanovica, D34/3.

¹³ Revizija izvještaja vještaka “Nalaz i mišljenje dr. Nenada Kecmanovica”, koju je sastavio dr. Robert J. Donia i koja je zavedena 30. marta 2001.

¹⁴ Odluka kojom se formalno prima na znanje, 8. juni 2000., par. 49.

¹⁵ Odluka kojom se formalno prima na znanje, par. 1.

¹⁶ Odluka kojom se formalno prima na znanje, par. 48 i 58.

¹⁷ Odluka kojom se formalno prima na znanje, par. 62 i 63.

10. Godine 1990. u svakoj od republika održani su prvi višestranački izbori, na kojima su pobijedile izrazito nacionalističke stranke, što je navijestilo raspad federacije.¹⁸ U Bosni i Hercegovini te su stranke bile muslimanska Stranka demokratske akcije (SDA), Srpska demokratska stranka (SDS) i Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Slovenija i Hrvatska su 25. juna 1991. proglasile svoju nezavisnost od SFRJ.¹⁹ U Bosni i Hercegovini su bosanski Srbi bili protiv referenduma o nezavisnosti, koji je održan u februaru 1992. godine; velika većina nije izašla na glasanje. Usprkos tome, Bosna i Hercegovina proglasila je nezavisnost u martu 1992. Njenu nezavisnost su u aprilu 1992. godine priznale Evropska zajednica i Sjedinjene Američke Države. Srbi su 9. januara 1992. proglasili Republiku srpskog naroda u Bosni i Hercegovini (koja je kasnije postala Republika Srpska), a bilo je predviđeno da stupi na snagu nakon formalnog međunarodnog priznanja Republike Bosne i Hercegovine.

2. Prijedorska regija

11. U septembru 1991. proglašeno je nekoliko srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini. Jedna od njih, srpska Autonomna regija Krajina (ARK), sastojala se od banjalucke regije i okolnih opština; međutim, prijedorska opština, u kojoj je SDA imala nezatnu većinu, nije pristupila Autonomnoj regiji. U autonomnim oblastima formirani su krizni štabovi, koji su preuzeli funkciju vlasti i općenito upravljanje opštinama; članovi tih štabova bili su vođe SDS-a, komandanti JNA u tim područjima i pripadnici srpske policije. Krizni štab ARK-a osnovan je u aprilu ili maju 1992.

12. Dana 30. aprila 1992., SDS je uz pomoć policije i vojnih snaga preuzeo kontrolu nad Prijedorom. Vojnici JNA zauzeli su sve značajne institucije u gradu i proglasili svoju namjeru da preimenuju ovu opštinu u "Srpsku opštinu Prijedor". Osnovan je lokalni krizni štab koji je upravljao tim područjem i provodio odluke centralnog kriznog štaba ARK-a sa sjedištem u Banjoj Luci. Odmah su pocela zlostavljanja ne-Srba. Prema iskazu je dnog svjedoka:

Izenada su se pojavili kontrolni punktovi u gradu na svim glavnim raskrsnicama, pred svim važnim institucijama, svuda po gradu, tako da su građani morali da prolaze kroz te kontrolne punktove. Maltretirali su ih, Muslimane ili Hrvate... tako da se život preko noci izmijenio.²⁰

13. Diskriminacijsko ponašanje, koje je dovelo do sve većih tenzija između srpskih vlasti i drugih nacionalnosti, kulminiralo je napadima na dijelove nesrpskog stanovništva u mjestima gdje je pružan otpor novom režimu. Srpske snage su 23. maja 1992. napale i preuzele kontrolu nad selom Hambarine, u kojem je većinsko bilo muslimansko stanovništvo, što je s vremenom dovelo do raseljavanja

¹⁸ Odluka kojom se formalno prima na znanje, par. 70.

¹⁹ Odluka kojom se formalno prima na znanje, par. 113.

²⁰ Emir Beganovic, T.1345.

otprilike 20.000 ne-Srba. Sljedećeg dana je pokrenut uspješan napad na Kozarac, koji je takode smješten na većinski muslimanskom području (otprilike 27.000 ne-Srba živjelo je na širem području Kozarca, a od 4.000 stanovnika u samom gradu, 90% su bili Muslimani). Veliki broj Muslimana na tim područjima koji nije uspio pobjeći pred napadima okupljen je, zarobljen i zatocen u jednom od tri logora o kojima je riječ u ovom predmetu.

14. Isti je sistem primijenjen 30. maja 1992. u Prijedoru, nakon neuspješnog pokušaja pripadnika nesrpskog stanovništva da ponovo preuzmu kontrolu nad gradom. Muslimanima je naredeno putem radija da izvjesu bijele plahte pred svojim kucama u znak lojalnosti prema srpskim vlastima,²¹ da zavežu bijelu maramu oko miške i krenu prema centru grada. Emir Beganovic je bio među onima koji su poslušali upute, i posvjedocio je da je vidio nekoliko mrtvih tijela na putu do centra grada. Po dolasku se pridružio grupi od otprilike 2.000 ljudi, uglavnom Muslimana, ali je bilo i nešto Hrvata, koji su se okupili ispred nekih stambenih zgrada. Tu grupu su podijelili u dvije podgrupe: muškarce od 15 do 65 godina u jednu grupu, a žene, djecu i starce u drugu grupu.²² Ostale su usmjerili prema hotelu "Balkan", takode u centru grada, gdje su i oni podijeljeni u dvije grupe.²³ Muškarce s obiju lokacija ukrcali su na autobuse koji su prvo krenuli prema stanici policije (zgradi "SUP-a" odnosno Sekretarijata za unutrašnje poslove) u gradu. Neki pojedinci su uhapšeni kasnije tokom ljeta na temelju unaprijed utvrđene liste intelektualaca i istaknutih društvenih licnosti. Takvi društveni rukovodioci redovito su odvođeni u stanicu policije Prijedor i premlaćivani.²⁴

3. Stvaranje logora Omarska, Keraterm i Trnopolje

15. Svi muškarci ne-Srbi uhapšeni su i odvedeni u SUP, odakle su autobusima odvedeni u logor Omarska ili u logor Keraterm. Žene, djecu i starije obično su odvodili u logor Trnopolje.

16. Logor Omarska se nalazio na mjestu bivšeg rudnika željezne rude površinskog kopa ispred sela Omarska. Logor Keraterm je osnovan u prostorijama fabrike keramičkih proizvoda, a logor Trnopolje je obuhvatao kompleks zgrada u selu Trnopolje, između ostalog nekadašnju školu, kino i dom kulture.

17. Iako se već počelo raditi na uspostavljanju logora, u koji su oko 27. maja počeli pristizati zatoceni i logorsko osoblje, tek 31. maja 1992. načelnik policije u Prijedoru, Simo Drljaca, dao je

---

²¹ Azedin Oklopcic, T. 1679.

²² Emir Beganovic, T. 1350-1354.

²³ *Vidi, npr.* svjedok AJ, T.1573; Azedin Oklopcic, T.1688; svjedok DA/3, T. 7876-7877.

²⁴ Sifeta Sušić, T. 2993; svjedok Y, T. 3580-3581; Nusret Sivac, T. 3970-3971; svjedokinja J, T. 4735-4736.

zvanicno naredenje da se osnuju logori.²⁵ Naredenje Sime Drljace odnosilo se na osnivanje “privremenog sabirališta za lica koja se zarobe u borbi ili budu lišena slobode na osnovu operativnih saznanja Službi bezbjednosti” u industrijskom kompleksu površinskog kopa rudnika Ljubija u blizini sela Omarska, jugoistocno od Prijedora. Na kraju Drljacinog naredenja stajala je direktiva: “Najstrožije zabranjujem davanje informacija bilo koje vrste u vezi sa funkcionisanjem ovog sabirališta”.²⁶

18. Logor Omarska je prvobitno trebao biti kratkog vijeka. Prema iskazu optuženog Kvocke, ocekivalo se da ce prestati s radom nakon otprilike 15 dana.²⁷ Medutim, ipak je nastavio funkcionisati do pred kraj augusta 1992. Inspektori su sastavili spiskove ljudi koje je trebalo uhapsiti i dopremiti u logor na temelju informacija koje su dobili za vrijeme ispitivanja zatocenika.²⁸

19. Svi zatocenici u logoru ispitani su barem jedanput,²⁹ a ispitivanja su obicno bila popracena teškim tjelesnim i duševnim patnjama. Zatocenici su se nakon ispitivanja dijelili u tri kategorije: u prvoj su bili oni koji su predstavljali najveću prijetnju za srpski režim, a kategorisani su kao “lica koja su neposredno organizovala i ucestvovala u oružanoj pobuni”; u drugoj su bila “lica koja su osumnjicena za organizovanje, pomaganje, finansiranje i ilegalnu nabavku oružja”³⁰ grupi koja je pružala otpor; a treća kategorija se svodila na, po rijecima Sime Drljace, “bezbjedonosno neinteresantna lica”.³¹ Prvobitno se planiralo da se ovi iz posljednje kategorije prebace u Trnopolje ili puste na slobodu. Ostali su trebali da budu prebaceni u logor “ratnih zarobljenika” Manjaca.³² Optužba je predocila popis od 174 osobe u kategoriji jedan, koji je sastavljen u logoru Omarska 28. jula 1992.³³ Pretresno vijeće primjećuje da se među imenima koja se pojavljuju na toj listi nalaze i imena dviju žena čija su tijela pronađena mnogo godina kasnije, kao i jedne žene koju nakon zatvaranja logora u Omarskoj više niko nije vidio.³⁴ Oni koji su bili u kategoriji jedan doživjeli su daleko najgori tretman u Omarskoj.

---

²⁵ Kvočka je svjedocio da mu je 28. maja naredeno da aktivira rezervne policijske snage da rade u centru i da je te večeri s ljudima došao u logor Omarska i tamo zatekao zatvorenike, T. 848-862.

²⁶ Dokazni predmet P 2/4.11.

²⁷ Miroslav Kvočka, T.864.

²⁸ Mirko Ješić, T. 11712. Spiskovi datirani od 6. do 23. jula 1992., koje je potpisao Simo Drljaca, predoceni su kao dokazni predmet odbrane D39/5.

²⁹ Svjedokinja B, T. 2369.

³⁰ Dokazni predmet D38/1, str. 6; *vidi takode* Mirko Ješić, T. 11703.

³¹ Dokazni predmet P 2/3.33, str. 1, 6. Službeni izvještaj o logorima objašnjava da su ta lica “dovedena sa prostora gdje su izvedena borbena dejstva, a tu su se zatekla zbog toga što im je od strane njihovih ekstremista onemogućeno izvlacenje na bezbjedan prostor”. Vidi i svjedokinju Nadu Markovski, T. 7788.

³² Dokazni predmet D38/1, str. 6. Kvočka je takode izjavio da je čuo stražare kako govore o kategorijama i da ga je jednom prilikom Gruban upozorio da je njegov šurjak u kategoriji onih koji idu u Manjacu. Miroslav Kvočka, T. 8222.

³³ Dokazni predmet P 3/204.

³⁴ Identifikovane su kao: Edna Dautovic, Sadeta Medunjanin i Hajra Hadžić.

20. Simo Drljaca je 5. augusta 1992. obavijestio svoje nadredene u Banjoj Luci da je

Stanica javne bezbjednosti Prijedor u saradnji sa nadležnim službama bezbjednosti iz CSB Banja Luka [Centar službi bezbjednosti] i vojske Republike Srpske Bosne i Hercegovine završila operativnu obradu nad ratnim zarobljenicima.

Na osnovu rezultata operativne obrade ustanovljeno je da 1466 lica podliježu krivicioj odgovornosti za koje postoji uredna dokumentacija koju cemo dana 06.08.1992. godine skupa sa svim licima pod oružanom pratnjom sprovesti u vojni logor Manjaca. Preostali broj lica predstavlja bezbjedonosno neinteresantnu skupinu radi cega ce istog dana biti premješteni u prihvatni kamp u mjestu Trnopolje...

Na osnovu navedenog prestaje potreba za daljnjim radom istražnog centra u mjestu Omarska...³⁵

Logor je napokon zatvoren krajem augusta 1992, što znaci da je funkcionisao nešto manje od 3 mjeseca.³⁶

21. Prema izvještaju o logorima na banjaluckom podrucju koji su sastavile vlasti bosanskih Srba (u daljnjem tekstu: službeni izvještaj o logorima),³⁷ za vrijeme funkcionisanja logora Omarska kroz logor su prošla 3.334 zatocenika. Bivši logoraši procjenjuju da je bilo i do 3.000 zatocenika odjednom; osoblje se složilo da ih je bilo više od 2.000.³⁸ Velika vecina zatocenika bili su muškarci, ali je postojala i grupa od otprilike trideset i šest žena, a mnoge od njih bile su na rukovodecim položajima u lokalnoj vlasti na tom podrucju.³⁹ U prvim danima logora mogli su se vidjeti i dje caci od samo 15 godina, kao i neki stariji ljudi.⁴⁰ Golema vecina zatocenika bila je muslimanske i hrvatske nacionalnosti.⁴¹ Malobrojni zatoceni bosanski Srbi su se navodno tamo našli jer su bili osumnjiceni za saradnju sa Muslimanima.⁴²

---

³⁵ Dokazni predmet P 2/3.33, str. 4. Oni koji su transportovani u Trnopolje su na kraju u novembru 1992. autobusom prebaceni na podrucja van teritorije pod srpskom kontrolom. Zatocenici su autobusima prevezeni u Skender Vakuf, Bugojno, Karlovac i Gradišku, kao što Drljaca izvještava u svom "Izvještaju o radu Stanice javne bezbjednosti Prijedor za posljednjih 9 mj. 1992. g." svoje nadredene u Ministarstvu za unutrašnje poslove. *Vidi* dokazni predmet P 2/4.10, str. 5-6.

³⁶ Radic je izjavio da je logor raspušten 12. i 13. augusta, T. 11274. Medutim, prema izvještaju od 18. augusta 1992., koji je sastavila posebno ustanovljena komisija za zatocenicke centre na banjaluckom podrucju odgovornosti: dokazni predmet odbrane D 38/1, str. 6 (u daljnjem tekstu: službeni izvještaj), navodno je 18. augusta 1992. u centru bilo još 179 osoba. Trebalo je da budu ispitani u roku od 7 dana. To se uglavnom podudara s informacijama koje je Prcac dao optužbi. *Vidi* dokazni predmet P3/167, str. 15 (u kojem se navodi da je 175 ljudi ostalo u centru po prestanku njegovog rada krajem augusta 1992).

³⁷ Dokazni materijal D 38/1, str. 6.

³⁸ *Vidi supra*, fusnota 6.

³⁹ Zlata Cikota, T. 3333, 3303-3336; Emir Beganovic, T. 1391 (koji procjenjuje da je bilo "30 ili možda 35 žena" u logoru).

⁴⁰ Njih je bilo "preko 90", prema iskazu zatocenika Emira Beganovica, T. 1391. Službeni izvještaj o logorima navodi 28 zatocenika mladih od 18 godina i 68 ljudi starijih od 60 godina.

⁴¹ Prema službenom izvještaju, "od ukupno 3.334 lica privedena u Istražni centar u Omarskoj od 27.05. do 16.08.1992. god. Muslimana je 3.197, Hrvata 125, Srba 11, ostalih jedan." Dokazni predmet D38/1, str. 6-7. To je potvrdio Mirko Ješić, jedan od tri šefa inspektora u logoru. Mirko Ješić, T. 11752; *vidi takode, npr.* Emir Beganovic, T. 1391-1392; svjedok AJ, T. 1591; Mirsad Ališić, T. 2476.

⁴² Svjedok AK, T. 2004.

22. Pretresno vijeće će sada razmotriti funkcionisanje ova tri logora. Glavnina dokaza koje su strane predocile na sudenju odnosila se na logor Omarsku, u kojem su optuženi Kvočka, Kos, Radić i Prcac bili na službenim dužnostima.

B. LOGOR OMARSKA

1. Upravljanje logorom Omarska

23. Prema navodima optužbe, logorom Omarska upravljali su zaposleni u policijskoj stanici Omarska. Komandant, zamjenik komandanta i vode smjene straže u logoru bili su pripadnici policijskih snaga ove stanice.⁴³ Za razliku od toga, Kvočkina odbrana tvrdi da nije postojala centralizovana vlast koja bi svakodnevno upravljala logorom. Umjesto toga, postojali su zasebni lanci komandovanja koji su garantovali vršenje niza funkcija, a to su obezbjeđenje za zatocenike u logoru (za koje se starala policija iz Omarske) i vanjsko obezbjeđenje logora (koje je organizovala vojska), snabdijevanje hranom, vodom i čišćenje (za što se brinula uprava rudnika željezne rude Omarska) i ispitivanja (koja su provodili razni odjeli službi bezbjednosti u saradnji sa vojnim isljednicima). Kvočka tvrdi da je rukovodilac svake od tih funkcija zasebno podnosio izvještaj Simi Drljaci, koji je upravljao cijelom operacijom.⁴⁴

24. Odbrana dopušta da je Željko Meakic bio komandir u strukturi unutarnjeg obezbjeđenja koje je organizovala policija iz Omarske, ali tvrdi da u službi obezbjeđenja nije bilo drugih položaja vlasti: Željko Meakic nije imao zamjenika i nije bilo voda smjene straže.

25. Da bi se utvrdila uloga organa i pojedinaca koji su bili uključeni u upravljanje logorom Omarska, potrebno je prvo ispitati strukturu službi bezbjednosti u Republici Srpskoj u vrijeme osnivanja ovog logora, naročito u mjestu Omarska. O tome je Pretresno vijeće saslušalo značajan broj iskaza svjedoka.

(a) Struktura službi bezbjednosti u Republici Srpskoj

26. Dokazi su pokazali da su službe bezbjednosti imale sljedeći lanac komandovanja: ministar za unutrašnje poslove bio je na čelu službe na ministarskom nivou. Sljedeći u lancu komandovanja bili su regionalni organi, a najrelevantniji za ovaj predmet je Centar službi bezbjednosti Banja Luka (CSB). U vrijeme kad su se po navodima odigrali događaji izneseni u Izmijenjenoj optužnici, na čelu CSB-a bio je Stojan Župljanin. CSB se dijelio na dvije glavne službe, Službu državne

---

⁴³ Pretresni podnesak optužbe, par. 26.

⁴⁴ Miroslav Kvočka, T. 910-911.

bezbjednosti (SDB) i Službu javne bezbjednosti (SJB).⁴⁵ Služba državne bezbjednosti bavila se obavještajnim radom. U Službi javne bezbjednosti bilo je nekoliko pod-sektora koji su se bavili, na primjer, kriminalistikom, saobraćajem, kadrovima, pasošima i stranim državljanima. Jedna od tih službi bila je služba opšte bezbjednosti, odnosno milicije, koja se zvala opšta stanica policije.⁴⁶ Optuženi Kvočka, Kos i Radic bili su zaposleni u ovom sektoru službi bezbjednosti, kao i Prcac, koji je radio kao kriminalistički tehničar.⁴⁷

27. Stanica javne bezbjednosti u Prijedoru odražavala je strukturu Službe javne bezbjednosti CSB-a. Stanica javne bezbjednosti u Prijedoru bila je jedna od tri stanice javne bezbjednosti u nadležnosti banjaluckog Centra. Simo Drljaca je bio načelnik Stanice javne bezbjednosti u Prijedoru za vrijeme dok je postojao logor Omarska. Na celu uniformisanog policijskog odjeljenja ove stanice bio je Dušan Janković, neposredno podređen Simi Drljaci.⁴⁸ Komandir policijske stanice Prijedor Milutin Cado bio je neposredno podređen Simi Drljaci u lancu komandovanja za uniformisanu policiju odnosno miliciju.⁴⁹ Pri policijskoj stanici Prijedor bile su tri strukture nižeg nivoa, odnosno "stanična odjeljenja".⁵⁰ Željko Meakić je bio komandir Staničnog odjeljenja Omarska, u kojem su bili zaposleni Kvočka i Radic.⁵¹

(b) Struktura vlasti i odgovornosti u logoru Omarska

28. Kao što je već spomenuto, logor Omarska je osnovan na osnovu naredenja Sime Drljace, načelnika Stanice javne bezbjednosti opštine Prijedor, koji je bio i član prijedorskog Kriznog štaba.⁵² Njegovo je naredenje izdato "u skladu sa Odlukom Kriznog štaba"⁵³ i ono utvrđuje odgovornosti različitih subjekata.⁵⁴ Naredenjem se "mješovita grupa islednika nacionalne, javne i vojne bezbjednosti" zadužuje da provede ispitivanje zatocenika i da ih na temelju toga podijeli u kategorije. Ova "mješovita grupa" sastoji se od pripadnika kriminalističkog odjeljenja pri službama javne i državne bezbjednosti, kao i vojnih inspektora. Naredenjem se određuje da su za rad inspektora odgovorna tri imenovana koordinatora: Ranko Mijić, Mirko Ješić i potpukovnik

⁴⁵ Vidi Instrukciju o pravilima ponašanja i međusobnim odnosima radnika u Ministarstvu za unutrašnje poslove, dokazni predmet D 3/275 (b) (u daljnjem tekstu: Izvještaj Dušana Lakcevića).

⁴⁶ Zdravko Samardžija, T. 6967-6972.

⁴⁷ Vidi Izvještaj Dušana Lakcevića.

⁴⁸ Miroslav Kvočka, T. 759-760.

⁴⁹ Dokazni predmet P 3/203, str. 135.

⁵⁰ Vidi dokazni predmet D40/1.

⁵¹ Bogdan Delić, T. 9180-9181.

⁵² Dokazni predmet P 2/4.11. Za informacije u vezi osnivanja Kriznog štaba i članstva Sime Drljace, vidi dokazni predmet P 2/5.30.

⁵³ Relevantna odluka Kriznog štaba ne postoji među dokaznim predmetima. Međutim, dokazni predmet P 2/2.8, u kojem se iznose zaključci sa sastanka Kriznog štaba ARK-a od 26. maja 1992., daje jasno do znanja da su "Krizni štabovi sada najviši organi vlasti u opštinama".

⁵⁴ Kopija naloga je poslata Kriznom štabu, koordinatorima službi bezbjednosti, Centru službi bezbjednosti Banja Luka, načelniku policije (Jankoviću), rukovodiocu obezbjeđenja i direktoru rudnika željezne rude, po tom redoslijedu.

Majstorovic.⁵⁵ Zatocenci kažu da su isljednici svaki dan dolazili u logor iz Banje Luke i da su nosili drugacije uniforme od stražara.⁵⁶

29. U paragrafu 6 Drljacinog naređenja stoji: “Službu obezbjeđenja sabirališta obezbjedit će Stanica milicije Omarska”, a prema paragrafu 2: “lica lišena slobode će biti predana rukovodiocu obezbjeđenja, koji je dužan, u saradnji sa koordinatorima nacionalne, javne i vojne bezbjednosti, iste smjestiti u jednu od pet prostorija određenih za smještaj uhapšenih”. Pretresno vijeće prihvata da je Željko Meakic bio “rukovodilac obezbjeđenja” na kojeg upućuje ovaj nalog i da je bio odgovoran za raspoređivanje zatocnika u razne pritvorske cjeline unutar logora.⁵⁷ Pretresno vijeće uzima nadalje u obzir da je Željko Meakic imao dužnost da smjesti zatocnike u “prikladne” prostorije, u saradnji sa koordinatorima službe bezbjednosti odnosno istrage. Takva saradnja navodi na zaključak da Željko Meakic nije bio u nadređenom položaju u odnosu na koordinate istrage. Uputstva o podnošenju izvještaja, koja su sadržana u ovom naređenju, idu u prilog ovakvom tumačenju odnosa. U naređenju se traži da koordinatori službi bezbjednosti i rukovodilac obezbjeđenja podnose izvještaje Simi Drljaci svaka 24 sata.⁵⁸ Naređenje propisuje da se izvještaj rukovodioca obezbjeđenja treba ograničiti na funkcionisanje službi obezbjeđenja (koje obezbjeđuje policija u Omarskoj) i na “eventualne bezbjedonosne probleme”.⁵⁹ Zasebni lanci komandovanja, od policajaca i inspektora prema nacelniku Stanice javne bezbjednosti, takode odražavaju strukturu stanice u Omarskoj, jer su odjeljenje policije i odjeljenje za kriminal u sklopu službe javne bezbjednosti, i služba državne bezbjednosti, podnosili zasebne izvještaje Simi Drljaci.⁶⁰

30. To se slaže sa svjedocenjem bivših zatocnika koji su izjavili da su isljednici bili odvojeni od stražara i da su nosili drugacije uniforme.⁶¹

31. U naređenju se nalaže upravi rudnika željezne rude da organizuje hranu, vodu za pice, čišćenje i održavanje objekata, kao i da pruži logisticku podršku. Naređenje ni u kom dijelu ne navodi na zaključak da su bilo Željko Meakic, bilo koordinatori službi bezbjednosti, bili zaduženi za nadzor nad izvršenjem ovih zadataka. Potpuni spisak osoblja koje je uprava rudnika zaposlila

---

⁵⁵ Dokazni predmet P 2/4.11, par. 3; to je potvrdio i Mirko Ješić, T. 11704, Nada Markovska, T. 7764-7766, i svjedok DD10, T. 10665-10666.

⁵⁶ Svjedok Y, T. 3630; svjedok AM, T. 3926.

⁵⁷ Štaviše, Kvočka je rekao da Željko Meakic mora da je vidio ovo naređenje, jer su uputstva koja su proslijedena stražarima odražavala odredbe ovog paragrafa. Mirko Ješić je posvjedocio da su stražari sastavili spisak zatocnih ljudi za svaku prostoriju kako bi isljednici znali ko se nalazi u logoru i gdje. T. 11717.

⁵⁸ Dokazni predmet P 2/4.11, par. 11, što je potvrdio i Mirko Ješić, T. 11705.

⁵⁹ Dokazni predmet P 2/4.11, par. 12.

⁶⁰ Prema Mirku Ješiću, Ranko Mijic je u službi javne bezbjednosti bio jedan nivo iznad Željka Meakica koji je bio komandir, a Mijic je direktno odgovarao Simi Drljaci za sve što se dešavalo u logoru Omarska”. T. 11773-1174. Pretresno vijeće primjećuje, međutim, da se ova analiza ne podudara sa uputstvima o podnošenju izvještaja koja su sadržana u naređenju.

⁶¹ *Vidi, npr.* svjedok Y, T. 3630.

pod uslovima utvrđenim u naredenju trebao je biti dostavljen neposredno Stanici javne bezbjednosti u Prijedoru.⁶²

32. Pero Rendic, komandir intendantskog odjeljenja pozadinske jedinice teritorijalne odbrane u Omarskoj koji je bio zadužen za upravljanje kuhinjom u logoru Omarska, posvjedocio je da je to zaduženje dobio od Milana Andica, vršioca dužnosti pomocnika komandira za pozadinu. Prema iskazu ovog svjedoka, Milan Andic "je meni mogao da naredi, a vjerovatno je njemu naredio komandant bataljona ili vjerovatno Krizni štab, ko – pojma nemam".⁶³ Na pitanje da li je osoblje obezbjedenja iz policijske stanice Omarska moglo da utjece, odnosno da poboljša kvalitet hrane, Pero Rendic je odgovorio: "Ne. Imao je covjek zadužen koji je trebao da nabavi namirnice da se pripremi hrana, a to je zna se ko - to je pomocnik komandanta za pozadinu i glavna baza."⁶⁴ Ovaj svjedok je izjavio i da bi Simo Drljaca ponekad obilazio kuhinju da provjeri zalihe hrane.⁶⁵

33. Pero Rendic je dalje svjedocio da mu je u poslu pomagao jedan mesar i jedan kuvar iz intendantskog odjeljenja, a inace mu je pomagalo osoblje rudnika Omarska i drugi civili koji su bili mobilisani pod ratnom obavezom.⁶⁶ Ovo osoblje je nadzirao neko po imenu "Duško", dok se upravnik cijelog kompleksa zvao Babic.⁶⁷ To je potvrdio Dragan Vuleta, koji je bio zaposlen u rudniku prije rata i koji je za vrijeme rata mobilisan radi održavanja vodoinstalacija i elektroinstalacija u kompleksu,⁶⁸ kao i svjedokinja J.⁶⁹ Prema iskazu Dragana Vulete, žene koje su radile u kuhinji nadzirao je neko po imenu Duško, a Mirko Babic je vršio opšti nadzor nad svim radnicima mobilisanim na održavanju kompleksa, uključujući Dragana Vuletu, Duška, kuhinjsko osoblje i žene koje su čistile prostorije.⁷⁰ Na pitanje da li je Željko Meakic, koga je identifikovao kao šefa rezervnog sastava policije raspoređenog u Omarsku, mogao davati naredenja ikome od radnika na održavanju, Dragan Vuleta je odgovorio da nije mogao i da im je samo Mirko Babic mogao davati naredenja. Dragan Vuleta nije znao kome je Mirko Babic bio odgovoran.⁷¹ Dragan

---

⁶² Dokazni predmet 2/4.11, par. 14.

⁶³ Pero Rendic, T.7321.

⁶⁴ Pero Rendic, T. 7338. Vidi i T. 7323.

⁶⁵ Pero Rendic, T. 7335-7336.

⁶⁶ Iskaz svjedoka odbrane Draška Đervide protivrjeci ovom iskazu. Draško Đervida je izjavio da je radio u kuhinji u sklopu intendantskog voda, kao podređeni Pere Rendica, zajedno s još desetak drugih vojnika. Draško Đervida, T. 10392.

⁶⁷ Pero Rendic, T. 7322. Pretresno vijeće primjećuje da se ime "Mirko Babic" pojavljuje u dokaznom predmetu optužbe 3/208 u kategoriji radnika u smjeni kojima su trebale propusnice za ulazak u logor Omarska. Svjedok odbrane Obrad Popovic, koji je radio kao portir na jednom od ulaza u logor, posvjedocio je da mu je nadređeni bio Duško Tubin, član uprave rudnika. Obrad Popovic, T. 11559. Međutim, valja imati u vidu da se Duško Tubin ne pojavljuje u dokaznom predmetu 3/208.

⁶⁸ Cedo Veluta, T. 7434.

⁶⁹ Svjedokinja J, T. 4847.

⁷⁰ Cedo Veluta, T. 7635-7636.

⁷¹ Cedo Veluta, T. 7440-7441.

Vuleta je dodao da ni Željko Meakic, ni pripadnici policije u Omarskoj, nisu mogli da utjecu na snabdijevanje vodom ni na kvalitet vode.⁷²

34. Pretresno vijeće nalazi da policija iz Omarske, koja je bila raspoređena u logor pod kontrolom Željka Meakica, nije imala nikakve ovlasti nad poslovima na održavanju, za koje je bila zadužena uprava rudnika Omarska.

35. Dušan Jankovic, komandir Stanice policije Prijedor, nadzirao je provedbu naloga Sime Drljace.⁷³ Cinjenica da je Dušan Jankovic bio neposredno nadređen Željku Meakicu mogla bi navesti na zaključak da je Željko Meakic, kao sljedeca osoba u komandnom lancu, snosio neku supsidijarnu odgovornost za provedbu tog naloga. Medutim, Pretresno vijeće primjećuje da su se dužnosti Dušana Jankovica u tom pogledu trebale provoditi “u saradnji sa Centrom službi bezbjednosti Banja Luka”, što navodi na zaključak da je za svoj rad trebao dobiti odobrenje regionalnih rukovodilaca svakog odjeljenja uključenog u rad logora.⁷⁴

36. Odbrana tvrdi da je samo Simo Drljaca imao ovlaštenje da pusti nekog zatvorenika iz logora. Kvočka je u svom svjedočenju izjavio da je zamolio Željka Meakica da pusti njegove šurake na slobodu kad je cuo da vlasti u logoru nisu mogle da utvrde njihovu krivicu. Željko Meakic mu je odgovorio: “Ne pitaj me da idem kod Sime. Znaš kakav je. Idi ti i razgovaraj s njim”,⁷⁵ cime je želio reci da odluka leži na Simi Drljaci. Prema iskazu Mirka Ješica, on i drugi koordinatori službi bezbjednosti pustili su na slobodu nekoliko ljudi u prvim danima logora, dok nisu dobili naredenje od Sime Drljace da se nikoga ne smije pustiti na slobodu bez njegovog odobrenja.⁷⁶ U izvještaju od 1. jula 1992. koji je uputio Kriznom štabu, Simo Drljaca potvrđuje: “Zaključak br. 02-111-108/92. o zabrani puštanja zarobljenika u cijelosti se poštuje”.⁷⁷

37. Bilo je drugih bosanskih Srba koji su bili uključeni u rad logora, a koji nisu bili obuhvaćeni nalogom Sime Drljace. Pocetkom juna 1992., nedugo nakon osnivanja logora, stigla je iz banjaluckog CSB-a specijalna jedinica za obezbjeđenje, odnosno “interventni vod” od nekih 30 ljudi. Ova grupa se mogla raspoznati od ostalih stražara po svojim plavim maskirnim uniformama. Ostali su u logoru sedmicu dana, a nakon nekoliko dana stigla je druga jedinica.⁷⁸ Pripadnici ove dvije jedinice navodno su zlostavljali zatocenike i sukobili se sa stražarima policije iz Omarske.⁷⁹ Odbrana je predocila pismo od 13. juna 1992., koje je Simo Drljaca uputio šefu CSB-a, u kojem ga

---

⁷² Cedo Veluta, T. 7473-7474.

⁷³ Mirko Ješic, T. 11705 (potkrepljuje ovu cinjenicu).

⁷⁴ Mirko Ješic, par. 17 (odnosi se na dokazni predmet 2/4.11).

⁷⁵ Miroslav Kvočka, T. 8292.

⁷⁶ Mirko Ješic, T. 11761.

⁷⁷ Dokazni predmet D1/20.

⁷⁸ Miroslav Kvočka, T. 916-918.

upoznaje sa ponašanjem ove druge grupe i objašnjava da su, zbog ovakvog ponašanja, “preduzete sve mjere da se oni udalje iz zatvora”⁸⁰ (druga jedinica je sredinom juna zaista i otišla).⁸¹ Cini se da komandiri te dvije grupe, prvo Maric, a zatim Straživuk, nisu mogli ili nisu željeli da kontrolišu ljude koji su bili pod njihovom komandom.⁸² Pretresnom vijecu se takode cini da ove jedinice nisu bile podređene Željku Meakicu i njegovim radnicima na obezbjeđenju.⁸³

38. Osim toga, nedugo nakon što je logor osnovan, postavljen je drugi prsten obezbjeđenja na udaljenosti od 500-600 metara od kompleksa rudnika, sa stražarskim mjestom na svakih 200 metara. Na tim mjestima su stražarili pripadnici teritorijalne odbrane iz Omarske, koji su imali zadatak da sprijece ulazak neovlaštenih lica u logor (po svoj prilici, da odbiju eventualne napade muslimanskih snaga)⁸⁴ i da paze da ni jedan zatocnik ne pobjegne. Novak Pusac je bio jedan od stražara u ovom prstenu obezbjeđenja, prvo pod komandom komandira cete, Drage/Zdravka Marica,⁸⁵ a zatim komandanta teritorijalne odbrane, Ranka Radenovica.⁸⁶ Novak Pusac je svjedocio da Željko Meakic nije mogao da izdaje naredjenja ni njemu ni drugim stražarima u vanjskom prstenu obezbjeđenja.⁸⁷

(c) Struktura straže u logoru Omarska

39. Stražari u nadležnosti Željka Meakica bili su organizovani u tri smjene od tridesetak ljudi, koji su radili po 12 sati. Smjena straže je bila u 07:00 i u 19:00 sati.⁸⁸ Radno vrijeme svake smjene bilo je 12 sati, nakon čega bi imali pauzu od 24 sata. Tako su stražari neprestano izmjenjivali dnevne i noćne smjene.⁸⁹

40. Predoceni su protivrječni dokazi o tome da li je postojao voda smjene straže⁹⁰ koji je koordinisao svaku smjenu. Ovo će pitanje biti razmotreno u Dijelu IV pri ispitivanju navoda optužbe da su Kos i Radic bili vode smjene straže u logoru Omarska.

---

⁷⁹ Mirko Ješić, T. 11714.

⁸⁰ Dokazni predmet D18/1.

⁸¹ Miroslav Kvočka, T. 921-922.

⁸² Dokazni predmet D18/1; Miroslav Kvočka, T. 920.

⁸³ Miroslav Kvočka, T. 917.

⁸⁴ Novak Pusac, T. 7239.

⁸⁵ Postoje različita imena u transkriptu – Drago u T. 7238, Zdravko u T. 7243.

⁸⁶ Novak Pusac, T. 7236-7238.

⁸⁷ Novak Pusac, T. 7243.

⁸⁸ Svjedokinja B, T. 2350; Mirsad Ališić, T. 2509, 2529; Abdulah Brkić, T. 4499-4500; svjedokinja AT, T. 6066. Vidi i dokazni predmet optužbe 3/208, koji je Željko Meakic potpisao 29. juna 1992, u kojem se navodi da: “Svi ostali koji ulaze u krug sabirnog centra su isključivo radnici milicije koji su raspoređeni u tri smjene.” Prema iskazu nekih svjedoka, na početku su bile samo dvije smjene, ali su se uskoro pretvorile u tri, npr. Milenko Jasnica, T. 11533.

⁸⁹ Svjedok AK, T. 2019; svjedokinja J, T. 4747.

⁹⁰ Povala se rasprava o tome da li je pravilni termin “voda smjene” ili “komandir smjene”. Optužba je koristila termin “komandir smjene straže” u svom Završnom podnesku, dok su optuženi Kvočka i Radic prilikom razgovora i tokom svjedočenja koristili termin koji je preveden kao “voda smjene straže”. Pretresno vijeće smatra da ta dva termina imaju

41. Stražari su imali svoju kancelariju dežurnog na spratu u upravnoj zgradi.⁹¹ Ova kancelarija je bila opremljena lokalnom telefonskom linijom i radio-vezom. Jedan od stražara određen je za dežurnog, i on je tamo stalno boravio da bi slao i primao pozive. U ovoj su kancelariji radile i dvije daktilografkinje koje su kucale bilješke s ispitivanja i druge dokumente po nalogu inspektora.⁹² Prema iskazu svjedoka, dežurni u logoru imao je zadatak sličan dežurnom u stanicnom odjeljenju policije, a njegova dužnost je bila da prima uputstva ili izvještaje od komandira i da ih prosljeđuje stražarima, pri čemu dežurni nije imao nikakvih neovisnih ovlaštenja.⁹³

42. Stražari koji su radili u logoru bili su iz redova aktivnog sastava policije, rezervnog sastava policije, rezervnog vojnog sastava i aktivnih vojnih snaga s tog područja;⁹⁴ stoga su nosili različite uniforme⁹⁵ i različito oružje.⁹⁶ Shodno dokazima, dužnosti stražara su bile da spriječe bijeg zatocnika;⁹⁷ Kvočka je izjavio prilikom svjedočenja da je, prema njegovom shvatanju, ta dužnost obuhvaćala i sprecavanje napada izvana na zatocnike u logoru.⁹⁸

43. U Omarskoj je prevladavala atmosfera sveopšte nekontrolisane samovolje i straha koji je prodirao do kostiju. Vrlo je malo učinjeno da se zaustavi premlaćivanje zatocnika.⁹⁹ Zatvorenicima u Omarskoj činilo se da ne postoji nadzor nad stražarima: svjedok DC5 je objasnio da su ga stražari tukli “nasumce. Kad im je bilo dosadno, okomili bi se na vas bez ikakvog razloga.”¹⁰⁰ Svjedok AK se bojao da stražar može u bilo kom momentu i iz bilo kog razloga da ubije koga god poželi.¹⁰¹ Za neke stražare je rečeno da su većinu vremena bili pod uticajem alkohola i da su se u tom stanju izuzetno agresivno ponašali.¹⁰²

---

jednako značenje, ali će, u svrhu jezične dosljednosti u ovoj presudi, koristiti i samo jedan termin i dati prednost terminu kojim se koristila odbrana, dakle “voda smjene straže”.

⁹¹ *Vidi, npr.* Mlado Radic, T. 1040.

⁹² Mlado Radic, T. 1040; Nada Markovski, T. 7763-7764.

⁹³ Želimir Skrbic, T. 8589-8590; Milenko Jasnic, T. 11532.

⁹⁴ Dokazni predmet P 3/208 daje popis “pripadnika vojne jedinice koji su pomagali” kao radnici u logoru. Oni su nosili stare uniforme JNA i imali vlastitog starješinu, prema riječima Kvočke, T. 8331.

⁹⁵ Vojne uniforme JNA, policijske uniforme, plave ili zelene maskime odore ili dijelove različitih uniformi: svjedok AK, T. 2004-2005; svjedok AI, T. 2110; svjedok DC5, T. 8913. Kvočka je objasnio da nije bilo dovoljno standardnih uniformi za sve tada pozvane rezerviste u policiji, T. 776.

⁹⁶ Svjedok AK, T. 2010; Ermin Strikovic, T. 3569.

⁹⁷ Miroslav Kvočka, T. 911; Mlado Radic, T. 1035.

⁹⁸ Miroslav Kvočka, T. 8122.

⁹⁹ To su potvrdili svjedoci odbrane koji su govorili o javnom premlaćivanju, npr. svjedok DC2, T. 8803.

¹⁰⁰ Svjedok DC5, T. 8907.

¹⁰¹ Svjedok AK, T. 2073-2074. Slično tome, zatocnik Abdulah Brkic posvjedočio je da su stražari imali veliku slobodu i da se činilo da mogu da rade što god požele. Abdulah Brkic, T. 4548.

¹⁰² Azedin Oklopcic, T. 1757-1758.

44. Svjedoci su naveli imena nekolicine najokrutnijih stražara. Imenovali su i one koji su im dopuštali da primaju hranu koju im je donosila rodbina, ili koji su im savjetovali kako da izbjegnu ono najgore u surovim okolnostima koji su vladali u logoru.¹⁰³

2. Uslovi zatoceništva i postupanje prema zatocenicima u logoru Omarska

45. Zatocenci su živjeli u necovjecnim uslovima, a logorom je vladala atmosfera krajnjeg psihickog i fizickog nasilja. Zastrašivanje, iznudiavanje, batinanje i mucenje spadali su u uobicajeno ponašanje. Dolazak novih zatocenika, ispitivanja, vrijeme obroka i korištenje nužnika, sve su to uvijek iznova bile prilike za zlostavljanje zatocenika. U logor su ulazile neovlaštene osobe kojima se dozvoljavalo da nasumicno i kako im se prohtije napadaju zatocenike.¹⁰⁴ Jedan je svjedok izjavio: “Nocu su se mogli cuti strašni krici, jauci, batinanje, prakticno iz svih prostorija koje su služile kao koncentracioni logor Omarska”.¹⁰⁵ Ubijanje je bilo uobicajena pojava. Premda se ovdje ne iznosi svaki pojedini slucaj nasilja i zlostavljanja koje su svjedoci naveli, sljedeci sažetak jasno pokazuje da su hotimicna surovost i užasni uslovi bili dio svakodnevice u logoru.

46. Vecina zatocenika bila je smještena u “hangaru”, najvecoj od cetiri zgrade koje su se nalazile u krugu logora, koji se protezao u smjeru sjever-jug. Glavni dio hangara je projektiran za teške kamione i strojeve koji su se koristili u rudniku željezne rude, a nalazio se u istocnom dijelu zgrade.¹⁰⁶ Zapadni dio se sastojao od dva sprata sa više od 40 zasebnih prostorija.¹⁰⁷

47. U sklopu logora Omarska nalazila su se još tri objekta: upravna zgrada i dva manja objekta koji su zvali “bijela kuca” i “crvena kuca”. Upravna zgrada ležala je na sjeveru kompleksa i bila je podijeljena u dva dijela. U zapadnom dijelu, koji je imao samo prizemlje, nalazile su se kuhinja i kantina. Istocni dio je imao dva nivoa: prizemlje, u kojem su se nalazili zatocenci, i prvi sprat, gdje je bio niz prostorija koje su se koristile za ispitivanje, upravu logora i u kojima su spavale zatocene žene. Na sjevernom odnosno vanjskom rubu zgrade, nalazila se i mala garaža.

48. Između hangara i upravne zgrade prostirao se, u obliku slova L, betonski pojas dužine 30 metara koji su zvali “pista”, dok se zapadno od hangara protezao travnati teren na cijem samom kraju su se nalazile bijela i crvena kuca.

¹⁰³ *Vidi, npr.* Azedin Oklopcic, T. 1753-1755; svjedok AK, T. 2014-2015.

¹⁰⁴ *Vidi utvrđeno stanje u odnosu na Žigica, infra.* Na primjer, jedne noci je naišla grupa vojnika u povratku s fronte i tukla zatvorenike u bijeloj kuci: svjedok T, T. 2728-2729.

¹⁰⁵ Azedin Oklopcic, T. 1714.

¹⁰⁶ Azedin Oklopcic, T. 1706.

¹⁰⁷ *Vidi Prilog E.*

(a) Dolazak

49. Zlostavljanje zatocenika zapocinjalo bi odmah po njihovom dolasku u Omarsku. Cim bi novi zatocenici sišli s autobusa, dežurni stražari bi ih poceli fizicki i verbalno zlostavljati. Željko Meakic, rukovodilac obezbjedenja, dočekao je dvije zatocenice rijecima: “Što cemo s ove dvije kurve? Zašto su ovdje? Treba da ih ubijemo”.¹⁰⁸ Ponekad bi novi morali protrcati između dva reda stražara. Svjedok AM se prisjeća kako se postupalo sa zatocenicima koje su dovezli u dva autobusa iste noci kada je i sâm prebacen u Omarsku:

Ti ljudi su istrcavali iz autobusa i morali su da prođu kroz špalir srpskih stražara koji su ih udarali dok su trčali prema garaži.¹⁰⁹

50. Zatocenici su bili prisiljeni da stoje ispruženih ruku naslonjenih na zid, sa ispružena tri prsta u srpski pozdrav, dok su ih pretraživali u potrazi za dragocjenostima koje bi im potom oduzeli.¹¹⁰ Nekoliko je svjedoka izjavilo da su svi koji su bili na dužnosti dočekivali nove zatocenike.¹¹¹

(b) Hrana, voda i obrok

51. Neki zatocenici nisu dobivali ni hrane ni vode po nekoliko dana nakon dolaska u logor.¹¹² Nakon toga bi dobili jedan obrok dnevno. Prema rijecima zatocenika, taj se obrok sastojao od corbe od pasulja, u kojoj je cesto bilo trulog kupusa, a ponekad bi dobili i krišku pljesnivog hljeba.¹¹³ Prema svjedocenju Pere Rendica, koji je bio zadužen za nadzor nad hranom, sastojci corbe su se mijenjali i ponekad je u njoj bilo povrca ili govedine,¹¹⁴ medutim, Pretresno vijeće primjećuje da je Dragan Velaula, koji je bio podređen Peri Rendicu, potvrdio svjedocenje zatocenika da se corba uglavnom sastojala od krompira, kupusa ili pasulja.¹¹⁵ Pero Rendic je nadalje izjavio da je hrana odlazila iz njegove kuhinje rano ujutro u termos -loncima u dobrom stanju, ali i da su se ti lonci vraćali prije podneva. Priznao je da je hrana mogla da se pokvari ako je stajala cetiri ili pet sati u nekim drugim posudama.¹¹⁶ Pero Rendic je nadalje objasnio da je u prvih deset dana nakon što je raspoređen na ovu dužnost mogao da osigura kvalitetnu hranu u primjerenim kolicinama, ali da se nakon toga pokvario kvalitet i kvantitet hrane uslijed, po njegovom mišljenju, ratnih okolnosti. Na primjer, zbog pomanjkanja struje ponekad je bilo nemoguće da se sav pasulj dobro skuva,¹¹⁷ a

---

¹⁰⁸ Svjedokinja B.T. 2335.

¹⁰⁹ Svjedok AM, T. 3928.

¹¹⁰ *Vidi, npr.* svjedokinja J, T. 4763; Azedin Oklopcic, T. 1695; Mirsad Ališić, T. 2472.

¹¹¹ Svjedokinja B, T. 2362; Kerim Mešanovic, T. 5189.

¹¹² Fadil Avdagic, T. 3431.

¹¹³ *Vidi, npr.*, Azedin Oklopcic, T. 1698-1699.

¹¹⁴ Pero Rendic, T. 7333.

¹¹⁵ Dragan Velaula, T. 11612.

¹¹⁶ Pero Rendic, T. 7376-8.

¹¹⁷ Pero Rendic, T. 7375-6.

tokom perioda od najmanje 10-15 dana, nije bilo dovoljno hljeba da se poštuje vojni normativ od 150 grama po osobi.¹¹⁸

52. Hranu su pod nadzorom Pere Rendica pripremali vojni kuvar i žene koje su bile zaposlene u rudniku, u zgradi "Separacije" koja je bila u sklopu rudarskog kompleksa, ali se nalazila 2 km od logora.¹¹⁹ Pero Rendic je svjedocio da se vojsci i onima koji su bili pod radnom obavezom u logoru slala ista hrana kao i zatocenicima.¹²⁰ Međutim, Dragan Velaula je objasnio da se hrana za inspektore posebno pripremala.¹²¹ Dok su vojska i osoblje dobivali tri obroka na dan, zatocenci su dobivali samo jedan. To su potvrdile i druge osobe koje su radile u logoru, dodavši da su zatocenci pokušavali nadopuniti obroke hranom koju im je u logor donosila rodbina i da su se koristili licnim poznanstvima sa zaposlenima u kuhinji u nastojanju da dodu do većih porcija.¹²² Inspektori su radili u osmosatnim smjenama i stoga su doručak i večeru mogli da pojeduju izvan logora. Stražari, koji su radili po dvanaest sati, obično su odbijali da jedu logorsku hranu i radije su donosili obrok od kuće.¹²³

53. Hrana za zatocenike dovozila se kamionom u posudama od 50-100 litara do upravne zgrade,¹²⁴ gdje su je zatocenice posluživale zatocenicima.¹²⁵ Prema iskazu jednog svjedoka, isti kamion koji se koristio za dovoženje hrane u logor služio je i za odvoženje mrtvih tijela iz logora.¹²⁶

54. Taj jedini obrok na dan posluživao se između 08:30 ili 09:00 ujutro do 14:00 ili 17:00 sati poslijepodne, odnosno predveče. Žene koje su posluživale hranu procijenile su da je trebalo nahraniti šest stotina zatocenika na sat da bi se do kraja dana poslužio svaki zatocenic. U kantine su se dovodile grupe od po trideset zatocenika koji su imali tri minute za jelo i jednu minutu za povratak u svoje prostorije.¹²⁷ Zatocenike su redovito tukli dok su odlazili na jelo, a ponekad i za vrijeme jela, dok su vode logora to posmatrali sa prozora na kružnom stepeništu iznad kantine u upravnoj zgradi. Zatocenci su na putu do kantine i na povratku iz nje često morali da prolaze između dva reda stražara koji su ih tukli.¹²⁸ Svjedokinja B je ispricala da su jedan dan zatocenci bili osobito žestoko premlacivani:

---

¹¹⁸ Pero Rendic, T. 7334.

¹¹⁹ Pero Rendic, T. 7324.

¹²⁰ Pero Rendic, T. 7330 i 7371; Dragan Velaula, T. 11596

¹²¹ Dragan Velaula, T. 11596.

¹²² Cedo Veluta, T. 7444; Novak Pusac, T. 7248.

¹²³ Dragan Velaula, T. 11613.

¹²⁴ Novak Pusac, T. 7250.

¹²⁵ Sifeta Sušić, T. 3107; Zlata Cikota, T. 3328.

¹²⁶ Zlata Cikota, T. 3328.

¹²⁷ Zlata Cikota, T. 3327; svjedok Y, T. 3660.

¹²⁸ Nusret Sivac, T. 4075-4076; Cedo Veluta, T. 7475.

Hljeb bi im izletio iz ruku. Imali su vrlo malo vremena da udu, uzmu svoju hranu, pojedu je i izadu, a sve je bilo popraceno udarcima. Svi su pokušavali da sacuvaju svoju osminu hljeba. Ako su mogli da stave hljeb u džep, onda su uspjeli da ga sacuvaju, ali svi drugi koji su nosili taj hljeb, cim bi pali udarci, otvorili bi ruku i hljeb bi im ispao iz ruke.¹²⁹

55. Pretresno vijeće nalazi da su zatocenci dobivali hranu lošeg kvaliteta koja je često bila pokvarena ili nejestiva uslijed visokih temperatura i povremenih nestanaka struje tokom ljeta 1992.¹³⁰ Kolicina hrane bila je više nego nedostatna. Bivši zatocenci svjedočili su o strašnoj gladi koja ih je mucila u logoru: većina je izgubila 25 do 35 kilograma tjelesne težine za vrijeme boravka u Omarskoj; neki su izgubili i mnogo više.¹³¹

56. Neki zatocenci su svjedočili da voda koju su dobivali nije bila za pice, nego industrijska voda.¹³² Zlata Cikota je svjedočila da je mokrila krv dok je bila u logoru, što je pripisala kvalitetu vode koju je morala da pije.¹³³ Međutim, odbrana je predocila uvjerljivi dokaz da je došlo do nesporazuma kod dijela zatocenika. Prema svjedočenju Cede Vulete, za kojeg je Pretresno vijeće utvrdilo da je vjerodostojan svjedok, jedna od njegovih dužnosti kao tehnicara u logoru bila je da se pobrine da u svakom momentu ima pitke vode.¹³⁴ Pitkom vodom se snabdijevalo iz bunara koji se nalaze u sklopu kompleksa, kao što je bio slučaj i prije rata za radnike u rudniku.¹³⁵ Ta voda se kroz cijevi dovodila do slavina u kuhinji i kupatilima u logoru, kao i do slavina u prostoru hangara.¹³⁶ Prije rata je bilo problema s kvalitetom te vode, ali Dragan Vuleta je mislio da su ti problemi riješeni.¹³⁷ Ponekad se pored vode iz bunara dostavljala i voda dovezena u spremnicima ili cisternama, kao što je bio slučaj kada se pokvario distribucijski sistem bunara.¹³⁸ Industrijska voda koja se koristila u rudarskom procesu tekla je drugim kanalima i izlazila kroz posebne slavine u jednom prostoru koji je bio izdvojen za pranje rudarske opreme i koji općenito nije bio dostupan zatocenicima.¹³⁹ Nekolicina zaposlenih u logoru i jedan zatocenic, koji su radili u rudniku prije rata, svjedočili su da je logor bio opskrbljen istom pitkom vodom kakva je prije bila na raspolaganju radnicima u rudniku.¹⁴⁰

---

¹²⁹ Svjedokinja B, T. 2365.

¹³⁰ *Vidi, npr.* Đorđe Stupar, koji je svjedočio da je krajem juna 1992. godine nestalo struje i da je nije bilo sljedeća 42 dana: "Vrucine su bile strašne. Bilo je teško sacuvati hranu. Nemate frižidera; ne možete da ga koristite. Morate da kuvate na vatri. Napolju je bilo 40 stupnjeva ?celzijusag, a otprilike toliko i unutra." Đorđe Stupar, T. 7279.

¹³¹ *Vidi, npr.* Jasmir Okic je izgubio 27 kila, T. 2586; Nusret Sivac je izgubio 34 kile, T. 4089; svjedok AJ je izgubio 36, T. 1612.

¹³² *Vidi, npr.* Zlata Cikota, T. 3331; Emir Beganovic, T. 1399.

¹³³ Zlata Cikota, T. 3332.

¹³⁴ Cedo Vuleta, T. 7437-7438.

¹³⁵ Cedo Vuleta, T. 7445-7446.

¹³⁶ Cedo Vuleta, T. 7472.

¹³⁷ Cedo Vuleta, T. 7446.

¹³⁸ Cedo Vuleta, T. 7453.

¹³⁹ Cedo Vuleta, T. 7472-7473.

¹⁴⁰ *Npr.* DC1, T. 8768; Vinka Andic, T. 9129.

57. Na temelju dokaza koji su mu predoceni, Pretresno vijeće nalazi da su zatocenci dobivali vodu za pice, a ne industrijsku vodu, premda je voda možda bila varirajućeg kvaliteta i zatocenci su možda doista bili ubijedeni da dobivaju vodu koja nije za pice. Međutim, Pretresno vijeće primjećuje da se ovaj nalaz odnosi samo na kvalitet vode. Kolicina vode koju su zatocenci dobivali bila je svakako nedostatna.

(c) Batinanja u nužniku, nužnici, higijena i zdravstvena zaštita

58. U zgradi u kojoj je bio hangar nalazila su se dva nužnika koja je koristilo više od hiljadu zatocenika.¹⁴¹ Međutim, zatocenci su ubrzo shvatili da će ih stražari tuci ako pokušavaju da koriste nužnik,¹⁴² pa su obavljali nuždu u odjecu.¹⁴³ Na drugim lokacijama nije uopšte bilo nužnika, kao na primjer u garaži u upravnoj zgradi. U početku su zatocenci molili stražare da im dozvole korištenje nužnika u prostoru kantine u upravnoj zgradi, ali, prema objašnjenju bivšeg zatocenika Sabita Murcehajica:

Prvih desetoro ljudi koji su otišli na WC vratili su se obliveni krvlju i pretuceni, a kad su sljedećoj deseterici dozvolili da idu na WC, oni se nisu usuđivali izaci, jer im je bilo receno da će ih sve pretuci i ubiti. Uslovi su bili nemogući.¹⁴⁴

59. Stoga su zatocenci morali da obavljaju veliku i malu nuždu u odjecu ili ponekad napolju na travi.¹⁴⁵ Čak i kad bi zatocenic odlucio da pretrpi batine da bi mogao da koristi nužnik, uslovi su bili ocajni. Svjedok AJ ih je ovako opisao:

Bila su tri WC-a. Jedan od njih je bio zacepljen, a onda bi se zacepili i drugi. Ponekad je bilo izmeta u visini od 20 do 30 centimetara. Zato su ponekad postavili cigle da bismo mogli da dodemo do WC-a. Bilo je užasno.¹⁴⁶

60. Dok su zatocenice izjavile da su imale pristup tuševima,¹⁴⁷ zatocenci su izjavili da nisu imali mogućnost da se peru, čak ni kada bi obavljali nuždu u odjecu.¹⁴⁸ Za razliku od ovih iskaza, Kvočka je svjedocio da je vidio ljude kako se peru u slivnicima u upravnoj zgradi¹⁴⁹, a svjedok odbrane Vinka Andić izjavila je da su zatocenci imali uslove za pranje svoje odjeće.¹⁵⁰ Povremeno su zatocenike na pisti polijevali vodom iz šmrka, mada bi se i to pretvorilo u sredstvo za fizički

¹⁴¹ Prema procjeni Milenka Jasnica, stražara u hangaru, radilo se o 1.000-2.000 zatocenika, T. 11557.

¹⁴² Svjedok DC5, T. 8909-8910; svjedok DC1, T. 8766.

¹⁴³ Svjedok Y, T. 3617.

¹⁴⁴ Sabit Murcehajic, T. 4171.

¹⁴⁵ Fadil Avdagic, T. 3431, svjedok DC5, T. 8875. Ljuban Andić, medicinski tehničar, potvrdio je da nije bilo dovoljno nužnika u logoru za taj broj zatocenika, T. 7591.

¹⁴⁶ Svjedok AJ, T. 1597.

¹⁴⁷ Zuhra Hrnica, T. 3138.

¹⁴⁸ Svjedok AI, T. 2143.

¹⁴⁹ Miroslav Kvočka, T. 8195.

¹⁵⁰ Vinka Andić, T. 9132.

napad. Svjedok Y se sjeca jednog takvog slucaja kad su stražari koristili vodeni mlaz kao oružje, uz ovakve komentare: “Pojacaj mlaz. Gadaj Balije. Neka ih mlaz vode baci na zemlju”.¹⁵¹

61. I onako oskudne prostorije za licnu higijenu bile su posve nedostatne. Dr. Slobodan Gajic, koji je obišao logor, svjedocio je da “nije bilo odgovarajucih uslova za spavanje, pranje, presvlacenje odjece, za licnu higijenu uopšte.¹⁵² Vecina zatocenika je imala uši i osip kože, a proljev i dizenterija bili su raširena pojava.¹⁵³ Ljuban Andic, medicinski tehnicar koji je pomagao dr. Gajicu i osoblju iz Doma zdravlja Omarska u njihovim dužnostima u logoru, svjedocio je da je njegova ekipa uspjela da sprijeci izbijanje dizenterije vecih razmjera u logoru tako što su zaraženi liječeni streptomycinom.¹⁵⁴ I dr. Gajic i Ljuban Andic su nadalje svjedocili da su zatocenici umakali ruke u otopinu hlora na putu do kantine da bi sprijecili širenje bolesti.¹⁵⁵ Medutim, Pretresno vijece uocava da ne postoje svjedocenja zatocenika u tom smislu te, s obzirom na režim užurbanog i surovog hranjenja koji je postojao u logoru, ne smatra vjerovatnim da se ova higijenska mjera redovito provodila.

62. Dr. Slobodan Gajic je svjedocio da su se prostorije zatocenika dezinficirale.¹⁵⁶ Premda je to možda bila preporuka ljekara, Pretresno vijece je saslušalo iskaze zatocenika po kojima su se cistile samo prostorije u upravnoj zgradi, a niko nije spomenuo korištenje sredstava za dezinfekciju.¹⁵⁷ Pretresno vijece nije dobilo dokaze da su se cistile bilo koje druge lokacije na kojima su boravili zatocenici. Naprotiv, svjedocenja su dosljedno potvrdila da su druge lokacije strašno zaudarale. Na primjer, prema svjedocanju Branka Starkevica, stražara koji je bio raspoređen u hangar: “Osjećao se smrad, grozan miris, i morao sam svaki dan da se perem i da perem odjecu da bih isprao taj miris”.¹⁵⁸

63. Zatocenici su svjedocili da im nije osigurana prakticno nikakva zdravstvena zaštita.¹⁵⁹ Pretresno vijece prihvaca svjedocenje svjedoka odbrane dr. Gajica i Ljubana Andica da se logor Omarska nalazio u zoni odgovornosti mjesnog doma zdravlja pod nadzorom dr. Slavice Popovic.¹⁶⁰ U svom svjedocanju, dr. Gajic, koji je bio mobilisan i raspoređen u taj dom zdravlja gdje je proveo

---

¹⁵¹ Svjedok Y, T. 3648. Premda su svjedoci izjavili da je ovu naredbu dao Kvočka, Pretresno vijece se uvjerilo da to nije bio optuženi Kvočka, vec jedan drugi stražar koji se tako zove. Svjedok je rekao da se ovaj događaj zbilo negdje u zadnjoj sedmici jula 1992., nakon što je Kvočka otišao.

¹⁵² Slobodan Gajic, T. 11686.

¹⁵³ Svjedok AJ je svjedocio, na primjer, da su gotovo svi zatocenici u Mujinoj sobi imali dizenteriju, T. 1598.

¹⁵⁴ Ljuban Andic, T. 7591.

¹⁵⁵ Ljuban Andic, T. 7569; Slobodan Gajic, T. 11674.

¹⁵⁶ Slobodan Gajic, T. 11687.

¹⁵⁷ Vinka Andic, T. 9130.

¹⁵⁸ Branko Starkevic, T. 9268.

¹⁵⁹ Ermin Strikovic, T. 3550; Hase Ićic, T. 4664. Svjedokinja A je izjavila da žene nisu imale nikakvu zdravstvenu zaštitu, T. 5496.

veci dio jula 1992., rekao je da je obilazio logor “prakticno svaki dan”¹⁶¹, dok ga drugi ljekari nisu obilazili tako cesto.¹⁶² Prema rijecima Ljubana Andica, ekipa je imala zadatak da lijeci ozlijedene ljude, da podijeli lijekove onima koji boluju od hronicnih oboljenja i da sprijeci širenje zaraznih bolesti.¹⁶³ Medutim, pomoc koju je ova ekipa pružala hiljadama zatocenika bila je više nego nedovoljna. Ljuban Andic je potvrdio da je nekoliko zatocenika sa hronicnom bolešću preminulo zbog nedovoljne pažnje,¹⁶⁴ uprkos cinjenici da u mjesecu julu, prema rijecima dr. Gajica, nije bilo nestašice lijekova.¹⁶⁵

64. Odredenu odgovornost za ovakvo pomanjkanje zdravstvene zaštite snose i stražari, koji su imali zadatak da po dolasku medicinske ekipe odrede kojim zatocenicima treba lijecenje. Dr. Gajic je objasnio da je na pocetku obilazio zatocenike na samim lokacijama gdje su bili zatoceni, a da je kasnije postavio sto na otvorenom i oslonio se na stražare koji su mu trebali dovesti ljude kojima je pomoc ljekara najviše potrebna.¹⁶⁶ Ovaj novi sistem je uveden zbog toga što su zatocenci bili masovno u lošem zdravstvenom stanju. Dr. Gajic je objasnio da je prestao da ulazi u hangar i da odlazi na druge lokacije jer su

ta mjesta bila prenatrana. Bilo je mnogo bolesnih i ozlijedenih ljudi. Svi su nešto trebali. Stalno su mi postavljali mnogo pitanja. Samo u jednoj prostoriji sam mogao da ostanem satima. Kasnije sam pokušao da smanjim taj pritisak na mene.¹⁶⁷

Dodao je da su “uslovi bili veoma loši. To je sve što mogu da kažem.”¹⁶⁸

65. Bilo je ocito da su ozlijedeni ljudi bili teško premlaceni. Prema dijagnozi dr. Gajica, vecina ozljeda nanesena je udarcima tupim predmetima, “ukljucujuci, na primjer, vojnicku cizmu, zatim kundak puške, šaku, pesnice”.¹⁶⁹ Ljuban Andic je svjedocio o dva konkretna slucaja kada je medicinska služba lijecila zatocenike koji su bili napadnuti u logoru. U prvom slucaju radilo se o mladicu koji je bio premlacen i koji je upucen u bolnicu u Banju Luku jer mu je bila potrebna intenzivnija medicinska njega, ali je umro na putu od zadobivenih ozljeda.¹⁷⁰ U drugom slucaju je Ljuban Andic našao covjeka ranjenog u rame iz vatrenog oružja kako leži na travi u krugu logora,

---

¹⁶⁰ Ljuban Andic, T. 7534. Dr. Popovic je predala afidavit u potvrdu iskaza dr. Gajica, vidi “Odluka o zahtjevu Dragoljuba Prcaca za uvođenje dokaza putem afidavita (pravilo 94 ter)”, 17. maj 2001.

¹⁶¹ Slobodan Gajic, T. 11672.

¹⁶² Slobodan Gajic, T. 11686.

¹⁶³ Ljuban Andic, T. 7559.

¹⁶⁴ Ukljucujuci Safeta Ramadanija i Nezira Kraka koji su болоvali od hronicnog srcanog oboljenja, prema rijecima Ljubana Andica, T. 7590. Umro je i dijabeticar Ismet Hodžic. T. 2566-2567. Službeni izvještaj o logorima bilježi da su dvije osobe umrle prirodnom smrću. Dokazni predmet D 38/1(b), str. 7.

¹⁶⁵ Medutim, rekao je da je bilo nestašice inzulina. Slobodan Gajic, T. 11682.

¹⁶⁶ Slobodan Gajic, T. 11673, 11685.

¹⁶⁷ Slobodan Gajic, T. 11685.

¹⁶⁸ Slobodan Gajic, T. 11686.

¹⁶⁹ Slobodan Gajic, T. 11692.

¹⁷⁰ Prema iskazu svjedoka, taj zatocenic je bio Srbin Ljuban Andic, T. 7560-7561.

za kojeg je dobio dozvolu da ga odveze u Prijedor na operaciju.¹⁷¹ Dr. Gajic je procijenio da je tokom mjeseca u kojem je obilazio logor otprilike 20 ljudi uputio u prijedorsku bolnicu.¹⁷² Prema njegovom daljnjem svjedočenju, medicinsku službu su najmanje jednom dnevno pozivali na hitne intervencije u logor.¹⁷³ Stražari su upucivali pozive službi hitne pomoci.¹⁷⁴

66. Međutim, velikoj većini zatocnika nisu uopće liječene rane, odnosno oboljenja. Ženama nije bila dostupna higijenska zaštita.¹⁷⁵ Tijela mrtvaca su danima ostavljena napolju da trunu, a užasansmradi i strah prožimali su logor.¹⁷⁶

67. Pretresno vijeće smatra da su higijenski uslovi i zdravstvena zaštita u logoru Omarska bili krajnje neadekvatni.¹⁷⁷

(d) Ispitivanja

68. Ispitivanja su u upravnoj zgradi provodile mješovite ekipe inspektora iz vojske i službi državne i javne bezbjednosti iz Banje Luke.¹⁷⁸ U početku su pozivali zatocnike na razgovor prema njihovom prebivalištu. Ovisno o preliminarnim informacijama dobivenim tokom prvog ispitivanja, zatocnike bi eventualno pozivali na daljnje ispitivanje.¹⁷⁹ Stražari i ostalo osoblje dobivali su uputstva od inspektora o tome koga da dovedu u njihove kancelarije.¹⁸⁰

69. Pitanja su bila usmjerena na političke aktivnosti zatocnika, kao što je suprotstavljanje preuzimanju vlasti u Prijedoru, posjed oružja i veze sa muslimanskim opozicionim snagama na tom području. Primarna svrha ispitivanja bila je da se identifikuju protivnici srpskog režima.¹⁸¹ Oni protiv kojih nisu pronađeni nikakvi dokazi stavljeni su u “kategoriju broj tri” i trebali su teoretski da budu pušteni na slobodu. Međutim, Krizni štab je donio odluku da se ti zatocnici (uglavnom žene, bolesni i stariji) ne puštaju na slobodu do augusta 1992. kada su prebaceni u logor Trnopolje.¹⁸² Prema iskazu Mirka Ješića, koordinatera inspektora iz državne bezbjednosti, protiv zatocnika iz kategorija 1 i 2, za koje se smatralo da su odigrali neku ulogu u pobuni ili da su posjedovali oružje

---

¹⁷¹ Ljuban Andić, T. 7561.

¹⁷² Slobodan Gajić, T. 11688.

¹⁷³ Slobodan Gajić, T. 11689.

¹⁷⁴ Ljuban Andić, T. 7586.

¹⁷⁵ Ljuban Andić, T. 7571.

¹⁷⁶ Svjedok AJ, T. 1592; svjedok Y, T. 3637.

¹⁷⁷ Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima, Rezolucija br. 663 ECOSOC-a od 31. jula 1957. i Rezolucija br. 2076 od 13. maja 1977; Osnovna načela za postupanje sa zatvorenicima, Rezolucija Generalne skupštine br. 45/111 od 14. decembra 1990; Skup načela za zaštitu svih osoba u bilo kom obliku zatoceništva ili zatvora, Rezolucija Generalne skupštine br. 43/173 od 9. decembra 1988.

¹⁷⁸ Dok su vojni isljednici ponekad sami obavljali ispitivanja, pripadnici službi državne i javne bezbjednosti uvijek su radili u ekipama: Mirko Ješić, T. 11766.

¹⁷⁹ Mirko Ješić, T. 11716-11717.

¹⁸⁰ Mirko Ješić, T. 11772.

¹⁸¹ Svjedok AJ, T. 1609; svjedok AM, T. 3926; svjedokinja J, T. 4755-4756.

koje je korišteno protiv srpskih vlasti, trebao se pokrenuti krivični postupak.¹⁸³ Međutim, koliko se on sjeća, to se desilo samo u dvadesetak slučajeva.¹⁸⁴

70. Zatocenicima nije bilo receno zašto su uhapšeni, mada su znali da je razlog njihovo nesrpsko nacionalno porijeklo, i bojali su se najgorega.¹⁸⁵ Svjedokinja J je objasnila:

Niko od nas nije znao zašto smo – za što nas se optužuje, ni ja nisam znala; ali iz razgovora sa isljednicima mogla sam da zaključim što – zašto sam tamo.

P. A jeste li mogli da formirate mišljenje o tome šta su namjeravali učiniti s tom informacijom, odnosno koja je bila svrha tih razgovora, tih ispitivanja?

O. Pa, moguća likvidacija ljudi.¹⁸⁶

71. Svjedoci kako optužbe tako i odbrane izjavili su da su čuli jauke i krikove iz prostorija za ispitivanje te da su vidjeli zatocenike kako iznose ozlijeđene ili onesviještene osobe.¹⁸⁷ Zatocenice koje su čistile prostorije za ispitivanje ispricale su jezovite price o stanju u kom su te prostorije bile kad bi na kraju dana isljednici završili svoj posao:

Na stolu, na drvenoj ploči, bilo je mrlja od krvi. Na zidovima... je bilo kapljica krvi. I na podu je bilo krvi. A iza vrata sam pronašla slomljene naočari vrlo debelih stakala...

Bio je tamo bic napravljen od pletenog užeta. Bile su tamo i željezne šipke. Za što su ih koristili, ne znam. A na jednoj od tih željeznih šipki bilo je tragova krvi.¹⁸⁸

72. Citav niz svjedoka opisao je strašna batinanja koja su doživjeli tokom tih ispitivanja.¹⁸⁹ Na primjer, svjedok DC7, kojem je bilo 65 godina u vrijeme kad su ga ispitivali, onesvijestio se od nasilja kojem je bio izložen.¹⁹⁰ Ispitivanja su se samo u rijetkim prilikama provodila bez ikakvog oblika fizičkog nasilja.¹⁹¹

73. Pretresno vijeće nalazi da su se ispitivanja u Omarskoj redovito provodila na surov i nehuman način i da su stvarala atmosferu terora i nasilja.

---

¹⁸² Mirko Ješić, T. 11720-11722.

¹⁸³ Mirko Ješić, T. 11705.

¹⁸⁴ Mirko Ješić, T. 11764-11765.

¹⁸⁵ Mirko Ješić je potvrdio da se hapšenja nisu odvijala u skladu s nekom redovnom procedurom hapšenja i da zatocenicima nisu obaviješteni o razlozima njihovog hapšenja, T. 11764-11765.

¹⁸⁶ Svjedokinja J, T. 4760.

¹⁸⁷ Svjedokinja B, T. 2371; Nada Markovska, T. 7772; svjedok DA/3, T. 7894; Mirko Ješić, šef inspektora iz službe državne bezbjednosti, vidio je jednom prilikom kako inspektor maltretira nekog osumnjicenog. T. 11731-11732.

¹⁸⁸ Svjedokinja B, T. 2372; *vidi i* Sifeta Sušić, T. 3017: "Jednog dana sam vidjela nešto što je licilo na bic. Imalo je drvenu rucku omotanu užetom, veoma dugacak bic, a na kraju tog bica nalazila se željezna kuglica... Dobro se sjećam da je tamo bila i željezna vješalica, vješalica za odjeću, koja se nalazila u blizini uticnice. A na toj vješalici, koja se koristila za kišobrane, nalazila se žica, a ta se žica mogla uključiti u uticnicu."

¹⁸⁹ *Vidi, npr.* svjedok Y, T. 3627-3630; svjedok T, T. 2663; svjedok AJ, T. 1610; svjedok DC5, T. 8879-8880.

¹⁹⁰ Svjedok DC7, T. 9019-9020.

¹⁹¹ Svjedok AI, T. 2116; svjedokinja J nisu tukli za vrijeme ispitivanja. T. 4755.

(e) Upravna zgrada

74. Mnogi ugledni ljudi bili su zatoceni u prizemlju upravne zgrade u "Mujinoj sobi", koja se tako zvala jer je "Mujo", poznati mještatin koji je takode bio zatocen, funkcionisao kao veza između stražara i ostalih zatocenika u toj prostoriji.¹⁹² Tamo je Emira Beganovica po dolasku u logor odveo jedan stražar koji se sažalio nad njim i rekao mu: "(s)amo idi tamo i sakrij se. Ne javljaj se kad te zovu. Ako se javiš, ubice te."¹⁹³ Doista, zatocenike iz Mujine sobe prozivali su da bi ih ispitivali i zlostavljali.¹⁹⁴ Nemilosrdno batinanje se barem jednom prilikom odvijalo i unutar sobe.¹⁹⁵

75. Odmah do Mujine sobe nalazio se prostor od otprilike pet sa šest metara, koji su zvali "garaža", u kojem je bilo zatoceno 150-300 ljudi u neizdrživo stiješnjenim uslovima.¹⁹⁶ Jedan je zatocenik ovako opisao situaciju:

Uslovi su bili takvi da ste jedva nogama mogli da dotaknete pod, toliko su ljudi bili nagurani. Bio sam stiješnjen o zid, pa sam pokušavao da stavim dlanove na zid i da se tako malo ohladim. Toliko je sve bilo pregrijano. Ljudi bi mokrili na licu mjesta, obavljali nuždu na licu mjesta. A dva ili tri puta, u vrlo kratkom razmaku, za vrijeme dok sam bio u garaži, a to je bilo oko 45 minuta, dva ili tri puta sam se onesvijestio.¹⁹⁷

U nastojanju da prežive te uslove zatocenici bi preklinjali da im daju vode, ali bi ih stražari natjerali da pjevaju srpske nacionalisticke pjesme i tek onda im u sobu ubacili kanister vode.¹⁹⁸ Njihovo preklinjanje i pjevanje se moglo cuti napolju na pisti.¹⁹⁹

76. Zatocenici u upravnoj zgradi pribojavali su se mnogo gorih stvari od prenapučenih uslova. Grupa zatocenika premještenih iz Keraterma shvatila je šta treba da očekuje za vrijeme boravka u Omarskoj kada je bivši policajac Ahil Dedic, Musliman, donesen u sobicu u kojoj su bili zatoceni:

Ahilovo tijelo je bilo oblikovano krvlju. Imao je ranu na glavi. Bio je sav crn i modar. A mi smo bili prilično uplašeni i svi smo ustuknuli...

Ahil Dedic je upitao naoružanog stražara koji ga je otpratio natrag do sobe: "Da li zaista mislite da cete ovako da riješite jugoslovenski problem?" Umjesto odgovora, stražari su ga udarali po glavi dok se nije onesvijestio. Kad je došao svijesti, poceo je da lupa po zaključanim vratima sobe:

---

¹⁹² Svjedok AK, T. 1993.

¹⁹³ Emir Beganovic, T. 1357.

¹⁹⁴ *Vidi, npr.* Zijad Mahmuljin; Zlatan Bezirevic; Nedžad Serić. Nusret Sivac, T. 4085-4088.

¹⁹⁵ Vidi batinanje Bajrama Zgoga: Nusret Sivac, T. 4084-4085; Mirsad Ališić, T. 2497-2498.

¹⁹⁶ Svjedok AK je procijenio da ih je bilo 150 na 30 metara kvadratnih, T. 1995-1996; Fadil Avdagic je procijenio da ih je bilo 200-300 na 25 metara kvadratnih, T. 3430.

¹⁹⁷ Svjedok AK, T. 1996.

¹⁹⁸ Svjedok AJ, T. 1599; 2191-2192.

¹⁹⁹ Svjedok AI, T. 2142.

Nakon toga, vjerovatno zbog buke... vratili su se u sobu i poceli da ga udaraju kao ludi dok nije pao i ponovo se onesvijestio...

...Dvojica uniformisanih muškaraca koji su ga tukli i bacili na zemlju primili su ga ispod pazuha i izvukli ga napolje. Izvukli su ga napolje jer je bio u nesvijesti.

P. Šta ste culi, odnosno da li ste išta culi, nakon što je Ahil Dedic odstranjen iz te sobe?

O. Culi smo samo pucanj kada je izvucen napolje, to je sve.

? ...g

P. G. Avdagicu, da li ste ponovo vidjeli Ahila Dedica?

O. Ne, nismo ga više vidjeli, ni ja ni iko drugi.²⁰⁰

77. Pretresno vijeće nalazi da su zatocenci u upravnoj zgradi bili u više navrata podvrgavani psihickom i fizickom nasilju.

(e) Hangar

78. Uslovi u kojima su živjeli zatocenci bili su gnusni: “Bilo je strašno. Tako je grozno zaudaralo. Ljudi su imali vaške. Bili su bolesni. Polovina muškaraca je bila teško pretucena.”²⁰¹ Jedan je svjedok opisao mladica po imenu Avdic koji je bio zatocen u hangaru i koji je “imao takve rane na svojim – na desnoj i lijevoj strani grudi, da su mu crvi puzali pod kožom, i potpuno je odrezao dijelove svoje potkošulje jer ga je toliko bolilo da ima bilo kakvu tkaninu na ranama”.²⁰² Na betonskom podu je bilo motornog ulja i svjedok se sjeca da je usprkos ljetnim vrućinama prostor bio hladan i vlažan.²⁰³ Kad je prva grupa zatocnika preseljena u hangar, stražari su ih natjerali da svojim tijelima ociste pod.²⁰⁴ I ovdje su stražari prisiljavali zatocnike da pjevaju srpske nacionalisticke pjesme tako što im ne bi dali vode ako ne poslušaju naredenje. Kada bi stražari napokon bili zadovoljni pjevanjem, ubacili bi vodu kroz jedan prozor u zidu koji je odvajao stražare od zatocnika, pri čemu bi je često razlili po podu.²⁰⁵

79. Pored batina kojima su bili izloženi pri pokušaju da se koriste nužnikom u hangaru, zatocenci bi obično bili izvedeni iz zgrade kada su stražari imali namjeru da im nanesu osobito teške fizicke povrede. Svjedok Y je dao iskaz o četiri covjeka koja su dvaput bila prozvana iz hangara na batinanje i svaki put se vratila slomljenih udova sve dok nisu prozvana i treci put, kad su

---

²⁰⁰ Fadil Avdagic, T. 3426-3429. Jasmir Okic je dao informaciju da je Mehmed Ališić iz te sobe pogoden iz vatrenog oružja u julu. Jasmir Okic, T. 2578-2579.

²⁰¹ Svjedok Y, T. 3618.

²⁰² Svjedok T, T. 2746.

²⁰³ Svjedok AI, T. 2141.

²⁰⁴ Svjedok DC5, T. 8883.

²⁰⁵ Svjedok AI, T. 2142.

se culi pucnjevi, nakon cega više niko nije vidio ni jednog od četvorice.²⁰⁶ Mirsad Ališić je svjedocio kako je jedno jutro vidio mrtvo tijelo svog prijatelja Gordana Kardumovica u gomili leševa pred hangarom. Mirsada Ališića je stražar natjerao da mokri pored leša.²⁰⁷ Informacije o batinanjima izvan hangara potvrdili su svjedoci odbrane, kao što je DC1, koji je bio zatocen u hangaru mjesec dana i koji je vidio kako se zatocenci vraćaju u hangar sa modricama od batina. Ovaj svjedok pretpostavlja da se to dešavalo u nužnicima.²⁰⁸

80. Pretresno vijeće nalazi da su zatocenci u hangaru bili redovito podvrgavani fizičkom i psihickom nasilju.

(f) Pista

81. Pista je veliki prostor na otvorenom u obliku slova L, uglavnom od betona. Velika većina zatocnika koja je tamo boravila bila je prisiljena trpiti vremenske uslove kakvi su postojali tih ljetnih mjeseci, bilo da se radilo o izloženosti neumljivoj vrućini i suncu, ili bujicama kiše. Na pitanje da li zna za zlostavljanje koje se vršilo na pisti, jedna je svjedokinja odgovorila:

Da, vidjela sam tu zloglasnu pistu na kojoj su ljudi sjedili sa glavama pognutim između koljena. Bio je to užasan prizor. Jedva da su izgledali kao ljudska bica.²⁰⁹

82. Na pisti je danima ili sedmicama uzastopce boravilo na stotine zatocnika koji su samo na mahove mogli da se sklone.²¹⁰ Dok su neki bivši zatocenci svjedocili da im je bilo dozvoljeno da spavaju pod krovom,²¹¹ drugi su i dane i noci provodili napolju na asfaltu.²¹² Mirsad Ališić je često bio prisiljen da satima bez prekida leži potrbuške na asfaltu.²¹³ U svom svjedocenju pred Sudom, optuženi Radic je izjavio:

Smetalo me kad vidim tamo 500 ljudi da sjedi na užarenom suncu na betonu, a ja ne mogu da ga pomjerim, da ga sklonim u hlad. Smetalo mi je to sve. Nisam imao gdje da ga sklonim. Pa ipak cujte, cijeli dan sjediti na suncu ili ležati nije jednostavno, nije jednostavno gledati kravu na njivi svezanu za kolac citav dan, a kamoli covjeka.²¹⁴

---

²⁰⁶ Svjedok Y, T. 3634-3635.

²⁰⁷ Mirsad Ališić, T. 2493.

²⁰⁸ Svjedok DC1, T. 8766-8767.

²⁰⁹ Sifeta Sušić, T. 2999.

²¹⁰ Sifeta Sušić je procijenila da je tamo bilo više od stotinu zatocnika. Sifeta Sušić, T. 2999. Nusret Sivac je procijenio da je u julu bilo 500 zatocnika. Nusret Sivac, T. 4070. Međutim, svjedok T je po dolasku u logor početkom juna vidio samo 40-50 ljudi. Svjedok T, T. 2743.

²¹¹ *Vidi, npr.* svjedok DC5, T. 8880-8881.

²¹² *Vidi, npr.* svjedok DD5, T. 10061.

²¹³ Mirsad Ališić, T. 2482.

²¹⁴ Mlado Radic, T. 11294.

Da bi se spriječilo bježanje i održala kontrola, na krovu upravne zgrade stajao je mitraljez uperen prema zatocenicima.²¹⁵

83. Cini se da su ponekad ovi neizdrživi uslovi dovodili zatocenike do ludila. Na primjer, jednog dana je stariji covjek po imenu Nasic ustao u kantini i rekao “da je neizdrživo, da mi ne možemo – on to više ne može da izdrži, da oni medu nama koji su proganjani to više ne mogu da izdrže”. Ubijen je rafalom iz vatrenog oružja, pri cemu su još trojica ranjena.²¹⁶ Cini se da je uslijed ovakve situacije i Asmir Crnalic prešao granicu razuma. Ustao je bez dozvole i poceo da pleše dok ga nisu odveli u bijelu kucu i ubili iz vatrenog oružja.²¹⁷

84. Pretresno vijece nalazi da su zatocenci bili redovito podvrgavana ni psihickom i fizickom nasilju na pisti.

(g) Bijela kuca i crvena kuca

85. Izgleda da su dvije manje zgrade na rubu logora, po boji fasade zvane bijela kuca i crvena kuca, bile rezervisane za osobito divljacko postupanje sa zatocenicima. Azedin Oklopcic je opisao kako su zatocenci koji su se vracali iz bijele kuce “imali ozljede svuda po glavi i po cijelom tijelu. Krsta su im bila ozlijedena. Imali su modrice. Imali su kraste na ušima i na glavama. Ruke bi im bile zavijene u majice kratkih rukava ili koji drugi komad odjece koji su imali, improvizovane zavoje i tako dalje.”²¹⁸

86. Doista, iskazi nekolicine svjedoka potvrdili su da mnogi zatocenci koji su videni kako ulaze u crvenu ili bijelu kucu nisu iz nje izašli živi.²¹⁹ Svjedoka AI držali su u bijeloj kuci jedan dan i tada je vidio “više od pet ili šest” tijela nagomilanih iza zgrade. Sljedeceg dana su uklonjeni kamionom.²²⁰ Drugi zatocenic, Mirsad Ališić, takode je vidio kako stražari tovare tijela iz bijele kuce na neki kamion.²²¹ Zuhra Hrnica je svjedocila da je svaki dan vidjela tijela mrtvacu u blizini bijele kuce, u neke dane pet, u neke trinaest – vecinu dana ih je bilo nekoliko.²²² Prema iskazu svjedoka DC7,

---

²¹⁵ Mirsad Ališić, T. 2482-2483.

²¹⁶ Azedin Oklopcic, T. 1723; Mirsad Ališić, T. 2482-2486. Ovaj svjedok je dao informaciju i o Mehmedu Ališiću koji je pogoden iz vatrenog oružja na pisti kada je odbio da sjedne. T. 2490.

²¹⁷ Nusret Sivac, T. 4081-4083.

²¹⁸ Azedin Oklopcic, T. 1714.

²¹⁹ *Vidi, npr.* Zuhra Hrnica, T. 3131; Gavranovic i Alagic: svjedok Y, T. 3632-3634.

²²⁰ Svjedok AI, T. 2133.

²²¹ Mirsad Ališić, T. 2480-2481.

²²² Zuhra Hrnica, T. 3132.

za bijelu kucu se znalo da svako ko se nade u "bijeloj kuci", bilo je vrlo teško – šanse za preživljavanje bile su veoma male, a mogli su ostati na životu samo ako ih neko spasi, kao što su spasili mene.²²³

87. Svjedok DC3 je objasnio da je život onog ko je bio zatocen u bijeloj kuci bio u stalnoj opasnosti,

jer bi mnogi ulazili, divljali po "bijeloj kuci". Čak su i civili dolazili izvana i tukli ljude. Došla bi i vojska, vojska koja je bila na položajima u blizini, i oni su tukli ljude.²²⁴

88. Svjedok Y je opisao kako je morao da skuplja tijela mrtvaca iz bijele i crvene kuce i da ih tovari na kamion. U bijeloj kuci je svjedok zatekao "vrlo velike mrlje u toj sobi. Skoro je cijeli pod bio prekriven veoma tamnim mrljama, mrljama krvi. A na radijatoru sam primijetio vlasi kose, dijelove glave, mozga, komadice lubanje... ?Jedno tijelo u sobi je bilo ukruceno. Zglobovi oko laktova i na gležnjevima su bili prerezani, a vrat je bio prerezan gotovo do sredine."²²⁵ Kraj crvene kuce ležala je hrpa tijela, a "tijela mrtvaca su još bila topla; lubanje su im bile razbijene; vilice su im bile slomljene; bilo je leševa prerezanih grla".²²⁶

89. Po svemu sudeci, pred kraj jula 1992., kad je prijetilo otkrivanje logora od strane međunarodne javnosti i kad su humanitarne organizacije tražile da im se dozvoli pristup u logor, rutinsko ubijanje je postalo intenzivnije. Bivši policajac Nusret Sivac svjedocio je da su između 25. i 30. jula:

Cijelo vrijeme odvodili ljude i mislim da su u to vrijeme pocinjena masovna ubistva. Upravo u to vrijeme je većina ljudi odvedena, većina njih su bili intelektualci i drugi istaknuti građani Prijedora, i nikada se nisu vratili.²²⁷

90. Sudsko-medicinski izvještaji o ekshumacijama dviju grobnica na lokalitetima Kevljani i Donji Dubovik-Jama Lisac, koji se nalaze na području Omarske, dali su dokaze o sudbini nekih bivših zatocenika logora Omarska.²²⁸

---

²²³ Svjedok DC7, T. 9021-9022.

²²⁴ Svjedok DC3, T. 8832.

²²⁵ Svjedok Y, T. 3636-3637.

²²⁶ Svjedok Y, T. 3637. Svjedok AI je izjavio da je vidio tijela kraj crvene kuce, svjedok AI, T. 2122.

²²⁷ Nusret Sivac, T. 4087.

²²⁸ U grobnici na lokalitetu Kevljani, koja se nalazi na livadi, otkriveno je 25 grobova, od kojih je 10 bilo opljačkano prije ekshumacije. Ekipa koja je radila na ekshumacijama zabilježila je 72 tijela i neke raskomadane dijelove tijela. Devedeset i tri posto (93%) tijela imalo je prave *ante mortem* povrede, kao što su frakture kostiju i rane prouzrokovane vatrenim oružjem, a najčešća uočena povreda bila je prijelom rebara (u 86% slučajeva). Izvještaji s obdukcije dokumentiraju okrutnost kojoj su te osobe bile izložene prije smrti. Bilo je i dokaza koji povezuju ta tijela s logorom Omarska, kao što su uzorci željezne rude i šljake otkriveni u četiri groba koji odgovaraju onima koji se nalaze u blizini "zgrade hangara" u logoru. U grobnici na lokalitetu Donji Dubovik-Jama Lisac, ekipa koja je radila na ekshumacijama pronašla je ostatke najmanje 51 osobe u jami koja se zove "Jama Lisac", a utvrđeno je da su dva tijela pripadala ženama, dok su ostala tijela pripadala muškarcima. Kasnije su ove dvije žene identifikovane kao Edna Dautovic i Sadeta Medunjanin, bivše zatvorenice logora Omarska. Devedeset posto (90%) svih tijela pronađenih na tom lokalitetu imalo je rane od vatrene oružja. Ostaci su takode pokazivali znakove da su žrtvama nanesene traumatske povrede

91. Pretresno vijeće nalazi da se zatocenike često batinalo i ubijalo u crvenoj i bijeloj kući i oko njih.

(h) Petrovdan i masakr nad Muslimanima iz Hambarina

92. U ova zloglasna tri mjeseca koliko je funkcionisao logor Omarska, desila su se dva događaja koja odskaku iz uobicajenog niza ubistava, mučenja i drugih oblika fizičkog i psihickog nasilja.

(i) Petrovdan (12. juli 1992.)

93. Petrovdan ili Dan svetog Petra je pravoslavni vjerski praznik koji se slavi 12. jula svake godine. Postoji običaj da se veče uoči ovog praznika pale krijesovi. U Omarskoj 1992. godine, ova je tradicija poprimila užasavajući aspekt. Ispred bijele kuće je napravljena ogromna lomaca od odbacanih kamionskih guma. Bivši zatoceni Hase Icic opisao je događaje koji su uslijedili:

Tada su Srbi, uoči Petrovdana, imali pravu masovnu manifestaciju za civile i stražare... Kako je pocelo da se smrkava, poceli su da izvode ljude iz prvih soba...

P. Što ste čuli nakon što su neke zatocenike izveli napolje ?

O. Sjećam se, i sjećacu se dok sam živ, vriske žena koje su bile napolju ili u prvoj sobi. Nikad neću da zaboravim njihovu vrisku i krikove. Onda sam osjetio smrad spaljenog mesa. Znao da meso kada počne da gori ima specifičan miris, a taj miris spaljenog mesa miješao se sa mirisom zapaljenih guma.²²⁹

94. Ovaj svjedok je čuo od drugih zatoceniaka da su neki logoraši baceni u vatru. Ovaj užasavajući događaj potvrdio je i svjedok AM, koji je posmatrao taj masakr sa jednog prozora.²³⁰ Ermin Striković je sa malog prozora u sobi u kojoj je bio zatocen vidio ljude kako hodaju oko velike vatre. Čuo je krikove od bola, mada nije mogao da vidi šta ih uzrokuje.²³¹ Zuhra Hrnica je svjedočila da je sljedeće jutro, kad je išla u kantu, vidjela veliki kamion "FAP" krcat mrtvim tijelima parkiran u logoru Omarska.²³²

(ii) Masakr nad Muslimanima iz Hambarina

95. Jednog poslijepodneva u drugoj polovini jula, dva autobusa zatoceniaka iz muslimanskog sela Hambarine, koje su Srbi zauzeli krajem maja,²³³ stigla su u Omarsku iz logora Keraterm. Zatoceniaci su odvedeni u bijelu kuću. Te noći su svjedoka AM probudili pučnjevi iz pištolja, a kad

---

udarcima tupim predmetom. (Vidi dokazni predmet 3/155a, "Sažetak sudsko-medicinskog dokaznog materijala Tužilaštva koji će iznijeti istražitelj Tariq Malik".)

²²⁹ Hase Icic, T. 4666.

²³⁰ Svjedok AM, T. 3929-3930.

²³¹ Ermin Striković, T. 3542-3543.

²³² Zuhra Hrnica, T. 3136. To bi mogao da bude isti događaj koji je pomenuo Mirko Ješić, koji je rekao Pretresnom vijeću da je negdje sredinom jula ubijena grupa od otprilike 18 zatvorenika, T. 11753-11754.

²³³ Vidi *supra* "Pozadina, kontekst i formiranje logora".

je ustao, vidio je stražare kako hodaju među velikim brojem tijela, pucajući im u glave, očito u namjeri da ih “dokrajce”. Svjedok se živo sjeca tog događaja:

Dobro se sjećam kad je taj metak ispaljen, mozak bi izletio kao da je metak pogodio mlijeko, a izašao bi poput bijele prašine.²³⁴

96. Tijela je bilo toliko mnogo da su pokrivala “nekih 50 ili 70 metara”. Stigao je kamion da odveze tijela, a dvojici zatocnika je naredeno da ih ukrcaju u kamion. Svjedok je opisao kako bi se kamion, nakon što bi bio nakrcan tijelima, odvezao i zatim se vratio petnaest minuta kasnije. Trebalo mu je 5 ili 6 vožnji da ukloni sva tijela. Svjedok AM je procijenio da je kamion imao 7 ili 8 kubnih metara prostora za teret.²³⁵

97. Pretresno vijeće nalazi da su se događaji vezani uz Petrovdan i Hambarine desili onako kako je opisano i da su doveli do smrti nepoznatog broja zatocnika.

(i) Seksualno nasilje

98. Otprilike trideset i šest zatocnika u logoru Omarska bile su žene. Žene zatocene u Omarskoj bile su različite dobi, najstarije su imale šezdesetak godina, a jedna je bila mlada djevojka. Pretresno vijeće je saslušalo uvjerljive dokaze nekoliko zatocnica koje su svjedočile o seksualnom ugrožavanju ili nasilju nad ženama u Omarskoj kao o uobicajenoj pojavi.²³⁶ Na primjer, Sifeta Sušić se osjetila ugroženom od Željka Meakica koji joj je rekao da je neko “pitao je li istina da je Sifetu Sušić silovalo 20 vojnika... a ja sam odgovorio žda, istina je. Ja sam bio 20. u redu. ž”²³⁷ Nekoliko svjedoka je govorilo o slučaju kada je neki muškarac pristupio jednoj zatocnici u kantini, otkopcao joj košulju, stavio nož na jednu od njenih dojki i prijetio da će je odrezati.²³⁸ Mnogi drugi su svjedočili da su žene bile nocu često prozivane iz upravne zgrade ili kantine da bi potom bile silovane ili podvrgnute drugim oblicima seksualnog nasilja.²³⁹

99. Svjedokinja J je izjavila da ju je jednom prilikom prozvao Nedeljko Grabovac, zvan “Kapitan”. Bojala se da će je ubiti, a opisala je kako ju je poceo dirati po genitalijama i hvatati za grudi. Usprkos njenom preklinjanju, izvadio je penis i pokušao je silovati, da bi na kraju ejakulirao

---

²³⁴ Svjedok AM, T. 3931.

²³⁵ Svjedok AM, T. 3930-3933. Svjedok je kasnije cuo da su ti ljudi došli iz Keraterma i da su trebali biti “razmijenjeni”.

²³⁶ Svjedokinja J, T. 4774-4775; svjedokinja F, T. 5382-5383; svjedokinja B, T. 2338, 2430; Nedžija Fazlic, T. 5102; Sifeta Sušić, T. 3018-3019.

²³⁷ Sifeta Sušić, T. 3020-3021.

²³⁸ Svjedokinja J, T. 4769; Zlata Cikota, T. 3337-3338.

²³⁹ Svjedokinja J, T. 4774-4775; svjedokinja AT, T. 6083; svjedokinja K, T. 4983; svjedokinja A, T. 5486; svjedokinja F, T. 5382; Sifeta Sušić, T. 3018.

po njoj prije nego što je uspjela pobjeci.²⁴⁰ Svjedokinji su nanesene modrice po bedrima i grudima dok se pokušavala otrgnuti.²⁴¹

100. Svjedokinja F je izjavila da ju je cesto odvodio stražar po imenu Gruban.²⁴² Svjedokinja je opisala da ju je ovaj stražar odvodio u nekoliko navrata, u bilo koje doba dana ili noci, u sobu na spratu u upravnoj zgradi, gdje ju je prisiljavao da polno opšti sa njim.²⁴³ Drugi stražar po imenu Kole prozvao ju je dvaput tokom noci, odveo je u istu sobu u kojoj ju je silovao Gruban i zatim je i sâm silovao.²⁴⁴ Prema daljnjem iskazu ove svjedokinje, odvedena je u zgradu "Separacije" (kuhinja izvan logora Omarska) gdje je prisiljena da polno opšti sa Mirkom Babicem i Duletom Tadicem.²⁴⁵

101. Svjedokinja U je izjavila da je bila zatocena sa još jednom ženom u prostoriji u bijeloj kuci. Tamo su cule krikove boli i straha koji su dopirali od zatocenika, a cule su i inspektore i stražare kako vicu i psuju na zatocenike.²⁴⁶ Jednom prilikom je neki stražar sprijecio drugog stražara u bijeloj kuci da ne napastuje ove dvije zatocenice.²⁴⁷

102. Medutim, svjedokinja U je takode izjavila da ju je jedan stražar, dok je bila zatocena s ostalim ženama u upravnoj zgradi, izveo iz njene sobe nekoliko puta tokom noci i odveo u sobu na kraju hodnika, gdje ju je sistematski silovao cijeli niz lica:

...On bi me silovao... Zatim bi otišao, a onda su cijelo vrijeme, jedan za drugim, dolazili drugi, ne znam tacan broj... i oni su me silovali.

103. Neki drugi stražar ju je tokom dana u dva navrata odveo u tu istu prostoriju, gdje je ponovno podvrgnuta višestrukom silovanju od strane nekoliko napadaca:

... Prvo me je on silovao, a zatim su ponovno ušli drugi... trojica ili cetvorica muškaraca koji su me silovali.

P. Jeste li krvarili uslijed višestrukih silovanja koje ste pretrpili u logoru Omarska?

O. Da, sve (vrijeme) dok sam bila tamo.²⁴⁸

104. Svjedokinju B je neki mladi stražar odveo u jednu od kancelarija u upravnoj zgradi, gdje je pokušao da je siluje:

---

²⁴⁰ Svjedokinja J, T. 4779-4782.

²⁴¹ Svjedokinja J, T. 4782-4783.

²⁴² Svjedokinja F, T. 5383.

²⁴³ Svjedokinja F, T. 5385-5386.

²⁴⁴ Svjedokinja F, T. 5386-5387.

²⁴⁵ Svjedokinja F, T. 5389-5390.

²⁴⁶ Svjedokinja U, T. 6201, 6202-6203.

²⁴⁷ Svjedokinja U, T. 6203.

²⁴⁸ Svjedokinja U, T. 6229-6230.

Legao je na mene i poceo me fizicki zlostavljati. Pokušala sam da se obranim i branila sam se sve dok sam imala snage, a u jednom momentu je zaprijetio da ce me ubiti ako mu ne dopustim da radi šta hoce... Osjetila sam veoma snažnu bol u vratnom predjelu kicme...

Svjedokinja B se nastavila boriti i stražar se napokon povukao kada je rekla da ce ga prijaviti Radicu.²⁴⁹

105. Prema svjedocenju Nedžije Fazlic, jednom prilikom ju je stražar zvan Lugar pozvao u prostoriju na kraju hodnika i naredio joj da skine odjecu. Rekla mu je da ne može da ima polni odnos sa njim, jer ima menstruaciju. Prisilio ju je da mu to dokaže i zatim joj rekao da ce spavati s njom kasnije.²⁵⁰ Lugar je nastavio da prijeti Nedžiji Fazlic sve dok se nije požalila Željku Meakicu.²⁵¹

106. Žene su izjavile da su vrlo malo medusobno razgovarale o seksualnom nasilju koje su morale da trpe. Svjedokinja odbrane Vinka Andic, koja je cistila upravnu zgradu, svjedocila je da joj se zatocenicice nikada nisu požalile da ih maltretiraju.²⁵² Pretresno vijece primjecuje, medutim, da nije vjerovatno da bi zatocenicice koje su o zlostavljanjima nerado razgovarale i medusobno, o tome razgovarale sa cisticom srpske nacionalnosti koja radi za logorske vlasti.

107. Iskazi zatocenicica navode na zakljucak da su naslucivale šta se dogada drugim ženama.²⁵³ Prema iskazu svjedokinje J, dok je ona boravila u upravnoj zgradi žene su nocu cesto bile prozivane napolje. Kad bi se vratile, izgledale bi odsutne duhom i ne bi razgovarale s ostalima.²⁵⁴ Slicno tome, svjedokinja F je izjavila kako je tokom vremena koje je provela u Omarskoj gotovo svaka žena iz njene sobe bila izvedena napolje tokom noci. Rekla je da bi žene, po povratku u sobu, obicno bile povucene ili bi plakale.²⁵⁵ Svjedokinja A opisala je kako su je jednom prilikom stražari odveli sa još jednom ženom u zgradu "Separacije". Ta druga žena je bila prisiljena otici sa covjekom po imenu Mirko Babic, a kad se vratila, bila je uplakana.²⁵⁶ Prema informaciji svjedokinje B, jednu su ženu cesto odvodili na ispitivanje, a kad bi se vratila, na njoj bi se vidjeli znakovi "fizickog zlostavljanja".²⁵⁷ Zuhra Hrnica je bila zatocena u prostoriji iznad kantine sa sedamnaest drugih žena i, prema njenom iskazu, njihova "starješina sobe" je tokom noci bila odvojena od njih. Svjedokinja

---

²⁴⁹ Svjedokinja B, T. 2383-2384.

²⁵⁰ Nedžija Fazlic, 5096-5097.

²⁵¹ Nedžija Fazlic, T. 5098-5099.

²⁵² Vinka Andic, T. 9133.

²⁵³ Sifeta Sušic, T. 3104-3105. Prema iskazu Nedžije Fazlic, jednom prilikom je otišla u kantine s drugim ženama i tamo zatekla zatocenicicu po imenu Mirsada kako place, jer ju je te noci izveo napolje stražar po imenu Lugar. Kada su žene prišle Mirsadi da joj pomognu, Lugar je otišao do njih, uperio pušku i rekao da niko ne smije da joj se približi. Nedžija Fazlic, T. 5102-5103.

²⁵⁴ Svjedokinja J, 4774-4776.

²⁵⁵ Svjedokinja F, T. 5382-5383.

²⁵⁶ Svjedokinja A, T. 5488-5489.

²⁵⁷ Svjedokinja B, T. 2338.

je kasnije primijetila da “starješina sobe” ima ogromnu modricu na desnom bedru i da neprestano place.²⁵⁸

108. Pretresno vijeće nalazi da su zatocenice bile podvrgavane raznim oblicima seksualnog nasilja u logoru Omarska.

109. Pretresno vijeće će sada razmotriti uslove zatoceništva u logoru Keraterm i logoru Trnopolje, u kojima je Žigic navodno počinio zlocine pored onih za koje se tereti vezano uz Omarsku.

C. LOGORI KERATERM I TRNOPOLJE

110. Optužba nije predocila mnogo dokaza koji se odnose na funkcionisanje logora Keraterm. U pogledu logora Trnopolje predocila je još manje dokaza. Usprkos tome, izvedeni dokazi upućuju na to da su logori Keraterm i Trnopolje funkcionisali po uzoru na logor Omarska, koji je postojao istovremeno kada i oni.

111. Kao i u logoru Omarska, većina zatocenika logora Keraterm bili su Muslimani, uz nekolicinu Hrvata.²⁵⁹ Postojao je i mali broj žena koje su bile zatocene u logoru Keraterm.²⁶⁰

112. U Keratermu su zatocenike držali u četiri odvojene sobe zvane soba 1, 2, 3 i 4. Kao i u Omarskoj, vladali su teški uslovi prenapučenosti. Prema procjeni svjedoka, između 220 i 500 ljudi je bilo zatoceno u sobi 2, koja je bila dugačka 12 metara i široka 7 ili 8 metara.²⁶¹ Uslovi su bili jednako strašni i u sobi 4. Nekim su zatocenicima dozvolili da unesu drvene palete da bi mogli da spavaju na betonskom podu. Međutim, budući da su bile nagomilane jedna preko druge, prostor je bio smanjen i to je onemogućilo ostalima da legnu.²⁶² Zatocenci su smjeli da napuste sobu samo da bi koristili nužnik.²⁶³

113. U logoru Keraterm su higijenski uslovi takode bili strašni. Bilo je premalo nužnika, a zatocenicima je bilo dozvoljeno da koriste nužnik samo jednom dnevno, po petoro odjednom i u pratnji stražara.²⁶⁴ Nikada nisu mogli da se okupaju, mada su povremeno mogli da se malo operu hladnom vodom. Zatocenci nisu dobivali sapun ni pastu za zube, a davali su im nedovoljne

---

²⁵⁸ Zuhra Hrnica, T. 3138-3139. Prema iskazu svjedokinje U, Radic je odveo jednu zatocenicu napolje, koja je, kad se vratila, izgledala uplašeno, bila tiha i sva crvena u licu. Svjedokinja U, T. 6217.

²⁵⁹ Safet Taci, T. 3758; svjedok AD, T. 3795.

²⁶⁰ Svjedokinja B, T. 2331.

²⁶¹ Safet Taci, T. 3757; svjedok AD, T. 3813.

²⁶² Svjedok Y, T. 3603.

²⁶³ Svjedok Y, T. 3605.

²⁶⁴ Svjedok Y, T. 3605.

kolicine hrane i vode. Pojavile su se vaške.²⁶⁵ Prema iskazu svjedoka Y, prvi put je dobio hranu tek 48 sati nakon dolaska u logor, a nakon toga svaka 24 sata. Hrana je bila sasvim neadekvatnog kvaliteta i kvantiteta i zatocenci su patili od neishranjenosti i gladi.²⁶⁶ Zatocenci su dobivali dva komada hljeba koja su morali veoma brzo da pojedu jer bi inace dobivali batine.²⁶⁷ Nadalje, hrana nije bila redovito dostavljana²⁶⁸ i, prema iskazu svjedoka DD/8, ponekad hrane uopšte nije bilo.²⁶⁹ Zatocenicima je ponekad bilo dozvoljeno da prime hranu što su im donosile njihove porodice, kao dopunu oskudnoj logorskoj hrani, mada ti povremeni dopunski obroci nisu bili dovoljni da bi ublažili glad i neishranjenost.²⁷⁰

114. Kao i u logoru Omarska, vecina zatocenika u Keratermu bila je ispitivana u nastojanju da se utvrde protivnici novog srpskog režima.²⁷¹ Prema rijecima svjedoka, isljednici su ispitivali zatocenike o njihovim licnim podacima, o tome da li imaju oružje odnosno da li znaju ikoga ko ima oružje, i za koga su glasali na posljednjim izborima.²⁷² Ljude su bez nekog ocitog razloga prozivali iz njihovih soba i tukli bez milosti. Prema iskazu svjedoka AE, ljude su svake noci izvodili napolje, tukli, a ponekad i ubijali.²⁷³ Svjedoci su izjavili da su u nekoliko navrata vidjeli mrtva tijela u logoru. Zvuci koji su pratili nanošenje boli bili su uobicajena pojava.²⁷⁴ Pretresno vijeće je saslušalo i vjerodostojne dokaze da su žene bile silovane u logoru Keraterm.²⁷⁵

115. Trnopolje je takode bio surov logor na zlu glasu, mada je nekoliko svjedoka izjavilo da su uslovi u Trnopolju bili podnošljiviji nego u Omarskoj i Keratermu.²⁷⁶ Hrana, voda i higijenski uslovi bili su više nego neadekvatni, a nasilje je vladalo cijelim logorom.²⁷⁷

D. ZAKLJUCAK

116. Postoji golema kolicina dokaza da su zlostavljanje i nehumani uslovi u ovim logorima bili standardni postupak. Osoblje logora i ucesnici u funkcionisanju logora rijetko su pokušavali da ublaže patnje zatocenika. Štaviše, oni koji su ucestvovali u radu logora i doprinosili njegovom radu najčešće su se trudili da zatocenci budu izloženi neprekidnim mukama. Mnogi su zatocenci preminuli uslijed necovjecnih uslova, pored onih koji su podle gli fizickom nasilju.

---

²⁶⁵ Svjedok AD, T. 3837.

²⁶⁶ Svjedok Y, T. 3601; svjedok AD, T. 3836.

²⁶⁷ Svjedok AD, T. 3836.

²⁶⁸ Svjedok AD, T. 3836.

²⁶⁹ Svjedok DD/8, T. 10879.

²⁷⁰ Abdulah Brkic, T. 4486.

²⁷¹ Svjedok AD, T. 3835.

²⁷² Svjedok AD, T. 3835-3836; svjedok N, T. 3890.

²⁷³ Svjedok AE, T. 4295.

²⁷⁴ Safet Taci, T. 3758.

²⁷⁵ Svjedokinja K, T. 4959.

117. Pretresno vijeće nalazi da su ne-Srbi zatoceni u ovim logorima bili podvrgnuti zvjerstvima i da su bili izloženi nehumanim uslovima kako bi ih se degradiralo i podjarmilo. U logorima se sistematično primjenjivala krajnja surovost koja se koristila kao oruđe za teroriziranje Muslimana, Hrvata i ostalih ne-Srba koji su u njima bili zatvoreni.

118. Pretresno vijeće će u nastavku razmotriti mjerodavno pravo i istražiti da li pojedine činjenice, koje je Pretresno vijeće utvrdilo u Dije lu II, idu u prilog zaključku van razumne sumnje da su doista i počinjena krivična djela navedena u Izmijenjenoj optužnici. Priroda nekih od krivičnih djela za koja tereti optužnica, naročito progona kao zločina protiv čovječnosti, takva je da obično uključuje mnogo ljudi sa različitim stepenima učešća. Pretresno vijeće će prvo utvrditi da li je dokazano postojanje pravnih preduslova za svako krivično djelo. U potvrdnom slučaju, Pretresno vijeće će utvrditi koji stepen krivice se može pripisati pojedinom optuženom, ako krivica postoji. Pravni preduslovi će biti utvrđeni u svjetlu kodifikovanog i običajnog međunarodnog prava koje je bilo na snazi u vrijeme kada su se desili događaji koje navodi Izmijenjena optužnica.

---

²⁷⁶ *Vidi, npr.* svjedok AD, T. 3851; svjedok AE, T. 3837-3838, 3879.

²⁷⁷ *Vidi, npr.* svjedok AE, T. 4272-4273.

III. MJERODAVNO PRAVO I PRAVNI ZAKLJUCCI

119. Optužbe koje su zadržane u izmijenjenoj optužnici nakon odluke Pretresnog vijeca po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude²⁷⁸ jesu sljedeće: Kvočka, Prcac, Kos, Radic i Žigic su na osnovu istih činjenica okrivljeni po članu 5 Statuta (zlocini protiv čovječnosti) za progone i nehumana djela (tacke 1-2) i po članu 3 Statuta (kršenja zakona i običaja ratovanja) za povredu ličnog dostojanstva (tacka 3). Optužbe za progon na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi obuhvataju ubistvo, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje i držanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u zatoceništvu u nehumanim uslovima. Optužbe koje su zadržane protiv Kvočke, Prcaca, Kosa i Radica ograničene su na krivična djela počinjena protiv zatocenika u logoru Omarska; optužbe protiv Žigica odnose se na krivična djela počinjena u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.

120. Kvočka, Prcac, Kos i Radic su na osnovu istih radnji optuženi po članovima 3 (kršenja zakona i običaja ratovanja) i 5 (zlocini protiv čovječnosti) Statuta za ubistvo (tacke 4-5), mučenje i surovo postupanje (tacke 8-10) prema zatocenicima logora Omarska; Žigic je odvojeno optužen za ubistvo (tacke 6-7), mučenje i surovo postupanje (tacke 11-13) po članovima 3 i 5 Statuta za krivična djela protiv, kako se navodi u optužnici, izvjesnih imenovanih ili identifikovanih osoba koje su bile zatocene u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.

121. Pored gorenavedenih optužbi, i Radic je odvojeno optužen za silovanje i mučenje kao zlocine protiv čovječnosti (tacke 14-15) po članu 5 i za mučenje i povredu ličnog dostojanstva (tacke 16-17) po članu 3 Statuta za krivična djela seksualnog zlostavljanja počinjena nad zatocenicima logora Omarska.

122. U svojoj Odluci kojom se formalno prima na znanje Pretresno vijeće je prihvatilo određene činjenice oko kojih je postignut dogovor strana, te ocijenilo da je "u vrijeme i na mjestima na koja se odnosi optužnica" vođen "rasprostranjeni i sistematski napad posebno protiv muslimanskog i hrvatskog civilnog stanovništva; i da je postojala veza između ovog oružanog sukoba i rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo i postojanja logora Omarska, Keraterm i Trnopolje i zlostavljanja zatocenika u tim logorima."²⁷⁹ U toj odluci se i priznaje da takvo formalno primanje na znanje "ne ukazuje samo po sebi na to da su optuženi krivi za izvršenje krivičnih djela kojima se terete".²⁸⁰

²⁷⁸ *Vidi* Odluku po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, par. 63.

²⁷⁹ *Vidi* Odluku kojom se formalno prima na znanje, 8. juni 2000.

²⁸⁰ *Vidi* Odluku kojom se formalno prima na znanje, 8. juni 2000.

A. CLANOVI 3 I 5 STATUTA

1. Preduslovi za krivična djela iz člana 3

123. Da bi se o nekom krivičnom djelu presuđivalo po članu 3 Statuta (kršenja zakona i običaja ratovanja), Pretresno vijeće mora utvrditi da je u vrijeme kad je počinjeno to krivično djelo postojao oružani sukob i da je to krivično djelo "usko povezano" s oružanim sukobom, bilo da je taj sukob unutrašnjeg ili međunarodnog karaktera.²⁸¹ Prema Žalbenom vijeću, "oružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države."²⁸² Preduslovi za valjano krivično gonjenje shodno članu 3 su sljedeći:

- (I) kršenje mora da predstavlja povredu pravila međunarodnog humanitarnog prava;
- (II) pravilo mora biti običajne prirode, ili, ako pripada pravu koje se bazira na sporazumima, moraju biti ispunjeni zahtevani uslovi;
- (III) kršenje mora biti "teško", što znaci da mora predstavljati povredu pravila koje štiti važne vrednosti, i ta povreda mora uključiti teške posledice po žrtvu;
- (IV) povreda pravila mora zahtevati, po običajnom pravu ili po pravu baziranom na sporazumima, individualnu krivičnu odgovornost osobe koja je prekršila to pravilo.²⁸³

124. Sve optužbe iznesene u Izmišljenjnoj optužnici shodno članu 3 (kršenja zakona i običaja ratovanja) zasnovane su na zajedničkom članu 3 četiriju Ženevskih konvencija iz 1949. (u daljnjem tekstu: zajednički član 3). U praksi Međunarodnog suda cvrsto je ustanovljeno da je zajednički član 3 stekao status običajnog prava.²⁸⁴ Još jedan preduslov za zločine iz zajedničkog člana 3 prema članu 3 Statuta jeste da su kršenja morala biti počinjena protiv osoba "koje nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima."²⁸⁵ U ovom predmetu, nijedna od žrtava nije povrijeđena u borbenim operacijama i ogromna većina žrtava su bile nenaoružane osobe koje su držane u zatoceničkim logorima, tako da je ovaj uslov ispunjen.

125. Pretresno vijeće je prethodno zaključilo da je tokom cijelog vremena na koje se odnose krivična djela za koja se tereti u optužnici postojao oružani sukob, te da je postojala veza između

---

²⁸¹ To znaci da je "dovoljno da su navodni zločini bili usko povezani uz neprijateljstva koja su se dešavala na drugim delovima teritorija pod kontrolom sukobljenih strana." Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70.

²⁸² Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70.

²⁸³ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94.

²⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 609; Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 143; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 406.

²⁸⁵ Vidi npr. Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 407; Prvostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 614-616; Drugostepenu presudu u predmetu *Celebici*, par. 420.

tog oružanog sukoba i postojanja logora Omarska, Keraterm i Trnopolje, te zlostavljanja zatocnika u njima.²⁸⁶

126. Pretresno vijeće stoga smatra da su ispunjeni svi preduslovi za vođenje krivičnog postupka za krivična djela iz člana 3 Statuta.

2. Preduslovi za krivična djela iz člana 5

127. Član 5, zločini protiv čovječnosti, zahtijeva postojanje oružanog sukoba, bilo unutrašnjeg bilo međunarodnog, te da su krivična djela za koja tereti optužnica izvršena tokom tog oružanog sukoba. Rezimirajući praksu Međunarodnog suda u vezi sa krivičnim djelima iz člana 5 Statuta, Pretresno vijeće u predmetu *Kunarac* je u tom smislu odredilo sljedeće:²⁸⁷

- (i) Morao je biti izvršen napad.²⁸⁸
- (ii) Postupci počinioaca morali su biti dio tog napada.²⁸⁹
- (iii) Napad je morao biti "usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva".
- (iv) Napad je morao biti "rasprostranjen ili sistematski".
- (v) Počinilac je morao biti svjestan šireg konteksta u kojem su se odvijali njegovi postupci, te da su njegovi postupci dio napada.²⁹⁰

128. Ključni element zločina za koje se optužuje po članu 5 jeste da krivična djela čine dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv nekog civilnog stanovništva. Takva djela mogu da čine progone iz člana 5(h) jedino ako su počinjena s namjerom diskriminacije na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

129. Na osnovu činjenica navedenih u Drugom dijelu, oko kojih je postignut dogovor u prethodnoj odluci Pretresnog vijeća kojom se formalno prima na znanje, Pretresno vijeće konstatuje da su traženi elementi - da mora biti izvršen napad, da taj napad mora biti usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva i da mora biti rasprostranjen ili sistematski - zadovoljeni. Pretresno vijeće takode konstatuje da su zločini počinjeni u logoru Omarska bili dio napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, te da su svi koji su radili u tom logoru ili ga redovno posjećivali morali biti svjesni toga.

---

²⁸⁶ *Vidi* Odluku kojom se formalno prima na znanje.

²⁸⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 410.

²⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 251.

²⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248.

²⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248.

130. Ukratko, svi preduslovi iz Statuta da bi se za krivična djela optuživalo po članovima 3 i 5 u ovom predmetu su zadovoljeni.

131. Pretresno vijeće će sada razmotriti da li su zadovoljeni elementi svakog pojedinačnog krivičnog djela za koja Izmijenjena optužnica tereti po članovima 3 i 5. To su elementi ubistva, mučenja, nehumanih djela, surovog postupanja, napada na lično dostojanstvo, silovanja i progona.

3. Konstitutivni elementi krivičnih djela kojima se tereti prema članovima 3 i 5

(a) Ubistvo²⁹¹

132. I Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju i Međunarodni krivični sud za Ruandu dosljedno su definisali krivično djelo ubistva kao djelo za koje je uslov da je smrt žrtve nastupila kao posljedica djela ili propusta koje je optuženi počinio sa namjerom da žrtvu liši života ili da nanese tešku tjelesnu povredu za koje je razumno trebao znati da bi mogla prouzročiti smrt.²⁹²

133. Kvočka, Prcac, Kos i Radic su optuženi po članu 5(a) i članu 3 za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti zbog svog učešća ili odgovornosti za ubistvo bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih zatocenih ne-Srba u logoru Omarska od 24. maja 1992. do 30. augusta 1992., uključujući žrtve navedene u prilogima A-E Izmijenjene optužnice (tacke 4 i 5).

134. Žigic je takode optužen za ubistvo kao ratni zločin i zločin protiv čovječnosti za krivična djela počinjena u logorima Omarska i Keraterm nad imenovanim osobama ili u sklopu konkretnih incidenata navedenih u Izmijenjenoj optužnici ili Prilogu (tacke 6 i 7).

135. Kako se razmatra u Drugom dijelu ove Presude, jasno je da su se u ovim logorima dešavala ubistva. Mnoge pojedinačne žrtve su identifikovane poimenično, a svjedoci su takode svjedocili o ubistvima neidentifikovanih muškaraca i o tome kako su vidali hrpe leševa kod bijele kuće i crvene kuće, te o ubistvima zatocenika na Petrovdan ili poslije incidenta u Hambarinama.

136. Pretresno vijeće se uvjerilo da je u logorima počinjeno ubistvo u smislu članova 3 i 5 Statuta (ubistvo i progona). Posebno je pitanje da li se optuženima može pripisati odgovornost za neko od tih ubistava, i to se pitanje razmatra dalje u ovoj presudi.

---

²⁹¹ U verzijama Statuta na engleskom i francuskom jeziku korištena je različita terminologija. U verziji na francuskom jeziku korišten je izraz "assassinat", dok je u verziji na engleskom jeziku korišten izraz "murder". Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 216; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 235; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par 588.

(b) Mucenje

(i) Nepostojanje uslova državnog cinioca

137. Mucenje je u praksi Medunarodnog suda definisano kao teška duševna ili fizička patnja koja je nekoj osobi namjerno nanescna s nekim zabranjenim ciljem, kao što je dobijanje informacija ili diskriminisanje žrtve. U praksi Medunarodnog suda iznošena su razlicita mišljenja o tome da li te patnje mora nanijeti neka osoba u službenom svojstvu ili predstavnik organa vlasti da bi se to u skladu s definicijom smatralo mucenjem.

138. U presudi u predmetu *Kunarac* odstupilo se od ranijih definicija mucenja koje su iznijela pretresna vijeca MKSJ-a²⁹³ i MKSR-a²⁹⁴ time što je presudeno da se, za razliku od medunarodnog prava koje se bavi ljudskim pravima, u medunarodnom humanitarnom pravu ne zahtijeva ucešce nekog državnog službenika ili bilo koje druge osobe koja raspolaže ovlastima da bi se doticno krivicno djelo smatralo mucenjem.²⁹⁵

139. Pretresno vijece je uvjerenno rezonovanjem Pretresnog vijeca u predmetu *Kunarac* po kojem je zahtjev za postojanjem državnog cinioca iz medunarodnog prava koje se bavi ljudskim pravima u protivrjecju s primjenom individualne krivicne odgovornosti u medunarodnom humanitarnom pravu i medunarodnom krivicnom pravu za krivicna djela na medunarodnom planu.²⁹⁶

140. Pretresno vijece se takode slaže s Pretresnim vijecem u predmetu *Celebici* da zabranjeni ciljevi navedeni u Konvenciji protiv mucenja, onako kako se oni odražavaju u medunarodnom obicajnom pravu, "ne predstavljaju konacan spisak i da ih treba smatrati samo reprezentativnim",²⁹⁷ te primjecuje da je Pretresno vijece u predmetu *Furundžija* zakljucilo da ponižavanje žrtve ili treceg lica predstavlja zabranjeni cilj mucenja prema medunarodnom humanitarnom pravu.²⁹⁸

141. Pretresno vijece u ovom predmetu primjenjuje sljedecu definiciju mucenja:

---

²⁹² Vidi posebno Prvostepenu presudu u predmetu *Akayesu*, par. 589; Prvostepenu presudu u predmetu *Celebici*, par. 439; Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškic*, par. 153, 181 i 217; Prvostepenu presudu u predmetu *Krstic*, par. 485.

²⁹³ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 162.

²⁹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 594.

²⁹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 496.

²⁹⁶ Ni u clanu 7(2)(e) Rimskog statuta, koji se odnosi na mucenje kao zlocin protiv covjecnosti, ne postavlja se zahtjev za djelovanjem države: "(e) Izraz žmucenjež znaci namjerno nanošenje teškog bola ili patnje, bilo fizicke ili duševne, osobi koja je lišena slobode ili je pod nadzorom optuženog, osim onog koje predstavlja bol ili patnju nastalu, sadržanu ili posljednicu samo izvršavanju neke zakonite kazne".

²⁹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 470.

²⁹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 162.

- (i) Mucenje se sastoji od nanošenja, bilo djelom ili propustom, teškog bola ili patnje, bilo fizicke ili duševne;
  - (ii) za djelo ili propust mora postojati namjera; i
  - (iii) djelo ili propust moraju imati zabranjeni cilj, kao što je dobijanje informacija ili priznanja, kažnjavanje, zastrašivanje, ponižavanje ili prisiljavanje žrtve ili treceg lica, ili diskriminisanje, po bilo kojem osnovu, žrtve ili treceg lica.
- (ii) Teški bol ili patnja

142. U skladu sa tumačenjem mucenja u sudskoj praksi iz oblasti ljudskih prava,²⁹⁹ Pretresno vijeće u predmetu *Celebici* naznacio je da je karakteristika po kojoj se mucenje razlikuje od slicnih krivicnih djela stepen težine bola ili patnje.³⁰⁰

143. Tacan prag za utvrđivanje koji je stepen težine patnje dovoljan da bi se zadovoljila definicija mucenja nije zadat.³⁰¹ Pri procjeni težine svakog vida zlostavljanja, Pretresno vijeće mora prvo razmotriti objektivnu težinu nanesene povrede. Subjektivni kriteriji, kao što su fizicke i psihicke posljedice koje je takvo postupanje ostavilo na odredenu žrtvu i, u nekim slucaje vima, faktori kao što su dob i pol žrtve ili njeno zdravstveno stanje, takode su relevantni za procjenjivanje težine nanesene povrede.³⁰²

144. Specijalni izvjestitelj UN-a o mucenju, tijela koja se bave ljudskim pravima i strucnjaci iz oblasti prava navode nekoliko postupaka koji se smatraju dovoljno teškim *per se* da bi predstavljali mucenje, kao i postupke koji, ovisno od okolnosti, mogu da predstavljaju mucenje.³⁰³ Batinanje,

²⁹⁹ Vidi na primjer *Ireland v. United Kingdom*, 18. januar 1978., serija A br. 25, par. 167 u kojem je Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) naznacio da se razlika između pojmova mucenja, necovjecnog postupanja i ponižavajućeg postupanja "izvodi uglavnom iz razlike u intenzitetu nanesene patnje." Vidi i Human Rights Committee /Odbor za ljudska prava/ 20/44 od 3. aprila 1992., par. 4.

³⁰⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 468.

³⁰¹ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 469.

³⁰² Stav Pretresnog vijeća je u tom smislu sukladan stavu ESLJP-a u odnosu na član 3 Evropske konvencije u kojem je naznaceno da najmanji zahtijevani stepen težine nužno predstavlja relativnu procjenu koja "ovisi o svim okolnostima datog predmeta, kao što su priroda i kontekst postupanja, njegovo trajanje, fizicke i psihicke posljedice tog postupanja i, u nekim slucajevima, pol, dob i zdravstveno stanje žrtve." *Ireland v. United Kingdom*, 18. januar 1978., serija A br. 25, par. 162.

³⁰³ Specijalni izvjestitelj UN-a o mucenju, problemu mucenja i drugih surovih, necovjecnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni, UN Doc. A/56/156, 3. juli 2001., par. 8 *et seq.* Odbor za ljudska prava je 1998. godine u svojim zakljucnim zapažanjima o Izraelu zakljucio da metode isljeđivanja kao što su vezivanje lisicama, navlacenje kapuljaca, drmanje i uskracivanje spavanja cine kršenje člana 7 Medunarodnog pakta o gradanskim i politickim pravima u svim okolnostima, bilo da se koriste pojedinačno ili kombinovano. "Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 40 of the Covenant", UN doc. CCPR/C/79/Add.93, 18. august 1998., par. 19. U predmetu *Domukovsky et al. v. Georgia*, Odbor za ljudska prava je kumulativni ucinak teških bativanja, fizickih i moralnih pritisaka, ukljucujući nanošenje potresa mozga, loma kostiju, opekotina, rana, ožiljaka i prijetnje porodici, opisao kao mucenje i necovjecno postupanje. Odbor za ljudska prava, 623-624, 626, 627/95, par. 18.6. Vidi, medutim, presudu od 18. januara 1978., serija A/25 (1979-1980.) 2 EHHR 25, par. 167 u predmetu *Ireland v. United Kingdom*, u kojoj je zakljuceno da kumulativni ucinak stavljanja kapuljaca preko glava zatocenika, podvrgavanja zatocenika neprekidnoj i nepodnošljivoj buci, uskracivanja spavanja, davanja zatocenicima nedovoljne kolicine hrane i pica, te tjeranja zatocenika da dugo stoje u nekom bolnom položaju, predstavlja necovjecno postupanje, ali ne cine mucenje. Savremena sudska praksa i analiza više odražavaju opšteprihvacenu svijest o razlicitim oblicima koje mucenje može poprimiti. Vidi, naprimjer, Rhonda

seksualno nasilje, dugotrajno uskracivanje spavanja, hrane, održavanja higijene i ljekarske pomoci, kao i prijetnje mucenjem, silovanjem ili ubijanjem srodnika, među djelima su koja se najčešće spominju kao djela koja mogu da cine mucenje. Unakaženje dijelova tijela bi bilo primjer djela koja *per se* cine mucenje.

145. U praksi Medunarodnih sudova, sukladno sudskoj praksi tijela koja se bave ljudskim pravima,³⁰⁴ smatra se da silovanje može predstavljati teški bol i patnju u tolikoj mjeri da cini mucenje pod uslovom da su prisutni ostali elementi mucenja, kao što je zabranjeni cilj.³⁰⁵

146. U nekoliko predmeta koji se odnose na Zair, Odbor za ljudska prava UN-a je utvrdio da razne kombinacije sljedecih djela cine mucenje: batinanja, elektrošokova genitalija, lažnih pogubljenja, uskracivanja hrane i vode i "gnjecenja palca".³⁰⁶ Odbor za ljudska prava je prilikom razmatranja pojedinačnih tužbi uloženi protiv Urugvaja i Bolivije smatrao da sistematska batinanja, elektrošokovi, nanošenje opekotina, dugotrajno vješanje lancima za ruke ili noge, ponavljano potapanje u mješavinu krvi, mokrace, izbljivka i izmeta (žsubmarinož), dugotrajno stajanje i lažna pogubljenja ili amputacije predstavljaju mucenje.³⁰⁷

147. Na sudenjima održanim poslije Drugog svjetskog rata u Japanu, Medunarodni vojni sud za Daleki istok (MVSDI) ustanovio je da su prevladavajući oblici mucenja kojima su japanski vojnici podvrgavali pripadnike Saveznickih snaga ili civile na okupiranim teritorijama uključivali "obradu vodom, nanošenje opekotina, elektrošokove, razvlacenje koljena, vješanje za ruke ili noge, klecanje na oštrim predmetima i bicevanje."³⁰⁸ Jasno je da je nemoguće saciniti konačan spisak postupaka mucenja.

148. Iako je takvim postupcima zdravlje žrtava često trajno narušeno, trajna povreda nije jedan od obaveznih elemenata mucenja.

149. Kod procjenjivanja težine nanese povrede uzima se u obzir nanese šteta fizickom ili duševnom zdravlju. Pretresno vijeće primjećuje da zlostavljanje koje cini mucenje ne mora nužno da uključuje fizicku povredu, jer je duševna povreda prevladavajući oblik mucenja. Naprimjer,

---

Copelon, Recognizing the Egregious in the Everyday, Domestic Violence as Torture, 25 Colum. Hum. Rts. L. Rev 291 (1994).

³⁰⁴ Na primjer, Evropska komisija za ljudska prava smatrala je da ponavljano silovanje tokom zatoceništva cini mucenje. *Aydin v. Turkey*, 26. august 1997. (1998) 25 EHRR 251, par. 82.

³⁰⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 495-496 i 941-943, Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 163 i 171, Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 597-598.

³⁰⁶ *Muteba v. Zaire* (124/82), *Miango Muiyo v. Zaire* (194/85) i *Kanana v. Zaire* (366/89).

³⁰⁷ *Grille Motta*, br. 11/1977; *Lopez Burgos*, br. 52/1979; *Sendic*, br. 63/1979; *Angel Estrella*, br. 74/1980; *Arzuaga Gilboa*, br. 147/1983; *Cariboni*, br. 159/1983; *Berberretche Acosta*, br. 162/1983; *Herrera Rubio v. Colombia*, br. 161/1983; *Lafuente Penarrieta et al. v. Bolivia*, br. 176/1984.

³⁰⁸ Presuda MVSDI-ja, str. 406.

duševne patnje nanese osobi prisiljenoj da posmatra teško zlostavljanje nekog svog srodnika predstavljale bi onaj stepen težine koji se traži za krivično djelo mucenja. Slicno tome, Pretresno vijeće u predmetu *Furundžija* smatralo je da je to što je određena osoba bila prisiljena da posmatra teške seksualne nasrtaje na poznanicu predstavljalo mucenje doticne osobe koja je bila prisiljena da posmatra.³⁰⁹ Prisustvo posmatraca, posebno članova porodice, takode nanosi teške duševne povrede silovanoj osobi koje predstavljaju mucenje.

150. Što se tice namjernog nanošenja patnje ili povrede, u predmetu *Aksoy v. Turkey* Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) smatrao je da se, kada je žrtva potpuno razodjevena, ruku vezanih iza leđa, te potom obješena za ruke, "to moglo nanijeti samo smišljeno: čak je izvršenje toga zahtijevalo i određene pripreme i trud."³¹⁰

151. Pretresno vijeće je kod procjenjivanja postupaka pocinioca uzelo u obzir opštu atmosferu i uslove zatocjenja koji su vladali u logorima, odsustvo bilo kakve ljekarske pomoci poslije zlostavljanja, te repetitivni, sistematski karakter zlostavljanja zatocenika. Pretresno vijeće takode uzima u obzir status žrtava i pocinilaca. Priroda, cilj, konzistentnost i težina zlostavljanja takode ukazuju na mucenje.

(iii) Zabranjeni ciljevi

152. U sudskoj praksi obaju Medunarodnih sudova određeni zabranjeni ciljevi kvalifikuju se kao mucenje. Pretresno vijeće u predmetu *Akayesu* usvojilo je zabranjene ciljeve iz Konvencije protiv mucenja, to jest dobijanje informacija ili priznanja od žrtve ili trećeg lica, kažnjavanje žrtve ili trećeg lica, zastrašivanje ili prisiljavanje žrtve ili trećeg lica, ili bilo koji drugi razlog zasnovan na bilo kojem obliku diskriminacije.³¹¹ Pretresno vijeće u predmetu *Furundžija* dodalo je popisu zabranjenih ciljeva i namjeru da se ponizi žrtva.³¹²

153. Pretresno vijeće u predmetu *Celebici* s pravom je naglasilo da zabranjeni cilj ne mora biti ni jedini ni glavni cilj nanošenja teškog bola ili patnje.³¹³

154. Prilikom tumačenja zabranjenih ciljeva mucenja, pretresna vijeća su redovno utvrđivala da je posrijedi mucenje kad je namjera pocinioca bila da kazni ili dobije informaciju ili priznanje.³¹⁴ Medunarodni sudovi su takode nalazili potvrdu mucenja primijenjenog kao sredstva za

³⁰⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 267.

³¹⁰ *Aksoy v. Turkey*, Presuda od 18. decembra 1996., ESLJP.

³¹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 594.

³¹² Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 162.

³¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 470.

³¹⁴ *Vidi, ipr.*, Prvostepenu presudu u predmetu *Celebici*, par. 494; Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 162; Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 485.

diskriminaciju na osnovu pola.³¹⁵ Pored toga, Pretresno vijeće u predmetu *Celebici* naglasilo je da je nasilje koje se provodilo u zatoceničkom logoru često vršeno s ciljem "da zastraši ne samo žrtvu već i druge zatocenike".³¹⁶

155. Kvočka, Prcac, Kos i Radic se terete za mučenje kao zločin protiv čovječnosti i ratni zločin na osnovu određenog postupanja prema bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima i drugim ne-Srbima zatocenim u logoru Omarska, uključujući zatocenike i incidente navedene u Prilozima A, B, C i E (tačke 8 i 9). Radic se tereti i za mučenje kao zločin protiv čovječnosti i ratni zločin na osnovu seksualnog zlostavljanja žena zatocenih u logoru Omarska (tačke 14 i 16).

156. Žigic se takode tereti za mučenje kao zločin protiv čovječnosti i ratni zločin za konkretne slučajeve zlostavljanja i/ili batinanja bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocenih u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje (tačke 11 i 12) navedene u Prilogu D.

157. Strane ne spore da su zatocenici u tri navedena logora bili podvrgavani mučenju, kako je ono definisano u praksi Međunarodnog suda. Pretresno vijeće nalazi da su mnogi postupci batinanja ili isljeđivanja zatocenika i postupci ponižavanja i psihološkog zlostavljanja, onako kako su opisani u Drugom dijelu ove Presude, pocinjeni s konkretnom namjerom da se kazne zatocenici za koje se sumnja da su učestvovali u oružanoj pobuni protiv snaga bosanskih Srba, a drugi su postupci pocinjeni s ciljem dobijanja informacija ili priznanja. Praktično su svi postupci namjernog podvrgavanja fizičkom i duševnom nasilju pocinjeni s namjerom da se zatocenici ne-Srbi zastraše, ponize i diskriminišu.

158. Pretresno vijeće se uvjerilo da je u logoru pocinjeno mučenje koje potpada pod značenje članova 3 i 5 (mučenje i progon) Statuta. Posebno je pitanje da li se odgovornost za mučenje može pripisati svakom od optuženih i ono će biti razmotreno kasnije.

(c) Surovo postupanje

159. Međunarodni sud je dosljedno definisao surovo postupanje, koje je zabranjeno zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija, kao namjernu radnju ili propust koja uzrokuje tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili predstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo.³¹⁷

---

³¹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 941, 963.

³¹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 941.

³¹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 552; Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 41; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 186; Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 424; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 265. Vidi i odluku ESLJP-a u predmetu *Costello-Roberts*, u kojoj je utvrđeno da dugotrajne posljedice nisu neophodne da bi zlostavljanje ušlo u opseg člana 3 Povelje tog tijela. *Costello-Roberts*, 25. mart 1993., serija A br. 247-C.

160. Kod procjenjivanja zahtijevanog stepena povrede za kvalifikovanje nekog krivičnog djela kao surovog postupanja, treba uzeti u obzir svrhu i cilj zajedničkog člana 3, kojim se nastojao naznačiti minimalni standard za postupak prema osobama koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima.

161. Ovo Pretresno vijeće, slijedeći Prvostepenu presudu u predmetu *Celebici*, smatra da je stepen fizičke ili duševne patnje koji je potrebno dokazati za postojanje surovog postupanja niži od stepena koji se traži za mučenje, mada mora da bude na istom nivou kao "hotimično nanošenje teške patnje ili ozbiljne povrede tijela ili zdravlja."³¹⁸ Pretresno vijeće u predmetu *Celebici* smatralo je da stepen patnje potreban da bi se dokazalo surovo postupanje nije jednako visok kao onaj koji se zahtijeva da bi se potvrdila optužba za mučenje.³¹⁹ Pretresno vijeće u predmetu *Blaškic*, na primjer, držalo je da korištenje živih štitova predstavlja surovo postupanje shodno članu 3 Statuta.³²⁰

162. Kvočka, Prcac, Kos i Radic su okrivljeni za surovo postupanje zbog mučenja i batinanja bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocenih u logoru Omarska, uključujući zatocnike navedene u Prilozima A, B, C i E (tačka 10). Optuženi su zbog tih istih radnji okrivljeni i za djelo mučenja.

163. Žigic je također okrivljen za surovo postupanje za konkretne slučajeve mučenja i/ili batinanja bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocenih u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje (tačka 13) i navedenih u Prilogu D.

164. Psihicko zlostavljanje, ponižavanje, maltretiranje i necovjecní uslovi zatocjenja nanijeli su zatocenicima tešku bol i patnju. Pretresno vijeće nalazi da je u logorima pocinjeno surovo postupanje, posebno u obliku batinanja i nastojanja da se zatocnici ponize.

165. Pretresno vijeće se uvjerilo da je pocinjeno surovo postupanje u smislu člana 3 Statuta. Posebno je pitanje da li se odgovornost za surovo postupanje može pripisati optuženima i ono će biti razmotreno kasnije.

---

³¹⁸ U Prvostepenoj presudi u predmetu *Celebici* naznačeno je da surovo postupanje "ima u Statutu isto značenje i stoga vrši istu funkciju tj. uključuje sve ostale nespecificirane elemente zajedničkog člana 3, kao što ima necovjечно postupanje u odnosu na teške povrede Ženevskih konvencija." Par. 552. U njoj je necovjечно postupanje definisano kao "postupanje kojim se [smišljeno] nanosi ozbiljna duševna i tjelesna patnja koja ne dostiže tešku duševnu i tjelesnu patnju potrebnu da bi se krivično djelo kvalifikovalo kao mučenje." Par. 542.

³¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 510; *vidi također* Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 245. Krivično djelo "hotimičnog nanošenja teške patnje ili ozbiljne povrede tijela ili zdravlja", koje predstavlja teško kršenje Ženevskih konvencija iz 1949., zahtijevalo je isti stepen patnje kao i mučenje.

³²⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškic*, par. 700.

(d) Povreda licnog dostojanstva

166. Zajednickim clanom 3 Ženevskih konvencija zabranjene su "povrede licnog dostojanstva, posebno uvredljivi i ponižavajući postupci." Kao što je naznaceno u prvostepnim presudama u predmetima *Aleksovskii Kunarac*, "zabrana krivicnog djela povreda licnog dostojanstva spada u kategoriju šire zabrane necovjecnog postupanja iz zajednickog clana 3".³²¹

167. Pretresno vijeće u predmetu *Kunarac* odredilo je da je za ovo krivicno djelo potrebno "(i) da je optuženi namjerno pocinio ili ucestvovao u djelu ili propustu za koje se, uopšteno govoreći, može smatrati da imaju za posljedicu ozbiljno poniženje, degradaciju ili da predstavljaju neki drugi ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo, i (ii) da je bio svjestan toga da djelo ili propust mogu imati takve posljedice."³²² U presudi u predmetu *Aleksovski* naglašeno je da je to krivicno djelo "čin motivisan prezirom prema dostojanstvu druge osobe. Stoga, takav čin mora biti krajnje ponižavajući i degradirajući za žrtvu."³²³ Takode je napomenuto da se u obzir moraju uzeti subjektivni kriteriji, ukljucujući posebno temperament i osjetljivost žrtve, mada se mora razmotriti i standard "razumne osobe".³²⁴

168. Ovo Pretresno vijeće slaže se sa stavom iz presude u predmetu *Kunarac* da djelo ili propust ne moraju da uzrokuju trajne patnje; dovoljno je da djelo ili propust "podrazumijeva svako djelo ili propust koji, uopšteno govoreći, imaju za posljedicu ozbiljno poniženje, degradaciju ili neki drugi ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo."³²⁵ U predmetu *Kunarac* nadalje je utvrđeno da element *mens rea* ovog krivicnog djela ne zahtijeva specificnu namjeru pocinioca da ponizi, izvrgne ruglu ili degradira žrtvu,³²⁶ nego da je dovoljno da je pocinilac bio svjestan da njegovo ili njeno djelo ili propust "za posljedicu mogu imati ozbiljno poniženje, degradaciju ili neki drugi ozbiljni napad na ljudsko dostojanstvo."³²⁷

169. Izraz "povrede licnog dostojanstva" je u praksi Medunarodnog suda uporedivan s necovjecnim postupanjem.³²⁸ Medunarodna tijela koja se bave ljudskim pravima utvrdila su da

---

³²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 54; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 502.

³²² Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 514.

³²³ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 56.

³²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 56.

³²⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 507.

³²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 509.

³²⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 512.

³²⁸ *Vidi, npr.*, Prvostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par 54.

necovjечно i/ili ponižavajuće postupanje može biti počinjeno i samo na osnovu neprimjerenih uslova zatocjenja.³²⁹

170. Pretresno vijeće u predmetu *Aleksovski* utvrdilo je da sljedeća djela predstavljaju povrede licnog dostojanstva: korištenje zatocjenika kao živih štitova ili za kopanje rovova,³³⁰ batinanje i stalni strah od pljacke ili batinanja koji su trpjele tako ranjive osobe kakve su zatocjenici.³³¹ Pretresna vijeća u predmetima *Furundžija* i *Kunarac* utvrdila su da silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja, uključujući prisiljavanje na golotinju u javnosti, nanose teški fizički ili duševni bol i predstavljaju povrede licnog dostojanstva.³³²

171. U izmijenjenoj optužnici petorica optuženih se terete za povrede licnog dostojanstva na osnovu istog skupa činjenica koje leže u osnovi optužbe za progone: ubistvo, mucenje i batinanje, silovanje i seksualno zlostavljanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima (tacka 3). Uz to, Radic se odvojeno tereti za povrede licnog dostojanstva (tacka 17) za silovanje i seksualno zlostavljanje navedenih ili identifikovanih zatocjenica.

172. Po mišljenju Pretresnog vijeća, ubistvo se samo po sebi ne može okarakterisati kao povreda licnog dostojanstva. Ubistvo za posljedicu ima smrt, po čemu se razlikuje od pojmova teškog ponižavanja, degradacije ili napada na ljudsko dostojanstvo. Povrede dostojanstva su prvenstveno usredotocene na radnje, propuste ili riječi koje nužno ne podrazumijevaju dugotrajne fizičke povrede, ali su unatoc tome teška krivična djela koja zaslužuju kaznu.

173. Dokazi otkrivaju da su zatocjenici bili podvrgavani teškom ponižavajućem i degradirajućem postupanju time što su u logoru Omarska bili zatoceni u neprimjerenim uslovima. Zatocjenici su bili prisiljavani da čine servilne radnje koje pokazuju srpsku nadmoc, prisiljavani su da vrše nuždu u svoju odjecu i trpjeli su stalni strah od podvrgavanja fizickom, duševnom ili seksualnom nasilju u logoru, kako je opisano u Drugom dijelu ove Presude.

174. Pretresno vijeće nalazi da su povrede licnog dostojanstva u okviru znacenja člana 3 Statuta redovno cinjene nad zatocenicima logora Omarska. Posebno je pitanje da li se odgovornost za povrede licnog dostojanstva može pripisati optuženima i ono će biti razmotreno kasnije.

---

³²⁹ *Portorreal v. Dominican Republic*, Odbor za ljudska prava, br. 188/84; *vidi i Brown v. Jamaica*, Odbor za ljudska prava, br. 775/97; *Estrella v. Uruguay*, Odbor za ljudska prava, br. 79/1980; *Greek Case* (1969) 12 Y.B.E. Comm. H.R.; *Cyprus v. Turkey*, (1976) 4 E.H.R.R. 482, 541.

³³⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 229.

³³¹ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 184-210.

³³² Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 272; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 766-774.

(e) Silovanje

175. Silovanje je u Prvostepenoj presudi u predmetu *Akayesu* jezgrovito definisano kao "fizički nasrtaj seksualne prirode, pocinjen nad nekom osobom u okolnostima prisile."³³³ Pretresno vijeće u predmetu *Furundžija* na sljedeći je način artikuliralo objektivne elemente silovanja:

- (i) seksualna penetracija, bez obzira koliko neznatna
  - (a) vagine ili anusa žrtve penisom počinioca ili bilo kojim drugim predmetom kojim se počinitelj poslužio; ili
  - (b) usta žrtve penisom počinioca;
- (ii) uz upotrebu prinude ili sile ili pod prijetnjom sile protiv žrtve ili trećeg lica.³³⁴

176. Pretresno vijeće u predmetu *Kunarac*, međutim, smatralo je da je element (ii) iz predmeta *Furundžija* restriktivniji od onoga što se zahtijeva u međunarodnom pravu, te zaključilo da se taj element treba tumačiti u značenju "u slučajevima u kojim do takve seksualne penetracije dolazi bez pristanka žrtve."³³⁵ U presudi u predmetu *Kunarac* naglašeno je da pristanak mora biti "dan dobrovoljno, kao rezultat slobodne volje žrtve, procijenjen na osnovu konteksta postojećih okolnosti"³³⁶ i da se u osnovi treba usredotociti na pitanje da li je došlo do teških kršenja slobode odlučivanja u seksualnoj sferi.³³⁷

177. Pretresno vijeće se slaže sa faktorima koje je izložilo Pretresno vijeće u predmetu *Kunarac*, definišući silovanje kao kršenje slobode odlučivanja u seksualnoj sferi. Neka seksualna aktivnost se može klasifikovati kao silovanje ako je:

- (i) seksualna aktivnost prouzročena silom ili prijetnjom silom, koja je upućena žrtvi ili nekoj trećoj strani;
- (ii) seksualna aktivnost prouzročena silom ili različitim drugim specificiranim okolnostima koje su žrtvu učinile osobito ranjivom ili su je učinile nesposobnom da izrazi informirano odbijanje; ili
- (iii) do seksualne aktivnosti došlo bez pristanka žrtve.³³⁸

178. Prilikom razmatranja navoda o silovanju, Pretresno vijeće u predmetu *Celebici* naglasilo je da su okolnosti prisile imanentne situacijama oružanog sukoba.³³⁹ Nadalje, Pretresno vijeće u

³³³ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

³³⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 185.

³³⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 460.

³³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 460.

³³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 440.

³³⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 442.

³³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 495. Vidi i Prvostepenu presudu u predmetu *Akayesu*, par. 688.

predmetu *Furundžija* naglasilo je da "bilo kakvo zatoceništvo isključuje pristanak."³⁴⁰ Ovo Pretresno vijeće podržava oba ta stava.

179. *Mens rea* krivičnog djela silovanja jesu namjera da se izvrši seksualna penetracija i svijest da se to dešava bez pristanka žrtve.³⁴¹

180. Pretresno vijeće u predmetu *Akayesu* definisalo je seksualno zlostavljanje kao "svaki čin seksualne prirode, počinjen nad nekom osobom u okolnostima prisile."³⁴² Stoga je seksualno nasilje širi pojam od silovanja i obuhvata i takva krivična djela kao što su seksualno porobljavanje i napastvovanje.³⁴³ Štaviše, Pretresno vijeće u predmetu *Akayesu* naglasilo je da seksualno zlostavljanje ne mora nužno da uključuje fizički kontakt i kao primjer toga navelo je prisilnu golotinju u javnosti.³⁴⁴

181. U izmijenjenoj optužnici se za seksualno zlostavljanje tereti kao za jedno od djela koja mogu da cine progone ukoliko se dokaže potrebna namjera (tacka 1). Pored toga, Mlado Radic se tereti za silovanje kao zlocin protiv covjecnosti zbog svojih nasrtaja na navedene žrtve (tacka 15).

182. Na osnovu dokaza je utvrđeno, kao što je prikazano u Drugom dijelu ove Presude, da su zatocnice u logoru Omarska bile podvrgavane prisilnim ili prinudnim cinovima seksualne penetracije, kao i drugim cinovima seksualne prirode koji su počinjeni u okolnostima prisile ili zlostavljanja.

183. Pretresno vijeće se uvjerilo da su počinjeni silovanje i drugi oblici seksualnog zlostavljanja u smislu članova 3 i 5 (silovanje i progoni) Statuta. Posebno je pitanje da li se odgovornost za te zlocine može pripisati optuženima i ono ce biti razmotreno kasnije.

(f) Progoni na politickoj, rasnoj i vjerskoj osnovi

184. Pretresno vijeće u predmetu *Tadic* artikulisalo je tri osnovna uslova za zlocin progona: (1) mora postojati diskriminatorno djelo ili propust; (2) osnova za to djelo ili propust mora biti zasnovana na rasi, vjeri ili politici; i (3) mora postojati namjera da se prekrše osnovna ili temeljna

---

³⁴⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 271.

³⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 460.

³⁴² Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

³⁴³ Seksualno zlostavljanje takode uključuje takva krivična djela kao što su seksualno sakacenje, prisilni brak i prisilni pobacaj, kao i polne delikte koji su eksplicitno navedeni u Statutu MKS-a kao ratni zlocini i zlocini protiv covjecnosti, to jest "silovanje, seksualno porobljavanje, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija" i drugi slicni oblici nasilja. Rimski statut Medunarodnog krivičnog suda, UN doc A/CONF.183/9, 17. juli 1998., član 7(1)(g), član 8(2)(b)(xxii) i član 8(2)(e)(vi).

³⁴⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

prava pojedinca.³⁴⁵ Pretresno vijeće u predmetu *Kupreškic* definisalo je progone kao "grubo i flagrantno uskracivanje na diskriminatornoj osnovi nekog temeljnog prava koje je utvrđeno međunarodnim običajnim ili konvencionim pravom, a koje dostiže isti stepen težine kao i druga djela zabranjena članom 5."³⁴⁶

185. U praksi Međunarodnog suda specificirano je da u djela progona spadaju krivična djela nabrojana u drugim stavovima člana 5,³⁴⁷ krivična djela navedena drugdje u Statutu³⁴⁸ i djela koja nisu navedena u Statutu, ali koja za nužnu posljedicu mogu da imaju uskracivanje drugih temeljnih ljudskih prava, pod uslovom da su ta djela, zasebno ili zajedno s drugima, istog stepena težine ili ozbiljnosti kao i druga djela nabrojana u članu 5.³⁴⁹ Nadalje, "djela progona [se] moraju procjenjivati ne izolirano već u svom kontekstu, i to tako što će se gledati njihov kumulativni efekt. Iako pojedinac na djela možda nisu nečovječna, njihove sveukupne posljedice moraju na takav način predstavljati povredu čovječnosti da ih se može nazvati ženečovječnimž."³⁵⁰

186. Pretresna vijeća MKSJ-a su do sada smatrala da progone mogu predstavljati sljedeća djela ako su počinjena sa traženom diskriminatornom namjerom: zatvaranje,³⁵¹ protivpravno zatocenje civila³⁵² ili povreda ličnih sloboda,³⁵³ ubistvo,³⁵⁴ deportacija ili prisilno premještanje,³⁵⁵ "hvatanje, prikupljanje, odvajanje i prisilno odvođenje civila u logore,³⁵⁶ sveobuhvatno razaranje domova i imovine,³⁵⁷ razaranje gradova i sela i druge javne ili privatne imovine i pljačkanje imovine,³⁵⁸ napadi na gradove, gradice i sela,³⁵⁹ kopanje rovova i korištenje talaca i živih štitova,³⁶⁰ uništavanje i nanošenje štete vjerskim i obrazovnim institucijama³⁶¹ i seksualno nasilje.³⁶² Pretresno vijeće također primjećuje da se u praksi sudjenja za zločine počinjene u Drugom svjetskom ratu smatralo da djela ili propusti kao što su onemogućavanje otvaranja bankovnih racuna, uskracivanje mogućnosti za obrazovanje ili zaposlenje ili prava na izbor supružnika Jevrejima na osnovu njihove vjere,

---

³⁴⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 715.

³⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 621.

³⁴⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 605.

³⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 193.

³⁴⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 619; Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 195.

³⁵⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 622.

³⁵¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 629.

³⁵² Prvostepena presuda u predmetu *Blaškic*, par. 234.

³⁵³ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškic*, par. 220.

³⁵⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 629.

³⁵⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 631.

³⁵⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 717.

³⁵⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 631.

³⁵⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškic*, par. 234, Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 205.

³⁵⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 203.

³⁶⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 204.

³⁶¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 206.

³⁶² Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 617-618. U ovom predmetu, premda krivična djela silovanja nisu nužno bila sistematska jer su smatrana uzgrednim, ipak je utvrđeno da su bila predvidljiva posljedica progona počinjenih u sklopu udruženog zločinackog poduhvata.

predstavljaju progone.³⁶³ Tako djela koja sama po sebi nisu krivična mogu ipak postati krivična djela progona ukoliko su počinjena s namjerom diskriminacije. U Prvostepenoj presudi u predmetu *Kordic* navedeno je sljedeće: "Kako se ne bi prekršio princip legaliteta, za djela koja su u optužnici svrstana pod progon mora se pokazati da su u vrijeme počinjenja predstavljala krivično djelo po međunarodnom pravu."³⁶⁴ Pretresno vijeće ovaj navod tumači tako kao da on znači da djela navedena u Izmijenjenoj optužnici, zajedno ili odvojeno, moraju predstavljati progone, a ne da se svako navedeno diskriminatorno djelo mora pojedinačno smatrati kršenjem međunarodnog prava.

187. Pretresno vijeće smatra da krivično djelo progona, ako je zasnovano na istim djelima počinjenim protiv istih žrtava, obuhvata i druga djela koja se stavljaju na teret, a koja sama za sebe predstavljaju zločine protiv čovječnosti, ukoliko je prisutan dodatni element diskriminacije po navedenim osnovama.

188. Petorica optuženih terete se za progone prema članu 5(h) zbog sljedećih djela počinjenih protiv bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba: ubistva, mučenja i batinanja, silovanja i seksualnog zlostavljanja, maltretiranja, ponižavanja i psihickog zlostavljanja, te držanja u zatoceništvu u nehumanim uslovima (tačka 1).

189. Ubistvo, mučenje i silovanje su eksplicitno navedeni u stavovima (a), (f) i (g) člana 5 Statuta i čine djela progona ako su počinjeni na diskriminatornim osnovama. Zatocavanje u logorima u nehumanim uslovima može se uključiti u stavove (e) i (i), kojima se zabranjuje "zatvaranje" i "druga nehumana djela", te i ono zadovoljava definiciju djela progona.

190. Pretresno vijeće će sada razmotriti maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje. Ta djela nisu eksplicitno navedena u članu 5, niti se pojavljuju kao konkretna djela u drugim članovima Statuta. Da bi maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje predstavljali progone, oni moraju biti istog stepena težine kao i ostali navedeni ili sankcionisani zločini protiv čovječnosti, ili zajedno s drugim zločinima koji se mogu sankcionisati prema članu 5 moraju predstavljati dio obrasca ponašanja koji zadovoljava kriterij za progone. Uslovi zatocavanja koji su vladali u logoru - smještanje zatocenika u krajnje pretrpane male prostorije bez ventilacije, tjeranje zatocenika da mole da bi im se dala voda, te prisiljavanje zatocenika da vrše nuždu u svoju odjecu - sami su po sebi određen oblik zlostavljanja i njihov cilj je bio da se zatocenici maltretiraju, ponize, te da im se nanese duševne povrede. Neprestane pogrde, demoralisanje i prijetnje zatocenicima, uključujući i prisiljavajuće zahtjeve stražara da im zatocenici daju svoj novac, te smještanje zatocenika u

³⁶³ *Vidi, npr., U.S. v. Ernst von Weizsacker*, svezak XIV, Trials of War Criminals before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No.10, str. 471 [u daljnjem tekstu: predmet *Ministarstvā*].

³⁶⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 192.

vašljivim i pretrpanim objektima, bili su sracunati od strane onih koji su sudjelovali u funkcionisanju logora u cilju nanošenja psihicke povrede zatocenicima. Baš kao što se silovanje i prisilna golotinja sankcionišu kao zlocini protiv covjecnosti ili genocid ako predstavljaju dio napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva ili ako se koriste kao instrument genocida,³⁶⁵ tako i ponižavajuće postupanje koje čini dio diskriminatornog napada na civilno stanovništvo može, zajedno s drugim zlocinima, a u ekstremnim slučajevima i samo za sebe, na sličan način predstavljati progone.

191. Pretresno vijeće je takode uvjereni da su užasni uslovi zatocjenja i demoralizirajuće postupanje prema zatocenicima u logoru Omarska bili u dovoljnoj mjeri ponižavajući i traumatizirajući da predstavljaju *per se* povredu licnog dostojanstva koja se kvalifikuje kao progon jer je jasno da je pocinjena na diskriminatornim osnovama.

192. Pored maltretiranja, ponižavanja i psihickih trauma koje su zatocenci svakodnevno trpjeli u logoru, oni su podvrgavani i psihickom zlostavljanju tako što su morali da posmatraju i slušaju mukotrpa ispitivanja i neselektivne okrutne postupke nad ljudima s kojima su bili zatoceni. Pretresno vijeće se uvjerilo da maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje potpadaju pod *actus reus* progona.

193. Pretresno vijeće će sada razmotriti traženu *mens rea* potrebnu da bi se utvrdilo postojanje progona kao zlocina protiv covjecnosti u smislu odredaba Statuta.

(i) Mens rea za progone

194. Diskriminacija je glavna karakteristika kojom se krivicno djelo progona razlikuje od drugih zlocina protiv covjecnosti. Svaki zlocin protiv covjecnosti iz drugih stavova člana 5 koji ispunjava i dodatni zahtjev za diskriminacijom može se kvalifikovati kao progon. Diskriminacija u kontekstu progona prema članu 5(h) mora pocivati na politickim, rasnim ili vjerskim osnovama. Drugim riječima, diskriminatorna namjera nužna za taj zlocin mora biti okarakterisana politicki, rasno ili vjerski.

195. Prvostepena presuda u predmetu *Tadic* pokazala je da diskriminatorno djelo može proisteci iz primjene pozitivnih ili negativnih kriterija. U toj presudi je zakljuceno da napad "na civilno stanovništvo izvršen samo protiv nesrpskog dijela stanovništva zato jer nisu bili Srbi" upucuje na

---

³⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 732. U ovom predmetu Pretresno vijeće je eksplicitno definisalo da prisiljavanje na golotinu i silovanje predstavljaju seksualno nasilje kao dio genocida i zlocina protiv covjecnosti pocinjenih u Ruandi. Vijeće je smatralo da je seksualno nasilje "korak u procesu uništenja grupe Tutsi - uništenja duha, volje za životom, te i samog života."

nužnu diskriminatornu namjeru.³⁶⁶ U ovom predmetu zatocenicima u logoru Omarska su odabrani na osnovu politickog, etnickog ili vjerskog kriterija; njihova pripadnost po tim kriterijima razlikovala se i definisala kao razlicita od pripadnosti bosanskih Srba koji su ih držali u zatoceništvu i zlostavljali. Kada su svi zatocenicima ne-Srbi ili oni na koje se sumnja da su simpatizeri ne-Srba, a svi oni koji ih zlostavljaju su Srbi ili simpatizeri Srba, neiskreno je tvrditi da grupa protiv koje je usmjeren napad nije definisana politickom, vjerskom ili etnickom pripadnošću. Štaviše, Pretresno vijeće zapaža da osobe za koje se sumnjalo da su pripadnici tih grupa takode spadaju u moguće žrtve diskriminacije. Na primjer, ako bi neki bosanski Srbin postao meta napada zbog sumnji da simpatizira bosanske Muslimane, takav bi se napad mogao klasifikovati kao progon.³⁶⁷ Uz to, ako je neka osoba bila objekt zlostavljanja zato jer se sumnjalo da pripada muslimanskoj zajednici, diskriminatorni element je zadovoljen čak i ako se pokaže da je ta sumnja bila netacna.

196. U Izmijenjenoj optužnici u ovom predmetu grupa koja je bila objekt progona definisana je kao "bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugo nesrpsko stanovništvo opštine Prijedor."³⁶⁸ U Izmijenjenoj optužnici se takode općenito tvrdi da je napad bio usmjeren protiv "bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i nekih drugih nesrpskih stanovnika"³⁶⁹ ili "bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini Prijedor."³⁷⁰ U skladu s nalazom u Prvostepenoj presudi u predmetu *Tadic* u vezi s ovim pitanjem,³⁷¹ koji je citiran i u Prvostepenoj presudi u predmetu *Blaškic*³⁷² i Prvostepenoj presudi u predmetu *Jelusic*³⁷³, te u skladu s tekstom Presude o kazni u predmetu *Todorovic*,³⁷⁴ ovo Pretresno vijeće je uvjeren da namjerno usmjeravanje napada isključivo na ne-Srbe zatocene u logoru Omarska (ili njihove simpatizere) zbog toga što su ne-Srbi (ili što podržavaju ne-Srbe), predstavlja diskriminaciju u okviru znacenja progona.

197. U vezi s cinjenicama kojima se raspolaže, Pretresno vijeće primjećuje da su praktično sva krivicna djela koja navodi optužnica pocinjena protiv nesrpskih zatocenika u logorima. Žrtve su postale objekt napada na diskriminatornim osnovama. Premda su traženi kriteriji diskriminatorne

---

³⁶⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 652; vidi i Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškic*, par. 236; i Prvostepenu presudu u predmetu *Jelusic*, par. 71.

³⁶⁷ To je u skladu sa MKSR-ovim tumačenjem zlocina protiv covjecnosti kod presudivanja o zlocinima pocinjenim na "nacionalnoj, politickoj, etnickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi." Na primjer, Akayesu, koji je Hutu, teretio se odgovornošću za cinjenje zlocina protiv covjecnosti nad pripadnicima grupe Tutsi, kao i nad pripadnicima Hutua koji su bili umjerenih nazora ili se sumnjalo da su simpatizeri Tutsija. Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Akayesu*, osudujuće presude za zlocine protiv covjecnosti.

³⁶⁸ Izmijenjena optužnica, par. 24-33.

³⁶⁹ Izmijenjena optužnica, par. 5, 6.

³⁷⁰ Izmijenjena optužnica, par. 15.

³⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par 714.

³⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Blaškic*, par. 236.

³⁷³ Prvostepena presuda u predmetu *Jelusic*, par. 71.

³⁷⁴ Oznaka "bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugi nesrpski civili" mnogo se koristi u Presudi o kazni u predmetu *Todorovic*. Na primjer, u toj presudi usvojena je oznaka "nesrpska grupa" u vezi s nalazom o zlocinu progona u tom predmetu. Presuda o kazni u predmetu *Todorovic*, par. 12.

osnove, a ne pripadnost poje dinoj grupi, u ovom predmetu je osnov diskriminacije isključenost iz pripadnosti pojedinoj grupi, grupi srpskog stanovništva. Na osnovu ukupnih dokaza jasno je da su ubistvo, mucenje, silovanje, batinanje i drugi oblici fizickog i duševnog nasilja vršeni strateški i sistematski protiv ne-Srba u Omarskoj. Cini se da je vecina tih zvjerstava pocinjena sa predumišljajem da se stvori atmosfera nasilja i terora, te da se vrši progon nad zatocenicima. Uz to, objekti i uslovi koji su vladali u Omarskoj bili su takvi da su zatocenci koji su preživjeli ispitivanja bili prisiljeni da trpe izuzetno neadekvatne uslove za život, ishranu i ljekarsku pomoc. Uvrede na nacionalnoj osnovi, prisiljavanje zatocениh Muslimana i Hrvata da pjevaju srpske pjesme ili da šamaraju jedan drugoga, tjeranje zatocenika da vrše nuždu u odjecu zbog neadekvatnih sanitarnih uslova, selektivno podvrgavanje samo ne-Srba fizickom, psihickom i seksualnom nasilju - sve su to primjeri postupaka diskriminacije i demoralisanja zamišljenih radi vršenja progona. Na nesnosnoj vrucini, kako vani, na vrelom asfaltu piste, tako i u pretrpanim prostorijama u zgradama bez ventilacije, žrtve ne -Srbi zatoceni u logoru Omarska bili su lišeni temeljnih prava na život, slobodu, posjedovanje imovine i tjelesni i duševni integritet, dakle prava uskracivanje kojih je istoznacno konkretnim djelima zabranjenim članom 5 Statuta ili dostiže isti stepen težine. Ovo uskracivanje temeljnih prava dokazano je van razumne sumnje. Pored toga, nije osporavano da su ucesnici u funkcionisanju logora zlostavljali i smještali u neadekvatne uslove samo ne-Srbe i malu grupu Srba za koje se sumnjalo da su simpatizeri protivnickih grupa, što neizbježno navodi na zakljucak da su ta djela i propusti pocinjeni na diskriminatornim osnovama. Pretresno vijeće nalazi da su elementi progona kao zlocina protiv covjecnosti zadovoljeni.

198. Nema nikakve sumnje u to da je meta napada bilo upravo nesrpsko stanovništvo Prijedora, te da je cilj tih napada bio da se to stanovništvo otjera sa te teritorije ili da se preostali dio stanovništva podjarmi. Cini se da su logori Trnopolje i Keraterm osnovani u sklopu zajednickog plana kako bi se postigao taj cilj, dok je za logor Omarska jasno da je osnovan kako bi se postigao taj cilj.

(ii) Izvođenje diskriminatorne namjere iz "svjesnog učešća" u zlocinackom poduhvatu

199. Postavlja se drugo pitanje u vezi s tim da li se diskriminatorna namjera pocinioca ili saizvršiooca krivicnog djela u osnovi ili udruženog zlocinackog poduhvata može izvesti iz svjesnog učešća u diskriminatornom napadu ili zlocinackom poduhvatu.

200. Kod progona se, pored namjere da se pocini krivicno djelo u osnovi, traži i dodatna namjera,³⁷⁵ tacnije, posebna namjera diskriminacije na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

---

³⁷⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 212 (naglasak u originalu).

Posebna namjera za vršenje diskriminacije stoga postoji dodatno, uz namjeru za pocinjenje djela u osnovi (ubistvo, silovanje, mucenje, itd.) i *mens rea* potrebnu za zlocine protiv covjecnosti (znanje da je djelo pocinjeno u kontekstu rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva).³⁷⁶ Pretresno vijece u predmetu *Kupreškic* naglasilo je da je za progone potreban "veci prag *mens rea* nego za obicne zlocine protiv covjecnosti, ali manji nego za genocid."³⁷⁷ U predmetu *Kupreškic* dat je rezime elemenata koje mora sadržati optužba za progone: "(a) one elemente koji su potrebni za sve zlocine protiv covjecnosti po Statutu; (b) grubo ili flagrantno uskracivanje temeljnog prava koje dosiže isti stepen težine kao i druga djela zabranjena clanom 5; i (c) diskriminatornu osnovu."³⁷⁸

201. Pretresno vijece u predmetu *Kordic* smatralo je da je optuženi, da bi posjedovao povišen stepen *mens rea* nužan za zlocin progona, "morao dijeliti cilj diskriminatorne politike."³⁷⁹ Pretresna vijeca su u više navrata izvodila diskriminatornu namjeru iz hotimicnog ili svjesnog sudjelovanja pocinioca u kampanji sistematskog zlostavljanja neke specificne etnicke, vjerske ili politicke grupe. U Prvostepenoj presudi u predmetu *Jelusic* smatralo se da se diskriminatorna namjera optuženog može izvesti iz cinjenice da je optuženi "svjesno djelovao u okviru rasprostranjenog i sistematskog nasilja koje se sprovodi[lo] protiv samo jedne odredene grupe".³⁸⁰ U Prvostepenoj presudi u predmetu *Kupreškic* utvrđeno je da su cetvorica optuženih dijelila diskriminatornu namjeru na osnovu njihovog saradivackog ucešca u određenim događajima u centralnoj Bosni od oktobra 1992. do 16. aprila 1993.³⁸¹ U presudi u predmetu *Kordic* diskriminatorna namjera optuženih je izvedena iz njihovog aktivnog ucešca u zajednickom zlocinackom planu.³⁸² Pretresno vijece u predmetu *Kordic* tako zaključuje da se diskriminatorna namjera pocinioca može izvesti iz svjesnog ucešca u sistemu ili poduhvatu kojim se vrši diskriminacija na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

202. Pretresno vijece nalazi da sva djela nabrojana u tacki 1 Izmijenjene optužnice jesu pocinjena u logoru Omarska; da su ta djela ili propusti pocinjeni kako sistematski, tako i neselektivno, od strane onih koji su djelovali u okviru funkcija koje su im dodijeljene u strukturi logora, te onih koji su spontano i oportunisticki reagovali na tolerisanje nasilja koje je ta struktura pružala, a s namjerom diskriminiranja, a na kraju i podjarmljivanja ne-Srba zatocenih u logoru.

203. Pretresno vijece primjecuje da možda postoje neki incidenti za koje se terete optuženi, a za koje još nije utvrđeno da li su ta djela imala karakter progona. Na primjer, iako je Pretresno vijece

---

³⁷⁶ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Kordic*, par. 211-212.

³⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 636.

³⁷⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 627.

³⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 220.

³⁸⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Jelusic*, par. 73.

³⁸¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 780, 790, 814 i 828.

potpuno uvjereno da su batinanja u logoru Omarska vršena s namjerom diskriminacije protiv ne-Srba, moguće je da batinanje nekih žrtava nije pocinjeno na diskriminatornim osnovama, nego iz čisto ličnih razloga.³⁸³ U slučajevima gdje je neki od optuženih pokrenuo pitanje da li je neko djelo pocinjeno iz razloga diskriminacije ili bez svjesnog i hotimicnog učešća optuženog, Pretresno vijeće će razmotriti da li je optužba dokazala da se radilo o diskriminatornim osnovama.³⁸⁴

204. Pretresno vijeće se uvjerilo da su učesnici u funkcionisanju logora Omarska pocinili progone u smislu člana 5(h) Statuta. Posebno je pitanje da li optuženi snose krivičnu odgovornost za progone i to će pitanje biti kasnije razmotreno.

205. Pretresno vijeće takode uzima u obzir sporazume o izjašnjanju o krivici postignute u predmetu logor *Keraterm*, u kojem su se optuženi i optužba dogovorili oko osnova za osuđujuće presude trojici bivših zaposlenih u logoru (Sikirica, Došen, Kolundžija) za progone kao zločin protiv čovječnosti.³⁸⁵ U tim sporazumima izricito je navedeno da dvojica optuženih nisu fizički pocinili niti odobravali zločine koji su pocinjeni u Keratermu (Došen i Kolundžija), te da su čak pokušali da obustave ili spriječe određene zločine i poboljšaju uslove u logoru. Pretresno vijeće III prihvatilo je sporazume o izjašnjanju o krivici, našavši da postoji činjenična osnova da se optuženi smatraju krivim za progone kao zločin protiv čovječnosti.³⁸⁶ Ta odluka potvrđuje nalaz da se oni koji nisu fizički pocinili zločina i koji su učesnici na relativno niskom nivou mogu smatrati krivima za progone kao zločin protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta. Potvrđno izjašnjanje optuženih o krivici je, čini se, zasnovano na činjenici da su oni znali da su zločini vrlo rasprostranjeni u logoru Keraterm, ali da su usprkos tome ostali na položajima koji su im dodijeljeni i nastavili da učestvuju u funkcionisanju logora.³⁸⁷

---

³⁸² Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 829 i 831.

³⁸³ Pretresno vijeće primjećuje da je u praksi Međunarodnog suda utvrđeno da zločini protiv čovječnosti mogu biti pocinjeni iz čisto ličnih razloga. *Vidi, npr.*, Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 248 *et seq.*

³⁸⁴ *Vidi, npr.*, Odluku o formi izmijenjene optužnice u predmetu *Talić*, par. 48.

³⁸⁵ *Joint Submission of the Prosecution and the Accused Dragan Kolundžija of a Plea Agreement*, 30. august 2001. /Zajednički podnesak optužbe i optuženog Dragana Kolundžije u vezi sa sporazumom o izjašnjanju o krivici/; *Admitted Facts Relevant to the Plea Agreement of Dragan Kolundžija*, 4. septembar 2001. /Usaglašene činjenice od značaja za sporazum o izjašnjanju o krivici Dragana Kolundžije/; *Joint Submission of the Prosecution and the Accused Duško Sikirica and Admitted Facts*, 6. septembar 2001. /Zajednički podnesak optužbe i optuženog Duška Sikirice i usaglašene činjenice/; *Joint Submission of the Prosecution and the Accused Damir Došen and Admitted Facts*, 6. septembar 2001. /Zajednički podnesak optužbe i optuženog Dragana Došena i usaglašene činjenice/. Sikirica je bio komandir obezbjedenja, a Došen i Kolundžija su bili vode smjene straže u logoru Keraterm.

³⁸⁶ Usmena odluka u vezi sa sporazumom o izjašnjanju o krivici optuženog Dragana Kolundžije, 4. septembar 2001.; Usmena odluka u vezi sa sporazumom o izjašnjanju o krivici optuženih Duška Sikirice i Damira Došena, 19. septembar 2001.

³⁸⁷ Na primjer, u sporazumu o potvrđnom izjašnjanju o krivici Kolundžije navodi se da, iako ne postoje dokazi o tome da je Kolundžija pocinio ili odobrio zlostavljanje zatocnika, "postoji mnogo dokaza da je u logoru Keraterm zlostavljanje bilo redovna pojava i da je optuženi radio kao voda smjene u logoru Keraterm u periodu na koji se odnosi optužnica." Dalje, u *Admitted Facts Relevant to the Plea Agreement of Dragan Kolundžija* /Usaglašene činjenice od značaja za sporazum o izjašnjanju o krivici Dragana Kolundžije/ prihvata se da "usprkos tome što je bio svjestan necovjernih uslova u logoru, on prihvata odgovornost za to što je nastavio da radi kao voda smjene". (par. 5) (naglasak

(g) Nehumana djela

206. Član 5(i) Statuta jeste rezidualna odredba. Ona se odnosi na djela koja ne ulaze u neki drugi stav člana 5, a istog su stepena težine kao i drugi nabrojani zločini.³⁸⁸ Oslanjajući se na definiciju iz presude u predmetu *Blaškić*,³⁸⁹ u presudi u predmetu *Kordić* smatralo se da su "nehumana djela" karakterisana hotimicnim nanošenjem teških tjelesnih i duševnih povreda žrtvi, pri čemu se težina procjenjuje od slučaja do slučaja.³⁹⁰

207. Presuda u predmetu *Kupreškić* poziva se na međunarodne standarde o ljudskim pravima u identifikaciji zabranjenih nehumanih djela. U njoj se posebno spominje zabrana necovjecnog ili ponižavajućeg postupanja iz Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (član 7), Evropske konvencije o ljudskim pravima (član 3), te Međuameričke konvencije o ljudskim pravima (član 5).³⁹¹ Pretresno vijeće primjećuje da se u Afrčkoj povelji o ljudskim pravima i pravima naroda (član 5)³⁹² na sličan način zabranjuje necovjечно postupanje.

208. Sakacjenje i druge vrste teških tjelesnih povreda, premlaćivanje i druga nasilna djela,³⁹³ teške tjelesne i duševne povrede,³⁹⁴ prisilno premještanje,³⁹⁵ necovjечно i ponižavajuće postupanje,³⁹⁶ prisilna prostitucija³⁹⁷ i prisilni nestanak osoba³⁹⁸ su nabrojani u praksi Međunarodnog suda kao djela koja potpadaju pod ovu kategoriju.

209. Pretresno vijeće nalazi da su nehumana djela u smislu člana 5 (nehumana djela i progoni) Statuta počinjena u logoru Omarska. Dokazi pokazuju da su zatocnici bili podvrgavani teškim tjelesnim ili duševnim povredama upotrebom sredstava kao što su batinanje, mucenje, seksualno zlostavljanje, ponižavanje, maltretiranje, psihicko zlostavljanje i zatocavanje u necovjecnim uslovima.

210. Posebno je pitanje da li se odgovornost za nehumana djela može pripisati optuženima i ono će biti razmotreno kasnije.

---

dodat). U paragrafu 13 Admitted Facts of Došenžs Plea Agreement /Usaglašene činjenice sporazuma o Došenovom potvrdnom izjašnjanju o krivici/, primjećuje se da "postoje dokazi da su se dešavala batinanja u onim periodima kada je na dužnosti bila smjena optuženog Došena i da je on katkada znao za ta batinanja."

³⁸⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 729, Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566.

³⁸⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 243.

³⁹⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par 271, 272.

³⁹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566.

³⁹² Africka povelja o ljudskim pravima i pravima naroda, usvojena 27. juna 1981., član 5.

³⁹³ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 730.

³⁹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 239.

³⁹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566, Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 523.

³⁹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566.

³⁹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566.

³⁹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566.

211. Zbog kumulativne prirode nekih optužbi koje su zasnovane na istim činjenicnim osnovama, Pretresno vijeće će sada razmotriti pitanje kumulativnih osuđujućih presuda.

B. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE

212. Pitanje kumulativnih osuđujućih presuda se u ovom predmetu pojavljuje u vezi sa mnogim identičnim zločinima za koje se optužuje po različitim članovima Statuta (na primjer, ubistvo kao kršenje člana 3 Statuta i ubistvo kao kršenje člana 5 Statuta), kao i u vezi sa istim ili sličnim zločinima za koje se optužuje za ista djela, ali po različitim stavovima istog člana Statuta (na primjer, ubistvo za koje se optužuje po članu 5 Statuta kao za ubistvo, progon i nehumana djela). Niže slijedi rasprava o praksi Međunarodnih sudova u vezi s ovim pitanjem. Pretresno vijeće mora za svaki pojedinačni slučaj odlučiti po kojim je optužbama dopustivo donijeti osuđujuću presudu kojom se kažnjava isto krivično djelo.

1. Mjerodavno pravo

213. Žalbena vijeće je u predmetu *Celebici* iznijelo svoj sud o pitanju kumulativnih osuđujućih presuda za ratne zločine kojima se tereti po članu 2 (teške povrede Ženevskih konvencija) i članu 3 (kršenja zakona i običaja ratovanja) Statuta. Formuliralo je dvostrani test koji su kasnije primjenjivala pretresna vijeća prilikom razmatranja kumulativnih osuđujućih presuda po članovima 3 i 5 Statuta.³⁹⁹ Pored toga, Žalbena vijeće je u predmetu *Jelisić* usvojilo isti pristup kao i Žalbena vijeće u predmetu *Celebici* u vezi s optužbama pokrenutim shodno članovima 3 i 5 Statuta.⁴⁰⁰

214. Prema testu koji je postavilo Žalbena vijeće u predmetu *Celebici* (u daljnjem tekstu: test), dopustivo je izreći osuđujuće presude po različitim odredbama Statuta kako bi se kaznilo za isto krivično djelo ako "svaka od doticnih odredbi sadrži materijalno različit element koji druga ne sadrži. Element je materijalno različit od nekog drugog elementa ako zahtijeva dokaz činjenice koji drugi element ne zahtijeva".⁴⁰¹ Ako krivična djela zadovoljavaju kriterije po kojima se radi o više zločina, ali svako od djela ne sadrži materijalno različite elemente, te kumulativne osuđujuće presude nisu dopustive i pretresno vijeće mora odlučiti za koje će krivično djelo izreći osuđujuću presudu. U izboru se treba držati načela da "osudu treba izreći po užoj od dvije odredbe. Tako, ako neki skup činjenica sankcionišu dvije odredbe, od kojih jedna sadrži dodatni element koji je materijalno različit, osudu treba izreći samo po toj drugoj odredbi".⁴⁰²

---

³⁹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 820-825 (članovi 2, 3 i 5), Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 556-557 (članovi 3 i 5), Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 674 (članovi 3 i 5).

⁴⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82.

⁴⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 412.

⁴⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 413.

215. U skladu s ovim testom, Pretresno vijeće će utvrditi materijalne različite elemente svakog zločina kojim se tereti. Ako primjena prvog dijela ovog testa zahtijeva da Pretresno vijeće izrekne samo jednu osudujuću presudu, Vijeće će u skladu s drugim dijelom testa odabrati najužu primjenjivu krivičnu odredbu.

2. Primjena testa na krivična djela u stjecaju koja su navedena u Izmijenjenoj optužnici

(a) Krivična djela u stjecaju koja se kvalifikuju kao ubistvo

216. Pretresno vijeće je utvrdilo da su u periodu na koji se odnosi Izmijenjena optužnica u logorima Omarska i Keraterm počinjena ubistva. Ta su ubistva u Izmijenjenoj optužnici kvalifikovana kumulativno kao progone izvršeni putem ubistava iz člana 5(h) (tačka 1), nehumana djela izvršena putem ubistva iz člana 5(i) (tačka 2), povrede ličnog dostojanstva izvršene putem ubistva iz člana 3(1)(c) (tačka 3), ubistvo iz člana 3(1)(a) (tačke 5 i 7) i ubistvo iz člana 5(a) (tačke 4 i 6).

217. Pretresno vijeće je utvrdilo da optužba za ubistvo kao povredu ličnog dostojanstva po članu 3(1)(c) Ženevskih konvencija iz 1949. nije pravilna. Stoga se u vezi s odnosom između ovog i ostalih krivičnih djela koja se kvalifikuju kao ubistvo ne pokreće pitanje neprimjerenosti kumulativnih osudjućih presuda. Pretresno vijeće također podsjeća na supsidijarnu prirodu optužbe za druga nehumana djela kao zločine protiv čovječnosti, te zaključuje da je, ukoliko se optužba za progone potvrdi, primjerenije za nehumana djela optužiti u tački optužnice koja se odnosi na progone.

218. Pretresno vijeće će prvo razmotriti kumulativne osudjuće presude po članovima 3 i 5 Statuta, gdje su zločini zasnovani na istom skupu činjenica. Zatim će razmotriti primjerenost kumulativnih osudjućih presuda za dva ili više zločina iz istog člana Statuta, a na osnovu istog skupa činjenica.

219. Prema Drugostepenoj presudi u predmetu *Jelisić*, svaki od zločina iz člana 3 i člana 5 sadrži "poseban sastojak koje drugo krivično djelo ne posjeduje".⁴⁰³ Zločini koji se terete po članu 3 zahtijevaju da se dokaže "bliska veza između djela optuženog i oružanog sukoba", dok zločini iz člana 5 zahtijevaju da se dokaže "da je djelo počinjeno kao dio rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo".⁴⁰⁴ Zato su kumulativne osudjuće presude za ubistvo i druge

---

⁴⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82.

⁴⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82.

zločine kojima se tereti i po članu 3 i po članu 5 dopuštene, jer se za svako od tih krivičnih djela traži materijalno razlicit element koji se za drugo djelo ne traži.⁴⁰⁵

220. Što se tice odnosa između ubistava koja se višestruko kvalificiraju prema članu 5(a)(ubistvo) i članu 5(h)(progoni), ovo Pretresno vijeće je već u presudi u predmetu *Krstić* utvrdilo da krivično djelo progona, počinjeno putem ubistva iz člana 5(h), sadrži materijalno razlicit element diskriminatorne namjere, koji se ne traži kod krivičnog djela ubistva iz člana 5(a). Ubistvo iz člana 5(a) ne sadrži neki jedinstven element koji ne bi bio obuhvaćen definicijom ubistva iz člana 5(h). U slučaju izricanja osuđujućih presuda za ovaj zločin po oba spomenuta člana, umjesto ubistva prema članu 5(a) mora se odabrati krivično djelo progona kao uže određeno krivično djelo, u skladu s drugim dijelom testa.

221. Stoga bi Pretresno vijeće kod oglašavanja krivim optuženog za ubistvo za koje je utvrđena njegova krivična odgovornost moglo te presude izreći i prema članu 3 - ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tacke 5 i 7) - i prema članu 5(h) - progoni izvršeni putem ubistva (tacka 1) - ili prema članu 5(a) (tacke 4 i 6). Međutim, ako se utvrdi da ubistvo predstavlja dio osuđujuće presude za progone, optužbe za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti moraju se odbaciti.

(b) Krivična djela u stjecaju koja se kvalifikuju kao djela mučenja

222. Pretresno vijeće je utvrdilo da su u logoru Omarska počinjena djela mučenja za koje tereti Izmijenjena optužnica. Za ta se djela tereti kumulativno kao za progone izvršene putem mučenja prema članu 5(h) (tacka 1) Statuta, druga nehumana djela prema članu 5(i) (tacka 2) Statuta, povrede licnog dostojanstva prema članu 3(1)(c) Ženevskih konvencija (tacka 3), mučenje prema članu 5(f) Statuta (tacke 8 i 11), mučenje prema članu 3(1)(a) (tacke 9 i 12) i surovo postupanje prema članu 3(1)(a) Ženevskih konvencija (tacke 10 i 13).

223. Test se prvo primjenjuje kako bi se utvrdilo da li su dopustive kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta. Pretresno vijeće će potom razmotriti da li se mogu izreći kumulativne osuđujuće presude za razlicita djela u osnovi koja su sadržana u istom članu kako bi se kaznilo isto krivično djelo.

(i) Odnos između krivičnih djela iz razlicitih članova (članova 3 i 5)

224. Što se tice odnosa između krivičnih djela iz članova 3 i 5, kao što je gore razmatrano, na Medunarodnom sudu se do danas uvriježilo da je dopustivo izricanje kumulativnih osuđujućih

---

⁴⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Jelić*, par. 82.

presuda i prema članu 3 i prema članu 5 Statuta, jer svaki od tih članova sadrži materijalno različite elemente.

(ii) Odnos između krivičnih djela iz istog člana (člana 3)

225. Što se tice odnosa između mučenja prema članu 3(1)(a), surovog postupanja prema članu 3(1)(a) i povreda ličnog dostojanstva prema članu 3(1)(c) Ženevskih konvencija, Pretresno vijeće mora prvo utvrditi koje od ovih krivičnih djela sadrži jedinstven materijalno različit element koji se ne traži kod drugih krivičnih djela. Za krivična djela koja se stavljaju na teret prema članu 3 Statuta a kršenja su zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija potrebno je da su zločini počinjeni nad osobom koja nije aktivni ucesnik u neprijateljstvima, te da su usko povezani s oružanim sukobom. Mučenje je definisano kao svako namjerno djelo ili propust kojim se nanosi teški fizički ili duševni bol ili patnja, a koje je motivisano, djelimično ili u cijelosti, nekim zabranjenim ciljem. Surovo postupanje je definisano kao svako namjerno djelo ili propust kojim se nanosi teški fizički ili duševni bol ili patnja, ili koje predstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo.⁴⁰⁶ Povrede ličnog dostojanstva su definisane kao svako namjerno djelo ili propust za koje bi se općenito smatralo da uzrokuje teško poniženje, degradaciju, ili koje inače predstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo.⁴⁰⁷

226. Zahtjev postojanja zabranjenog cilja, koji karakteriše krivično djelo mučenja, jeste materijalno različit element koji se ne traži kod krivičnih djela surovog postupanja ili povreda ličnog dostojanstva. Sva ta krivična djela podrazumijevaju tjelesno ili duševno zlostavljanje. Pretresno vijeće je ranije naznačilo da je prag bola ili patnje koji se zahtijeva za mučenje viši od onog za surovo postupanje. Težina bola koji se nanosi kod mučenja tako predstavlja dodatni materijalno različit element i čini krivično djelo mučenja specifičnijim. Iz tog razloga Pretresno vijeće ne može kumulirati osuđujuće presude za mučenje, surovo postupanje i povrede ličnog dostojanstva kažnjavajući isto djelo. Pretresno vijeće mora izabrati najodređenije krivično djelo, u skladu sa drugim krakom testa. Krivično djelo mučenja je određenije definisano od krivičnih djela surovog postupanja i povreda ličnog dostojanstva. Stoga se prednost mora dati krivičnom djelu mučenja prema članu 3(1)(a), dok se krivična djela surovog postupanja prema članu 3(1)(a) i povreda ličnog dostojanstva prema članu 3(1)(c) moraju odbaciti.

(iii) Odnos između krivičnih djela iz istog člana (člana 5)

---

⁴⁰⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 542 *et seq.*

⁴⁰⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 49 *et seq.*; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 514.

227. Što se tice odnosa između mučenja prema članu 5(f) i progona izvršenih putem mučenja prema članu 5(h), progoni sadrže materijalno razlicit element koji se kod mučenja ne zahtijeva, time što je za progone potrebna diskriminacija na politickim, rasnim ili vjerskim osnovama. U skladu s prvim dijelom testa, izricanje kumulativnih osudujucih presuda prema članu 5(f) i istovremeno članu 5(h) za isto djelo nije dopustivo te se u skladu s drugim dijelom testa mora odabrati najuže određeno krivicno djelo, odnosno progoni. Ukoliko pretresno vijeće utvrdi da je mučenje pocinjeno kao dio progona, onda se optužba za krivicno djelo progona prema članu 5(f) mora odbaciti.

228. U vezi s odnosom između drugih nehumanih djela prema članu 5(i) i progona prema članu 5(h), Pretresno vijeće je ranije primijetilo da su nehumana djela dopunske prirode, te da, stoga, ukoliko nehumana djela potpadaju pod osudujucu presudu za progone, onda se optužba za nehumana djela prema članu 5(i) mora odbaciti. Ponovo, u skladu s testom, ukoliko krivicna djela zadovoljavaju kriterij za postojanje više od jednog zlocina, ali svako od djela ne sadrži materijalno razlicite elemente, pa su stoga kumulativne osudujuce presude nedopustive, onda pretresno vijeće mora odluciti za koje ce krivicno djelo izreci osudujucu presudu. Ovaj se izbor treba napraviti po nacelu da odredba koja se odnosi na cinjenice i traži materijalno razlicit element, jeste ono djelo na kojem treba zasnovati osudujucu presudu.

(c) Krivicna djela u stjeca ju koja se kvalifikuju kao djela silovanja/seksualno zlostavljanje

229. Pretresno vijeće je utvrdilo da su u logoru Omarska pocinjeni silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja. U Izmijenjenoj optužnici se za silovanja i seksualno zlostavljanje tereti kumulativno kao za progone pocinjene putem silovanja i seksualnog zlostavljanja prema članu 5(h) (tacka 1), mučenje prema članu 5(f) (tacka 14), silovanje prema članu 5(g) (tacka 15), druga nehumana djela prema članu 5(i) (tacka 2), povrede licnog dostojanstva prema članu 3(1)(c) (tacke 3 i 17) i mučenje prema članu 3(1)(a) (tacka 16).

(i) Odnos između krivicnih djela iz razlicitih clanova (clanova 3 i 5)

230. Pretresno vijeće je vec utvrdilo da optužbe za krivicna djela koja se terete i prema članu 3 i prema članu 5 mogu biti potvrđene po oba ta clana jer Medunarodni sud dopušta izricanje kumulativnih osudujucih presuda po oba pomenuta clana za isto krivicno djelo.

(ii) Odnos između krivicnih djela iz istog clana (clana 3)

231. Kao što je gore razmatrano, nije dopustivo izricanje kumulativnih osudujucih presuda i po optužbi za povrede licnog dostojanstva prema članu 3(1)(c) i po optužbi za mučenje prema članu

3(1)(a); ukoliko se utvrdi da je pocinjeno mucenje, onda se kod izricanja kazne njemu mora dati prednost nad krivicnim djelom povreda licnog dostojanstva.

(iii) Odnos izmedu krivicnih djela iz istog clana (clana 5)

232. Pretresno vijece je ranije utvrdilo da se, ukoliko se potvrdi optuzba za progone, mora odbaciti optuzba za nehumana djela koja je zasnovana na istim cinjenicama.

233. Pretresno vijece ce se sada pozabaviti odnosom izmedu progona prema clanu 5(h), mucenja prema clanu 5(f) i silovanja prema clanu 5(g). Kod krivicnog djela silovanja traži se seksualna penetracija, dok se kod krivicnog djela mucenja traži nanošenje teškog bola ili patnje s nekim zabranjenim ciljem. Stoga su, u skladu s analizom izvršenom u predmetu *Kunarac*, dopuštene osudjuce presude za oba pomenuta krivicna djela, ukoliko su ispunjeni zahtjevi iz obaju tih djela.⁴⁰⁸ Medutim, Pretresno vijece je ranije naznacilo da zlocin progona zahtijeva materijalno razlicit element, to jest diskriminatornu namjeru, za razliku od zlocina mucenja; isti taj element razlikuje progone od elemenata silovanja. Stoga u slucajevima u kojima se isto djelo kvalifikuje kao silovanje, mucenje i progoni prema clanu 5 Statuta, pretresno vijece može optuzenoga osuditi samo za progone.

234. U sažetku, ukoliko se isto djelo kvalifikuje kao silovanje, mucenje i progoni, onda pretresno vijece može izreci osudjuce presude za mucenje i silovanje kao za kršenja zakona i obicaja ratovanja (clan 3(1)(a) i (c) Ženevskih konvencija),⁴⁰⁹ a za progone kao za zlocin protiv covjecnosti (clan 5(h) Statuta). Ostale optuzbe koje se odnose isto djelo moraju biti odbacene.

(d) Krivicna djela u stjecaju koja se kvalifikuju kao djela maltretiranja, ponižavanja i psihickog zlostavljanja i zatocavanja u nehumanim uslovima

235. Pretresno vijece je ustanovilo da su zatocenci u logoru Omarska maltretirani, ponižavani i na druge nacine psihicki zlostavljani, te zatoceni u nehumanim uslovima. Ta se djela u Izmijenjenoj optuznici terete kumulativno kao progoni prema clanu 5(h) (tacka 1) i druga nehumana djela prema clanu 5(i) (tacka 2) Statuta, te kao povrede licnog dostojanstva prema clanu 3(1)(c) (tacka 3) Ženevskih konvencija.

---

⁴⁰⁸ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 557.

⁴⁰⁹ Pretresno vijece primjecuje da, prema clanu 3 Statuta, kršenja zakona i obicaja ratovanja, silovanje takode predstavlja jedan od zlocina od kojeg eksplicitno štiti clan 27 Cetrte Ženevske konvencije, clan 76(1) Dopunskog protokola I i clan 4(2)(e) Dopunskog protokola II. Silovanje je ratni zlocin i prema tim odredbama, a ne samo prema zajednickom clanu 3 Ženevskih konvencija.

236. Pretresno vijeće je ranije utvrdilo da je optuživanje za krivična djela i prema članu 3 i prema članu 5 održivo, tako da je Pretresnom vijeću dopušteno da izrekne kumulativne osuđujuće presude po oba člana, kako bi kaznilo isto krivično djelo.

237. Kao što je već ranije naznačeno, optužbe zasnovane na članu 5 (i) (druga nehumana djela) moraju se odbaciti ako su zasnovane na istim zločinima koji su obuhvaćeni osuđujućom presudom za progone.

238. Na osnovu prethodne diskusije, ukoliko Pretresno vijeće nalazi da je optuženi kriv za višestruke zločine zasnovane na istim djelima maltretiranja, ponižavanja i psihickog zlostavljanja, te zatocavanja uz nehumano postupanje, ono može izreci osuđujuće presude samo za povrede licnog dostojanstva kao za ratni zločin (član 3) i progone kao zločin protiv čovječnosti (član 5(h)).

239. Pretresno vijeće primjećuje da se, aksiomatski, u slučajevima kada se ne radi o istom djelu u osnovi, ne pojavljuje pitanje kumulativnih osuđujućih presuda.

C. TEORIJE O ODGOVORNOSTI

1. Uvod

240. Član 7 Statuta Međunarodnog suda daje ovlaštenja Međunarodnom sudu da tereti osobe individualnom odgovornošću i odgovornošću nadređenog na sljedećim osnovama:

- (1) Osoba koja je planirala, poticala, naredila, pocinila ili na drugi način pomogla i podržala planiranje, pripremu ili izvršenje krivičnog djela navedenog u članovima 2 do 5 ovog Statuta individualno je odgovorna za to krivično djelo.
- (2) ...
- (3) Činjenica da je neko od djela navedenih u članovima 2 do 5 ovog Statuta pocinio podređeni ne oslobađa njegovog nadređenog krivične odgovornosti ako je nadređeni znao ili je bilo razloga da zna da se podređeni sprema pociniti takva djela ili da ih je već pocinio, a nadređeni nije poduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni pocinioce.

241. U Izmijenjenoj optužnici svi se optuženi terete za "učesce" u zločinima prema članu 7(1) Statuta. Kvočki, Prcacu, Kosu i Radicu se alternativno ili dodatno stavlja na teret odgovornost nadređenog iz člana 7(3) Statuta za zločine koji se navode u tackama 1-5 i 8-10 Izmijenjene optužnice. Pored toga, Žigic je prema članu 7(1) okrivljen da je direktno učestvovao u batinanjima navedenim u tackama 6-7 i 11-13 Izmijenjene optužnice, a slično tome, Radic je po članu 7(1)

Statuta okrivljen da je fizički počinio silovanja i seksualno zlostavljanje iz tacaka 14-17 Izmijenjene optužnice.

2. Individualna odgovornost prema članu 7(1)

242. Svi optuženi okrivljeni su prema članu 7(1) Statuta za "ucešce" u zločinima koji im se stavljaju na teret u Izmijenjenoj optužnici. U Izmijenjenoj optužnici navodi se da je izraz "ucešce" korišten u svakoj tacki s namjerom da obuhvati "planiranje, podsticanje, naređivanje, počinjavanje ili na drugi način pomaganje i podržavanje planiranja, pripreme ili izvršenja bilo kojeg od djela ili propusta."⁴¹⁰ Unatoc ovoj napomeni, u većini paragrafa Izmijenjene optužnice optuženi se terete da su "potali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali" navedene zločine. Stoga je "ucešce" općenito korišteno u širokom smislu.⁴¹¹

243. U praksi Međunarodnih sudova "poticanje" je definisano kao "navođenje druge osobe da počinu krivično djelo".⁴¹² "Pocinjenje" zločina "obuhvata fizičko izvršenje krivičnog djela ili uzrokovanje kažnjivog propusta, čime se krše odredbe krivičnog prava".⁴¹³ "Pomaganje i podržavanje" znači "davanje znatne podrške pocinjenju krivičnog djela".⁴¹⁴

244. Uz to, krivična odgovornost za "udruženi zločinački poduhvat" jeste oblik krivične odgovornosti koja je, po nalogu Žalbenog vijeća, implicitno uključena u član 7(1) Statuta. Ona obuhvata individualnu odgovornost za učešće, u širem smislu, u udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem počinjenja nekog zločina koji je u nadležnosti Međunarodnog suda.⁴¹⁵

245. Optužba se zalaže za primjenu teorije o udruženom zločinačkom poduhvatu, kakvu je postavilo Žalbeno vijeće u predmetu *Tadić*⁴¹⁶ prema članu 7(1) Statuta, te tvrdi da su optuženi djelovali u cilju ostvarenja udruženog zločinačkog poduhvata.⁴¹⁷

246. Kvočkina odbrana se protivi izvodenju teorije o krivičnoj odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat od strane optužbe u njenom pretpretresnom podnesku i smatra ga pokušajem proširenja odgovornosti optuženih u odnosu na odgovornost kojom se oni terete u Izmijenjenoj

---

⁴¹⁰ Izmijenjena optužnica, par. 16.

⁴¹¹ U predmetu *Celebici* Pretresno vijeće je utvrdilo sljedeće: "Jasno je da član 7(1) Statuta obuhvata razne modalitete ucestvovanja, od kojih su neki direktni, a neki manje direktni. Ta riječ "ucestvovati" je dovoljno širok pojam da obuhvati sve oblike odgovornosti sadržane u članu 7(1) Statuta." Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 351.

⁴¹² Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 482; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 280; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 387.

⁴¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 188; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 390.

⁴¹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162-164.

⁴¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 185-229. Žalbeno vijeće je, opisujući istu vrstu učešća, naizmjenično koristilo još nekoliko izraza, kao što je "zajednički cilj".

⁴¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 185-229.

optužnici, te tvrdi da "optužba treba, a i morala je, da se u izvođenju svojih dokaza ograniči samo na dokazivanje tacaka optužnice".⁴¹⁸ Pretresno vijeće se slaže s tim da Izmijenjena optužnica mora na prepoznatljiv način služiti kao okvir za izvođenje dokaza optužbe i da optužbe navedene u njoj moraju biti dovoljno jasne, kako bi se optuženima omogućilo da postave efikasnu odbranu, te da je optužba kod izvođenja svojih dokaza zasigurno ograničena na optužbe iznesene u Izmijenjenoj optužnici.⁴¹⁹ Međutim, Pretresno vijeće se slaže s tim da je učešće u zločinu koji potpada pod teoriju o krivičnoj odgovornosti za udruženi zločinacki poduhvat obuhvaćeno djelokrugom člana 7(1) Statuta, kao što je to elaboriralo Žalbeno vijeće u predmetu *Tadić* i kako je to u Izmijenjenoj optužnici artikulirala optužba. Pozivajući se i na prirodu međunarodnih zločina i na svrhu i cilj Statuta Međunarodnog suda, Žalbeno vijeće je smatralo sljedeće:

razumno je zaključiti da se Statut ne ograničava na tome da pruži nadležnost nad osobama koje planiraju, podstiču, naređuju, fizički počinjavaju zločin ili na drugi način pomažu i podržavaju u njegovu planiranje, pripremu ili izvršenje. Statut ovdje ne staje. On ne isključuje one modalitete učestvovanja u počinjenju zločina do kojih dolazi kada nekoliko osoba sa zajedničkom nakanom preduzima zločinacku aktivnost koju onda izvode bilo svi zajedno, bilo neki članovi te grupe osoba.⁴²⁰

247. U predmetu *Krstić* ovo Pretresno vijeće je odbacilo tvrdnju odbrane da, zbog toga što "udruženi zločinacki poduhvat" nije izricito naveden u Izmijenjenoj optužnici, Pretresno vijeće ne raspolaže mogućnošću da primijeni tu doktrinu.⁴²¹ Pretresno vijeće ovdje ponovo naglašava da optužbe iz Izmijenjene optužnice da su optuženi "poticali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali" zločine mogu da uključe odgovornost za učešće u udruženom zločinackom poduhvatu, svrha kojeg jeste ostvarivanje takvih zločina. S tim u vezi, Pretresno vijeće iznosi nalaz Žalbenog vijeća u predmetu *Celebici*, s kojim se slaže:

Premda je u sastavljanju optužnica poželjna veća mjera konkretnosti, za optužnicu ne mora biti fatalno što izričito nije tačno identifikovan način učešća ako iz optužnice optuženi ipak jasno može zaključiti šta su žrtvovani i razlozi optužbi protiv njega ž.⁴²²

248. Pretresno vijeće primjećuje da se svi dokazi protiv četvorice optuženih odnose na zločine počinjene u krugu logora Omarska. Zločini za koje se tereti Žigic nisu vezani samo za logor Omarska, nego i za logore Keraterm i Trnopolje. Pretresno vijeće smatra da je u okviru njegovog diskrecionog prava da kvalifikuje oblik učešća optuženih, ukoliko ga je bilo, u skladu s onom

---

⁴¹⁷ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 216.

⁴¹⁸ Kvockin završni podnesak, par. 56.

⁴¹⁹ Vidi posebno Drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić*, par. 124.

⁴²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 190.

⁴²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 602.

⁴²² Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 351, uz pozivanje na član 21(4)(a) Statuta.

teorijom o odgovornosti koju smatra naprikladnijom, a u okviru Izmijenjene optužnice i u granicama koje dopuštaju dokazi.⁴²³

249. Pretresno vijeće će sada izložiti pravna obilježja a) poticanja i pocinjavanja zlocina; b) pomaganja i podržavanja zlocina; i c) krivicne odgovornosti za udruženi zlocinacki poduhvat, što su kategorije kojima se tereti u ovom predmetu, a koje potpadaju pod nadležnost člana 7(1) Statuta. Pretresno vijeće takode smatra da je moguće i biti saizvršilac i pomagati i podržavati udruženi zlocinacki poduhvat, ovisno prvenstveno o tome da li je stepen učešća tako visok da se dijeli namjera zlocinackog poduhvata. Neko ko pomaže i podržava udruženi zlocinacki poduhvat, a čija djela isprva pomažu ili na drugi način pospješuju doticni zlocinacki poduhvat, može postati u tolikoj mjeri aktivan u ostvarivanju tog poduhvata da može napredovati do statusa saizvršioca tog poduhvata.

(a) Poticanje i pocinjavanje zlocina

250. U praksi Medunarodnog suda ne postoje kontroverze u vezi s pravnim elementima koji se traže za "pocinjenje" zlocina. Žalbena vijeća u predmetu *Tadic* smatralo je da član 7(1) "prije svega pokriva fizičko pocinjenje krivicnog djela od strane samog prekršioca, ili kažnjivi propust da se učini radnja koju je po pravilima krivicnog prava dužno trebalo učiniti."⁴²⁴

251. *Actus reus* koji se traži za pocinjenje zlocina sastoji se u tome da je optuženi učestvovao, bilo fizički, bilo na neki drugi neposredan način, u materijalnim elementima zlocina prema Statutu Medunarodnog suda, i to putem pozitivnih radnji ili putem propusta,⁴²⁵ bilo sam ili zajedno s drugima. Zahtijevana *mens rea*, kao i kod drugih oblika zlocinackog učešća prema članu 7(1), jeste u tome da je optuženi djelovao sa sviješću o značajnoj vjerovatnoci da će usljed njegovog ponašanja doći do krivicnog djela ili propusta.⁴²⁶

252. *Actus reus* koji se traži za "poticanje" zlocina jeste svako ponašanje optuženog kojim se druga osoba podstiče da djeluje na određeni način.⁴²⁷ Ovaj element je zadovoljen ukoliko se dokaže da je ponašanje optuženog predstavljalo faktor koji je jasno doprinio ponašanju druge osobe ili osoba.⁴²⁸ Nije neophodno dokazati da krivicno djelo ne bi bilo pocinjeno da nije bilo učešća optuženog.⁴²⁹ Zahtijevana *mens rea* jeste u tome da je optuženi namjeravao isprovocirati ili navesti

---

⁴²³ O ovom pitanju vidi i Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 189; Prvostepenu presudu u predmetu *Kupreškić*, par. 746; Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 388.

⁴²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 188; vidi i Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 390.

⁴²⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 376.

⁴²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 688; Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 327.

⁴²⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 482; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 280.

⁴²⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 387.

⁴²⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 387.

na pocinjenje zlocina ili je bio svjestan znacajne mogucnosti da ce vjerovatna posljedica njegovih postupaka biti pocinjenje zlocina.⁴³⁰

(b) Pomaganje i podržavanje

253. Pomaganje i podržavanje su oblici krivicne odgovornosti saucesnika.⁴³¹ *Actus reus* pomaganja i podržavanja sastoji se od pružanja prakticne pomoci, ohrabrivanja ili moralne podrške koja ima znatan uticaj na pocinjenje zlocina.⁴³² Zahtijevana *mens rea* jeste svijest da ti postupci pomažu ili olakšavaju cinjenje krivicnog djela.⁴³³

254. U Prvostepenoj presudi u predmetu *Akayesu* naglašeno je da pomaganje i podržavanje, "koji se mogu ciniti sinonimima, u stvari jesu razliciti. Pomaganje znaci pružanje pomoci nekome. Na drugoj strani, podržavanje bi ukljucivalo olakšavanje pocinjenja nekog djela tako što bi se slagalo s istim."⁴³⁴

255. Nije potrebno da između onoga koji pomaže i podržava i djela glavnog pocinioca postoji uzrocno-posljedicna veza.⁴³⁵ Medutim, kod onoga koji je pomagao i podržavao morala je da postoji namjera da pomogne ili olakša, ili je on barem morao da prihvati cinjenicu da bi takvo pocinjenje zlocina bilo vjerovatna i predvidiva posljedica njegovog ponašanja.⁴³⁶ Nadalje, nije nužno da onaj koji je pomagao i podržavao zna tacno kakav se zlocin namjerava pociniti ili je vec stvarno i pocinjen. Ukoliko je svjestan da ce vjerovatno biti pocinjen jedan od više zlocina, te jedan od tih zlocina stvarno i bude pocinjen, onda je on namjeravao da pomogne ili olakša pocinjenje tog zlocina i kriv je kao pomagac ili podržavalac.⁴³⁷ Žalbeno vijeće u predmetu *Aleksovski* navelo je da pomagac i podržavalac mora biti svjestan suštinskih elemenata zlocina koji je u konacnici pocinio glavni pocinilac da bi se smatralo da posjeduje traženu *mens rea*.⁴³⁸

256. Pomaganje i podržavanje se mogu sastojati od djela ili propusta do kojih može doći prije, za vrijeme i poslije pocinjenja zlocina od strane druge osobe, a mogu biti geografski odvojeni od

---

⁴³⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 482.

⁴³¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 393.

⁴³² Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 391.

⁴³³ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249; Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Tadic*, par. 229.

⁴³⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 484.

⁴³⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 233; Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 61.

⁴³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 674; Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 326; Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 61.

⁴³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 246.

⁴³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162.

samog cinjenja zlocina.⁴³⁹ Kod pomaganja i podržavanja propustom, necinjenje mora imati znacajan ucinak na pocinjenje zlocina.⁴⁴⁰

257. Samo prisustvo na mjestu zlocina nije presudno za pomaganje i podržavanje, osim ako nije pokazano da je to prisustvo imalo znacajan uticaj na glavnog pocinioca u smislu opravdavanja ili ohrabrenja.⁴⁴¹ Prisustvo, posebno u kombinaciji s položajem vlasti, stoga ima dokaznu vrijednost, ali nije i odlucujuci pokazatelj da je optuženi ohrabrivao ili podupirao pocinioce zlocina.⁴⁴²

258. Na primjer, Pretresno vijece u predmetu *Aleksovski* utvrdilo je da je prisustvo optuženog tokom sistematskog maltretiranja zatocenika, a bez njegovog protivljenja tome, dovelo do nužnog zakljucka da je optuženi bio svjestan da ce njegovo prešutno odobravanje biti protumaceno kao znak podrške i ohrabrenja. U tim okolnostima Pretresno vijece je smatralo da je Aleksovski znatno doprinio maltretiranju zatocenika.⁴⁴³ Štaviše, Pretresno vijece je došlo do zakljucka da je on pomagao i podržavao ponavljane brutalne postupke protiv dvojice zatocenika cak i dok je bio odsutan. Pretresno vijece je zakljucilo da je takvo zlostavljanje vršeno tako cesto u blizini ureda optuženog da je on morao biti svjestan toga. Ipak se nije usprotivio zlocinima niti ih je obustavio, što je od njega zahtijevao njegov nadređeni položaj, te se njegova šutnja mogla protumaciti samo kao znak odobravanja. Smatralo se da njegova šutnja odaje kažnjivu namjeru da pomaže i podržava takva djela, kao što je predvideno clanom 7(1) Statuta.⁴⁴⁴

259. Pretresno vijece u predmetu *Tadic* smatralo je da je prisustvo optuženog za vrijeme pocinjenja zlocina od strane neke grupe dovoljno da podrazumijeva njegovu odgovornost ukoliko je prethodno igrao aktivnu ulogu u slicnim djelima koje je pocinila ista ta grupa, a nije se izricito izjasnio protiv ponašanja te grupe.⁴⁴⁵ Ovaj stav je posebno znacajan jer je optuženi bio akter nižeg ranga, osoba bez bilo kakve formalne vlasti koja je dolazila u logore, ukljucujuci Omarsku, da bi batinala i na druge nacine zlostavljala zatocenike.

260. Pretresno vijece MKSR-a u predmetu *Akayesu* držalo je da je optuženi prethodno pružio verbalno ohrabrenje za pocinjenje zlocina, te da mu je statusom "bourgemeistera" povjeren položaj

---

⁴³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 62.

⁴⁴⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškic*, par. 284. Primjeri su navedeni u Prvostepenoj presudi u predmetu *Tadic*, par. 686; Prvostepenoj presudi u predmetu *Celebici*, par. 842; Prvostepenoj presudi u predmetu *Akayesu*, par. 705.

⁴⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 393; *vidi i* Prvostepenu presudu u predmetu *Tadic*, par. 689; Prvostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 64.

⁴⁴² Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 65; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 693.

⁴⁴³ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 87.

⁴⁴⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 88.

⁴⁴⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 690.

vlasti. To što je potom šutio o djelima nasilja pocinjenim u blizini bilo je znak zvanicnog tolerisanja zlocina.⁴⁴⁶

261. U predmetu *Furundžija*, optuženi je osuden za silovanje jer je ucestvovao u ispitivanju za vrijeme kojeg je osoba koju je on usmeno ispitivao bila silovana i na druge nacine zlostavljana od strane drugog ucesnika u ispitivanju. Pretresno vijece je smatralo da su prisustvo optuženog i njegova uloga u ispitivanju omogucili i na drugi nacin pomogli i podržali zlocine koje je pocinio fizicki izvršilac.⁴⁴⁷

262. Buduci da su progoni zlocin koji zahtijeva "posebnu namjeru", nije dovoljno da onaj koji pomaže ili podržava taj zlocin samo zna koji zlocin potpomaže ili olakšava. On mora biti i svjestan toga da su zlocini koje pomaže ili podržava pocinjeni sa namjerom diskriminacije. Pomagac ili podržavalac progona ne mora i sam imati namjeru diskriminacije, ali mora biti svjestan šireg konteksta diskriminacije i mora znati da njegova pomoc ili ohrabrenje imaju bitan uticaj na pocinjenje zlocina. Pomagac ili podržavalac ne mora da zna za svaki pojedini cin diskriminacije, niti mu to mora biti namjera. Pomagac ili podržavalac progona stoga ce se smatrati odgovornim za diskriminatorna djela koja su pocinile druge osobe, a koja su u razumnoj mjeri predvidive posljedice njegovog pomaganja ili ohrabrivanja.

263. U Prvostepenoj presudi u predmetu *Kordic*, Pretresno vijece je obradilo "pomaganje i podržavanje i učešće u zajednickom cilju ili nakani" zajedno jer je Žalbeno vijece u predmetu *Tadic* "kod postavljanja elemenata učešća u zajednickoj nakani poredilo to učešće s pomaganjem i podržavanjem."⁴⁴⁸ Pretresno vijece je kasnije utvrdilo da "je protivpravno zatvaranje i zatocavanje bosanskih Muslimana bilo dio opšte nakane da ih se pokori... To se dogadalo tako redovito da je moglo biti radeno samo po zajednickom planu."⁴⁴⁹

264. Sada ce biti razmotrena "doktrina o zajednickom cilju", koja se još naziva i teorijom o "udruženom zlocinackom poduhvatu".

(c) Teorija o udruženom zlocinackom poduhvatu

265. Žalbeno vijece u predmetu *Tadic* postavilo je tri verzije krivicne odgovornosti za udruženi zlocinacki poduhvat koje se mogu raspoznati u medunarodnom obicajnom pravu, a za koje smatra da su implicirane odredbama clana 7(1) Statuta.

---

⁴⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 693.

⁴⁴⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 274.

⁴⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, fusnota 536.

⁴⁴⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 802.

266. Prema Žalbenom vijecu, da bi se utvrdila krivična odgovornost za udruženi zločinački poduhvat, mora se dokazati sljedeće:

- (i) Više osoba;
- (ii) Postojanje zajedničkog plana, zamisli ili nakane koja predstavlja ili uključuje počinjenje krivičnog djela predviđenog Statutom; Žalbena vijeća je preciziralo da

Nema potrebe da taj plan, zamisao ili nakana budu prethodno dogovoreni ili formulisani. Zajednički plan ili nakana može biti improvizovana na licu mjesta, a izvodi se iz činjenice da više osoba djeluje zajedno kako bi sproveli u djelo zajednički zločinački poduhvat.⁴⁵⁰

- (iii) Ucestvovanje optuženog u zajedničkom planu.⁴⁵¹

267. Razmotrivši sudsku praksu poslije Drugog svjetskog rata, Žalbena vijeća u predmetu *Tadić* utvrdilo je da se predmeti koji obuhvataju koncept udruženog zločinačkog poduhvata mogu općenito podijeliti u tri grupe i da se *mens rea* razlikuje u ovisnosti o tome koja je kategorija primjenjiva: 1) oni u kojima svi učesnici djeluju u skladu sa zajedničkom nakanom i posjeduju istu zločinačku namjeru; 2) oni u kojima su optuženi lično svjesni postojanja sistema zlostavljanja i posjeduju namjeru da doprinesu zajedničkom sistemu zlostavljanja; i 3) oni kod kojih postoji zajednička nakana da se slijedi jedan način ponašanja, ali je počinjeno neko djelo koje, iako je izvan te zajedničke nakane, ipak predstavlja prirodnu i predvidivu posljedicu tog zajedničkog cilja.⁴⁵²

268. Iako su prve dvije kategorije artikulirane u predmetu *Tadić* prilično slične, a sve tri su u određenoj mjeri primjenjive na ovaj predmet, druga kategorija, koja obuhvata poslijeratne predmete koji su se bavili "koncentracijskim logorima",⁴⁵³ najviše je u skladu sa činjenicama u ovom predmetu i Pretresno vijeće će joj posvetiti najviše pažnje. Pretresno vijeće će razmotriti i obraditi standarde koje treba primijeniti kod ocjenjivanja krivične odgovornosti učesnika u zatoceničkom objektu koji funkcioniše kao udruženi zločinački poduhvat.

269. U predmetima vezanim za koncentracijske logore *Dachau* i *Belsen* "optuženi su bili na položajima vlasti unutar hijerarhije koncentracijskih logora. Uopšteno govoreći, oni su bili optuženi da su djelovali prema zajedničkom planu da ubijaju i zlostavljaju zatvorenike i stoga čine ratne

---

⁴⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(ii). Žalbena vijeća je ponovno potvrdilo ovu tvrdnju u Drugostepenoj presudi u predmetu *Furundžija*, par. 119.

⁴⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

⁴⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 196-204.

⁴⁵³ *Trial of Martin Gottfried Weiss and thirty-nine others*, General Military Government Court of the United States Zone, Dachau, Njemačka, 15. novembar - 13. decembar 1945., *Law Reports of Trials of War Criminals, Selected and Prepared by the United Nations War Crimes Commission, Published for the United Nations War Crimes Commission by his Majesty's Stationary Office*, London 1947. (u daljnjem tekstu: UNWCC), sv. XI, str. 5 (u daljnjem tekstu: *Koncentracijski logor Dachau*); vidi i *Trial of Josef Kramer and 44 others*, British Military Court, Luneberg, 17. septembar - 17. novembar 1945., *Law Reports of Trials of War Criminals, Selected and Prepared by the United Nations*

zlocine".⁴⁵⁴ Položaj vlasti je bio cesto, posebno u *Belsen*, položaj *de facto* uticaja, pri cemu su pojedinci imali uticaj cak i onda kada im on nije službeno ili zvanicno dodijeljen. Na primjer, osudeni su cak i oni zatocenci u koncentracionim logorima kojima je dodijeljena nekakva uloga u vlasti nad drugim zatocenicima, kao što je uloga špijuna ili posrednika, zajedno sa kuharima u logoru, stražarima, radnicima na održavanju, ljekarima i drugima koji su u logoru obavljali određene funkcije. Vecina osuđenih u predmetu *Belsen*, posebno oni na najnižem nivou zatvorske hijerarhije, fizicki su tukli, ubijali ili na drugi nacin zlostavljali zatocenike u logorima.

270. Na osnovu sažetka Vojnog tužilaštva u predmetu *Belsen*, Žalbeno vijeće u predmetu *Tadic* opisalo je tri preduslova koja je vojni tužilac identifikovao kao nužne za utvrđivanje krivice u predmetima koji se odnose na koncentracione logore: "(i) postojanje organizovanog sistema zlostavljanja zatocenika i izvršenja raznih zlocina za koje se tereti; (ii) svijest optuženog o prirodi tog sistema; i (iii) cinjenica da je optuženi na neki nacin aktivno ucestvovao u sprovođenju tog sistema, to jest da je ohrabrivao, pomagao i podržavao ili u svakom slucaju ucestvovao u ostvarenju zajednickog zlocinackog plana."⁴⁵⁵ Žalbeno vijeće je primijetilo da je nekoliko optuženih u predmetima koji se odnose na koncentracione logore proglašeno krivim izricito na osnovu tih kriterija.⁴⁵⁶

271. Što se tice praga za procjenu krivicne odgovornosti u skladu s teorijom o udruženom zlocinackom poduhvatu, prvo cemo razmotriti traženu *mens rea*. Sudska praksa vezana za predmete iz Drugog svjetskog rata, kao i sažetak u žalbenom postupku u predmetu *Tadic*, otkrivaju da krivicna odgovornost koja se zasniva na udruženom zlocinackom poduhvatu zahtijeva svjesnu pomoc ili ohrabrenje pomagaca i podržavaoca, te, kod saizvršioca, namjeru da se doprinese cilju tog poduhvata. Zajednicka namjera se može izvesti, a cesto se i izvodi, iz svijesti o postojanju plana i ucešca u njegovom ostvarenju. Djelovanje s takvom namjerom - izricitom ili izvedenom - cesto se naziva djelovanjem *u skladu sa zajednickom zlocinackom nakanom*. Štaviše, u komentaru na predmet *Koncentracioni logor Dachau* primjecuje se da je u logoru postojao

opšti sistem okrutnosti i ubijanja zatocenika (vecina kojih su bili državljani saveznickih zemalja) i da je taj sistem primjenjivan uz znanje optuženih, koji su bili clanovi osoblja, te uz njihovo aktivno ucešće. Stoga je sud u ovom predmetu smatrao da takav nacin postupanja predstavlja ždjelovanje u skladu sa zajednickom nakanom da se prekrše zakoni i uzusi ratovanjaž.⁴⁵⁷

War Crimes Commission, Published for the United Nations War Crimes Commission by his Majesty's Stationary Office, London 1947. (u daljnjem tekstu: UNWCC), sv. II, str. 1 (u daljnjem tekstu: Belsen).

⁴⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 202.

⁴⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 202 (gdje se citira *Koncentracioni logor Dachau*, str. 14 i *Belsen*, str. 121).

⁴⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 202 (gdje se citira *Belsen*, str. 121).

⁴⁵⁷ Predmet *Koncentracioni logor Dachau*, str. 14.

272. U presudi u predmetu *Tadic* naglašeno je da u predmetima vezanim za koncentracione logore element *mens rea* sadrži: "(i) znanje o karakteru sistema i (ii) namjeru da se sprovedi zajednicki stvoren plan zlostavljanja logoraša".⁴⁵⁸ Dalje je primijeceno da se ta namjera može izvesti iz okolnosti. Dapace, u predmetu *Tadic* navedeno je da se "namjera može [se] dokazati bilo direktno ili izvlačenjem zakljucka iz karaktera ovlasti optuženog unutar logora ili organizacione hijerarhije."⁴⁵⁹

273. Mora se priznati da formula iz predmeta *Tadic* o odgovornosti za udruženi zlocinacki poduhvat, cini se, sadrži jednu unutrašnju protivrjecnost. Na jednoj strani, ona izricito dopušta mogucnost doprinošenja pocinjenju zlocina putem pomaganja i podržavanja za koji se, kako smo vec razmatrali, traži samo svijest, a ne i zajednicka namjera. Na drugim mjestima u presudi u predmetu *Tadic* ucešce se definiše u smislu zajednicke namjere i nije jasno da li je to ograniceno na saizvršioce. Pretresno vijece smatra da praksa nirnberških sudenja i sudenja koja su proizašla iz njih dopušta postojanje "pomaganja i podržavanja" u tradicionalnom obliku u vezi s udruženim zlocinackim poduhvatom, te je, da bi se dokazala krivicna odgovornost takvog pomagaca i podržavaoca, dovoljna svijest i znacajan doprinos tom poduhvatu. Kada dokazi pokažu da je ucesnik dijelio namjeru zlocinackog poduhvata, on zadobija status saizvršioaca u tom poduhvatu. Na ovoj cemo pretpostavci procijeniti uloge optuženih.

274. Logicno je da ce se stepen ucešca u svojstvu saizvršioaca ili pomagaca i podržavaoca, od jednog do drugog optuženog razlikovati i "to ucešce ne mora ukljucivati izvršenje nekog konkretnog krivicnog djela... nego se može sastojati u pomœi ili doprinosu izvršenju zajednickog plana ili nakane."⁴⁶⁰ Prema Žalbenom vijecu, "dovoljno je da ucesnik izvrši djela koja su na neki nacin usmjerena sprovođenju zajednickog plana ili nakane."⁴⁶¹

275. U praksi Medunarodnog suda, doprinos osoba koje su do sada osudene za ucešce u udruženom zlocinackom poduhvatu bio je direktan i znacajan: oni koji su osudeni ili su pocinili zlocine ili su aktivno ucestvovali u pomaganju ili omogućavanju zlocina. Duško Tadic je u žalbenom postupku osuden zbog odgovornosti za lišavanje života pet ljudi iz sela Jaskici iako ih nije on fizicki lišio života, zato što je njihova smrt bila predvidiva posljedica njegovog ucešca u napadu širih razmjera.⁴⁶² Žalbeno vijece je smatralo da je Tadic "aktivno ucestvovao u zajednickoj zlocinackoj nakani da se iz regiona Prijedora ukloni nerspsko stanovništvo time što je cinio

---

⁴⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 203.

⁴⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 220.

⁴⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 227.

⁴⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 229 (iii).

nečovjecna djela" i, konkretnije, da je "bio naoružani pripadnik naoružane grupe koja je, u kontekstu sukoba u regionu Prijedora, napala Jaskice ... Žalilac je aktivno učestvovao u tom napadu time što je sakupljao i pretukao neke od muškaraca iz Jaskica".⁴⁶³ Tadić je smatran saizvršiocem udruženog zlocinackog poduhvata. U predmetu *Kupreškic*, neki od optuženih su prvobitno osuđeni kao saizvršioци progona na osnovu teorije o udruženom zlocinackom poduhvatu. Taj udruženi zlocinacki poduhvat uključivao je "zajednicki plan za provođenje kampanje čišćenja u selu" Ahmici.⁴⁶⁴ Za četvoricu optuženih je utvrđeno da su bili direktno umiješani u napade na jedan ili više domova bosanskih Muslimana koji su rezultirali lišavanjem života i protjerivanjem, te je to učešće kod dvojice optuženih eksplicitno doseglo nivo saizvršenja zlocinackog poduhvata. Peti optuženi je proglašen krivim za pomaganje i podržavanje jer je bio prisutan, spreman da pruži pomoć, ali nije direktno učestvovao u napadu.⁴⁶⁵

276. U predmetu *Koncentracioni logor Dachau*, koji je bio izricito zasnovan na teoriji o udruženom zlocinackom poduhvatu (tužilac iz SAD-a ga je nazivao "zajednickom nakanom"), u Izvještajima sa suđenja na sljedeći način rezimira kakvo se učešće optuženog u zlocinackom poduhvatu traži:

(a) ukoliko su njegove dužnosti takve da same po sebi predstavljaju sprovođenje ili upravljanje sistemom u dovoljnoj mjeri da bi se on smatrao krivim za učešće u zajednickoj nakani, ili,

(b) ukoliko njegove dužnosti same po sebi nisu protivzakonite ili protkane protivzakonitim elementima, onda bi se on smatrao krivim ako ih obavlja na protivzakonit način.⁴⁶⁶

277. Optužba je u predmetu *Dachau* tvrdila da svaka osoba koja je u logoru bila angažovana u nekom administrativnom svojstvu ili u svojstvu nadzora, a u tu grupu su spadale sve osobe koje je na taj položaj postavio SS i koje su naredbe primale od SS-a, jeste kriva za "učesće" u zajednickoj nakani. Stavovi optužbe i odbrane razlikovali su se u pitanju da li stražari i zatvorski službenici, koji su od svih optuženih imali najniže položaje u hijerarhiji, ulaze u tu grupu. Čini se da je sud izricanjem osuđujuće presude doticnoj trojici stražara i trojici zatvorskih službenika prihvatio tvrdnju da su oni zaista i bili angažovani u administrativnom svojstvu ili u svojstvu obezbjeđenja. Optužba je zlocinacko učešće stražara objasnio tako što ih je opisao kao "ljudе koji su bili pripravnici

---

⁴⁶² On je prethodno u prvostepenom postupku osuđen za više zlocina, i to kao pocinilac ili pomagalac i podržavalac. Osuđujuća presuda u žalbenom postupku koja se ovdje navodi rezultat je žalbe optužbe na oslobadajuću presudu Pretresnog vijeca.

⁴⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 231-232.

⁴⁶⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 782. Vidi i par. 814 u vezi s Dragom Josipovicem i par. 828 u vezi s Vladimirom Šanticem.

⁴⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškic*, par. 803.

⁴⁶⁶ Predmet *Koncentracioni logor Dachau*, str. 13.

sprijeciti svakog zatvorenika da se izbavi iz tog logora. Stoga su oni pomagali i podržavali sprovođenje zajednicke nakane."⁴⁶⁷

278. U predmetima vezanim za koncentracione logore naizgled se afirmiše osporiva pretpostavka prema kojoj obavljanje neke izvršne, administrativne ili bezbjednosne uloge u logoru predstavlja opšte učešće u zločinima koji su u njemu pocinjani. Namjera da se pomogne naporima udruženog zločinackog poduhvata u tolikoj mjeri da se dosegne nivo saizvršilaštva može se izvesti i iz svijesti o zločinima koji se vrše u logoru i nastavljanja učešća, kojim se omogućava funkcionisanje logora.⁴⁶⁸

279. Slican pristup se može primijetiti u presudi Vojnog suda SAD-a u predmetu *Einsatzgruppen*, koji se odnosio na zloglasne specijalne jedinice Treceg Reicha za istrebljenje, a u kojem je taj Vojni sud razmatrao krivicnu odgovornost za učešće u udruženom zločinackom poduhvatu. Optužba je tvrdila da je dovoljan samo niski prag učešća. U vezi sa četvoricom optuženih koji su bili na niskim položajima, optužba je tvrdila da

iako ti ljudi nisu bili na komandnim položajima, ne mogu opovrgnuti činjenicu da su bili pripadnici *Einsatz* jedinica koje su imale izricit zadatak, poznat svim njihovim pripadnicima, da sprovedu opsežan program ubijanja. Svaki pripadnik koji je pomogao u omogućavanju funkcionisanja ovih jedinica, a koji je znao šta se sprema, kriv je za zločine koje je ta jedinica pocinila. Kuhar na gusarskom brodu neće izbjeći [vješanje o] križ jarbola samo zato što nije licno vitlao macetom.⁴⁶⁹

280. Međutim, čini se da Vojni sud nije prihvatio tvrdnju optužbe da je dovoljno bilo kakvo učešće, koliko god bio nizak položaj optuženog u hijerarhiji poduhvata. Tako su dvojica od četvorice po položaju najnižih pripadnika te jedinice koji nisu fizički pocinili zločine, oslobođeni optužbi za zvjerstva pocinjena od strane *Einsatz* jedinice; nisu, međutim, oslobođeni optužbe da su bili pripadnici zločinacke organizacije.⁴⁷⁰

281. Presuda u predmetu *Einsatzgruppen* primjer je da puko članstvo u zločinackoj organizaciji ne predstavlja saizvršilaštvo niti pomaganje i podržavanje zločinackog poduhvata koji sprovodi ta organizacija, pa i kad postoji svijest o njenom zločinackom cilju. Da bi se pripisala krivicna odgovornost, mora se pokazati ili (1) da je optuženi učestvovao na neki značajan način, ili (2) da je optuženi bio na tako odgovornom položaju - na primjer da je bio komandant neke od sastavnih

---

⁴⁶⁷ Predmet *Koncentracioni logor Dachau*, str. 13.

⁴⁶⁸ Predmet *Koncentracioni logor Dachau*, str. 15-16 (citirano izostavljen).

⁴⁶⁹ *The United States of America v. Otto Ohlenforf et al.*, Trials of War Criminals Before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10, sv. IV, str. 373 (u daljnjem tekstu: *Einsatzgruppen*). Optuženi su bili Von Radetzky, Ruehl, Schubert i Graf.

⁴⁷⁰ Vidi *Einsatzgruppen*, str. 581 i 587.

jedinica - da se učešće može pretpostaviti.⁴⁷¹ U predmetu *Einsatzgruppen* značajno učešće je uključivalo radnje kao što su dobavljanje municije za snage i organizovanje vozila u sklopu priprema za "likvidaciju", uz svijest o njihovoj namjeni.

282. Stoga je moguće u jurisprudenciji vezanoj za predmete koji se odnose na koncentracione logore pratiti teoriju prema kojoj se krivična odgovornost pripisuje onom osoblju logora koje je bilo svjesno zločina koji se u njima čine, osim kad njihova uloga nije bila "upravna" ili "nadzorna" ili "protkana protivzakonitim elementima" ili ako je njihov stvarni doprinos poduhvatu bio beznačajan, usprkos tome što su imali značajan status. U predmetu *Einsatzgruppen* izvedena je i razlika između značajnog i beznačajnog doprinosa udruženom zločinackom poduhvatu, pri čemu su uzeti u obzir priroda dužnosti koje su optuženi obavljali i to da li su bili u poziciji da protestuju zbog zločinackog djelovanja ili da utiču na njega. Ako je utvrđeno da je učešće bilo dovoljno značajno da povlači krivičnu odgovornost, nivo učešća i stepen moralne krivice odrazili bi se u izrečenoj kazni. U tom predmetu nije se formalno ili izricito pripisivala krivična odgovornost odvojeno od saizvršilaštva i pomaganja ili podržavanja u funkcionisanju logora.

283. Žalbena vijeća u predmetu *Tadić* je ocrtao razliku između pomaganja i podržavanja zločina i djelovanja u skladu s udruženim zločinackim poduhvatom.⁴⁷² Međutim, usprkos tome što je u tom predmetu Žalbena vijeća prihvatilo da je moguće pomagati i podržavati zločinacki poduhvat, nije objasnilo na koji način.

284. Po mišljenju Pretresnog vijeća, saizvršilac udruženog zločinackog poduhvata dijeli namjeru za izvršenje udruženog zločinackog poduhvata i poduzima neku radnju ili čini propust u korist tog

---

⁴⁷¹ Na primjer, u vezi sa sviješću optuženog koja mu se pripisuje na osnovu njegovog statusa u organizaciji, Vojni sud je zapazio sljedeće: "ukoliko bi se utvrdilo da je Ruehl zaista služio kao komandant jedinice, čak i na kratke periode u ono vrijeme kad je Kommando bila angažovana na operacijama likvidiranja, onda bi njegova krivica po taktama jedan i dva bila konačna." *Einsatzgruppen*, str. 579.

⁴⁷² (i) Pomagac i podržavalac je uvijek saučesnik u krivičnom djelu koje je počinila druga osoba, glavni počinilac.

(ii) U slučaju pomaganja i podržavanja nije potreban dokaz o zajedničkom dogovorenom planu, a pogotovo ne prethodno postojanje takvog plana. Nije potreban nikakav plan niti dogovor; dapače, glavni počinilac ne mora ni da zna za doprinos saučesnika.

(iii) Pomagac i podržavalac izvršava djela konkretno usmjerena na pomaganje, ohrabriranje ili davanje moralne podrške počinjenju nekog konkretnog krivičnog djela (ubistva, istrebljenja, silovanja, mučenja, bezobzirna razaranja civilne imovine, itd.), i ta podrška ima značajnog učinka na počinjenje krivičnog djela. Nasuprot tome, u slučaju djelovanja radi sprovođenja zajedničke nakane ili plana, dovoljno je da učesnik izvrši djela koja su na neki način usmjerena sprovođenju zajedničkog plana ili nakane.

(iv) U slučaju pomaganja i podržavanja, traženi element svijesti je znanje da djela koja čini pomagac i podržavalac pomažu počinjenju konkretnog krivičnog djela od strane glavnog počinioaca. Nasuprot tome, u slučaju zajedničke nakane ili plana traži se više (to jest, ili umišljaj da se počinji krivično djelo ili umišljaj da se sprovede zajednički zločinacki plan plus predviđanje da će se vjerovatno počiniti krivična djela van zajedničke zločinacke nakane), kao što je gore navedeno.

poduhvata; pomagač ili podržavalac udruženog zločinackog poduhvata mora samo biti svjestan da njegov doprinos pomaže ili je potpora zločinu koji se čini udruženim zločinackim poduhvatom. Pomagač ili podržavalac ne mora nužno da dijeli istu namjeru kao i saizvršioči. U slučaju dugotrajnog zločina, kakvi su zločini za koje se tereti u ovom predmetu, zajednička namjera koju je optuženi dijelio za učešće u udruženom zločinackom poduhvatu može se izvesti iz njegovog znanja o zločinackom poduhvatu i nastavljanja svog učešća, ukoliko je njegovo učešće značajno s aspekta položaja ili uticaja. Konacno, pomagač ili podržavalac, dakle onaj koji pomaže ili podupire zločinacki poduhvat kao saucesnik, može postati saizvršilac, čak i ako fizički ne pocini zločine, ukoliko njegovo učešće traje duže vrijeme ili ako pocne direktnije da učestvuje u nastavku funkcionisanja poduhvata. Ako dijeli namjeru udruženog zločinackog poduhvata, pomagač ili podržavalac postaje saizvršilac. Pretresno vijeće dopušta da ponekad može biti teško povuci razliku između pomagača ili podržavaoca i saizvršioča, posebno kad se radi o optuženima koji su bili na srednjem nivou u hijerarhiji i nisu fizički pocinili zločine. Kada, međutim, optuženi sudjeluje u zločinu kojim se doprinosi ciljevima zločinackog poduhvata, često je razumno smatrati da je njegov oblik učešća u poduhvatu prerastao u saizvršilaštvo.

285. Na primjer, može se desiti da optuženi nije igrao nikakvu ulogu u formiranju udruženog zločinackog poduhvata i da je učestvovao u njegovom funkcionisanju tokom kraceg perioda, a da mu pritom nije bila poznata zločinacka priroda tog poduhvata. Na kraju se, međutim, sazna za zločinacku prirodu poduhvata i poslije toga učešće u poduhvatu postaje svjesno. Ovisno o nivou i prirodi učešća, optuženi je ili pomagač i podržavalac ili saizvršilac zločinackog poduhvata. Kada dokazi ukažu na to da osoba koja značajno pomaže poduhvat dijeli ciljeve tog poduhvata, onda ona postaje saizvršilac. Na primjer, računovoda kojeg zaposle u filmskom preduzeću koje proizvodi pornografske filmove s djecom može u početku da vodi računovodstvo tog preduzeća, a da nije svjestan njegove zločinacke prirode. Na kraju, međutim, on sazna da to preduzeće proizvodi pornografske materijale s djecom i svjestan je da je to protivzakonito. Ako računovoda nastavi da radi u tom preduzeću usprkos onome što je saznao, onda se može reci da on pomaže ili podržava zločinacki poduhvat. Čak i ako se pokaže da se računovoda gnuša pornografije u kojoj se eksploatišu djeca, i dalje bi se smatrao krivično odgovornim.

286. Štaviše, u jednom trenutku, ukoliko računovoda nastavi da radi u tom preduzeću dovoljno dugo i obavlja svoj posao na stručan i efikasan način, uz samo povremene proteste u vezi s gnusnim ciljevima tog preduzeća, bilo bi razumno zaključiti da on dijeli zločinacku namjeru poduhvata i time postaje saizvršilac. Čovjek koji samo čisti kancelarije poslije radnog vremena, međutim, i koji vidi fotografije djece i svjestan je da to preduzeće sudjeluje u zločinackoj djelatnosti, a nastavlja da

cisti kancelarije, ne bi se smatrao ucesnikom u poduhvatu jer se njegova uloga na smatra dovoljno znacajnom u tom poduhvatu.

287. Nivo ucešca koji je potreban da bi se neko smatrao ucesnikom u udruženom zlocinackom poduhvatu niži je od nivoa ucešca koji je potreban da bi neko prerastao iz pomagaca ili podržavaoca u saizvršioca tog poduhvata. S tim u skladu, Pretresno vijece mora utvrditi nužni nivo ucešca za pripisivanje krivicne odgovornosti, a zatim odrediti da li oblik ucešca optuženog predstavlja pomaganje ili podržavanje, ili saizvršilaštvo.

288. Kad se za zlocin traži posebna namjera, kao što je slucaj sa zlocinom progona za koji tereti tacka 1 Izmijenjene optužnice, optuženi mora zadovoljiti i dodatne zahtjeve koje taj zlocin postavlja, kao što je namjera da se vrši diskriminacija na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, ukoliko je optuženi saizvršilac. Medutim, ako je on pomagac ili podržavalac, dovoljno je da bude svjestan samo zajednicke namjere pocinioca. I ta zajednicka svijest se može izvesti iz okolnosti. Ukoliko zlocinacki poduhvat obuhvata neselektivno lišavanje života radi finansijske dobiti, na primjer, to ne bi nužno pokazalo namjeru diskriminacije na "politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi". Ukoliko zlocinacki poduhvat obuhvata lišavanje života pripadnika neke posebne etnicke grupe, a pripadnici te grupe su drugacije vjere, rase ili politickih ubjedenja od saizvršilaca, onda to pokazuje postojanje namjere diskriminacije na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Stoga svjesno i trajno ucešce u tom poduhvatu može razotkriti namjeru da se vrše progoni nad pripadnicima ciljane etnicke grupe.

289. Pomoc ili olakšavanje koje pruža pomagac ili podržavalac mora, naravno, imati znatan uticaj na zlocin koji pocini saizvršilac. Tacan prag ucešca u udruženom zlocinackom poduhvatu još nije utvrđen, ali ucešce mora biti na "neki nacin usmjereno sprovođenju zajednickog plana ili nakane".⁴⁷³ Pretresno vijece niže razmatra zahtijevani nivo ucešca koji je nužan da bi se utvrdila krivicna odgovornost za ucešce u udruženom zlocinackom poduhvatu. Pretresno vijece, medutim, naglašava da je diskusiju o tome prilagodilo cinjenicama iz ovog predmeta, te stoga namjera nije da ta diskusija bude iscrpna. Zbog cinjenice da se nijedan od optuženih pred Pretresnim vijecem ne tereti za naredivanje da se osnuju logori ni za njihovo organizovanje, niti za koordinaciju kampanje nasilja koje je u tim logorima sprovedeno, diskusija je usredotocena na ucešce aktera nižeg ranga u zlocinackom poduhvatu.

---

⁴⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 229 (iii).

(i) Učešće u udruženom zlocinackom poduhvatu

290. Nekoliko predmeta je od pomoci Pretresnom vijecu pri procjeni zahtijevanog nivoa učešća za izlaganje krivičnoj odgovornosti u svojstvu saizvršioca ili pomagaoca i podržavaoca u zlocinackom poduhvatu u kojem sudjeluje nekoliko ucesnika.

291. U predmetu *Brdanin i Talic*, Pretresno vijeće je primijetilo da, u predmetima vezanim za koncentracione logore, "uloga optuženog u drugoj kategoriji jeste sprovođenje plana pomaganjem i podržavanjem pocinioca."⁴⁷⁴ U predmetu *Koncentracioni logor Dachau*, vodenom poslije Drugog svjetskog rata, stražari u logoru su opisani kao "ljudi koji su bili pripravnici spriječiti svakog zatvorenika da se izbavi iz tog logora. Stoga su oni pomagali i podržavali sprovođenje zajedničke nakane."⁴⁷⁵ Ova analiza ide u prilog tvrdnji da osobe koje pomažu ili olakšavaju zlocinacki poduhvat, posebno ako su na nižem nivou hijerarhije tog poduhvata, djeluju kao pomagaoci i podržavaoci udruženog zlocinackog poduhvata.

292. U predmetu *Krstić* Pretresno vijeće je Krstića proglasilo krivim kao saizvršioca udruženog zlocinackog poduhvata zbog toga što je njegovo "ucestvovanje bilo izuzetno bitno i odvijalo se na nivou rukovođenja."⁴⁷⁶ U toj presudi je naglašeno da "general Krstić nije smislio plan za ubijanje tih muškaraca, niti ih je licno ubio. Međutim, on je odigrao ključnu ulogu kao koordinator sprovođenja kampanje ubijanja."⁴⁷⁷ Pretresno vijeće je razmatralo da li se "ucesnik u zlocinackom poduhvatu može najtačnije okvalifikovati kao neposredni ili glavni izvršilac ili kao sporedni lik u tradicionalnoj ulozi saucesnika"⁴⁷⁸ i utvrdilo da se on, zbog visokog položaja vlasti koji je držao, te njegove svijesti o kampanji genocida i njegovog učešća u zlocinackom poduhvatu, mora smatrati "jednim od glavnih izvršilaca ovih zlocina."⁴⁷⁹

293. Pored predmeta koji su razmatrani u prethodnom odjeljku i onih koji su sadržani u diskusiji Žalbenog vijeca u predmetu *Tadić* o doktrini zajedničkog cilja, postoje i drugi predmeti vođeni nakon Drugog svjetskog rata koji rasvjetljavaju pitanje da li osobe na položajima srednjeg ranga koje licno ne pocine zlocine treba držati odgovornim za zlocine pocinjene kolektivno, posebno u slučajevima gdje su uloge koje one igraju ili funkcije koje obavljaju jednostavno dio posla za koji su zaduženi. U predmetima o kojima se diskutuje niže, često se koriste izrazi "zajednički cilj" ili "zlocinacki poduhvat". U svakom se predmetu radi o više osoba, zlocinackom planu ili naredjenju izdatom optuženima i učešću optuženih (obično u vidu pomaganja) u sprovođenju tog plana.

---

⁴⁷⁴ Odluka o formi Izmijenjene optužnice u predmetu *Talic*, par 27.

⁴⁷⁵ Predmet *Koncentracioni logor Dachau*, str. 13.

⁴⁷⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 642.

⁴⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 644.

294. Na sudenjima koja su Saveznici održali u Evropi i Aziji poslije Drugog svjetskog rata osuđeni su ljudi sa raznih nivoa, počev od onih koji su bili na najvišim nivoima vlasti, do onih na dnu koji su samo izvršavali naredjenja, uključujući i najviše političke i vojne celnike, kao i obične civile ili vojnike, pa čak i logoraše iz koncentracionih logora koji su stekli položaj vlasti u logorima tako što su uhodili ili maltretirali druge logoraše u korist zatocitelja. U mnogim slučajevima su optuženi srednjeg i nižeg ranga samo obavljali svoj posao i često nisu lično počinili zločine, ali njihova djela i propusti su pomogli ili olakšali počinjenje zločina. U nekoliko slučajeva su za ratne zločine ili zločine protiv čovječnosti optuženi i osuđeni civili koji su obavljali zadatke u okviru svog posla. Utvrđeno je da su sudije koje su neosnovano ili protivpravno izricale osuđujuće presude pripadnicima Saveznickih snaga,⁴⁸⁰ medicinsko osoblje koje se smatralo odgovornim za smrt ruskih i poljskih pacijenata koji su upućeni u sanatorijum u kojem je to osoblje radilo⁴⁸¹ i industrijalci koji su opskrbljivali logore otrovnim gasom⁴⁸² posjedovali traženu zločinacku namjeru da protivpravno zatvore, ubiju ili istrijebe, čak i kada su samo izvršavali naredjenja svojih pretpostavljenih ili nastojali steci dobit. Kao što niže navedeni predmeti sugerišu, zločinacku namjeru osoba koje formiraju ili zamisle zločinacki poduhvat ne moraju nužno dijeliti svi koji svjesno učestvuju u njegovom sprovođenju, mada se ona često može izvesti iz trajnog učešća.

295. U predmetu *Stalag Luft III*,⁴⁸³ nakon što je osamdeset ratnih zarobljenika, pripadnika Saveznickih snaga, pobjeglo iz logora za ratne zarobljenike, snage Sila osovine su naredile da se polovina onih koji su ponovno zarobljeni strijelja kako bi se obeshrabrili buduci pokušaji bjekstva, premda je zvanično objašnjenje za strijeljanje glasilo da su zarobljenici ustrijeljeni pri pokušaju bjekstva ili prilikom opiranja hapšenju. Pokrenuvši optužbe protiv 18 osoba optuženih pred Britanskim vojnim sudom za izvršenje pogubljenja, optužba je navela da je, bez obzira na to da li je učesnik bio vozač ili dželat, svaki optuženi imao "udjela u lišavanju života ratnih zarobljenika koji su pobjegli" i da su svi optuženi "djelovali u skladu sa zajedničkim ciljem."⁴⁸⁴ Prema optužbi, oficir koji je komandovao područjem u kojem su ratni zarobljenici pobjegli znao je za protivzakonita

---

⁴⁷⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 643.

⁴⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 644.

⁴⁸⁰ *Vidi Trial of Robert Wagner and Six Others*, Permanent Military Tribunal in Strasbourg /Stalni vojni sud u Strasbourgu/, Strasbourg, Francuska, 23. april - 3. maj 1946., i Court of Appeal /Žalbeni sud/, 24. juli 1946., UNWCC, sv. III, str. 23-55; *Trial of Josef Altstoetter et al.*, Trials of War Criminals Before the Nuremberg Military Tribunals Under Control Council Law No. 10 /Sudjenja ratnim zločincima pred nirnberškim vojnim sudovima po zakonu br. 10 Kontrolnog savjeta/, 17. februar - 4. decembar 1947., UNWCC, sv. III, str. 1-110.

⁴⁸¹ *Vidi Trial of Alfons Klein and Six Others*, U.S. Military Commission Appointed by the Commanding General Western Military District /Vojna komisija SAD-a koju je imenovao komandant Vojne zone zapad/, USFFT, Wiesbaden, Njemacka, 8-15. oktobar 1945., UNWCC, sv. I, str. 46-54 (u daljnjem tekstu: *sudenje Hadamer*).

⁴⁸² *Trial of Bruno Tesch and Two Others*, British Military Court /Britanski vojni sud/, Hamburg, Njemacka, 1-8. mart 1946., UNWCC, sv. I, str. 93-103 (u daljnjem tekstu: predmet *Ciklon B*).

⁴⁸³ *Trial of Max Wielen and 17 Others*, British Military Court, Hamburg, Njemacka, 1. juli - 3. septembar 1947., UNWCC, sv. XI, str. 31-53 (1947), (u daljnjem tekstu: predmet *Stalag Luft III*).

⁴⁸⁴ Predmet *Stalag Luft III*, str. 34-35.

naredenja i "znao je da je izrucivanje bilo kojeg od zarobljenika Gestapou bilo isto što i izrucivanje tog zarobljenika dželat." Usprkos tome, izruceno je 27 od 36 zarobljenika.⁴⁸⁵

296. Odbrana je energicno opovrgla da su optuženi ucestvovali u zajednickom zlocinackom planu.⁴⁸⁶ Stav odbrane je bio da su optuženi prvenstveno bili akteri niskog ranga koji su samo izvršavali naredenja i koji bi bili strogo kažnjeni da ih nisu izvršili. Usprkos tome, smatralo se da su "imali udjela u lišavanju života" i da su stoga krivicno odgovorni ukoliko funkcije koje su obavljali zadovoljavaju sljedece kriterije: "*Doticne osobe su morale biti dio mašinerije koji obavlja neki zadatak ili neku funkciju kojom se direktno postiže lišavanje života, pri cemu ta funkcija konkretno utice na lišavanje života, koje ne bi bilo izvršeno tako efikasno ili ekspeditivno da doticna osoba nije dala svoj doprinos u vidu hotimicnog pomaganja.*"⁴⁸⁷ Stoga primijenjeni standard nije bio da zlocini ne bi bili pocinjani, nego se on u suštini sastojao u pitanju da li je zbog ucešca optuženih cinjenje zlocina bilo lakše ili efikasnije.⁴⁸⁸

297. U predmetu *Almelo*, pred Britanskim vojnim sudom poslije Drugog svjetskog rata sudilo se za lišavanje života jednog Britanca koji je bio ratni zarobljenik. Svi koji su izvršili naredenje da se on liši života tereceni su kolektivnom odgovornošću, a optuženi su bili kako oni koji su izvršili pogubljenje, tako i dvojica stražara koji su držali stražu da neko sa strane ne bi ometao one koji su vršili egzekuciju. Sud je zauzeo sljedeci stav: "Ako su svi ti ljudi bili u isto vrijeme prisutni, sudjelujuci u zajednickom protivpravnom poduhvatu, pomažuci svaki na svoj nacin zajednicki cilj svih njih, onda su oni po zakonu svi jednako krivi."⁴⁸⁹ Svaki od optuženih u tom predmetu znao je da ce ratni zarobljenik biti lišen života i izvršio je ulogu koja se od njega tražila da bi se odigralo pogubljenje.

---

⁴⁸⁵ Predmet *Stalag Luft III*, str. 36.

⁴⁸⁶ Odbrana je tvrdila: "Optuženi nisu ništa pripremali, planirali, niti su kovali bilo kakvu urotu. Nisu se medusobno konsultovali... niti su se konsultovali sa svojim pretpostavljenima... Nedostaju svi faktori na osnovu kojih bi se mogao izvesti zakljucak o saradnji ili ucešcu u zajednickom planu ili zavjeri, a koji bi potvrdili tvrdnju optužbe da su oni imali zajednickog udjela ili da su pomagali ili podržavali cinjenje zlocina kojima se terete." Predmet *Stalag Luft III*, str. 37-38.

⁴⁸⁷ Predmet *Stalag Luft III*, str. 46 (kurziv dodat).

⁴⁸⁸ U Izvještajima sa sudenja dalje je primijeceno da se razlicitost uloga koje su optuženi odigrali u okviru cjelokupnosti krivice ne odražava u fazi utvrđivanja stepena krivice, nego u fazi izricanja kazni: "Stepen ucešca može da varira... Iako su svi ucesnici proglašeni krivim, bez obzira na to da li su izdali naredenje za otvaranje vatre ili su licno ispalili smrtonosni hitac, ili su bili pratnja ili vršili obezbjedenje, važnost uloge koju su igrali izražena je u težini izrecenih kazni." Predmet *Stalag Luft III*, str. 46. U skladu s tim, komandant koji je izdao naredenja, ljudi koji su ispalili hice i oni koji su bili u pratnji osuđeni su na smrt, dok su dvojica vozaca osuđeni na po 10 godina zatvora. Wielen je osuđen na doživotnu robiju, usprkos tvrdnji odbrane da "cak i da je žrtvovao svoj život" nije mogao spriječiti cinjenje zlocina. Str. 39.

⁴⁸⁹ *Trial of Otto Sandrock and Three Others*, British Military Court for the Trial of War Criminals /Britanski vojni sud za sudenja ratnim zlocincima/, Almelo, Nizozemska, 24-26. novembar 1945., UNWCC, sv. I, str. 35-43. U Izvještajima sa sudenja zakljuceno je da je ovaj stav "u skladu s pravilima krivicnog prava utvrđenim u civilizovanim državama, prema kojima krivicno odgovorni nisu samo neposredni izvršioc, nego i pomagaci i podržavaoci, saucesnici, itd." str. 43.

298. Do sličnog se zaključka došlo i u predmetu *Kiel Gestapo*, u kojem su dvojica vozača koji su učestvovali u pogubljenju pocinjenom od strane pripadnika Gestapoa u svoju odbranu naveli da "su bili mobilisani u Gestapo i da nisu bili njegovi pripadnici, te da nisu imali ništa s tim pogubljenjem, nego su samo vozili svoje automobile."⁴⁹⁰ Vozači su time tvrdili da nisu učesnici u zločinu poduhvatu. Međutim, vojni tužilac je bio ustrajan: "Ako su sve osobe prisutne, pomažuci i podržavajući jedna drugu u izvršenju zločina za koji su znali da će biti pocinjen, ako igraju svoje pojedinačne uloge u izvršenju tog zločina, bilo da izvršavaju samo strijeljanje ili su angažovani na zabrani pristupa drugim ljudima ili su u pratnji dok dotične ljude strijeljaju, onda su po zakonu sve te osobe jednako krive za cinjenje tog krivičnog djela, mada stepen njihove individualne odgovornosti u smislu kazne može da bude različit".⁴⁹¹ I ovdje su svijest o tome da se čini zločin i učešće u njemu, usprkos toj svijesti, bili dovoljni da se pripisuje krivična odgovornost. Ima još okrivljenih kojima je utvrđena odgovornost za smrt i zlostavljanje pocinjeno u sklopu udruženog poduhvata u kojem su izvršavali naredjenja ili zadatke koji su im povjereni u toku rata.⁴⁹²

299. U predmetu *Jaluit Atoll*, japanski vojnici, djelujući po naredjenjima, pogubili su trojicu pilota SAD-a koji su bili ratni zarobljenici.⁴⁹³ Jedan od optuženih na tom suđenju bio je čuvar ratnih zarobljenika, a suđeno mu je zbog uloge koju je odigrao u smrti pilota. On je organizovao izručenje pilota vojnicima, unatoč tome što je znao da će biti pogubljeni.⁴⁹⁴ Odbrana je tvrdila da čuvar nije imao zločinu namjeru - da nije imao drugog izbora do da ih izruči i da je samo obavljao svoj posao. Čuvar je ipak osuđen na 10 godina zatvora, što je bila blaža kazna od one koja je izrečena osobama koje su izvršile pogubljenje, i to zbog njegovog "kratkog, pasivnog i mehaničkog učešća" u tom zločinu.⁴⁹⁵

300. Na suđenju u predmetu *Velpke Children's Home /Dom za djecu "Velpke"/*, održanom pred Britanskim vojnim sudom,⁴⁹⁶ civili koji su bili na položajima niskog i srednjeg ranga optuženi su za ratne zločine zbog načina na koji su obavljali poslove koji su im dodijeljeni. Optuženi su terećeni za

---

⁴⁹⁰ Vidi UNWCC, sv. XI, str. 42-43 (izvaci iz predmeta *Kiel Gestapo*).

⁴⁹¹ Predmet *Kiel Gestapo*, str. 43-44.

⁴⁹² Vidi, na primjer, *Trial of Lieutenant-General Baba Masao*, Australian Military Court /Australijski vojni sud/, Rabaul, 28. maj - 2. juni 1947., UNWCC, sv. XI, str. 56-61.

⁴⁹³ *Trial of Rear-Admiral Nisuke Masuda and Four Others of the Imperial Japanese Navy*, U.S. Military Commission /Vojna komisija SAD-a/, United States Naval Base, Kwajalein Island, Kwajalein Atoll, Marshall Islands, 7-13. decembar 1945., UNWCC, sv. I, str. 71 *et seq.* (u daljnjem tekstu: predmet *Jaluit Atoll*).

⁴⁹⁴ Predmet *Jaluit Atoll*, str. 73.

⁴⁹⁵ Predmet *Jaluit Atoll*, str. 76. Vidi i *Trial of Willy Zuehlke*, Netherlands Special Court in Amsterdam and the Netherlands Special Court of Cassation /Nizozemski specijalni sud u Amsterdamu i Nizozemski specijalni kasacioni sud/, Amsterdam, 3. august 1948. i 6. decembar 1948., UNWCC, sv. XIV, str. 139-151, 1948., na kojem je jedan zatvorski stražar osuđen za progone nad Jevrejima jer ih je protivzakonito držao u zatoceništvu. U izvještajima sa suđenja zabilježeno je da ovaj predmet pokazuje da se i oni koji su se našli u ulozi "posve instrumentalne prirode jednako smatraju odgovornima kao sauesnici."

⁴⁹⁶ *Trial of Heinrick Gerike and Seven Others*, British Military Court, Brunswick, 20. mart - 3. april 1946., UNWCC, sv. VII, str. 76-81 (*Velpke Children's Home*, u daljnjem tekstu: *Dom za djecu "Velpke"*).

hotimicno zanemarivanje djece u jednom domu osnovanom da bi se u njemu držala djeca dojenackog uzrasta koja su bila "prinudno odvojena" od svojih majki Poljakinja, kako bi one mogle da rade na poljoprivrednim dobrima, umjesto da se brinu o svojim bebama. Gerikeu su njegovi nadređeni naredili da osnuje dom u kojem bi se zbrinule te bebe. Bilien je bila bivša nastavnica koja je protiv svoje volje mobilisana da vodi taj dom. Doktor Demmerick je na svoju inicijativu počeo da obilazi dom i njeguje bolesnu djecu. Potom su on i Bilien odlucili da je najbolje da on njeguje samo onu djecu koju mu ona dovede. Bilien je tvrdila da doktor nije imao vremena da se žali nadležnim organima vlasti niti da obilazi djecu jer je imao veliki broj svojih redovnih pacijenata. Hessling, koji je postavljen za upravnika doma, tvrdio je da je njegova jedina dužnosti bila da vodi finansije, ali bilo je ocito da je imao izvjesnu nadležnost da poboljša uslove u domu i postupanje prema bebama, te da je "znao za stopu smrtnosti" beba, medutim, preduzeo je samo jednu mjeru da olakša uslove u domu time što se podigao prag dobi djece koja su mogla biti primljena u dom sa 8-10 dana na 4-6 nedjelja.⁴⁹⁷ Jedan svjedok je izjavio da je Bilien poslala neku djecu natrag njihovim majkama na dojenje jer su ta djeca umirala i bilo im je potrebno majcino mlijeko. Kada je doznao za to, Hessling je to zabranio.

301. Mnogo djece je umrlo zbog zanemarivanja. Uslovi u tom objektu - "baraci od valovitog lima, bez vode, svjetla, telefona ili uslova za lijecenje" - bili su užasni. Niko od optuženih nije okrivljen da je fizicki zlostavljao djecu, niti su postojale nikakve naznake o tome da je bilo ko od njih imao kontrolu nad osnivanjem doma ili da je htio ili namjeravao da uzrokuje smrt te djece. Medutim, niko od njih nije uložio dovoljno napora da se bespomoćnoj djeci osigura odgovarajuća ishrana ili medicinska pomoc, te je usljed toga u periodu od 6 mjeseci umrlo preko 80 djece od "opšte iznurenosti, dizenterije i... katara crijeva."⁴⁹⁸ Za svoje "propuste" Bilien je osudena na 15 godina zatvora, Demmerick na 10 godina, a Hessling i Gerike na smrt.⁴⁹⁹

302. Predmet *Hadamar*, voden pred Vojnom komisijom SAD-a, umnogome je slican predmetu koji se ovdje razmatra, i u tom predmetu su optuženi osudeni za pomaganje i podržavanje zajednickog zlocinackog poduhvata.⁵⁰⁰ Dokazima je utvrđeno da su organi vlasti donijeli odluku da se preko 400 Poljaka i Rusa pošalje u jedan mali sanatorijum u Hadamaru, u Njemackoj, u kojem su lijece ne duševno oboljele osobe. Te su žrtve ubijene u sanatorijumu nakon što je radnicima sanatorijuma receno da ih usmrte injekcijama ili medikamentima. Postoji dosta dokaza o tome da su

---

⁴⁹⁷ Dom za djecu "Velpke", str. 76-77.

⁴⁹⁸ Dom za djecu "Velpke", str. 77.

⁴⁹⁹ Dom za djecu "Velpke", str. 76-77. Za doktora je navedeno da je preuzeo dio odgovornosti za tu djecu time što je povremeno dolazio da ih lijeci.

⁵⁰⁰ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 46-54. Civilno osoblje sanatorijuma optuženo je da je "djelovalo udruženo i u cilju ostvarivanja zajednicke namjere, te da je djelovalo za i u ime njemackog Reicha ... [jer je] hotimicno, namjerno i

svi optuženi obaviješteni da žrtve boluju od tuberkuloze i da su neizlječivi bolesnici (mada su obdukcije pokazale da nisu sve žrtve bolovale od te bolesti). Uz to, postoje dokazi da je optuženima "saopšteno da Poljaci i Rusi potpadaju pod odredbe njemackog zakona ili dekreta kojim se propisuje takva likvidacija umobolnih Nijemaca",⁵⁰¹ tako da su oni mogli da vjeruju da su bili ne samo zakonski ovlašteni, nego zaista i obavezni usmrtniti pacijente.

303. Optuženi Klein, glavni administrator te ustanove, znao je za smrt žrtava jer je dobio naredbu da usmrti pacijente i prosljedio je tu naredbu osoblju.⁵⁰² Izjavio je da je protestovao kad je cuo da "radnici s neizlječivom tuberkulozom" treba da budu upuceni u Hadamar i da ih treba usmrtniti, ali da nije bio nadležan da promijeni te naredbe i da bi ga, u slučaju da im se nije povinovao, poslali u koncentracioni logor.⁵⁰³ Klein je priznao da je bio svjestan da su ta ubistva bila "pogrešna". Medutim, izjavio je da bi bilo okrutnije te pacijente ostaviti na životu zbog toga što su patili, a prijetila je i opasnost da zaraze druge.⁵⁰⁴ Wahlmann je bio psihijatar u toj ustanovi. On je određivao odgovarajuće doze, potraživao medikamente i potpisivao potvrde o nastupanju smrti. Huber je bila glavna bolnicarka i nadgledala je rad 7 podređenih članova osoblja koji su možda dali neke injekcije i bila je "prisutna barem jednom prilikom kad su davane smrtonosne injekcije ili doze". Merkle je bio knjigovoda te ustanove koji je "svjesno unosio lažne podatke u vezi s datumima i uzrocima smrti." Iako je jedna bolnicarka svjedočila da je Merkle bio upucen u "ono što se dogadalo" u toj ustanovi, Merkle je "uporno poricao da je znao stvarno stanje stvari" ili da je vidio ijedan leš. Izjavio je da je vjerovao da su te osobe umrle od tuberkuloze ili upale pluća.⁵⁰⁵ Blum je otprilike mjesec dana bio glavni nadzornik groblja u periodu u kojem su davane smrtonosne injekcije. Rekao je da je "za vrijeme njegovog prisustva u Hadamaru stigla samo prva grupa Poljaka i Rusa". Ipak, priznao je da je bio potpuno svjestan toga da će poljski i ruski pacijenti biti ubijeni i da mu je bilo jasno da će se od njega očekivati da ih pokopa, što je i učinio.⁵⁰⁶ Ruoff i Willig su bili bolnicari koji su davali smrtonosne injekcije.⁵⁰⁷ Ruoff je počeo da radi u toj instituciji otprilike dva mjeseca nakon što su počela pogubljenja. Svjedočio je da je "nekoliko puta pokušao da ode iz Hadamara, ali da su njegovi zahtjevi uvijek odbijani." Navodno su i Ruoffu i Willigu rekli da će ih

---

protivzakonito pomagalo, podržavalo i učestvovalo u lišavanju života ljudskih bica poljske i ruske nacionalnosti". Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 47.

⁵⁰¹ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 48.

⁵⁰² Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 48.

⁵⁰³ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 49.

⁵⁰⁴ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 49. On je izjavio da je osoblje u početku moglo da napusti tu instituciju, ali da to njemu, kao "dužnosniku", a ne "zaposlenom", nije bilo dopušteno; na kraju ni zaposleni nisu mogli da odu odatle zbog manjka osoblja.

⁵⁰⁵ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 51.

⁵⁰⁶ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 51. Kad je Blum otišao iz te ustanove, nadzor nad pokopima preuzeo je Willig.

⁵⁰⁷ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 48. "Žrtve su nagovarane da prime injekcije i uzmu lijekove tako što ih se uvjeravalo da je to u svrhu liječenja bolesti od kojih su navodno bolovali ili u svrhu vakcinisanja protiv zaraznih bolesti."

poslati u koncentracioni logor ako se budu žalili na svoje zadatke.⁵⁰⁸ Willig je izjavio da je vjerovao da su pacijenti "bolovali od neizlječive tuberkuloze, da su mu rekli da postoji zakon koji propisuje da oni moraju da umru i da je neuspješno pokušao da ode iz Hadamara."⁵⁰⁹ Cini se da je većina osoblja vjerovala da su žrtve bolesne, zbog "ljekarskih dijagnoza" i "zbog njihovog izgleda".

304. Svi su optuženi proglašeni krivim za "kršenje međunarodnog prava" zbog učešća u zajedničkom planu. Klein, koji je prosljedio naredenja bez obzira na to što se nije slagao s njima, te Ruoff i Willig, koji su davali injekcije, premda pod prinudom, osuđeni su na smrt. Psihijatar Wahlmann je osuđen na doživotni zatvor. Merkle, Blum i Huber su ponaosob osuđeni na 35, 30 i 25 godina zatvora. Svi su optuženi bili civili zaposleni u ustanovi za liječenje duševnih bolesti koji su samo radili svoj posao za vrijeme rata, kada su u njihovu ustanovu dovedeni poljski i sovjetski pacijenti koji su vjerovatno bili deportovani u Njemacku da bi obavljali fizicke poslove. Nema nikakvih naznaka o tome da su optuženi dijelili zlocinacku namjeru da ubiju te poljske i sovjetske državljane. Medutim, svi su oni, pocev od knjigovode, preko bolnicara, pa do grobara, obavljali zadatke kojima je ta ustanova održavana u funkciji i time što su svaki dan dolazili na posao i obavljali zadatke koji su im dodijeljeni, oni su znacajno pomogli i olakšali ubistva.

305. Medunarodni vojni sud za Daleki istok (u daljnjem tekstu: MVSDI) osudio je ministra vanjskih poslova Shigemitsua zato što nije poduzeo efikasne mjere da istraži zlocine za koje je sumnjao da su pocinjani. U presudi se insistiralo na tome da je on, zbog toga što je on snosio glavnu odgovornost za dobrobit zarobljenika, za koje je sumnjao da su zlostavljani, "trebao insistirati na tom pitanju, po potrebi i dati ostavku, kako bi se oslobodio odgovornosti za koju je sumnjao da se ne ispunjava."⁵¹⁰ Mada se tehnicki radilo o osudujucoj presudi za odgovornost nadredenog, a ne za individualnu odgovornost, i pojedinci su skrivili svoju krivicnu odgovornost svojim djelima i propustima i da su dokazi išli u prilog nalazu da su propusti Shigemitsua implictno zanemarivali ili dozvoljavali cinjenje ili nastavljanje cinjenja zlocina, onda bi prema Medunarodnom vojnom sudu on snosio individualnu odgovornost.⁵¹¹ MVSDI je takode utvrdio da Akira Muto snosi individualnu

---

⁵⁰⁸ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 50.

⁵⁰⁹ Sudenje u predmetu *Hadamar*, str. 50-51. Medutim, u Willigovoj pretpretresnoj izjavi on je naveo da mu nikad nisu prijeli, ali da je jednom zatražio premještaj, što je odbijeno, te da "nije mogao tražiti da ga se otpusti jer bi izgubio pravo na penziju i vjerovatno bi ga zatvorili."

⁵¹⁰ Presuda Tokijskog suda, the International Military Tribunal for the Far East /Medunarodni vojni sud za Daleki istok/, 29. april 1946 - 12. novembar 1948., Poglavlje X (urednici Roling i Ruter), 1977., str. 458 (u daljnjem tekstu: presuda MVSDI-a).

⁵¹¹ Presuda MVSDI-a, str. 457-458. U to vrijeme Muto je bio nacelnik štaba generala Yamashite. U presudi se primjecuje da su ga "okolnosti, u onoj mjeri u kojoj je bio upucen u njih, navele da posumnja da se sa zarobljenicima ne postupa onako kako bi trebalo." U ovom slucaju, ono što ga je navelo na sumnju bio je manjak informacija u izvještajima. Da je dobio izvještaje o zlocinima i propustio da ih obustavi, znajući da se oni cine, a da su pritom njegovi podređeni znali da je on dobio te izvještaje, ali da nije naredio da se prestane s cinjenjem zlocina, te da je na osnovu toga razumno zakljuceno da je prešutno odobrio zlocine, onda je mogao snositi odgovornost i prema clanu 7(1) i clanu 7(3).

odgovornost a, od trenutka kad je bio na "položaju s kojeg je mogao da utice na politiku", i odgovornost nadredenog zbog zvjerstava koja su pocinili japanski vojnici, jer nije poduzeo nikakve mjere da poboljša uslove ili postupanje prema civilima i ratnim zarobljenicima.⁵¹²

306. Iz ovih predmeta jasno je da se u situacijama u kojima neki objekat za zatocavanje operiše na takav nacin da su diskriminatorna namjera i namjera da se vrše progoni u okviru te operacije potpuno ocigledne, svako ko svjesno na bilo koji znacajan nacin ucestvuje u operaciji tog objekta, ili pomaže ili olakšava njegov rad, individualno snosi krivicnu odgovornost zbog učešća u zlocinackom poduhvatu, bilo kao saizvršilac, bilo kao pomagac i podržavalac, ovisno o svom položaju u organizacionoj hijerarhiji i stepenu svog učešća.

(ii) Udruženi zlocinacki poduhvat

307. Udruženi zlocinacki poduhvat može da postoji ako dvoje ili više ljudi ucestvuje u nekom zajednickom zlocinackom poslu. Taj zlocinacki posao seže od udruživanja dvaju osoba u cilju pljackanja banke, pa do sistematskog pokolja više miliona ljudi u okviru nekog ogromnog zlocinackog režima u koji je ukljuceno na hiljade ucesnika. U okviru udruženog zlocinackog poduhvata mogu postojati drugi, supsidijarni zlocinacki poduhvati. Na primjer, ako cjelokupni nacisticki režim smatramo jednim udruženim zlocinackim poduhvatom, time se ne iskljucuje nalaz da je koncentracioni logor Dachau funkcionisao kao supsidijarni poduhvat veceg udruženog zlocinackog poduhvata, unatoc cinjenici da je logor osnovan s namjerom omogucavanja veceg zlocinackog poduhvata. U supsidijarnim poduhvatima vecih zlocinackih poduhvata, zlocinacki cilj se može detaljnije odrediti: jedan supsidijarni poduhvat može biti osnovan u cilju prisilnog rada, drugi u cilju sistematskog silovanja ili prisilne trudnoce, treci u cilju istrebljenja, itd.

308. Pretresno vijece smatra da osobe koje rade na svom radnom mjestu ili ucestvuju u sistemu u kojem se cine zlocini tako širokih razmjera i na tako sistematskoj osnovi snose individualnu krivicnu odgovornost ako su svjesno ucestvovali u zlocinackom poduhvatu, a njihova djela ili propusti znacajno pomažu ili olakšavaju cinjenje zlocina.

309. Pretresno vijece želi da naglasi da to ne znaci da svako ko radi u zatocenicnom logoru u kojem se vrši zlostavljanje automatski postaje odgovoran kao ucesnik u udruženom zlocinackom poduhvatu. Učešće u tom poduhvatu mora biti znacajno. Znacajnim učešćem Pretresno vijece smatra djelo ili propust koji poduhvat cine efikasnim i djelotvornim; na primjer, učešće koje omogucava da sistem funkcioniše lakše ili bez ometanja. Fizicko ili direktno pocinjenje nekog teškog zlocina kojim se doprinosi cilju zlocinackog poduhvata predstavljalo bi znacajan doprinos.

---

⁵¹² Presuda MVSDI-a, str. 455.

Opcenito, učešće treba procjenjivati od slucaja do slucaja, pogotovo kad se radi o akterima niskog ili srednjeg ranga koji nisu fizicki pocinioci zlocina. Može se desiti da neka osoba sa znacajnom nadležnošću ili uticajem koja se svjesno ne žali ili ne protestuje automatski pruža znacajnu pomoc ili podršku nekoj zlocinackoj aktivnosti samim svojim prešutnim odobravanjem, pogotovo ako je prisutna na mjestu vršenja te zlocinacke aktivnosti. U vecini situacija pomagac ili podržavalac ili saizvršilac nisu osobe koje je moguće lako zamijeniti tako da bilo ko dode na njihovo mjesto. Obicno su to osobe na višem položaju u hijerarhiji ili osobe koje su posebno obucene ili posjeduju posebne vještine ili talente. Pretresno vijeće, medutim, primjećuje da je u vecini predmeta vodenih poslije Drugog svjetskog rata spomenutih u dosadašnjem tekstu krivicna odgovornost pripisivana i obicnim vozacima ili vojnicima kojima je naredeno da drže stražu dok su drugi vršili pogubljenje. Uz to, mnogi predmeti vodeni u to doba nisu se bavili ponavljanim učešćem u zlocinackom sistemu, jer su optuženi obicno ucestvovali u samo po jednoj odvojenoj situaciji. I prema nacionalnim zakonima pojedinci se smatraju odgovornima za direktno ili indirektno učešće u jednom udruženom zlocinackom poslu.⁵¹³

---

⁵¹³ Vrhovni sud Južnoafricke republike je u predmetu *S v Safatsa* veoma jasno artikulisao nacelo zajednickog cilja kako se ono primjenjuje na sudovima u Južnoj Africi. Taj sud je osudio šest od osam optuženih za ubistvo jer su ucestvovali u napadu rulje koji je doveo do smrti jedne osobe. Sud je utvrdio da je ponašanje optuženih bilo u rasponu od pripremanja zapaljivih materijala, držanja žrtve za druge napadace, poticanja rulje da ubije žrtvu, gadanja kamenjem i pripadanja dijelu grupe koja je napala žrtvu. Sud je osudujuće presude zasnovao na doktrini o zajednickom cilju. Sud je odbacio tvrdnje optuženih da se ne mogu smatrati krivim u nedostatku bilo kakvog dokaza o tome da je njihovo pojedinačno učešće ili ponašanje direktno doprinijelo smrti žrtve. Sud je utvrdio da "djela svakog od šestorice optuženih koji su osuđeni za ubistvo manifestuju aktivno povezivanje s postupcima rulje koji su uzrokovali smrt preminuloga. Ovi optuženi su s ruljom dijelili zajednicki cilj da se ubije preminuli i svaki je od njih u vezi s njegovom smrću posjedovao potrebni *dolus*. Stoga se postupci rulje koji su doveli do smrti preminuloga moraju pripisati svakom od ovih optuženih." *S v Safatsa and Others*, 1988. (1) SA 868 (A), str. 901, *redigovana v erzija preštampana u Juta*, The South African Law Reports, 868, 899 (mart 1988.). Sud je, osvrćući se na svoju praksu, s odobravanjem citirao sljedeću postavku:

‘Udruživanje sa zajednickim protivzakonitim ciljem predstavlja učešće - *actus reus*. Nije neophodno pokazati da je svaki ucesnik izvršio neko određeno djelo u svrhu postizanja zajednickog cilja. Udruživanje u zajednickoj nakani cinii djelo glavnog prekršioca djelom svih ucesnika... Štaviše, nije neophodno pokazati da je postojala uzrocno-posljedicna veza između ponašanja svakog pojedinca u zajednickom cilju i protivpravne posljedice.’

Id. u 899 (gdje se citira predmet *S v Maxaba en Andere* 1981. (1) SA 1148 (A), u 1155E-G, sa fusnotama). Ovaj koncept nije stran sistemima kontinentalnog prava. U Austriji je u sudskoj praksi ustanovljeno da je saucesnik onaj ko doprinese cinjenju nekog krivicnog djela od strane druge osobe time što olakša cinjenje ili ga podrži "na bilo koji moguci nacin". OGH 10.11. 1992. 140s 122/92 u JBI 1994., 268. To olakšavanje cinjenja može biti u obliku fizicke ili psihološke podrške, savjeta ili ohrabrenja. Iako se u Austriji razlikuje krivicna odgovornost za saizvršilaštvo od one za saucesništvo, za obje teorije je zajednicko izvodenje zajednicke namjere iz djela pocinjenih od strane razlicitih pojedinaca iz grupe. Na primjer, osoba može biti osuđena za podmetanje požara kao glavni izvršilac ili saizvršilac ako se nalazila na mjestu tog zlocina zajedno s drugim saizvršiocima, cak i ako nije licno izvršila *actus reus* podmetanja požara, nego je bila dio grupe koja je imala zajednicku namjeru da izvrši podmetanje požara i koja je izvršila taj zlocin. Ta se osoba stoga može smatrati odgovornom za saizvršilaštvo zato što je cuvala stražu ili obezbijedila materijal. OGH 15.9. 1999. 12 Os 74/99. Portugalski krivicni zakon predvida jednake kazne za onoga koji je pokretac zlocinackog poduhvata i za osobu koja pomaže zlocinacki poduhvat. Krivicni zakon Portugala, clan 299.2 (kojim se ta krivicna djela kažnjavaju zatvorom u trajanju od jedne do pet godina). U Sjedinjenim Americkim Državama, saveznim zakonima o drogama regulisano je da "zahtjev za postojanjem povezanosti kojim se pokazuje zajednicki zlocinacki poduhvat jeste fleksibilan, tako da veza optuženog sa drugim osobama ne mora da postoji u istom trenutku, a te osobe ne moraju da budu u vezi jedna s drugom i mogu da igraju razlicite uloge u zlocinackom poduhvatu." *U.S. v. Long*, 190 F.3d 471, 475 (6th Cir. 1999). Tako bi posrednik ili kurir, osoba koja pohranjuje drogu ili osoba koja prikuplja ili pere imovinsku

310. U situacijama oružanog sukoba ili masovnog nasilja vrlo se često dešava da se pojedinci upletu u nasilje ili mržnju. Tokom takvih perioda nasilja građani koji se inače drže zakona cine zlocine koje inače nikad ne bi pocinili. Usprkos tome, postojanje masovnog nasilja ili sukoba ne štite od krivicne odgovornosti i ne opravdavaju osobe koje pocine, pomognu ili olakšaju ili na drugi način učestvuju u zlocinima. Bez obzira na to da li je udruženi zlocinacki poduhvat definisan u širokom smislu, poput progona miliona Jevreja od strane nacista, ili je ogranicen na konkretno vrijeme i lokaciju, kao što je tromjesečni rad logora Omarska, ucesnik u zlocinackom poduhvatu mora dati znacajan doprinos funkcionisanju poduhvata da bi se smatrao krivicno odgovornim.

311. Pretresno vijeće nalazi da tokom perioda rata ili masovnog nasilja, prag koji je nužan da bi se ucesniku srednjeg ili niskog ranga u udruženom zlocinackom poduhvatu pripisala krivicna odgovornost kao pomagacu i podržavaocu ili saizvršiocu takvog poduhvata normalno zahtijeva znacajni nivo učešća od pukog izvršavanja naredbi, i to samo jednom prilikom, u sklopu vršenja neke funkcije na niskom nivou u okviru zlocinackog poduhvata. Nivo učešća koji se pripisuje optuženom, kao i kvalifikacija u smislu znacaja tog učešća, zavisi od raznih faktora, ukljucujuci obim zlocinackog poduhvata, funkcije koje je optuženi obavljao i njegov položaj, vrijeme koje je optuženi proveo učestvujući u tom poduhvatu nakon što je saznao za zlocinacku prirodu sistema, napore koje je uložio da spriječi zlocinacke aktivnosti ili da ometa efikasno funkcionisanje sistema, težinu i obim pocinjenih zlocina, te djelotvornost, revnost ili samovoljna surovost koju je akter ispoljio prilikom obavljanja svoje funkcije. Bilo bi važno i ispitati svaki eventualni direktni dokaz o tome da je optuženi dijelio namjeru ili se slagao sa zlocinackim poduhvatom, kao što je ponavljano, trajno ili opsežno učešće u sistemu, verbalni izrazi ili fizicko cinjenje zlocina. Možda najvažniji faktor koji treba ispitati jeste uloga koju je optuženi imao u smislu težine i obima pocinjenih zlocina: čak bi i obični cuvar koji povlaci prekidac i pušta otrovni gas u gasnu komoru u kojoj se nalaze stotine žrtava snosio vecu krivicnu odgovornost od stražara na rubu kruga logora koji ustrijeli nekog zatocenika u pokušaju bjekstva.

312. Ukratko, da bi bio krivicno odgovoran kao ucesnik u udruženom zlocinackom poduhvatu, optuženi je morao izvršiti djela koja su bitno pomogla ili znatno doprinijela ostvarivanju ciljeva poduhvata, pri čemu je morao biti svjestan da njegova djela ili propusti omogućuju zlocine koji se cine u sklopu tog poduhvata. Ucesnik koji snosi krivicnu odgovornost ne mora biti svjestan svakog pocinjenog zlocina. Za utvrđivanje krivicne odgovornosti bili bi dovoljni samo svijest o tome da se u okviru sistema cine zlocini i svjesno učešće u tom sistemu na način kojim se bitno pomaže ili olakšava cinjenje nekog zlocina. Pomagac ili podržavalac ili saizvršilac udruženog zlocinackog

---

korist od droge, bili u dovoljnoj mjeri povezani sa zajednickim zlocinackim poduhvatom da bi se mogla utvrditi njihova krivicna odgovornost. *Id.*

poduhvata doprinosi cinjenju zlocina time što igra ulogu koja omogućava da sistem ili poduhvat i dalje funkcionišu.

3. Odgovornost nadredenog prema clanu 7(3)

313. Clan 7(3) Statuta tereti krivicnom odgovornošću nadređenu osobu za krivicna djela koja pocine njeni podređeni ukoliko je bilo razloga da ta nadređena osoba zna da se podređeni sprema pociniti zlocin, a nije ga sprijecila, ili ako zna da je zlocin pocinjen, a ne poduzme mjere da se podređeni kazni za taj zlocin.⁵¹⁴ Ispunjavanje prve spomenute obaveze ne isključuje snošenje krivicne odgovornosti za neispunjavanje druge. Nadređeni je takode odgovoran ako propusti da obustavi ili obuzda zlocine koji se cine, ako je znao ili je bilo razloga da zna za njihovo cinjenje.

314. U praksi Medunarodnog suda utvrđeno je da se moraju dokazati tri elementa da bi se neka osoba mogla smatrati odgovornom za zlocine koje su pocinile njoj podređene osobe: (1) postojanje odnosa nadređenosti i podređenosti između optuženog i izvršioca/izvršilaca krivicnog djela u osnovi; (2) znanje nadređenog da je njegov podređeni pocinio, cini ili se sprema pociniti krivicno djelo; te (3) propust nadređenog da sprijeci ili zaustavi pocinjenje krivicnog djela ili kazni pocinioce.⁵¹⁵

315. Žalbeno vijeće je posljednji put podrobno razmatralo ovaj standard u svojoj presudi u predmetu *Celebici*.⁵¹⁶ U toj je presudi je prihvacen stav da civilni celnik može snositi odgovornost na isti nacin kao i vojni komandant, ukoliko taj civilni celnik ostvaruje efektivnu kontrolu nad svojim podređenima.⁵¹⁷ Efektivna kontrola nužno podrazumijeva "vlast ili ovlasti, bilo *de iure* bilo *de facto*, da sprijeci zlocin podređenog ili da kazni pocinioce zlocina nakon što je zlocin pocinjen."⁵¹⁸ Efektivna kontrola znaci "materijalnu mogucnost da se sprijeci ili kazni kriminalno ponašanje, bez obzira na to kako se ta kontrola sprovodi."⁵¹⁹ Iz zahtjeva da kontrola mora biti efektivna jasno je da same ovlasti *de iure* nisu dovoljne. Optužba mora pokazati da je nadređeni bio u mogucnosti da sprijeci, zaustavi ili kazni zlocin.⁵²⁰

---

⁵¹⁴ Ovo odražava stav iz medunarodnog obicajnog prava. U Kvockinom završnom podnesku takode se navodi ekvivalent te odredbe iz "Pravila o primjeni medunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988.: Kvockin završni podnesak, par. 92.

⁵¹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 346; Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 69; Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 401; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškic*, par. 294; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 395.

⁵¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 182 *et seq.* Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 76.

⁵¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 196.

⁵¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 192.

⁵¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 256.

⁵²⁰ Žalbeno vijeće je navelo da "Uopšteno govoreci, cinjenica da je neko imao ovlasti *de iure* sama po sebi ne mora biti dovoljna da bi mu se pripisala komandna odgovornost ako se to ne ogleda u efektivnoj kontroli, premda sud može uzeti

316. Nadređeni ne mora da bude osoba koja određuje kaznu, ali on mora preduzeti važan korak u disciplinskom postupku. U predmetu *Blaškić*, na primjer, Pretresno vijeće je smatralo da materijalna mogućnost za kažnjavanje, koja je ključni faktor krivične odgovornosti komandanta za djela koja počinju njegovi podređeni, može jednostavno da podrazumijeva stvari kao što su "slanje izvješćaja nadležnim vlastima kako bi ove preduzele prikladne mjere".⁵²¹

317. Od nadređenog se zahtijeva da djeluje od onog trenutka kada "zna ili ima razloga da zna" za zločin koji su počinjeni ili će biti počinjeni od strane njegovih podređenih. Žalbeno vijeće u predmetu *Celebici* utvrdilo je da član 7(3) nadređenima ne nameće dužnost da se naročito trude da dođu do informacija o zločinima koje počinju njihovi podređeni, osim ukoliko na neki način nisu upozoreni da se sprema neka zločinačka aktivnost.⁵²²

318. Žalbeno vijeće u predmetu *Celebici* podržalo je tumačenje izraza "bilo je razloga da zna" od strane Pretresnog vijeća, zaključivši da je nadređeni odgovoran ukoliko su bile dostupne informacije koje bi nadređenog upozorile na zločin počinjen od strane njegovih podređenih.⁵²³ Informacije dostupne nadređenom mogu biti u pismenom ili usmenom obliku. One ne moraju biti izricite ili konkretne, ali te informacije - ili nedostatak informacija - moraju biti takve da upućuju na potrebu daljnje istrage.⁵²⁴ U informacije na osnovu kojih bi nadređeni mogao da posumnja da su počinjeni zločini može spadati i ranije ponašanje podređenih ili prethodna sklonost ka zlostavljanju ljudi: "Na primjer, može se smatrati da je vojni komandant koji je dobio informaciju da neki od vojnika pod njegovom komandom ispoljavaju nasilnicke ili nestabilne crte ličnosti, ili da su se opijali prije polaska na zadatak, imao potrebno znanje."⁵²⁵ Slično tome, ako nadređeni od ranije zna da će žene koje u zatoceničkim objektima čuvaju stražari muškarci vjerovatno biti izložene seksualnom nasilju, to bi mu bila dovoljna obavijest da je potrebno preduzeti dodatne mjere kako bi se spriječili takvi zločini.

4. Zaključak - logor Omarska - udruženi zločinački poduhvat

319. Optužba tvrdi da su logori Omarska, Keraterm i Trnopolje, kao i opštinske vlasti u Prijedoru, funkcionisali kao udruženi zločinački poduhvat.⁵²⁶ Međutim, Pretresno vijeće ne raspolaže s dovoljno dokaza na osnovu kojih bi se utvrdilo da li su logori Keraterm i Trnopolje ili opština Prijedor funkcionisali, pojedinačno ili zajedno, kao udruženi zločinački poduhvat. Vijeće,

---

kao prezumpciju da posjedovanje takvih ovlasti *prima facie* povlači efektivnu kontrolu, izuzev ako se ne dokaže suprotno", Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 197.

⁵²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 302.

⁵²² Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 226.

⁵²³ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 241.

⁵²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 238; Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 393.

⁵²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 238.

medutim, raspolaže s ogromnom količinom dokaza na osnovu kojih se van razumne sumnje može zaključiti da je logor Omarska funkcionisao kao udruženi zločinacki poduhvat. Zločini počinjeni u Omarskoj nisu zvjerstva počinjena u žaru borbe; oni se sastoje od široke mješavine teških zločina počinjenih hotimicno, podmuklo, selektivno, a u nekim slučajevima i sadistički, nad ne-Srbima zatocanim u tom logoru.

320. Zločine u logoru Omarska počinilo je više osoba. Njih zaista i jeste moglo počiniti samo više osoba, jer su osnivanje, organizacija i funkcionisanje logora zahtijevali učešće mnogih pojedinaca koji su imali različite uloge i izvršavali različite funkcije manjeg i većeg značaja. Udruženi zločinacki poduhvat koji je prožimao logor bila je namjera da se progone i podjarne zatoceni ne-Srbi. Progona su vršeni cinjenjem zločina kao što su ubistvo, mučenje i silovanje, te raznim sredstvima kao što su duševno i fizičko nasilje i nehumani uslovi zatocenja.

321. Pretresno vijeće će sada utvrditi da li optuženi snose krivičnu odgovornost za zločine počinjene u logoru Omarska, u udruženom zločinackom poduhvatu. Pretresno vijeće će takođe razmotriti Žigicevu ulogu u zločinima za koje se on tereti, a koji su počinjeni u logorima Keraterm i Trnopolje.

IV. KRIVICNA ODGOVORNOST OPTUŽENIH

322. Kod utvrđivanja uloge koju su optuženi imali, Pretresno vijeće će prije svega imati u vidu presumpciju nevinosti ugrađenu u član 21 Statuta, što znači da će Pretresno vijeće zaključiti da je optuženi kriv samo ako je u krivicu optuženog uvjereno van razumne sumnje. Takođe će voditi računa o principu prema kojem se optužbe protiv svakog optuženog razmatraju odvojeno, premda se za više od jednog optuženog vodilo zajedničko suđenje.

323. Pretresno vijeće je već utvrdilo sljedeće:

- (a) da su ispunjeni preduslovi potrebni da se zadrže optužbe po članu 3 i 5 Statuta;
- (b) da su u logoru Omarska počinjeni svi zločini za koje postoji teretenje u Izmijenjenoj optužnici, konkretno: ubistvo, mučenje, povrede ličnog dostojanstva, nehumana djela, okrutno postupanje i progon;

---

⁵²⁶ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 109 i 112. Logor Trnopolje se ne spominje u ovim paragrafima.

- (c) da je logor Omarska bio udruženi zlocinacki poduhvat, objekat koji se koristio za ispitivanje, diskriminaciju i druge oblike zlostavljanja ne-Srba iz Prijedora, a koji je funkcionisao kao sredstvo za uklanjanje ne-Srba sa te teritorije ili za njihovo podjarmljivanje; i
- (d) da se svrha zlocinackog poduhvata primarno podržavala i ostvarivala progonom Muslimana, Hrvata i drugih ne -Srba zatocenih u logoru Omarska, kroz razlicite oblike fizickog, psihickog i seksualnog nasilja.⁵²⁷

324. Pretresno vijeće je takode naglasilo da je svako ko je redovito radio u logoru Omarska, ili ga je pohodio, morao znati da su zlocini raširena pojava diljem logora. Da je optuženi znao za udruženi zlocinacki poduhvat može se zaključiti iz pokazatelja kao što je položaj na kom je optuženi bio, duljina vremena koje je proveo u logoru, funkcija koju je vršio, njegovo kretanje po logoru i kontakti koje je imao sa zatocenicima, osobljem ili vanjskim osobama koje su obilazile logor. Zlostavljanja su se mogla primijetiti i obicnim culima. Čak i da optuženi nisu bili ocevici zlocina pocinjenih u logoru Omarska, dokaze zlostavljanja mogli su da *vide* posmatrajuci krvava, izubijana i ozlijedena tijela zatocenika, zapažajuci mnoštvo leševa kako leži u gomilama diljem logora, i primjecujuci iscrpljenost i loše stanje zatocenika, kao i pretrpane objekte ili krvlju umrljane zidove. Dokazi zlostavljanja mogli su da se *cuju* u bolnim jaucima i krikovima patnje, u molbama zatocenika da im se da hrane i vode i preklinjanju svojih mucitelja da ih ne tuku ili ne ubiju, te u pucnjima iz vatrenog oružja koji su se culi posvuda u logoru. Dokazi zlostavljanja u logoru mogli su da se i *namirišu* uslijed raspadajucih leševa, mokrace i fekalija kojima je bila uprljana odjeca zatocenika, zacepljenih i poplavljenih nužnika, dizenterije koja je mucila zatocenike i nemogucnosti zatocenika da se sedmicama ili mjesecima operu ili okupaju.

325. Pretresno vijeće primjecuje da optuženi nisu bili odgovorni za opšte uslove zatoceništva u logoru (kao što je snabdijevanje hranom ili obim raspoloživog prostora), buduci da su se njihove funkcije odnosile primarno na obezbjeđenje logora. U tom svojstvu, optuženi su imali funkciju da drže zatocenike u logoru.

326. Pretresno vijeće takode želi da naglasi da se zlocini pocinjeni tokom ostvarivanja udruženog zlocinackog poduhvata, a koji su prirodne ili predvidljive posljedice tog poduhvata, mogu pripisati svakome ko je svjesno i na znacajan nacin ucestvovao u tom poduhvatu. Kao što je ovo Pretresno vijeće utvrdilo u presudi u predmetu *Krstić*: “Pretresno vijeće nije van razumne sumnje uvjereno da su ubistva, silovanja, premlacivanja i zlostavljanja pocinjena protiv izbjeglica u Potocarima takode predstavljali dogovoreni cilj između ucesnika udruženog zlocinackog poduhvata. No, nema sumnje

---

⁵²⁷ Što uključuje ubijanje, mucenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima, za što se tereti u tacki 1 optužnice.

da su ti zlocini predstavljali prirodnu i predvidljivu posljedicu kampanje etnickog cišćenja. Štaviše, s obzirom na okolnosti u vrijeme stvaranja tog plana, general Krstic je morao biti svjestan toga da ce pojava takvih zlocina biti neizbježna, s obzirom na nedostatak skloništa, zbijenost gomile, ranjivost izbjeglica, prisustvo mnogih regularnih i neregularnih vojnih i paravojnih jedinica na tom podrucju, te nedovoljan broj vojnika UN-a koji bi obezbijedili zaštitu.”⁵²⁸

327. Slicno tome, svi zlocini koji su prirodne ili predvidljive posljedice udruženog zlocinackog poduhvata u logoru Omarska, ukljucujuci seksualno nasilje, mogu se pripisati ucesniku u zlocinackom poduhvatu ako su pocinjani u vrijeme kada je ucestvovao u tom poduhvatu. U logoru Omarska bilo je zatoceno otprilike 36 žena koje su bile pod stražom naoružanih muškaraca, koji su cesto bili pijani, nasilnicki raspoloženi, skloni fizickom i psihickom zlostavljanju, a kojima je bilo dozvoljeno da postupaju prakticki nekažnjeno. Bilo bi doista nerealno i u suprotnosti sa svom razumnom logikom ocekivati da niti jedna žena zatocena u Omarskoj, koja je izložena okolnostima koje je cine osobito ranjivom, nece biti podvrgnuta silovanju ili drugim oblicima seksualnog nasilja. To je narocito tacno s obzirom na jasnu namjeru zlocinackog poduhvata, a to je da se ciljana grupa izloži progonu kroz primjenu nasilja i ponižavanja. Odgovornost za predvidljiva krivicna djela pripada onima koji su pomagali i podržavali zlocinacki poduhvat, kao i saizvršiocima istog.

328. Pretresno vijece ce sada, na temelju utvrdenog cinjenicnog stanja, mjerodavnog prava i specificnih okolnosti svakog pojedinog optuženog, razmotriti dokaze kojima se svaki od njih tereti kako bi se ustanovilo da li su vrijeme koje je proveo u logoru i uloga koju je u njemu obavljao dovoljni da se utvrdi njegovo ucešće u udruženom zlocinackom poduhvatu. U potvrdom slucaju, Pretresno vijece ce potom utvrditi da li ga nivo ucešća cini saizvršiocem u poduhvatu, ili onim koji je taj poduhvat pomagao i podržavao. Mada nece uvijek biti lako napraviti to razgranicenje, Pretresno vijece ce openito tražiti dokaze koji upucuju na to da je optuženi aktivno ušao u zlocinacki poduhvat, bilo tako što je licno pocinio kršenje ljudskih prava, bilo tako što je imao široki uticaj u mnogim aspektima funkcionisanja ovog logora. Pretresno vijece bi bilo sklono da ga zbog takvih obilježja smatra saizvršiocem koji ucestvuje u namjeri postizanja zlih ciljeva logora. Sa druge strane, ograniceno ucešće koje se svodi na to da je optuženi samo obavljao svoj posao, diskretna priroda tog posla i njegovo odbijanje da licno pocini bilo kakva kršenja, odnosno njegova aktivna uloga u pokušaju da se ublaže nevolje zatocenika, naveli bi Pretresno vijece da smatra da je optuženi pomagao i podržavao poduhvat. Cini se da je takvo razgranicenje napravljeno u mnogim predmetima koji su vodeni nakon Drugog svjetskog rata.

---

⁵²⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 616.

A. MIROSLAV KVOCKA

1. Uvod

329. Miroslav Kvočka se tereti u tčkama 1-3, 4-5 i 8-10 Izmijenjene optužnice da je individualno odgovoran prema članu 7(1) Statuta kao ucesnik u progonu,⁵²⁹ ubijanju, mucenju, nehumanim djelima, okrutnom postupanju i povredama licnog dostojanstva, kao kršenjima člana 3 (zakoni i obicaji ratovanja) i člana 5 (zlocini protiv covjecnosti) Statuta. On se dodatno ili alternativno tereti prema članu 7(3) Statuta da je odgovoran kao nadređeni za krivicna djela koja su pocinili podređeni.

330. Optužba insistira na tome da je Kvočka imao aktivnu ulogu u logoru Omarska od 27. maja do najranije 30. juna 1992.,⁵³⁰ kao komandant i zatim kao zamjenik komandanta logora. Odbrana tvrdi da optuženi nije bio na položaju vlasti u logoru, osim kao obicni stražar, i da nije bio odgovoran za zatocavanje ni za uslove u kojima su bile zatocene osobe u logoru Omarska tokom kratkog vremena kada je doista bio prisutan u logoru. U svojim zakljuccima u pogledu Kvočkine službene uloge u logoru, Pretresno vijeće se vecinom oslanja na svjedocenje samog optuženog.

2. Kvočkini licni podaci

331. Kvočka je rođen 1. januara 1957. u selu Maricka i srpske je nacionalnosti. Godine 1992. živio je sa svojom suprugom Muslimankom i njihovo dvoje djece u selu Omarska, nedaleko od rudarskog kompleksa Omarska koji je postao logor Omarska. Mnogi svjedoci odbrane opisali su ga kao dobrog komšiju i osobu sa širokim krugom prijatelja i poznanika, koji je obuhvatao i još uvijek obuhvata mnogo Muslimana.⁵³¹ Kvočka je izjavio da se njegova porodica družila sa osobama muslimanske nacionalnosti prije, za vrijeme i nakon rata, da su rodacima Muslimanima ponudili utocište u svom stanu, dostavljali pakete zatocenicima u logoru i pomagali rodacima njegove supruge iz sela Ališica kad su ih napali Srbi.⁵³² Kvočka je takode izjavio da nikada nije bio član neke nacionalisticke stranke i da je podržavao umjerenu Stranku reformista Ante Markovica.⁵³³

---

⁵²⁹ Za ubijanje, mucenje i batinanje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihološko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocениh u logoru Omarska.

⁵³⁰ Završni podnesak optužbe, par. 179.

⁵³¹ *Vidi, npr.* svjedok DA/2, T. 7736-7741; Jasminka Kvočka, T. 7916-7918; 7920-7921.

⁵³² Miroslav Kvočka, T. 698-707.

⁵³³ Miroslav Kvočka, T. 721-722.

332. Kvočku su mnogi svjedoci odbrane opisali i kao kompetentnog profesionalca.⁵³⁴ Bio je policajac u Stanicnom odjeljenju policije Omarska, koje je bilo pridruženo Službi javne bezbjednosti opštine Prijedor. Kvočka je svjedocio da je do juna 1992. bio raspoređen u Stanicu policije Omarska, a od 1. jula do septembra 1992. u rezervnu stanicu policije Tukovi.⁵³⁵ Kvočka je nadalje izjavio da je imao mnogo kolega Muslimana u policijskim snagama i da su mnogi komandiri policijskih stanica bili Muslimani.⁵³⁶ Za vrijeme sukoba, kada je postalo teško održavati pogrebe za Muslimane, organizovao je obezbjeđenje za pogrebe na zahtjev mjesnog muslimanskog svećenstva.⁵³⁷

(a) Kvočkin nadređeni položaj u policiji

333. Kvočka tvrdi da je nezamislivo da bi on bio postavljen za komandanta odnosno zamjenika komandanta logora Omarska, s obzirom da nije imao nikakav nadređeni položaj u policiji. Optužba pak tvrdi da je Kvočka bio komandir ili zamjenik komandira u Stanicnom odjeljenju policije Omarska i da je njegova uloga u policijskoj stanici bila “u bitnome prenesena u zatocenički logor Omarska u maju 1992.”⁵³⁸ Međutim, odbrana tvrdi da u Stanici policije Omarska nije postojao položaj zamjenika komandira u relevantno vrijeme. Prema tvrdnjama odbrane, premda je funkcija zamjenika komandira postojala unutar hijerarhije policijske stanice, takve pozicije nije bilo i u njenoj nižoj strukturi – stanicnom odjeljenju policije.⁵³⁹

(i) Komandna struktura policije

334. Kao što je opisano u Dijelu II ove presude, za bezbjednost lokalnog stanovništva starala se služba policije u Službi javne bezbjednosti, u sklopu Ministarstva za unutrašnje poslove, koja je bila odvojena od Službe državne bezbjednosti.⁵⁴⁰ Na regionalnom nivou, služba policije dijelila se na policijske stanice, koje su pak bile podijeljene na stanicna odjeljenja policije. Kvočka je radio na najnižem nivou policijske strukture u opštini Prijedor, u Stanicnom odjeljenju policije Omarska, a

---

⁵³⁴ “Miroslav Kvočka je pripadao prvoj generaciji koja je diplomirala na redovnoj policijskoj akademiji. Bio je izvrstan učenik i veoma savjestan, odgovoran i dobar policajac. Sve svoje zadatke obavljao je veoma dobro i na vrijeme. Blisko je saradivao sa mještanima u svom sektoru, pa mu nije bilo teško otkriti neko krivično djelo ili riješiti neki problem. Bio je veoma komunikativan i popularan među mještanima. Mogu takode reci u prilog tome, mislim da je to bilo osamdesetih godina ili čak ranije, da je Kvočka, kao izvrstan policajac, bio predložen i postavljen na položaj u našoj ambasadi u Francuskoj”. Milutin Bujic, T. 7840-7841. *Vidi* takode Lazar Bašrak, T. 7094.

⁵³⁵ Nakon službe u stanici Tukovi, Kvočka je premješten u policijsku stanicu Prijedor. Nakon godine dana postao je voda smjene patrole u policijskoj stanici Prijedor.

⁵³⁶ Miroslav Kvočka, T. 686.

⁵³⁷ Miroslav Kvočka, T. 727-728.

⁵³⁸ Završni podnesak optužbe, par. 142.

⁵³⁹ Završni podnesak Kvočke, par. 154 *et seq.*

⁵⁴⁰ Služba javne bezbjednosti dijelila se na policijske stanice, koje su se dalje dijelile na policijska odjeljenja, npr. Stanicno odjeljenje policije Omarska. T. 742-745.

bio je zadužen za bezbjednost nekoliko hiljada stanovnika na području Omarske, koje je obuhvatalo nekoliko sela.⁵⁴¹ Stanicno odjeljenje policije dijelilo se na tri sektora.⁵⁴²

335. Kad je Kvočka počeo da radi u Stanicnom odjeljenju policije Omarska, tada je to doista i bilo odjeljenje. Kasnije, 1981. godine, preraslo je u policijsku stanicu i komandna struktura se promijenila.⁵⁴³ Policijska stanica je 1990. opet svedena na stanicno odjeljenje policije i komandna struktura se nanovo promijenila.⁵⁴⁴ Komandna struktura nižih jedinica policijske službe varirala je ovisno o njihovoj veličini. Dok je policijska stanica imala na celu komandira kojem je pomagao zamjenik komandira i pomoćnici komandira, stanicno odjeljenje policije imalo je na celu samo jednog komandira, bez zamjenika i pomoćnika komandira.⁵⁴⁵

336. Stanicno odjeljenje policije Omarska je 1992. godine, prije preuzimanja vlasti u Prijedoru, imalo komandira, tri vode patrole i policajce. Nije bilo zamjenika ni pomoćnika komandira. Komandir policijske stanice prije preuzimanja vlasti bio je Željko Meakic, koji je zamijenio Milutina Bujica u aprilu 1992., kada je ovaj penzionisan. Kvočka je izjavio da je bio jedan od voda tri patrole u svom sektoru u Stanicnom odjeljenju policije Omarska, zajedno s Momcilom Grubanom i Željko Meakicem. Prema Kvočkinom iskazu, u teoriji nije postojala hijerarhija između voda patrola u tri sektora i ostalih policajaca, mada je takode izjavio da je postojala mala razlika u ovlaštenjima između vode sektora i drugih policajaca.⁵⁴⁶

337. Pored policajaca u aktivnoj službi, u Stanicno odjeljenje policije Omarska raspoređeno je i trideset rezervnih policajaca. Oni bi bili pozivani u slučaju nekih velikih događanja, kao što su prirodne nepogode ili oružani sukob. Kvočka je svjedočio da je prije rata rezervna policija obično raspoređivana na rad pod nadzorom nekog aktivnog policajca.⁵⁴⁷ Otprilike u vrijeme kad su Srbi preuzeli kontrolu nad Prijedorom, mobilisani su dodatni rezervni policajci kao pomoć stanicnom odjeljenju policije Omarska,⁵⁴⁸ koje je zbog povećanog broja radnika (tada je imalo pedeset do šezdeset i pet rezervnih policajaca) postalo policijska stanica.⁵⁴⁹ U aprilu 1992., kada je Željko Meakic zamijenio Milutina Bujica na mjestu komandira stanice policije Omarska, bilo je uobicajeno da ovakvo prenošenje ovlaštenja bude popraćeno postavljanjem novog zamjenika komandira i pomoćnika komandira. Međutim, nije bilo odgovarajućih osoba i stoga ta radna mjesta

---

⁵⁴¹ Milutin Bujic, T. 7822-7823.

⁵⁴² Milutin Bujic, T. 7822-7823.

⁵⁴³ Miroslav Kvočka, T. 748.

⁵⁴⁴ Miroslav Kvočka, T. 749.

⁵⁴⁵ Miroslav Kvočka, T. 746-747.

⁵⁴⁶ Dokazni predmet 3/203, str. 3.

⁵⁴⁷ Miroslav Kvočka, T. 754-755.

⁵⁴⁸ Miroslav Kvočka, T. 759-763.

⁵⁴⁹ Dokazni predmet P 3/203, str. 7.

nisu popunjena.⁵⁵⁰ Nakon preuzimanja vlasti desile su se daljnje promjene u komandnoj strukturi policijskih snaga u opštini Prijedor: komandire muslimanske nacionalnosti zamijenili su komandiri srpske nacionalnosti.⁵⁵¹

338. Na temelju dokaza koji su mu predoceni, Pretresno vijeće nalazi da je u aprilu 1992., prije nego što su srpske vlasti preuzele kontrolu nad Prijedorom, Stanicno odjeljenje policije Omarska dobilo status policijske stanice, ali da formalno nisu popunjena radna mjesta zamjenika komandira i pomocnika komandira, usprkos cinjenici da je to bilo zakonom propisano.

(ii) Kvockine dužnosti i položaj u policijskoj stanici

339. Prema iskazu Milutina Bujica, nekadašnjeg Kvockinog komandira, voda sektora je u sklopu svojih dužnosti morao:

da izlazi na teren, da sreće ljude, mještane, da provjerava situaciju tamo na terenu, da pokuša da spriječi cinjenje krivčnih djela, da se pobrine za red i mir na tom području, i da prikupi sve potrebne informacije i sve ostalo u skladu sa pravilima i propisima.⁵⁵²

340. On je takode potvrdio da je Kvočka bio “osposobljen i znao je, imao je znanje, imao je iskustvo, da vidi, spriječi krivčno djelo i preduzme korake nakon što je krivčno djelo pocinjeno u vrijeme kada je služio kao policajac”.⁵⁵³

341. Kvočka je izjavio da nije došlo ni do kakvih naknadnih promjena u njegovim dužnostima nakon što su Srbi 30. aprila 1992. preuzeli vlast u Prijedoru.⁵⁵⁴ Milutin Bujic je u tom pogledu dodao da su se pravila i propisi mjerodavni u normalno vrijeme primjenjivali i u slučaju vanrednog stanja ili ratne situacije.⁵⁵⁵

342. Nakon što su bosanski Srbi preuzeli Prijedor, Kvočka je nastavio da radi kao voda patrole u sektoru koji je obuhvatao četiri mala sela.⁵⁵⁶ U svom razgovoru s optužbom, dodao je da Stanica policije Omarska nije imala dovoljno osoblja jer je bilo samo 45 aktivnih policajaca, a ostalo su bili rezervisti, vecinom novoprimitljeni. Osim toga, ministar nije formalno imenovao ni zamjenika

---

⁵⁵⁰ Miroslav Kvočka, T. 8090-8091.

⁵⁵¹ Miroslav Kvočka, T. 759-760, 8118-8119.

⁵⁵² Milutin Bujic, T. 7859.

⁵⁵³ Milutin Bujic, T. 7860.

⁵⁵⁴ Miroslav Kvočka, T. 769-770.

⁵⁵⁵ Milutin Bujic, T. 7843, 7869.

⁵⁵⁶ Kvočka je postavljen na ovaj položaj 21. marta 1990., a odlukom od 17. juna 1992. koju je potpisao Stojan Župljanin, nacelnik Centra bezbjednosti u Banjoj Luci, a odlukom od 27. oktobra 1993. koju je potpisalo Ministarstvo za unutrašnje poslove, produženo mu je vršenje funkcije vode patrole u tom sektoru. Ministarstvo za unutrašnje poslove Republike Srpske postavilo ga je 1. septembra 1992. za vodu smjene u stanici policije Prijedor. Kvočka je napustio službu u novembru 1996. nakon što je Medunarodni sud podigao optužnicu protiv njega. U svom razgovoru s optužbom, Kvočka tvrdi da je u pogledu rangova postojala “mala razlika između policajca koji je bio zadužen za neko selo, ili područje, na primjer, i onog koji nije bio zadužen.” Dokazni predmet P 3/203, str. 3.

komandira ni pomocnika komandira. Zbog toga je Željko Meakic zamolio njega (kao i još jednog kolegu, Ljubana Grahovca, koji je ubrzo napustio Stanicu policije Omarska i otišao u Lamovitu), “da mu pomogne kao stariji policajac”.⁵⁵⁷

343. Kvočka je insistirao na tome da nije bio formalno postavljen ni na kakav nadređeni položaj, već da je bio samo stariji policajac od kog se tražilo da pomogne komandiru.⁵⁵⁸ Dodao je da su službeni činovi, kao što je porucnik, uvedeni tek 1996., netom prije nego što je prestao da radi za policiju.⁵⁵⁹ Kada je optužba upitala Kvočku da li bi se moglo reci da su on i Ljuban Grahovac bili *de facto* zamjenik komandira i pomocnik komandira, Kvočka je odgovorio: “Moguće je da se to tako sa strane doživljavalo. Mi smo mu pomagali u poslu i između tih poslova možda je bio i dio poslova koji je u stvari trebalo da radi njegov zamjenik ili pomocnik”.⁵⁶⁰ Time je prihvatio mogućnost da su novoprimiti policajci mogli da percipiraju Željka Meakica, Ljubana Grahovca i njega kao policajce na nadređenom položaju. Kvočka je dodao da je takva *de facto* situacija bila prilično uobicajena u bivšoj Jugoslaviji: “(k)od nas je znala biti praksa, inače u policiji bivše Jugoslavije, u nedostatku i vremenskom nekom tjesnacu da neki ljudi na kratko obavljaju neki dio poslova a ne dobiju za to ni platu tog radnog mjesta, ni rešenje, da pomognu, upravo ono što sam govorio, da pomognu neposrednom starješini oko obavljanja poslova”.⁵⁶¹ Pored toga je rekao da je bilo uobicajeno zauzimati neki formalni položaj u skladu sa postojecom komandnom strukturom, a istodobno biti na drugacijem, *de facto* položaju, zahvaljujuci svojim sposobnostima.⁵⁶²

344. Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka, nedugo nakon što je Željko Meakic imenovan komandirskom policijske stanice, uzdignut na *de facto* nadređeni i uticajan položaj u Stanici policije Omarska. Ovaj je položaj odgovarao funkciji zamjenika komandira ili pomocnika komandira, radnom mjestu koje je bilo opravdano povećanjem stanice, a koje u to doba nije bilo formalno popunjeno. Slijedom toga, njegov argument, po kom je nemoguće da ga se smatralo zamjenikom komandanta logora Omarska jer nije bio na takvom položaju u Stanici policije Omarska, nije uvjerljiv.

3. Dolazak Kvočke u logor Omarska

345. Kvočka je opsežno svjedocio o svom dolasku u logor Omarska i Pretresno vijeće nalazi ovo svjedocenje vjerodostojnim. Prema njegovom iskazu, bio je dežuran u Stanici policije Omarska zajedno sa dvojicom rezervnih policajaca u noci 28. ili 29. maja 1992., kada je u 02:00 ili 03:00 sata

---

⁵⁵⁷ Dokazni predmet 3/203, str. 6.

⁵⁵⁸ Miroslav Kvočka, T. 8179.

⁵⁵⁹ Dokazni predmet P 3/203, str. 2.

⁵⁶⁰ Dokazni predmet P 3/203, str. 21.

⁵⁶¹ Dokazni predmet P 3/203, str. 21.

primio poziv radio-vezom od Dušana Jankovica koji je tražio da se odmah javi u kompleks rudnika Omarska.⁵⁶³ Stigavši tamo, Kvočka je vidio Dušana Jankovica i Milutina Cadu kako sjede u službenom vozilu ispred glavne upravne zgrade. Unutar kompleksa je bilo parkirano oko deset autobusa, od kojih su neki bili puni zatocnika, a neki prazni. To su potvrdili i svjedoci koji su izjavili da su prvi zatocnici pristigli u logor Omarska 28. maja 1992.⁵⁶⁴ Dušan Jankovic je zatražio od Kvočke da aktivira rezervne policijske snage, da ih dovede u logor i da pronade Željka Meakica.⁵⁶⁵

346. Kvočka se vratio u stanicu policije Omarska, u 06:00 sati prikupio dvadesetak policajaca ispred policijske stanice i svi su krenuli prema logoru u dvije grupe. Željko Meakic je stigao u logor sa grupom policajaca u 07:00 sati.⁵⁶⁶ Kad je Kvočka stigao sa dvadeset rezervista, Dušan Jankovic i Milutin Cado vec su bili otišli i autobusa više nije bilo. Umjesto njih, u logoru su bili raspoređeni muškarci u policijskim uniformama koje su bile različite od uniformi policije iz Omarske.⁵⁶⁷ Jedan od tih ljudi je rekao Kvočki da su došli iz stanice policije Banja Luka i da ce napustiti logor kad policija iz Omarske preuzme upravljanje logorom.⁵⁶⁸ Prema Kvočkinom svjedočenju, ni on ni Željko Meakic nisu znali što se dešava, niti su znali ko su zatocnici, ali da su postupili po naredenju Dušana Jankovica i Milutina Cade da organizuju unutrašnje obezbjeđenje logora.⁵⁶⁹

347. U večernjim satima prvog dana njegovog boravka u logoru, stigla je još jedna ekipa sa Željkom Meakicom i Kvočka je otišao kuci.⁵⁷⁰ Kvočka se vratio sljedećeg dana, 30. maja 1992., kada su Srbi izvršili napad na Prijedor. U logor je kasno poslijepodne pristiglo još nekoliko autobusa sa zatocenicima, u pratnji aktivnih policajaca iz Prijedora i nekoliko vojnih policajaca.⁵⁷¹ Policajci u pratnji raspoređili su zatocenike u različite zgrade u logoru, uz pomoc policajaca iz Omarske koji su bili na dežurstvu u logoru.⁵⁷²

348. Pretresno vijeće nalazi da su na Kvočku, kao dežurnog u stanici policije Omarska, prenesena ovlaštenja aktiviranja rezervnih policajaca koji su bili potrebni kao stražari u logoru.

---

⁵⁶² Miroslav Kvočka, T. 8285.

⁵⁶³ Miroslav Kvočka, T. 849.

⁵⁶⁴ Fadil Avdagic, T. 3421-3422; svjedok AQ, T. 5660; Kvočka, T. 849, 858-860.

⁵⁶⁵ Miroslav Kvočka, T. 850-856.

⁵⁶⁶ Miroslav Kvočka, T. 857-858 i 8062.

⁵⁶⁷ Miroslav Kvočka, T. 860-861.

⁵⁶⁸ Miroslav Kvočka, T. 860-861.

⁵⁶⁹ Miroslav Kvočka, T. 862-864.

⁵⁷⁰ Miroslav Kvočka, T. 881.

⁵⁷¹ Miroslav Kvočka, T. 882-887.

⁵⁷² Miroslav Kvočka, T. 888.

4. Duljina Kvockinog boravka u logoru Omarska

349. Pretresno vijeće je u svojoj Odluci po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude odlucilo da se optuženi “neće smatrati odgovornim za krivična djela pocinjena prije datuma njegovog dolaska” u logor.⁵⁷³ To se odnosi i na krivična djela pocinjena nakon što je optuženi napustio logor. Optužba tvrdi da je Kvočka bio na položaju u logoru Omarska od 27. maja 1992. do najranije 30. juna 1992.⁵⁷⁴ Kvočka pobija navod da je bio u logoru do 30. juna 1992. i svjedoci o slijedu događaja od maja 1992. do njegovog odlaska.

350. Prema vlastitom svjedočenju, Kvočka je stigao u logor Omarska negdje 28. ili 29. maja 1992., proveo je četiri ili pet noći u logoru, i u tom periodu je u dva navrata bio odsutan iz logora na bolovanju (od 2. do 5. ili 6. juna 1992. i od 16. do 19. juna 1992.). Prvog dana boravka u logoru, dok je dočekivao nove zatocenike, Kvočka je prepoznao svoja dva šurjaka. Povukao ih je u stranu i odvezao natrag do kuće svojih roditelja u Omarskoj. Kvočka je izjavio da je oko 22-23. juna 1992. odstranjen iz logora jer je svoje šurjake izbavio iz logora.⁵⁷⁵ Kvočka je morao da vrati svoje šurjake u logor 24. juna 1992., dan nakon što je napustio logor, a tog je dana proveo u logoru nekih četrdeset minuta do sat vremena i nije razgovarao ni sa jednim zatocenikom.⁵⁷⁶ Kvočka je dodao da se nakon toga nije više vraćao u logor osim jednom, sedam do deset dana nakon odlaska, da bi obišao svoje šurjake.⁵⁷⁷

351. Prema Kvockinom svjedočenju, nakon što je 22. ili 23. juna 1992. napustio logor Omarska, pokušao je da se konsultuje sa Dušanom Jankovicem o svojoj budućnosti u policiji, u čemu je i uspio potkraj juna 1992. Dušan Janković je tada rekao Kvočki da će biti raspoređen u stanicu policije Tukovi u predgrađu Prijedora.⁵⁷⁸

352. Najznačajniji dokazi o Kvockinom službovanju u stanici policije Tukovi nalaze se u pismu koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova poslalo Kvockinoj odbrani 12. augusta 1998. godine, u kom se navodi da je Kvočka napustio logor Omarska 23. juna 1992. i da se 30. juna 1992. javio na posao u stanici policije Tukovi.⁵⁷⁹ Nadalje, svjedok odbrane Lazar Bašrak, policajac koji je 29.

---

⁵⁷³ Odluka po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, par. 61.

⁵⁷⁴ Završni podnesak Kvočke, par. 179.

⁵⁷⁵ Miroslav Kvočka, T. 888-889, T. 8289. Vidi i dokazni predmet D23/1, ljekarska potvrda koju je dr. Ivić izdao Kvočki za bolovanje od 16. do 19. juna 1992.

⁵⁷⁶ Dokazni predmet 3/203, str. 128.

⁵⁷⁷ Dokazni predmet 3/203, str. 127.

⁵⁷⁸ Miroslav Kvočka, T. 956.

⁵⁷⁹ Dokazni predmet D13/1.

aprila 1992. raspoređen u stanicu policije Tukovi, svjedočio je da je 1. jula 1992. sreo Kvočku u stanici policije Tukovi, gdje je Kvočka obavljao neke administrativne poslove.⁵⁸⁰

353. Vecina svjedoka se složila da Kvočka nije boravio u logoru Omarska tokom cijelog njegovog postojanja.⁵⁸¹ Mnogi svjedoci su vidjeli da je Kvočka u logoru nosio regularnu policijsku uniformu, standardni policijski pištolj i automatsku pušku,⁵⁸² i rekli su da je Kvočka boravio u logoru prilično redovito "otprilike tokom prvih mjesec dana".⁵⁸³ Bio je prisiljen napustiti logor potkraj juna navodno zbog toga što je izbavio bracu svoje supruge iz logora⁵⁸⁴, a nakon toga se vratio u logor samo da bi obišao svoje šurjake.⁵⁸⁵

354. Ne postoje dokazi koji bi se kosili sa Kvočkinim izbjivanjem iz logora u dva navrata - od 2. do 5-6. juna 1992. i od 16. do 19. juna 1992.⁵⁸⁶

355. Kvočka je na uvjerljiv način objasnio svoju prisutnost u logoru 24. juna 1992. Kao što je već pomenuto, kazao je da ga je Dušan Janković prisilio da tog dana vrati svoje šurjake u logor. Kvočka je takode izjavio da je nakon toga još jednom prilikom obišao svoje šurjake.⁵⁸⁷ To bi moglo objasniti zašto ga je nekoliko svjedoka vidjelo u logoru nakon 24. juna 1992. Pretresno vijeće je takoder mišljenja da činjenica da su svjedoci vidjeli Kvočku u logoru nakon 24. juna 1992. ne predstavlja dovoljan dokaz da bi se izveo zaključak kako su se njegove dužnosti tamo nastavile.

356. Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka bio na položaju u logoru u periodu od 29. maja do 23. juna 1992. i da je izbivao iz logora na službenom odsustvu od 2. do 6. juna 1992. i od 16. do 19. juna 1992. Shodno tome, Kvočka je proveo otprilike 17 dana u logoru Omarska.

357. Pretresno vijeće će sada razmotriti dužnosti i položaj Kvočke u logoru Omarska.

5. Dužnosti i položaj Kvočke u logoru Omarska

358. Odbrana je energično tvrdila da je Kvočka bio tek običan stražar u logoru Omarska, a ne starješina ni nadzornik bilo kakve vrste. U tom smislu odbrana je predocila pismo koje je Marko Đenadija, načelnik Centra javne bezbjednosti Prijedor, Ministarstvo unutrašnjih poslova, poslao

---

⁵⁸⁰ Lazar Bašrak, T. 7092-7093.

⁵⁸¹ Ljuban Andić, T. 7545; Nada Markovska, T. 7770-7771.

⁵⁸² Nusret Sivac, T. 3984; Kerim Mešanović, T. 5179. Međutim, prema Kvočkinom iskazu, automatsku pušku koja mu je dodijeljena obično nije nosio, već je to oružje ostavljao u kancelariji policije ili u službenom vozilu. T. 876-877. Svjedok AK je rekao da je Kvočka nosio pištolj i pušku, ali da je pušku nosio samo prvih nekoliko dana u logoru. T. 2013.

⁵⁸³ Azedin Oklopčić, T. 1758; svjedok AI, T. 2125; svjedok AK, T. 2017; Sifeta Sušić, T. 3007.

⁵⁸⁴ Svjedok AK, T. 2046; svjedokinja K, T. 5015.

⁵⁸⁵ Kerim Mešanović, T. 5181 i 5201.

⁵⁸⁶ Kerim Mešanović, T. 5180; Zlata Cikota, T. 3309-3312 i 3313; Sifeta Sušić, T. 3017. Sifeta Sušić je izjavila da je razgovarala sa Kvočkom na dan njenog dolaska u logor 24. juna 1992. i u nekoliko navrata nakon toga.

odbrani Kvocke 12. augusta 1998., u kom se navodi da tokom 1992. Kvocka nije bio ni na kakvoj rukovodnoj dužnosti.⁵⁸⁸ Odbrana je takode predocila potvrdu koju je 22. februara 2000. potpisao pomocnik ministra odbrane Radoslav Banduka, u kojoj se tvrdi da šifra kojom je oznacen Kvocka kao vojni obveznik (pripadnik rezervnog sastava vojne policije) pokazuje da je imao rang redova, odnosno obicnog vojnika.⁵⁸⁹ Medutim, prema priznanju samog optuženog, njegov položaj u logoru nije bio položaj tek obicnog stražara, vec su njegove “dužnosti bile ono što bi mu njegov komandir policije Željko Meakic rekao da radi”. Dodao je da je on ustvari bio pomocnik Željku Meakicu.⁵⁹⁰ Odbrana Kvocke je u svom Završnom podnesku izjavila da je Kvocka obavljao zadatke stalnog dežurnog policajca u logoru Omarska.⁵⁹¹

359. Prema Kvockinim rijecima, Željko Meakic mu je rekao prvog dana da ce biti dežurni u logoru Omarska i da bi trebao da radi u sobi dežurnog na prvom spratu upravne zgrade. Kako je izjavio tokom razgovora sa optužbom, Kvocka je dobio uputstvo da bude u logoru onda kada je Željko Meakic odsutan.⁵⁹² Dežurni je bio ključna veza između komandira i policajaca koji su imali funkciju stražara. Kvocka je objasnio:

Dežurni je, rekao sam vec, jedna spona između policajaca i komandira odjeljenja. Dežurni je dužan da prenese informacije do kojih dode komandiru odjeljenja. To je uglavnom posao dežurnog policajca. Pored onoga što sam vec rekao, da dežura pored telefona, radija i tako dalje i tako dalje.⁵⁹³

Kvocka je takode rekao da se dežurni mora konsultovati sa vodom smjene o važnim pitanjima koja se pojave tokom smjene, jer voda smjene ima šira ovlaštenja.⁵⁹⁴

360. Kvocka je svjedocio da su njegove dužnosti, u odsutnosti Željka Meakica, obuhvatale nadzor nad velikim brojem policajaca iz rezervnog sastava koji su imali funkciju stražara. U sklopu te dužnosti, Kvocka je nadzirao “ponašanje” policajaca, “koristio se” svojim iskustvom da bi predložio kako da isprave svoje postupke i obavještavao Željka Meakica o svim problemima u pogledu ponašanja policajaca.⁵⁹⁵ Dodao je da je bio kvalifikovan za taj zadatak zahvaljujuci iskustvu koje je stekao višegodišnjim radom u policiji.⁵⁹⁶ O tome kako bi se stražari trebali pravilno odnositi prema logorašima, Kvocka je izjavio da se podrazumijeva da stražar treba da zaštiti zatocenika, da ne smije da ga napada ili nasrce na njega, jer policija treba da zaštiti svakog

---

⁵⁸⁷ Dokazni predmet 3/203, str. 127.

⁵⁸⁸ Dokazni predmet D13/1; dokazni predmet D53/1.

⁵⁸⁹ Dokazni predmet D15/1.

⁵⁹⁰ Miroslav Kvocka, T. 8079.

⁵⁹¹ Završni podnesak Kvocke, par. 181.

⁵⁹² Dokazni predmet 3/203, str. 52 i 53.

⁵⁹³ Miroslav Kvocka, T. 8401.

⁵⁹⁴ Miroslav Kvocka, T. 8408.

⁵⁹⁵ Dokazni predmet 3/203, str. 39; Miroslav Kvocka, T. 8285.

⁵⁹⁶ Dokazni predmet 3/203, str. 39; Miroslav Kvocka, T. 8285.

gradanina od nekog drugog gradanina.⁵⁹⁷ Prema njegovom vlastitom priznanju, ne samo da su se stražari i policajci trebali suzdržavati od maltretiranja zatocenika, već su imali jasnu dužnost da zaštite zatocenike da ih drugi ne maltretiraju.⁵⁹⁸

361. Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka, kao dežurni, bio neposredno podređen Željku Meakicu, da je imao zadatak da sprovodi njegova naređenja i da nadgleda ponašanje stražara.

362. Optužba tvrdi da je hijerarhija u logoru ustanovljena u skladu sa hijerarhijom koja je postojala u policijskoj stanici.⁵⁹⁹ Komandir je bio nadređen svom zamjeniku, koji je pak bio nadređen vodama smjene i stražarima. Kvočka, koji tvrdi da je bio stalni dežurni policajac u logoru, kaže da nije imao efektivna ovlaštenja ni kontrole nad vodama smjene i drugim stražarima.

363. Kvočka je u početku priznao da je logor imao vode smjene. U odgovoru na pitanje da li je postojao neko ispod njega ili Željka Meakica, a iznad drugih policijskih stražara, na primjer, neki žvoda smjenež, Kvočka je izjavio: “Taj mi je termin poznat. Meakic, mislim da je on odredio trojicu ljudi da budu, kao, vode smjene.”⁶⁰⁰

364. Prema Kvočkinom iskazu, Željko Meakic ga je otprilike tri dana nakon osnivanja logora informisao da se očekuje još veći broj zatocenika i da mu treba nekoliko pouzdanih ljudi da rade na telefonu i da ga informišu o događanjima u logoru, pa su stoga postavljene tri vode smjene.⁶⁰¹ Kos (Krlje), Gruban (Ckalja) i Radic (Krkani).⁶⁰² Prema Kvočkinom svjedočenju, on sâm nije bio uključen u selekciju voda smjene, već je Željko Meakic postavio trojicu “dežurnih” voda uz njegovu saglasnost.⁶⁰³ Međutim, kasnije je Kvočka protivrjecio sâm sebi i rekao da nije bilo voda smjene u logoru.⁶⁰⁴

365. U svakom slučaju Kvočka je odbacio tvrdnju da je dežurni bio nadređen vodi smjene. U svom je iskazu objasnio razliku između dežurnog i vode smjene u policijskoj stanici:

A šef smjene je mnogo veći obim poslova. Nije on rukovodni radnik. On sprovodi jedan raspored rada za određeni dan koji napiše komandir stanice. U hijerarhiji stručnosti, smatra se stručnijim radnim mjestom od dežurnog, jer ovaj dežurni je dužan da konsultuje šefa smjene u stanici, i šef smjene ima veća ovlaštenja u pogledu nekih naredbi prema policajcima. Može da zove na motorolu policajca sa jednog rejonu i kaže u toj i toj ulici imate to i to, otidite to završite. To su mu

⁵⁹⁷ Miroslav Kvočka, T. 8124-8126.

⁵⁹⁸ Miroslav Kvočka, T. 8121. Kvočka je osim toga izjavio: “Svaki policajac koji je redovito obavljao policijski posao znao je to, a i Željko je to naglasio, da je jedna od dužnosti policije bila da spriječi bjekstvo, što je podrazumijevalo i sprecavanje, po mogućnosti i po potrebi, svakog napada na zatvorenike”.

⁵⁹⁹ Završni podnesak optužbe, par. 112.

⁶⁰⁰ Dokazni predmet 3/203, str. 59.

⁶⁰¹ Miroslav Kvočka, T. 8156.

⁶⁰² Dokazni predmet 3/203, str. 59.

⁶⁰³ Miroslav Kvočka, T. 969-970.

⁶⁰⁴ Miroslav Kvočka, T. 8155.

ovlasti u toku njegove smjene. ...g Dakle postoji jedna razlika. Ne mogu mjeriti tacno sada, ali postoji ogromna razlika između šefa smjene i dežurnog.⁶⁰⁵

366. Pretresno vijeće nalazi da je Željko Meakic obrazovao rukovodnu strukturu u logoru Omarska u bitnim crtama po uzoru na komandnu strukturu stanice policije Prijedor, kako tvrdi optužba. Kao komandir, Željko Meakic je odredio pojedince koji su vršili funkcije zamjenika komandira i voda smjene.⁶⁰⁶

367. Kvočka je energicno negirao da je bio na položaju vlasti. Rekao je da nije bio ovlašten da nadgleda stražare ni da im naređuje da nešto ucine ili ne ucine,⁶⁰⁷ usprkos vlastitom priznanju da mu je Željko Meakic dao uputstvo da “bude tamo radi njih pripadnika rezervnog sastava policijeg da ne bi nešto krivo napravili”⁶⁰⁸ i usprkos tome što je priznao da se mogao steci opšti utisak u logoru da je u odsustvu Željka Meakica on bio komandir.⁶⁰⁹

368. Veliki broj svjedoka koji su svjedocili da je Kvočka bio na položaju vlasti i uticaja u logoru ubijedio je Pretresno vijeće. Dokazi koje su iznijeli obuhvataju i detalje koji su opisani u nastavku:

(a) Mirsad Ališić, nekadašnji automehanicar u “Rudnicima Ljubija” u Tomašici, nalazio se na pisti kada je vidio Kvočku, kog je dobro poznao. On je svjedocio da se Kvočka obratio zatocenicima na pisti i rekao da je on komandant logora.⁶¹⁰

(b) Svjedokinja A, koja je poznavala Kvočku prije rata, pretpostavila je da je Kvočka na položaju nadređenog zbog nacina kako su se stražari odnosili prema njemu:

pretpostavljam da su oni (Kvočka, Radic, Meakic) bili neka vrsta nadređenih. Svi stražari bi se obracali njemu (Kvočki), ili ako je neka žena trebala nešto od stražara, stražar bi nam rekao da razgovaramo sa njima.⁶¹¹

(c) Svjedok AJ je izjavio da je smatrao Kvočku zamjenikom komandanta, jer je Kvočka dozvolio da se promijeni lokacija na kojoj je svjedok AJ trebao biti zatocen:

Kad sam izašao sa ispitivanja, ne sjećam se koji je stražar bio na vratima, ali sam pitao mogu li da idem u Mujinu sobu, a on je rekao, ne, u “zelenu kucu”, to jest, na pistu. A ja sam rekao “Onda, mogu li da idem tamo?”, a on je odgovorio, “Pa tu je Kvočka i Kvočka ce da kaže da li možeš ili

⁶⁰⁵ Miroslav Kvočka, T. 8408-8409.

⁶⁰⁶ Dokazni predmet D43/1 (skica 3).

⁶⁰⁷ Miroslav Kvočka, T. 8387.

⁶⁰⁸ Miroslav Kvočka je takode izjavio da “kad je Željko Meakic izbivao, niko nije mogao da daje naredenja”. Dodao je da su se dežurni policajci izmjenjivali. Kvočka je rekao da bi obicno bilo nekoliko ravnopravnih dežurnih policajaca, pa ako su Mlado Radic i on sâm bili u istoj smjeni, Željko Meakic je mogao da ostavi uputstva Mladi Radicu. Tada Kvočka nije imao šta da radi. Miroslav Kvočka, T. 8399-8401.

⁶⁰⁹ Miroslav Kvočka, T. 8381.

⁶¹⁰ Mirsad Ališić, T. 2538.

⁶¹¹ Svjedokinja A, T. 5469.

ne". Dakle za mene je cijelo vrijeme Kvočka bio glavni, i on (Kvočka) mi je dao ovu potvrdu, komad papira, koji mi je dopuštao da idem u Mujinu sobu.⁶¹²

(d) Prema iskazu Sifeta Sušić, bivše kolegice, Kvočka je bio zamjenik komandira u stanici policije Omarska⁶¹³ i zamjenik Željka Meakica u logoru Omarska.⁶¹⁴

(e) Azedin Oklopcić, koji je poznao Kvočku prije rata, mislio je da Kvočka i Željko Meakić imaju poseban status jer su se izmjenjivali u smjenama od po 24 sata, dok su stražari i vode smjene imali smjene od po 12 sati.⁶¹⁵

(f) Prema iskazu svjedoka AI, Kvočka se predstavio kao osoba koja je odgovorna za zatocenike:

Nakon što je proteklo određeno vrijeme ušli smo i Kvočka nam se obratio, predstavio nam se, rekao da je odgovoran za nas, nešto u tom smislu, da će sve biti u redu, da nema problema, da će nas ispitati i da će nas onda vratiti kući.⁶¹⁶

369. Kvočka je za vrijeme sudjenja pokušao da opovrgne opšti utisak da je bio zamjenik komandira. Rekao je da nije razgovarao sa zatocenicima jer je to Željko Meakić zabranio, ali da su se neki zatocenici svedjedno obracali njemu radije nego njegovim kolegama, ne zato što im je bio nadređen već zato što su bili skloniji njemu nego "onima iz rezervnog sastava policije ili zato što su zatocenici imali loša iskustva sa stražarima".⁶¹⁷ Nadalje, činjenicu da su zatocenici mislili da je on zamjenik komandira Kvočka je objasnio rekavši da su ti licni utisci svjedoka proistekli iz njegove veoma naglašene prisutnosti u logoru i njegovog običaja da šeće logorom,⁶¹⁸ te zato što je, zbog toga, bio istaknuta licnost.⁶¹⁹ Objasnio je da "nije pokušavao da se sakrije" ni da "obavlja dužnosti u tajnosti".⁶²⁰

370. Dodatne dokaze o Kvočkinom nadređenom položaju u odnosu na stražare dali su svjedoci koji su izjavili da su vidjeli ili čuli Kvočku kako daje stražarima naređenja, koja su stražari i sprovodili:

(a) Kada je 10. juna 1992. u Omarsku stigla grupa novih zatocenika iz logora Keraterm, "Krlje" (Kos) je dao spisak njihovih imena Kvočki. Na spisku je bilo i ime Nusreta Sivca koji se nalazio u grupi novopridošlih. Stražari su tukli nove zatocenike dok ih Kvočka nije prekinuo i pitao zašto je u logor doveden Nusret Sivac umjesto Nusrete Sivac, sudije u Prijedoru koju se namjeravalo uhapsiti

---

⁶¹² Svjedok AJ, T. 1647.

⁶¹³ Sifeta Sušić, T. 2978.

⁶¹⁴ Sifeta Sušić, T. 3007.

⁶¹⁵ Azedin Oklopcić, T. 1758-1759.

⁶¹⁶ Svjedok AI, T. 2106.

⁶¹⁷ Miroslav Kvočka, T. 8413.

⁶¹⁸ Miroslav Kvočka, T. 8179.

⁶¹⁹ Dokazni predmet 3/203, str. 16-17.

⁶²⁰ Miroslav Kvočka, T. 8181.

i zatociti. Kada je stražar upitao Kvočku šta da radi, Kvočka je otišao do Ranka Mijica, jednog od koordinatora istrage.⁶²¹ Kad se vratio, naredio je stražaru da vrati Nusreta Sivca u Prijedor. Nusret Sivac je svjedocio da se za vrijeme tog događaja Kvočka ponašao kao zamjenik komandira.⁶²²

(b) Kad je Sifeta Sušić stigla autobusom u logor, Kvočka je naredio jednom čovjeku koji je bio odjeven kao Kvočka, a za kog je naknadno saznala da se zove Kole ili Krle, da odmah vrati njenu licnu kartu i da je odvede u kantu; ostalim novopridošlicama je naredeno da se naslone na zid, nakon čega su ih stražari tukli pred Kvočkom.⁶²³

(c) Svjedokinja J je izjavila da je čula Kvočku kako daje uputstva stražarima. Na poziv da komentira izjavu svjedokinje J, Kvočka je rekao da je moguće da ga je neki zatočenik vidio kako prosljeđuje uputstva koja su došla od Željka Meakica.⁶²⁴

(d) Kerim Mešanović je izjavio da bi Kvočka često davao naredenja stražarima, naročito u vezi mjesta gdje se trebaju pozicionirati.⁶²⁵

371. Napokon, nekoliko zatocenika je svjedocilo da je atmosfera u logoru bila općenito uzevši "bolja" kada je Kvočka bio prisutan.⁶²⁶ Kvočka je sâm priznao da je moguće da su stvari za vrijeme njegovog dežurstva bile bolje⁶²⁷, a priznao je i da je imao određenog autoriteta i uticaja rekavši da se "cini da sam svojim prisustvom češće zaustavljao određene događaje g. Bio sam tamo."⁶²⁸

372. Premda negira da je bio zamjenik Željka Meakica, Kvočka priznaje da je njegova uloga u komandnoj strukturi logora bila da služi kao podrška Željku Meakicu, da prenosi naloge Željka Meakica podređenima i da ga mijenja u njegovom odsustvu. Uzevši u obzir sve dokaze o ovom pitanju, Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka učestvovao u radu logora kao funkcionalni ekvivalent zamjenika komandira stražarske službe i da je imao određeni stepen vlasti nad stražarima.

373. Pretresno vijeće će sada razmotriti dokaze koji se odnose na to da li je Kvočka znao za loše logorske uslove i zlostavljanje zatocenika i da li je bio sposoban ili pokušao da spriječi krivična djela ili ublaži patnju.

---

⁶²¹ Nusret Sivac, T. 3974.

⁶²² Nusret Sivac, T. 3973-3975.

⁶²³ Sifeta Sušić, T. 2997-2998.

⁶²⁴ Svjedokinja J, T. 4845.

⁶²⁵ Kerim Mešanović, T. 5190-5191.

⁶²⁶ *Vidi, npr.* svjedok AK, T. 2071-2072.

⁶²⁷ Miroslav Kvočka, T. 8387.

⁶²⁸ Dokazni predmet P 3/203, str. 108.

6. Da li je Kvocka znao za logorske uslove i zlostavljanje za vrijeme svog boravka u logoru

374. Optužba tvrdi da je Kvocka bio potpuno svjestan strašnih uslova u kojima su živjeli zatocenci u logoru Omarska. O tome nema spora. Kvocka je priznao da je primijetio da se maltretiraju zatocenci u logoru, ponekad direktno, a ponekad indirektno po fizičkim ozljedama koje je vidio na zatocenicima, i da je dobio informacije o zlostavljanju od zatocenika i stražara.

375. Kvocka je izjavio da su Milojica Kos, Mlado Radic, Momcilo Gruban i Željko Meakic izrazili zabrinutost zbog životnih uslova u logoru.⁶²⁹ U logoru je bilo oko 2.000-2.500 zatocenika⁶³⁰, a sanitarni uslovi i snabdijevanje zatocenika hranom bili su “ispod prihvatljivog nivoa”.⁶³¹

376. Kvocka je naglasio da radnici na obezbjeđenju u logoru nisu bili disciplinirani. Primijetio je da zbog žurbe u kojoj su mobilisani nije obavljena uobicajena selekcija policajaca iz rezervnog sastava prema dobrim karakternim osobinama. Novi pripadnici rezervnog sastava policije nisu prošli uobicajenu obuku, mnogi od njih su se vodili u krivicnoj evidenciji i dozvoljeno im je da nose vlastito oružje.⁶³²

377. Prema Kvockinom svjedočenju, tokom prvih nekoliko sedmica u logoru je boravio i policijski kontingent iz Banje Luke, čiji su pripadnici bili potpuno van kontrole. Kvocka je izjavio da se oko 5. juna 1992. vratio u logor nakon kratkog izbivanja i da je primijetio određene promjene u obezbjeđenju logora. Došli su novi pripadnici rezervnog sastava policije, kao i pripadnici Teritorijalne odbrane. Željko Meakic mu je rekao da su došli da pomognu policiji iz Omarske i Banje Luke. Još jedna promjena se desila šest ili sedam dana kasnije. Tridesetak pripadnika specijalne policijske jedinice iz Banje Luke zamijenila je druga specijalna policijska jedinica iz Banje Luke, na čelu koje je bio čovjek po prezimenu Straživuk.⁶³³ Prema Kvockinom iskazu, do te zamjene je došlo zbog toga što su se zatocenci žalili da su ih pripadnici prve specijalne jedinice policije iz Banje Luke zlostavljali, uzimali im novac i nakit.⁶³⁴

378. Kvocka je izjavio da su mnogi vojnici iz vojne jedinice zadužene za obezbjeđenje imali pristup u centar.⁶³⁵ Međutim, prema njegovom iskazu, kad je jednom prilikom bio u sobi dežurnog, primio je poziv od stražara na prednjoj kapiji jer su četvorica vojnika u pijanom stanju tražila da ih

---

⁶²⁹ Dokazni predmet P 3/203, str. 60.

⁶³⁰ Miroslav Kvocka, T. 980.

⁶³¹ Miroslav Kvocka, T. 984.

⁶³² Miroslav Kvocka, T. 773-778 i 7843.

⁶³³ Miroslav Kvocka, T. 913-918.

⁶³⁴ Miroslav Kvocka, T. 919.

⁶³⁵ Miroslav Kvocka, T. 1002.

se pusti u krug logora. Kvočka je otišao do kapije i uspio ih natjerati da odu.⁶³⁶ Drugom prilikom se Kvočka nalazio u kantini kada je kroz prozor vidio da covjek po imenu Vlado Sredic, zvan Đorde, koga je prepoznao kao svojevrsnog kriminalca iz Omarske, ulazi u logor. Covjek je bio pijan, nosio je oružje i vikao na zatocenike. Kvočka mu je bez oklijevanja pritrcao i silom ga udaljio iz kruga logora.⁶³⁷ O tom incidentu je informisan Željko Meakic, koji je rekao da je vojna policija preuzela tog covjeka i da vodi istragu o tom pitanju.⁶³⁸

379. Kvočka je takode primijetio ili cuo za druge konkretne incidente maltretiranja:

(a) Kada su tokom jutra 29. maja 1992. Željko Meakic i Kvočka stigli u logor, vidjeli su tri ili cetiri mrtva tijela na travi. Prema Kvočkinom iskazu, dežurni stražari su mu rekli da tijela pripadaju ljudima koji su tokom noci pokušali da pobjegnu. Dva dana kasnije došao je kombi i uklonio leševe.⁶³⁹

(b) Kvočka je izjavio da su 29. i 30. maja 1992. ljudi dovedeni autobusima u logor i da se prvo iskrkala policijska i vojna pratnja, koja je stajala sa svake strane vrata autobusa. Kvočka je primijetio da su zatocenici po silasku iz autobusa bili prisiljeni da pjevaju srpske nacionalisticke pjesme, a ponekad i da stražarima za zabavu jedan drugog ošamare.⁶⁴⁰

(c) Kvočka je izjavio da je vidio ljude sa modricama, što ukazuje na to da su bili pretuceni.⁶⁴¹ Jednom je prilikom vidio covjeka koji je ocito bio premlacen tokom ispitivanja u jednoj od soba za ispitivanje.⁶⁴² Drugom prilikom Kvočka je vidio pedesetak ljudi kako leže potrbuške na pisti, na paklenoj vrucini.⁶⁴³

(d) Željko Meakic je tokom jutra 10. juna 1992. rekao Kvočki da je zatocenic po imenu A lija Ališić pogodan iz vatrenog oružja u pokušaju bjegstva. Kvočka je znao da je stražar koji je pogodio zatocenika bio na odsustvu u trajanju od nekoliko dana, ali nije znao je li zbog pucanja pokrenut disciplinski postupak protiv tog covjeka.⁶⁴⁴

(e) Kvočka je priznao da je cuo kako zatocenike tuku na putu do nužnika. Cuo je i price od stražara o ljudima koji su nocu ulazili u logor da bi zlostavljali zatocenike. Kvočka je, medutim, izjavio da je takode cuo kako ta vrsta zlostavljanja nije cesta i da je vojna policija sprovodila istrage o takvim

---

⁶³⁶ Miroslav Kvočka, T. 973.

⁶³⁷ Miroslav Kvočka, T. 972.

⁶³⁸ Miroslav Kvočka, T. 8146.

⁶³⁹ Miroslav Kvočka, T. 868-869.

⁶⁴⁰ Miroslav Kvočka, T. 8277.

⁶⁴¹ Miroslav Kvočka, T. 975.

⁶⁴² Miroslav Kvočka, T. 937-938.

⁶⁴³ Miroslav Kvočka, T. 8114.

⁶⁴⁴ Miroslav Kvočka, T. 974-975.

incidentima. Objasnio je da je zlostavljanje od strane ljudi van logora uzrokovano opštom zbrkom koja je vladala na pocetku oko toga ko je ovlašten da ulazi u logor. U pocetku su svakome ko je bio u uniformi dozvoljavali da ude u logor.⁶⁴⁵ Kasnije je Željko Meakic posebno napomenuo stražarima koji su bili postavljeni u neposrednoj blizini zgrada u logoru da sprijece ulazak neovlaštenih lica.

(f) Prema svjedočenju Mirsada Ališica, kada je zatoceni po imenu Nasic ubijen ukantini, Kvocka je stajao pored stražara koji je ustrijelio Nasica iz vatrenog oružja:

O. Dok je Nasic stajao, rekao je da je neizdrživo, da mi ne možemo – on to više ne može da izdrži, da oni među nama koji su proganjani to više ne mogu da izdrže. Ali mi smo vidjeli—ja sam vidio u dnu restorana, to jest, ovdje napolju, vidio sam stražara. Vidio sam Plavšica, zvaao se Cvitan... Vidio sam da pored tog stražara stoji Miroslav Kvocka; stajao je odmah do stražara.

P. Da li ste mogli da vidite što se desilo kad je Nasic stajao i—kad je stajao.

O. Stražar je ispalio rafal i odmah ubio Nasica. Pao je. Culi su se krici i vrištanje, a bilo je i drugih ljudi koji su bili ranjeni. Nakon toga je Kvocka prišao pravo u ovaj ugao gdje sam ja stajao i rekao: “Zašto ga niste ušutkali? Zašto ga niste sprijecili da to kaže?” Kasnije su iznesena trojica mladica koji su bili ranjeni.⁶⁴⁶

Kvocka priznaje da je znao za ovaj incident, koji je prijavio Željku Meakicu.⁶⁴⁷

380. Mnogi svjedoci su izjavili da niko nije mogao biti prisutan u logoru, a da ne zna za užasne nacine zlostavljanja zatocenika u logoru. Svako je mogao da cuje glasno vrištanje ljudi izloženih maltretiranju i njihove jauke što izazivaju samilost. Ljudi obliveni krvlju ležali su zanemareni u logoru. Kvocka je rekao da je “nekoliko puta” tokom “vremena provedenog u istražnom centru”, obilazio “svako stražarsko mjesto, svako mjesto na kojem su se nalazili policajci”⁶⁴⁸ i da je veci dio svoje smjene provodio van svoje kancelarije u upravnoj zgradi.⁶⁴⁹

381. Mirsad Ališić se prisjetio jedne epizode koja pokazuje da je Kvocka bio svjestan uslova zatoceništva u logoru obilježenih zlostavljanjem. Mirsad Ališić je svjedocio da je nakon što je prebacen na pistu vidio nešto za što je mislio da su tijela oblivena krvlju. Žuti kamion kog su zvali “Žuco” odvezen je do mjesta na kojem je vidio tijela. Iz kamiona su iskricali puškomitraljez sa municijom i stavili ga na krov upravne zgrade, a u kamion su utovarili mrtva tijela. On je nadalje svjedocio da je Kvocka za vrijeme utovara bio tamo, pored kamiona.⁶⁵⁰

382. Svjedok AI takode je izjavio da se nalazio na pisti kad je cuo kako neko zove “Kikija” da izade iz kantine i da je vidio Kvocku na ne tako velikoj udaljenosti. Svjedok AI je potom vidio neke

⁶⁴⁵ Miroslav Kvocka, T. 1000-1001.

⁶⁴⁶ Mirsad Ališić, T. 2485-2486.

⁶⁴⁷ Dokazni predmet 3/203, str. 35-36.

⁶⁴⁸ Dokazni predmet 3/203, str. 39.

⁶⁴⁹ Dokazni predmet 3/203, str. 109.

⁶⁵⁰ Mirsad Ališić, T. 2479-2481; *vidi* takode svjedok AK, T. 2010.

zatocenike, uključujući svjedoka AK, kako izlaze iz kantine i kreću se prema bijeloj kući. I Kvočka je bio u poziciji da to vidi. Zatim je čuo strašne zvukove zlostavljanja i patnje koji su dopirali iz bijele kuće. Svi su mogli da čuju vrisku.⁶⁵¹ Kvočka je kasnije priznao kako je vidio da su “Kiki”, Rezak Hukanović i možda treća osoba pretučeni i pitao ih je šta se desilo, ali su mu odbili ispričati.⁶⁵²

383. Kvočka je priznao da se bojao da će njegove šurjake ozlijediti ili ubiti u logoru. Prema njegovom svjedočenju, kad je morao da ih vrati u logor, zamolio je Kosa i Grubana da pripaze na njih, da se pobrinu da ih stave u staklenik (kod upravne zgrade, blizu kantine), da im daju nešto hrane i da ih zaštite od maltretiranja tako da “im se ništa glupo ne desi”.⁶⁵³

384. Premda nije jasno da li je Kvočka direktno znao za svaki pojedini oblik zlostavljanja počinjen u logoru, nesumnjivo je znao da se vrši široki raspon različitih krivičnih djela i da se fizičko i psihicko nasilje koristi na sistematski način za ugrožavanje i terorisanje zatocenika u logoru.

385. Shodno tome, dokazi pokazuju da je Kvočka u velikoj mjeri znao za postupke i uslove obilježene zlostavljanjem i da je znao da se teška krivična djela redovito čine u logoru Omarska.

7. Sposobnost i pokušaji Kvočke da spriječi zločin ili ublaži patnje

386. Optužba tvrdi da je Kvočka, kao zamjenik Željka Meakica, bio na položaju vlasti koji mu je omogućavao da preduzima potrebne i razumne mjere za sprecavanje zlostavljanja, da se umiješa u slučaju zlostavljanja i da prijavi svako zlostavljanje. Ovu tvrdnju djelomično potkrepljuje sâm Kvočka, koji je priznao da nije mogao da spriječi zlostavljanje, ali je barem mogao da interveniše ako bi se neko zlostavljanje u logoru dešavalo pred njim⁶⁵⁴ i da prijavi zlostavljanje Željku Meakicu.⁶⁵⁵

387. Kvočka je opisao konkretne slučajeve u kojima je intervenisao kako bi spriječio zlostavljanje:

(a) Kvočka je prigovorio zbog načina na koji se vršio pretres novopridošlih zatocenika, jer su ih pretraživali na ponižavajući i nepravilan način. Umiješao se i rekao vojnom oficiru koji je obavljao

---

⁶⁵¹ Svjedok AI, T. 2151-2154.

⁶⁵² Dokazni predmet 3/203, str. 45.

⁶⁵³ Miroslav Kvočka, T. 8165 -8166.

⁶⁵⁴ Miroslav Kvočka, T. 8381 -8382.

⁶⁵⁵ Miroslav Kvočka, T. 8378 -8379.

pretres: “Momak, tako se to ne radi. Treba to uraditi pravilno”. Prema Kvočkinim riječima, pretrage su se nakon toga obavljale pravilno.⁶⁵⁶

(b) Dana 30. maja 1992. oko 17:00 sati, stigla su dva ili tri autobusa puna zatocnika. Prema Kvočkinom svjedočenju, kad su zatocnici poceli da se iskrcavaju, pored autobusa se zaustavilo neko vozilo a iz njega je izašao pijani muškarac koji je poceo da puca po zatocenicima. Kvočka je izjavio, a njegovu je verziju događaja potkrijepilo nekoliko svjedoka odbrane,⁶⁵⁷ da je onemogucio napadaca da dalje puca. Neki zatocnici su poginuli; drugi zatocnici i policajci su ranjeni. Jutro nakon ovog incidenta, 1. juna 1992., Kvočka je razgovarao sa Željkom Meakicem o svojoj licnoj traumi koju je prouzrokovao ovaj incident i Željko Meakic mu je dao ovlaštenje da uzme odsustvo od tri ili cetiri dana da se odmori.⁶⁵⁸

(c) Kvočka se u nekoliko prilika uspješno nosio sa pijanim muškarcima koji su pokušavali da uđu u logor kroz prednju kapiju.⁶⁵⁹ Prema Kvočkinim riječima, premda sprečavanje ulaska neovlaštenih lica nije bio njegov posao, vec vojnih policajaca, s vremena na vrijeme bi intervenisao jer “ponekad da biste zaštitili ljude morate da zaobidete uobicajenu proceduru”.⁶⁶⁰

(d) Prema iskazu svjedoka AK, koji je dobro poznavao Kvočku, Kvočka je prolazio dok su njega i druge zatocnike vodili na batinanje u bijelu kucu.⁶⁶¹ Kvočka je osobama koje su vodile njega i druge zatocnike rekao “da ih poslije dovedu natrag ovamo”. Prema riječima svjedoka AK, Kvočkino upozorenje je znacilo da njega i druge “treba ostaviti na životu”.⁶⁶²

388. Kvočka je priznao da je bilo nekih drugih slucajeva kada je bio ocedivac zlostavljanja, ali se nije mijesao. Svoj propust da nešto ucini opravdao je rekavši da nije mogao da interveniše jer za to nije imao ovlaštenja.⁶⁶³ Naveo je sljedeca dva primjera:

(a) Tokom prvih dana boravka u logoru, Kvočka je sa prozora sobe dežurnog vidio da ljude koji izlaze iz autobusa prisiljavaju da pjevaju nacionalisticke pjesme i nareduju im da šamaraju jedni druge. Nije se mijesao, jer je smatrao da su zatocnici pod ingerencijom onog ko ih je dopratio sve

---

⁶⁵⁶ Miroslav Kvočka, T. 975.

⁶⁵⁷ Branko Rosic, T. 7488-7491; Milenko Rosic, T. 7509-7517; Ljuban Andic, T. 7540-7548.

⁶⁵⁸ Miroslav Kvočka, T. 893-906.

⁶⁵⁹ Miroslav Kvočka, T. 972-973.

⁶⁶⁰ Miroslav Kvočka, T. 8389.

⁶⁶¹ Svjedok AK, T. 2028-2029.

⁶⁶² Svjedok AK, T. 2072.

⁶⁶³ Miroslav Kvočka, T. 8125.

dok ih stražari ne smjeste u “odgovarajuće prostorije”. Međutim, Kvočka je dodao da bi se bio umiješao da je vidio neko doista teško krivično djelo.⁶⁶⁴

(b) Kvočka je primijetio da nema dovoljno hrane i nužnika,⁶⁶⁵ ali nije pokušao da poboljša te uslove jer, kako je rekao, “stvarno ne bi bilo primjereno da se miješam u tuda zaduženja jer je tamo bio upravnik rudnika” koji je bio odgovoran za te uslove.⁶⁶⁶

389. Kvočkino insistiranje da nije mogao da spriječi zlostavljanja jer nije imao dovoljno ovlaštenja kosi se sa dokazima.

390. Prema riječima Kvočkinog bivšeg komandira Milutina Bujica, standardna policijska praksa uključuje i upucivanje zahtjeva za pomoć drugim policajcima. On je izjavio da policajac na Kvočkinom položaju doista ima dužnost da spriječi cinjenje krivičnog djela licnom intervencijom, a u slučaju da to nije moguće, da zatraži pomoć:

P. Na primjer, da je g. Kvočka, kao vođa trećeg sektora, vidio cinjenje nekog krivičnog djela ili da je obaviješten o nekom krivičnom djelu, što bi on morao da radi? Koje bi korake morao da preduzme kao vođa sektora, ili čak i kao obični policajac?

O. To ovisi o težini krivičnog djela. Ako se radi o kradi, onda to možda može sam da obavi. Međutim, u slučajevima težih krivičnih djela, morao bi da pozove policiju, odjeljenje za kriminalistiku, koji bi onda preduzeli potrebne korake.

P. Elementaran, jednostavan primjer. Da g. Kvočka vidi kako neka osoba tuče drugu, mogao bi to da spriječi i da preduzme korake protiv te osobe, agresora odnosno napadaca? Da li bi mogao to da uradi?

O. Da, ako može uspješno da interveniše.

P. G. Bujicu, ako – vratimo se na dužnosti policajca, ako ne može intervenirati – vi ste rekli ako ne može intervenirati. Ne bi li trebao prijaviti taj zločin ili djelo?

O. Ako ne može da reaguje, onda bi trebalo da što prije zatraži pomoć tako da ima podršku u rješavanju takvog slučaja.⁶⁶⁷

---

⁶⁶⁴ Miroslav Kvočka, T. 8124-8125. Kvočka je osim toga izjavio: “U sistemu u kom smo živjeli vjerovalo se da policija jednostavno ne može da napada građane. Ako bi se to ipak desilo, u tom slučaju postojalo je nekoliko mogućnosti. O tome sam donekle juče govorio. Ako bismo doslovno tumacili pravila, da se takav incident desi pred mojim očima, da policajac napadne nekog građanina, tada bih naravno intervenisao. Međutim, ovdje su potrebne određene rezerve. Da policajac ošamari nekog građanina, u tom slučaju bih se možda pitao da li imam ovlaštenje da intervenišem ili ne. U tom slučaju, mislim da bih imao obavezu da to prijavim svojim starješinama. Drugo, ako je to kršenje ljudskih prava drastično, ako se radi o pokušaju ubistva ili nekoj drugoj vrsti maltretiranja, tada, a govorim u svoje ime, siguran sam da bih to pokušao da spriječim, naravno, to se događa pred mojim očima, u mom fizičkom prisustvu. U tom slučaju, naravno da bih pokušao da to spriječim. U tom slučaju, mislim da mogu da intervenišem, to jest, mislim da ću – bih intervenisao, makar bih kasnije mogao da imam problema sa doticnim policajcem. Tada biste vjerovatno imali sukob interesa. On bi vjerovatno mislio da ima pravo da to radi i da (ima) ovlaštenje da to radi, a ja bih vjerovatno mislio da on nema takvo ovlaštenje i tada bi vjerovatno došlo do sukoba između nas dvojice. Ali lično mislim da bih uvijek intervenisao u slučajevima pokušaja ubistva, maltretiranja i u sličnim incidentima.”

⁶⁶⁵ Miroslav Kvočka, T. 8195.

⁶⁶⁶ Miroslav Kvočka, T. 8194.

⁶⁶⁷ Milutin Bujic, T. 7859-7860.

391. Kvočka je doista zatražio pomoc u nekim slučajevima kada je osjećao da se ne može direktno miješati:

(a) Kvočka je izjavio da su, kad je Nusret Sivac došao u logor, zatocenike poredali uza zid i pretražili na ponižavajući način. Kvočka je rekao da “je bio bespomoćan” da se tome usprotivi i da nije intervenisao, osim što je pitao zašto je uhapšen Nusret Sivac, kada je trebalo uhapsiti Nusretu Sivac, a ne njenog brata.⁶⁶⁸ Prema svjedočenju Nusreta Sivca, Kvočka je nakon što se konsultovao sa Rankom Mijicem, jednim od koordinatora inspektora, naredio da ga se pusti na slobodu.⁶⁶⁹

(b) Prema riječima Sifete Sušić, kada je prvi put zatražila pomoc od Kvočke u nabavljanju higijenskih potrepština i antibiotika, odbio je pomoci. Naknadno je Kvočka pitao jednu od svojih komšinica, Fiketu Oklopcic, da mu nabavi te potrepštine i Fiketa Oklopcic mu je dala antibiotike za Sifetu Sušić.⁶⁷⁰

392. Kvočka je u pogledu svojih nastojanja da spriječi daljnje zlostavljanje izjavio da je preduzeo korake da spriječi daljnje zlostavljanje kada je, prije napuštanja logora, zatražio od Kosa i Grubana da paze na njegove šurjake da ih ne bi maltretirali u logoru.⁶⁷¹ Međutim, Pretresno vijeće smatra da je ovaj postupak mogao da bude lična molba, a ne profesionalno naređenje, naročito s obzirom na činjenicu da je odlazio iz logora i da više nije imao ovlaštenja nad stražarima koji su tamo ostajali. Nije preduzeo korake da zaštiti zatocenike općenito.

393. U svom svjedočenju o prijavljivanju zlostavljanja, Kvočka je rekao da je smatrao svojom dužnošću da dobivene informacije o zlostavljanju dojavu svom nadređenom, Željku Meakicu, kako i nalaže dužnost policajca.⁶⁷² Prema njegovom iskazu, dužnost policajca jeste da, čim pronade dokaze o nekom krivičnom djelu, javi tu informaciju svom nadređenom. Dodao je da policajac mora da štiti život i imovinu građana, čak i po cijenu vlastitog života, te da je njegova obaveza da prosljedi dobivene informacije svom šefu i da spriječi krivična djela. Međutim, njegova dužnost nije bila da vodi istragu o krivičnim djelima, osim ako ne dobije takav nalog. Od njega se očekivalo da na ovaj način obavještava nadređene i u Omarskoj.⁶⁷³ Premda je morao da prijavljuje svaki incident za koji čuje da se desio u logoru, a koji uključuje moguću povredu službene dužnosti od strane stražara, nije bilo na njemu da sprovodi istragu o toj povredi službene dužnosti.⁶⁷⁴ Prema njegovom iskazu, Kvočka je prijavio Željku Meakicu da je vidio leševe u logoru. Rekao je da je

---

⁶⁶⁸ Miroslav Kvočka, T. 8382.

⁶⁶⁹ Nusret Sivac, T. 3973-3975.

⁶⁷⁰ Sifeta Sušić, T. 3008.

⁶⁷¹ Miroslav Kvočka, T. 8165 -8166.

⁶⁷² Miroslav Kvočka, T. 8125.

⁶⁷³ Miroslav Kvočka, T. 8124 -8126.

⁶⁷⁴ Miroslav Kvočka, T. 8105 -8106.

smatrao svojom dužnošću da obezbijedi područje oko leševa i da sačuva sve tragove dokaza na tom mjestu. Međutim, nije smatrao da je njegova dužnost da sprovodi istragu o uzrocima smrti.⁶⁷⁵

394. Nadalje, Kvočka je čuo glasine o zlostavljanju od zatocnika i stražara i, kako kaže, te informacije je prosljedio Željku Meakicu. Njegov nadređeni bi svaki put rekao da zna za to i da ništa ne može da se učini.⁶⁷⁶ Kvočka je opravdavao svoj propust da nešto učini i vremenom koje bi proteklo između vršenja zlostavljanja i momenta kad bi on saznao za nj. Izjavio je: “Ne znam da li je iko bio kažnjen i da li je iko trebao da bude kažnjen”.⁶⁷⁷

395. Pretresno vijeće smatra da Kvočka jeste intervenisao u nekoliko slučajeva i da je preduzeo neke korake da popravi situaciju određenih članova porodice ili prijatelja. Međutim, Pretresno vijeće nalazi da je trebao da učini daleko više da bi ublažio strašne uslove u logoru. Mogao je, na primjer, da preduzme korake u okviru svojih utvrđenih ovlaštenja da na aktivniji način spriječi neovlaštena lica da ne ulaze u logor i zlostavljaju zatocnike. Mogao je da obezbijedi lijecenje za više zatocnika. Mogao je da spriječi stražare i druga podređena lica da ne tuku ili na drugaciji način zlostavljaju zatocnike prilikom njihovog dolaska, u restoranu, ili na putu do nužnika.

396. Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka bio na položaju sa dovoljno vlasti i uticaja da spriječi ili zaustavi neka zlostavljanja, bilo licnim intervenisanjem ili traženjem pomoći od drugih, te da prijavi zlostavljanja koja su se vršila nad zatocnicima u logoru. Svoj položaj je stekao prvenstveno zahvaljujući iskustvu i stažu u policiji. Stražari su tražili upute od Kvočke, on im je davao naredjenja koja su oni slijedili, a on bi u pojedinim prilikama spriječio cinjenje krivičnog djela. Moguće je da je Kvočka kao policajac u aktivnoj službi i imao dužnost da sprovodi istragu nad krivičnim djelima pocinjenima u logoru, premda optužba nije u dovoljnoj mjeri dokazala ovu dužnost.

397. Pretresno vijeće nema dovoljno dokaza da zaključi da je Kvočka sâm fizički pocinio krivična djela nad zatocnicima u logoru.⁶⁷⁸ Ipak, neosporno je da je bio prisutan kad su pocinjena krivična djela i nema sumnje da je znao da se krajnje teško fizičko i psihicko nasilje redovito vrši nad ne-Srbima zatvorenima u Omarskoj. Usprkos tome što je znao za postupke i uslove obilježene

---

⁶⁷⁵ Miroslav Kvočka, T. 8375.

⁶⁷⁶ Miroslav Kvočka, T. 8111 -8112.

⁶⁷⁷ Dokazni predmet 3/203, str. 133.

⁶⁷⁸ Pretresno vijeće jeste saslušalo iskaze da je Kvočka u dva navrata prijetio zatocnicima, ali ih ne smatra dovoljnom osnovom za zaključak da je lično učestvovao u zlostavljanju zatocnika. Prema svjedočenju Mirsada Ališića, kada je zatocnicima u “Mujinoj sobi” naredeno da odu na pistu, svjedok je putem vidio Kvočku koji je rekao da zatocnici “treba da hodaju sporo, da ne smijemo da se krecemo brzo. Ako iko napravi bilo kakav nagli pokret, da ce ga on lično ubiti”. T. 2478. Svjedok AW je rekao da mu je Kvočka na slican način zaprijetio u vrijeme kad su Kvočka i Momcilo Gruban, koji je navodno bio treci voda smjene straže u logoru Omarska, krali zlato i nakit od sestre svjedoka AW. Svjedok AW je opisao dan kada mu je Kvočka zaprijetio: “Kvočka je vozio auto. A prije toga su njih dvojica (Gruban i Kvočka) o necemu razgovarali. On je pogledao u retrovizor, a mogao je da me vidi kako sjedim na stražnjem sjedištu, i rekao: “Ako ne pronademo zlato i novac, necije bi tijelo moglo da otpluta Sanom.” Svjedok AW, T. 11952.

zlostavljanjem, Kvočka je nastavio da radi u logoru još najmanje 17 dana, pri čemu je zada tke koji su se od njega tražili obavljao vješto, efikasno i bez prigovora.

8. Da li je Kvočkino učešće u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu, dovoljno značajno da povlaci krivicnu odgovornost?

398. Kvočka je funkcionisao kao zamjenik Željka Meakica u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu. Bio je iskusan policajac koji je uživao poštovanje i bio je jedan od malobrojnih aktivnih policajaca u logoru. Nesumnjivo je imao značajan uticaj.

399. Kvočka je procijenio da je odradio najviše 20 smjena u logoru tokom otprilike 17 dana rada u Omarskoj. Ne može se reći da ovaj vremenski period nije značajan, s obzirom na neprekidan niz zlocina koji su se u logoru činili svaki dan, pa čak i svaki sat. Pretresno vijeće dodatno primjećuje da je Kvočka bio prisutan u Omarskoj tokom prvog mjeseca postojanja ovog logora i da je učestvovao u njegovom formiranju. Premda je izjavio da je nevoljko učestvovao u radu logora,⁶⁷⁹ on je takođe izricito rekao da bi, da je imao izbora, nastavio raditi u logoru do njegovog zatvaranja.⁶⁸⁰

400. Usprkos tome što je navodno bio potresen zbog zlocina koji su se činili u logoru, Kvočka je ostao na tom radnom mjestu dok ga njegovi nadređeni s tog mjesta nisu maknuli. Svjedoci odbrane izjavili su da je organizacija rada u logoru bila toliko slaba da se stražari nisu pojavljivali na poslu, a pritom nije bilo nekih ozbiljnih reperkusija, ako ih je uopšte bilo. Prema riječima rezerviste Branka Starkevića koji je bio raspoređen na stražarsko mjesto u hangaru, Kvočka nije imao nikakvog komandira⁶⁸¹ i nije imao obavezu da se po dolasku u svoju smjenu prijavljuje dežurnom ili ekvivalentu istog.⁶⁸²

401. Značajan je iskaz svjedoka DD/10 da je napustio logor Omarsku oko 25. jula 1992. na vlastitu inicijativu i da, čak nakon što se sukobio sa Simom Drljaćem u vezi uslova u logoru, nije ostao bez posla.⁶⁸³

---

⁶⁷⁹ Kvočkina odbrana je predocila i spis vojnog suda u Banjoj Luci, iz kojeg se vidi da su neki ljudi bili krivice gonjeni i osuđeni zbog neodazivanja na poziv za mobilizaciju, izbjegavanja vojne službe, ili namjernog napuštanja i dezertiranja iz oružanih snaga, čime je odbrana nastojala pokazati da optuženi nije imao izbora nego da nastavi obavljati svoje dužnosti u logoru. Dokazni predmet D51/1. Međutim, Pretresno vijeće nije došlo do takvog zaključka na temelju dokumenata koji su prikazani kao dokazni predmet. Okolnosti onih koji su tamo osuđeni ne odgovaraju Kvočkinom položaju. On nije propustio da se odazove na poziv za mobilizaciju i ne može se reći da je jedina alternativa njegovom daljnjem radu u logoru bilo napuštanje njegove ratne obaveze ili upucivanje na liniju fronta.

⁶⁸⁰ Rekao je da je bio crna ovca u krugu srpskog osoblja u logoru i da je želio otići, ali da je takođe želio ostati zbog svojih rodaka i prijatelja i zbog toga što ne bi imao gdje da živi da je napustio policiju. Miroslav Kvočka, T. 8405.

⁶⁸¹ Branko Starkević, T. 9266.

⁶⁸² Branko Starkević, T. 9289-9291.

⁶⁸³ Svjedok DD/10, T. 10699-10700.

402. Kvočka je preduzeo niz koraka da bi zaštitio svoje šurjake Muslimane u logoru Omarska. Kada je u junu oslobođen dužnosti u Omarskoj jer se, po njegovim riječima, smatralo da nije dovoljno antimuslimanski raspoložen, jednostavno je preraspoređen u drugu stanicu policije u Tukovima. Ne postoje dokazi pred Pretresnim vijećem koji bi upućivali da su Srbi koji su radili u logoru i koji su pomagali nesrpskim zatocenicima, ili pokušali poboljšati njihovu situaciju, zbog toga bili kažnjeni.

403. Čak i ako svjesni učesnik u zločinackom poduhvatu nije voljan dati otkaz zato što bi to nanijelo štetu njegovoj karijeri ili zato što se boji da će ga poslati na frontu, strpati u zatvor ili kazniti, Pretresno vijeće naglašava da to ne predstavlja opravdanje ni odbranu od odgovornosti za učestvovanje u ratnim zločinima odnosno zločinima protiv čovječnosti. U jurisprudenciji ovog Međunarodnog suda jasno je utvrđeno da prisila ne može poslužiti kao odbrana kod činjenja ratnih zločina ili zločina protiv čovječnosti.⁶⁸⁴ Pretresno vijeće pored toga primjećuje da Kvočka nije navodio prisilu, niti se pozivao na nju kao na olakšavajući faktor.

404. Postoji dovoljno dokaza da se zaključci kako Kvočkino učešće u logoru nije bilo samo svjesno, već i voljno. Premda je činjenje krivičnih djela nad zatocenicima bilo sastavni dio svakodnevnice u Omarskoj, Kvočka se i dalje pojavljivao na poslu i aktivno učestvovao u njegovom funkcionisanju. Ovo svjesno i neprekidno učešće omogućilo je da logor nastavi sa svojim režimom i praksom zlostavljanja.

405. Kvočkino produženo učešće u logoru Omarska poslalo je poruku odobravanja ostalim učesnicima u radu logora, konkretno stražarima koji su mu bili podređeni, i predstavljalo je tolerisanje zlostavljanja i očajnih uslova u logoru.

406. Pretresno vijeće nalazi da je Kvočkin doprinos funkcionisanju logora Omarske bio značajan. Odigrao je ključnu ulogu u upravljanju i funkcionisanju logora kao zamjenik Željka Meakica i kao iskusani policajac. Znao je da su zatocenci nesrpskog porijekla izloženi postupcima i uslovima obilježenim zlostavljanjem, te da su zatoceni i zlostavljani zbog svoje vjere, političkih stavova i nacionalnosti.

407. Činjenica da je Kvočka znao za zločinacki karakter logorskog sistema u kom je radio, kao i za diskriminaciju koja se u njemu vršila, i da je bio voljan i dalje ostati na položaju vlasti i uticaja, pokazuje da je bio značajno uključen u udruženi zločinacki poduhvat. Kvočka je bio više od pukog pasivnog ili nevoljkog učesnika u zločinackom poduhvatu. On je aktivno doprinosio svakodnevnom funkcionisanju i održavanju logora, a na zločine koji su se u njemu činili ostajao je ravnodušan u

---

⁶⁸⁴ *Vidi, npr.* drugostepenu presudu u predmetu *Erdemovic*, par. 19.

mjeri koja za sobom povlaci krivicu. Njegovo ucešće omogućilo je nesmetani nastavak podmuklog režima i prakse u logoru.

408. Pretresno vijeće nalazi van razumne sumnje da je Kvočka bio svjestan konteksta progona i etnickog nasilja koji je vladao logorom i da je znao da njegov rad u logoru omogućava cinjenje krivicnih djela. Kvočka je odgovoran za zlocine pocinjene u logoru Omarska koji je bio udruženi zlocinacki poduhvat.

9. Krivicna odgovornost Miroslava Kvočke

409. Kao što je ovdje već primijeceno, Kvočka se tereti da je individualno odgovoran po članu 7(1) Statuta za ucestvovanje u ratnim zlocinima i zlocinima protiv covjecnosti za koje ga tereti Izmijenjena optužnica. Tereti se za “pocinjenje, podsticanje ili na drugi nacin pomaganje i podržavanje” zlocina ili kao ucesnik u udruženom zlocinackom poduhvatu. Kvočka se dodatno ili alternativno tereti da je odgovoran kao nadredeni prema članu 7(3) Statuta za djela koja su navodno pocinili podređeni, a koja je on propustio da spriječi, zaustavi ili kazni.

(a) Odgovornost nadređenog prema članu 7(3) Statuta

410. Pretresno vijeće je zaključilo da je Kvočka koristio svoja ovlaštenja u Omarskoj kada Željko Meakic nije bio u logoru i da je vršio ulogu zamjenika komandanta u logoru. Bio je i dežurni i drugima je prenosio naredenja Željka Meakica. Zatocenci su izjavili da je Kvočka povremeno naređivao ostalim stražarima da obavljaju neke zadatke. Kvočka je očito imao široka ovlaštenja i uticaj u logoru.

411. Međutim, dokazi ne pokazuju u dovoljnoj mjeri odnos nadređenog i podređenog između Kvočke i poznatih pocinioca zlocina, a ne postoje ni vjerodostojni dokazi da je Kvočka imao efektivnu kontrolu nad podređenima koji su pocinili zlocine. Pretresno vijeće je saslušalo svjedocenje da je stražarska služba bila dezorganizovana i da je postupala ne polažuci racune za svoje postupke. Na primjer, prema iskazu svjedoka AK:

Sa ove vremenske distance, kad gledam unazad, cini mi se da su bili apsolutno van kontrole, da niko nije slušao nikoga. Svaki vojnik ili stražar – kad kažem “vojnik” teško je reci ko je bio vojnik, ko je bio policajac, a mislim da uniforme koje su ljudi tada nosili nisu ništa znacile. Svako je mogao da ubije bilo koga, u bilo koje doba u bilo kojoj smjeni. Bilo je dovoljno da ga prozovu, a veoma cesto su se na taj nacin sređivali neki licni racuni od prije.⁶⁸⁵

412. Svakako je postojala dužnost da se obuče i kontrolišu stražari u logoru i da se spriječi i kazni krivicno ponašanje. Međutim, Pretresno vijeće ima utisak da optužba nije u potpunosti

---

⁶⁸⁵ Svjedok AK, T. 2073-2074.

utvrdila koje su zlocine pocinili koji od njegovih podređenih u vrijeme dok je radio u logoru. U svakom slucaju, zbog svog ucešca u udruženom zlocinackom poduhvatu logora Omarska on podliježe odgovornosti za zlocine koji su u njemu pocinjeni, a time je moguće da se odgovornost prema clanu 7(3) udvostrucuje. Pretresno vijeće drži da Kvočka ne podliježe odgovornosti nadređenog zbog propusta da sprijeci ili kazni krivicna djela koja su pocinili podređeni, shodno clanu 7(3) Statuta.

(b) Individualna odgovornost Miroslava Kvočke prema clanu 7(1) za krivicna djela dokazana na sudenju

413. Pretresno vijeće je zaključilo sljedeće u pogledu Kvočke:

(a) da je bio svjestan postupaka i uslova obilježenih zlostavljanjem koje su trpjeli ne-Srbi zatoceni u zarobljenickom logoru Omarska;

(b) da je nastavio da radi u logoru otprilike 17 dana;

(c) da su krivicna djela za koja se Kvočka tereti u Izmijenjenoj optužnici pocinjena u Omarskoj u vrijeme dok je radio u logoru;⁶⁸⁶

(d) da je ucestvovanje Kvočke kao zamjenika komandira u funkcionisanju logora bilo znacajno, zbog cega je odgovoran kao ucesnik u udruženom zlocinackom poduhvatu logora Omarska;

(e) da je Kvočka bio svjestan da krivicna djela pocinjena nad ne-Srbima zatocenicima u logoru imaju karakter progona i da je, na osnovu svog svjesnog i znacajnog ucestvovanja u sistemu progona koji je vladao logorom Omarska, Kvočka imao namjeru da vrši diskriminaciju nad ne-Srbima zatocenicima u logoru.

414. Zbog visokog položaja koji je Kvočka zauzimao u logoru, zbog vlasti i uticaja koje je imao nad stražarima u logoru, zbog njegovih veoma ogranicenih nastojanja da sprijeci zlocine ili ublaži patnje zatocenika, kao i zbog znacajne uloge koju je imao u održavanju funkcionisanja logora premda je znao da se radi o zlocinackom poduhvatu, Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka saizvršilac udruženog zlocinackog poduhvata logora Omarska.

---

⁶⁸⁶ *Vidi, npr.* dokaze o mucenju, T. 2028-2029; dokaze o ubistvu, T. 2485-2486; dokaze o seksualnom nasilju, T. 5385-5387. Ovi zlocini desili su se u vrijeme dok je Kvočka radio u logoru. Nije potrebno dokazati da je svaki zlocin pocinjen u Kvočkinom prisustvu ili da je znao za svaki pojedini zlocin. Na primjer, ako su u periodu kad je Kvočka radio u logoru uokolo ležali leševi, to je dovoljno da bi podlijegeao odgovornosti s obzirom na njegov položaj i neprestano prisustvo.

415. Pretresno vijeće je ranije zaključilo da su ubistvo, silovanje, mučenje i nehumana djela u smislu člana 5 Statuta počinjeni u logoru Omarska. Takođe je zaključilo da su ova krivična djela počinjena sa namjerom da se progone ne-Srbi koji su u njemu zatoceni. Optužba tereti i za druga krivična djela, uključujući ona koja predstavljaju kršenja člana 5 Statuta, na temelju istih činjenica koje se nalaze u osnovi tacke o progonu. Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka kriv za progon kao zločin protiv čovječnosti kojem su u osnovi djela ubistva, mučenja, silovanja i druga nehumana djela za koja se tereti u Izmijenjenoj optužnici, a koja su počinjena u sklopu udruženog zločinackog poduhvata. Kao što se razmatra u dosadašnjem tekstu, ova osuda za progon obuhvata ostale optužbe za zločine protiv čovječnosti te stoga one ne mogu biti predmetom odvojenih osuđujućih presuda i moraju se odbaciti.⁶⁸⁷

416. Pretresno vijeće je ranije zaključilo da su ispunjeni preduslovi za zločine po članu 3. Zaključilo je i da su zločini za koje se Kvočka tereti po članu 3 – povrede ličnog dostojanstva, ubistvo, mučenje i okrutno postupanje – počinjeni u Omarskoj u vrijeme dok je Kvočka radio u logoru.

417. Zločini za koje se Kvočka tereti po članu 3 i 5 Statuta temelje se na istom nizu činjenica. Ne postoji zločin u Izmijenjenoj optužnici, kažnjiv po članu 3, koji nije obuhvaćen osudom za progon i koji je počinjen van udruženog zločinackog poduhvata. Pretresno vijeće je već utvrdilo da zločini počinjeni u Omarskoj predstavljaju kršenje međunarodnog prava, da su zločini usko povezani sa oružanim sukobom i da žrtve nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima. Shodno tome, pokazano je da se zločini kažnjivi po članu 3 Statuta mogu pripisati optuženom.

418. Pretresno vijeće je ranije zaključilo da je dopustivo donijeti višestruke osuđujuće presude po članu 3 i 5 Statuta, čak i kada se dvije vrste zločina temelje na istim djelima. Nadalje, budući da Pretresno vijeće nalazi da je optuženi odgovoran za progon kao zločin protiv čovječnosti zbog zločina za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici po članu 3 i 5 Statuta, a budući da ne postoji zločin kažnjiv prema članu 3 koji nije obuhvaćen osudom za progon prema članu 5, Kvočka se proglašava krivim i za te zločine.

⁶⁸⁷ U drugostepenoj presudi u predmetu *Celebici*, kod razmatranja višestrukih osuđujućih presuda po članu 2 i 3 Statuta koje se temelje na istim činjenicama, a za koje je utvrđeno da nemaju materijalno različite elemente, osude po članu 2 su “zadržane”, a osude po članu 3 su “odbacene”.

419. Ukratko, Pretresno vijeće nalazi da je Kvočka kriv za saizvršenje sljedećih zlocina u sklopu udruženog zlocinackog poduhvata: progon (tacka 1) po članu 5 Statuta⁶⁸⁸ i ubistvo (tacka 5) i mucenje (tacka 9) po članu 3 Statuta.

420. Iz gorenavedenih razloga, odbijaju se optužbe za sljedeće zlocine: nehumana djela (tacka 2), ubistvo (tacka 4) i mucenje (tacka 8), koji su obuhvaceni osudom za progon po članu 5 Statuta; i povrede licnog dostojanstva (tacka 3) i okrutno postupanje (tacka 10) koji su obuhvaceni osudom za mucenje po članu 3 Statuta.

421. Pretresno vijeće će sada razmotriti da li je optuženi Dragoljub Prcac učestvovao u udruženom zlocinackom poduhvatu i, ako jest, da li je njegovo učestvovanje bilo dovoljno značajno da povlaci odgovornost, te da li njegova djela ili propusti povlace krivicnu odgovornost za “pocinjenje, podsticanje ili pomaganje i podržavanje” zlocina za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici.

B. DRAGOLJUB PRCAC

1. Uvod

422. Dragoljub Prcac se tereti u tackama 1-3, 4-5 i 8-10 Izmijenjene optužnice da je individualno odgovoran prema članu 7(1) Statuta kao ucesnik u progono, ⁶⁸⁹ubijanju, mucenju, nehumanim djelima, okrutnom postupanju i povredama licnog dostojanstva, kao kršenjima člana 3 (zakoni i obicaji ratovanja) i člana 5 (zlocini protiv covjecnosti) Statuta. On se dodatno ili alternativno tereti da je odgovoran kao nadređeni prema članu 7(3) Statuta za krivicna djela koja su pocinili podređeni.

423. Optužba drži da je Prcac imao aktivnu ulogu u logoru Omarska od 30. juna do 6. augusta 1992. i da je zamijenio Kvočku na mjestu zamjenika komandanta. Suprotno tome, odbrana tvrdi da optuženi nije bio ni na kakvom položaju vlasti u logoru, osim kao obicni policajac, da nije bio odgovoran za zatocavanje ni za uslove u kojima su lica bila zatocena u logoru Omarska u vrijeme kada je stvarno bio prisutan u logoru, a odbrana insistira da se radi o periodu od 15. jula do 6. augusta 1992. godine, i da nije licno pocinio nikakve zlocine tokom svog boravka u logoru.

---

⁶⁸⁸ Za ubijanje, mucenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocenih logoru Omarska.

2. Prcacevi licni podaci

424. Prcac je rođen u Omarskoj 18. jula 1937. i srpske je nacionalnosti. U periodu od 1960. do 1968. radi kao policajac u Puli, Zagrebu i na Brionima. Od 1. januara 1969. do 31. decembra 1984., kada je penzionisan, Prcac je radio kao kriminalistički tehničar u Porecu i Prijedoru. Jedan od njegovih kolega opisao je kriminalističkog tehničara kao osobu koja “vrši tehničku obradu događaja, bilo da se radi o pljacki, ubistvu, silovanju, bilo kojoj vrsti krivičnog djela, radi prikupljanja materijalnih dokaza”.⁶⁹⁰ Prema riječima vještaka odbrane, Dušana Lakcevice, kriminalistički tehničar nije “obučen za poslove obezbjeđenja, patroliranja, poslove pozornika, ispitivanje osoba itd.”⁶⁹¹

425. Od odlaska u penziju do izbijanja oružanog sukoba u opštini Prijedor, Prcac je živio sa suprugom i troje djece od svoje penzije i poljoprivrednog rada. Prcac je 29. aprila 1992. mobilisan i raspoređen u policijsku stanicu Omarska kao kriminalistički tehničar. Demobilisan je 31. decembra 1995. Svjedok DE/1 opisao ga je kao smirenog i povučenog čovjeka.⁶⁹²

3. Prcacev dolazak i duljina njegovog boravka u logoru Omarska

426. Prva sporna tačka je datum Prcaceva dolaska u logor Omarska. Kao što je ranije primijeceno, Pretresno vijeće je u svojoj Odluci po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude odlucilo da se optuženom ne mogu pripisati događaji koji su se desili van vremenskog perioda tokom kojeg je optuženi radio u logoru.⁶⁹³ Dok optužba tvrdi da se Prcac javio na dužnost zamjenika komandanta logora 1. jula 1992., odbrana insistira da je Prcac stigao u logor Omarska 15. jula 1992. Odbrana nadalje tvrdi da se nisu mogli sa sigurnošću utvrditi datumi kada su navodno počinjena ubistva, batinanja odnosno mučenja za vrijeme Prcacevog boravka u logoru.⁶⁹⁴

427. Prcac je dao izjavu o datumu svog dolaska u logor Omarska. Pretresno vijeće nalazi vjerodostojnom Prcacevu izjavu o datumu kada je došao u logor. Prcac je u svom razgovoru sa optužbom objasnio da je 14. jula 1992. radio kao kriminalistički tehničar u policijskoj stanici Omarska, kada je do njega došao Željko Meakić i rekao mu da je Simo Drljaca naredio da Prcac

---

⁶⁸⁹ Za ubijanje, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocениh u logoru Omarska.

⁶⁹⁰ Gostimir Modić, T. 11488.

⁶⁹¹ Izvještaj Dušana Lakcevice, str. 9. Ovaj vještak je dodao da kriminalistički tehničar mora imati tri do četiri razreda srednje škole i završeni kurs za tehničare kriminalističke laboratorije sa položenim završnim ispitom iz kriminalističke fotografije, uzimanja otisaka prstiju i tragova, str. 6.

⁶⁹² Svjedok DE/1, T. 11626.

⁶⁹³ Odluka po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, par. 61.

⁶⁹⁴ Završni podnesak Prcaca, par. 373 *et seq.*

mora ici raditi u logor Omarska.⁶⁹⁵ Željko Meakic ga je istoga dana odvezao u logor Omarska i pokazao mu prostoriju u kojoj će dežurati.⁶⁹⁶ U toj prostoriji su se nalazile dvije daktilografkinje, Nada Markovski i Nevenka Šikman, kao i oprema za radio vezu. Željko Meakic je objasnio Prcacu njegove dužnosti koje je odmah sutradan trebao preuzeti. Prcac tvrdi da nije želio ici u logor, ali da mu je Drljaca prijetio. Za vrijeme suđenja je insistirao da je otišao u logor “pod prisilom”.⁶⁹⁷ Neki svjedoci odbrane dali su iskaz u prilog tome. Prema svjedocenju Prcacevog sina, Ljubiše Prcaca, njegov otac mu je rekao da mu je Drljaca zaprijetio “životom njegove djece i spaljivanjem njegove kuće”.⁶⁹⁸ Obrad Popovic, jedan od stražara na kapiji u logoru Omarska, svjedocio je da je vidio Simu Drljacu kako razgovara sa Prcacem koji mu je kasnije rekao da mu je Drljaca prijetio.⁶⁹⁹ Pretresno vijeće primjećuje, međutim, da Prcac nije pominjao nikakve prijetnje u svom razgovoru s optužbom. Pretresno vijeće nije ubijedeno da su te prijetnje doista izrecene i ne prihvata njegovu tvrdnju da je u logoru radio pod prisilom.

428. Premda optužba tvrdi da se Prcac javio na posao u logoru Omarska oko 1. jula 1992., Pretresno vijeće nalazi uvjerljivim niz svjedoka odbrane i optužbe koji su potvrdili Prcacevu izjavu da je preuzeo svoje dužnosti sredinom jula 1992. Mnogi svjedoci su izjavili da je Prcac stigao u logor dobrano nakon što je Kvočka udaljen, negdje u drugoj polovici jula 1992.⁷⁰⁰

429. Ne postoji neslaganje među stranama u pogledu datuma Prcacevog odlaska iz logora. Odbrana i optužba su saglasne da je Prcac napustio logor 6. augusta 1992. Prcac je izjavio da je tog dana u logor Omarsku stiglo petnaest do dvadeset autobusa i da su svi zatocenci, osim njih 175, prevezeni u nekoliko vožnji do Manjace ili Trnopolja. Prcac je pomagao u tom premještanju i to je bio jedan od njegovih posljednjih zadataka. Prcac se zatim vratio u policijsku stanicu Omarska i tamo ostao do kraja mobilizacije.

430. Pretresno vijeće je odmjerilo težinu dokaza koji su mu predoceni i zaključilo da dokazi potvrđuju da je Prcacev boravak u logoru Omarska trajao otprilike dvadeset i dva dana, od 15. jula do 6. augusta 1992.

4. Prcaceve dužnosti i položaj u logoru

431. Druga sporna tačka tice se položaja na kojem je Prcac bio u logoru Omarska. Optužba smatra da je Prcac bio zamjenik komandanta logora, Željka Meakica, i da se već zbog ovog

---

⁶⁹⁵ Dokazni predmet P 3/167, str. 8.

⁶⁹⁶ Dokazni predmet P 3/167, str. 9.

⁶⁹⁷ T. 11341 (uvodna riječ Prcacevog branioca).

⁶⁹⁸ Ljubiša Prcac, T. 11365.

⁶⁹⁹ Obrad Popovic, T. 11560-61.

nadredenog položaja mora smatrati odgovornim za djela svojih podređenih u pogledu zlocina za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici.

432. Optužba se u nastojanju da utvrdi da je Prcac bio zamjenik komandanta logora Omarske nakon Kvočkog odlaska oslanja na činjenicu da je Prcac bio iskusan profesionalan policajac koji je u logoru Omarska radio po zahtjevu Sime Drljace, načelnika policijske stanice Prijedor, kao i na iskaze nekolicine svjedoka. Odbrana, međutim, tvrdi da Prcac nije bio na položaju vlasti jer nije imao podređenih i da u vrijeme izbijanja sukoba u Prijedoru nije bio policajac u aktivnoj službi, već samo kriminalistički tehničar. U suštini, odbrana tvrdi da je Prcac bio tek administrativni pomagač Željka Meakica u logoru Omarska i da niti jedan dokaz ne utvrđuje da je Prcac bio zamjenik komandanta.⁷⁰¹

433. Prcaceva zaduženja u logoru se u podnesku odbrane opisuju na sljedeći način. Njegov je posao bio: (1) da iz ureda, soba B5, održava komunikaciju radijom i telefonom i da prenosi primljene poruke; (2) da po nalogu Željka Meakica ili inspektora provjerava u kojoj se prostoriji nalazi određeni zatoceni; (3) da bilježi datum dolaska novih zatocenika, kao i informacije koje će kasnije prenijeti inspektorima; i (4) da čita spisak zatocenika koje treba premjestiti.⁷⁰²

434. U svom razgovoru s optužbom, Prcac se naročito sjeca dva događaja koja su se zbila pred kraj postojanja logora, kada je trebalo prebaciti 35 žena u Trnopolje i izvršiti razmjenu 125 muškaraca sa bosanskim vlastima. Prcac je morao prozvati imena tih osoba i narediti im da se ukrcaju u autobuse.⁷⁰³

435. Mnogi svjedoci optužbe podržali su Prcacev opis njegovih administrativnih dužnosti u logoru i svjedocili da su vidjeli Prcaca kako se kreće logorom noseći spiskove. Međutim, pripisali su mu veću odgovornost ili uticaj nego što Prcac sâm priznaje:

(a) Prema iskazu svjedokinje F, Prcac je viden kako hoda uokolo noseći papire, zatim u upravnoj zgradi i van nje, na pisti ili na putu do bijele kuće.⁷⁰⁴ Svjedokinja je dodala da bi Prcac ponekad obilazio mjesta na kojima su se nalazili zatoceni, ali bi najčešće boravio samo u sobi B5 u upravnoj zgradi, gdje su se nalazili radio-uredaji.⁷⁰⁵ Tu prostoriju su nazivali komandirovom sobom.

---

⁷⁰⁰ *Vidi, npr.*, svjedokinja J, T. 4902; svjedokinja K, T. 5045; Kerim Mešanović, T. 5243; Nusret Sivac, T. 3995; Obrad Popović, T. 11559-11560; Dragan Velaula, T. 11598.

⁷⁰¹ Prcacev Pretpretresni podnesak, par. 8, 9, 16.

⁷⁰² Završni podnesak odbrane, par. 357.

⁷⁰³ Dokazni predmet P 3/167, str. 13-14.

⁷⁰⁴ Svjedokinja F, T. 5362.

⁷⁰⁵ Svjedokinja F, T. 5354-5355, 5362.

(b) Nusret Sivac je dao slican iskaz po kojem je u augustu 1992. vidao Prcaca u sobi B5 ili po logoru, “kako nosi spiskove i ponekad cita imena sa tih spiskova, i kako ih ponekad predaje stražarima da naglas citaju imena. Ljude bi odvodili iz Mujine sobe, sa piste ili iz garaže i poredali ih ispred piste, a zatim bi napravili neku vrstu selekcije. Neke ljude bi premjestili iz garaže u hangar i obratno”.⁷⁰⁶

(c) Omer Mešan je potvrdio izjavu Nusreta Sivca, ali je, prema njegovim riječima, Prcac postupao samostalno kad bi prozivao imena zatocenika sa svojih spiskova i donosio odluke u slučajevima kad su na spisku nedostajala imena nekih zatocenika.⁷⁰⁷

(d) Zlata Cikota je vidjela Prcaca u logoru kako “se uvijek bavi nekakvim papirima, nekim spiskovima. Nije izgledao kao da radi nešto specijalno. Nije se cesto kretao kompleksom, barem ne u dijelu gdje su bile smještene žene”.⁷⁰⁸

(e) Prema iskazu svjedokinje J, Prcac bi naglas citao imena zatocenika koji su trebali da idu na ispitivanje, a radio je na istim poslovima kao i Kvočka. Svjedokinja J je rekla da je Prcac radio u kancelariji Željka Meakica kada je ovaj bio odsutan, da je nosio spiskove, davao upute i zadatke stražarima u vezi sa spiskovima zatocenika.⁷⁰⁹

436. Po zadacima koje je Prcac obavljao i po nacinu na koji su ga tretirali drugi koji su radili u logoru, mnogi zatocenici su pretpostavljali da je Prcac na nekom položaju vlasti u logoru Omarska:

(a) Nusret Sivac je svjedocio da su stražari kontrolisali proces premještanja zatocenika unutar logora i da su se Prcacu obracali za uputstva ako bi pritom naišli na probleme.⁷¹⁰ On je na temelju tih opažanja zaključio da je Prcac zamjenik komandanta logora. Naglasio je da je Prcac odobravao premještanje zatocenika iz jedne prostorije u drugu i da je Prcac rješavao sve probleme koji su se pojavljivali u drugoj polovini jula i početkom augusta.⁷¹¹ Sjeca se da je jednom prilikom Mujo želio dovesti zatocenika po imenu Duratovic iz bijele kuce u svoju sobu. Mujo je dobio dopuštenje da premjesti Duratovica nakon što su stražari dobili odobrenje od Prcaca.⁷¹²

(b) Svjedok AN je takoder zaključio da je Prcac zamjenik komandanta logora Omarska jer je bio u policijskoj uniformi, cesto ga je vidao kako hoda prema upravnoj zgradi i kako nosi spiskove.

---

⁷⁰⁶ Nusret Sivac, T. 3994-3995.

⁷⁰⁷ Omer Mešan, T. 5279-5283. Omer Mešan nije mogao da identifikuje Prcaca u sudnici. Omer Mešan, T. 5292.

⁷⁰⁸ Zlata Cikota, T. 3319-3320.

⁷⁰⁹ Svjedokinja J, T. 4747 i 4903.

⁷¹⁰ Nusret Sivac, T.3994.

⁷¹¹ Nusret Sivac, T. 4119-4120.

⁷¹² Nusret Sivac, T. 3995-3997. Doticni zatocnik je bio Smail Duratovic, koji je stavljen u kamionsku gumu i zapaljen, zbog cega su mu dijelovi tijela bili sprženi i imao je opekotine po licu i rukama.

Svjedok AN je dodao da je saznao od drugih zatocenika da je Prcac “zamjenik komandanta logora Omarska, da je drugi u komandi nakon ?koji zamjenjuje komandanta Kvocke”.⁷¹³

(c) Sifeta Sušić je takode zaključila da je Prcac zamjenik komandanta logora nakon odlaska Kvocke, jer je Prcac radio u “komandirovoj sobi” preko puta njene sobe.⁷¹⁴

(d) Kako Azedin Oklopcic, tako i svjedokinja B, primijetili su da se stražari odnose prema Prcacu sa poštovanjem, kao prema komandantu, na isti način kako su se odnosili prema Željku Meakicu; razgovarali bi sa njim, a zatim se tiho vratili na svoja stražarska mjesta.⁷¹⁵

(e) Svjedokinja K je izjavila da je Prcac imao jednaka ovlaštenja kao i Kvocka, jer je svjedokinja K vidjela kako Prcac daje zaduženja stražarima i usmjerava ih u krugu logora. Svjedokinja K je rekla da je Prcac nosio spiskove.⁷¹⁶

(f) Svjedokinja J je vidala Prcaca, ponekad zajedno sa Željkom Meakicom, kako daje zaduženja stražarima. Svjedokinja J ih je vidala i kako zajedno stoje u kantini ili kako se kreću u smjeru bijele kuće, garaže ili drugih zgrada u kojima su bili zatvoreni zatoceni. ⁷¹⁷

437. Neki su svjedoci tvrdili da im je bilo rečeno da je Prcac komandant ili zamjenik komandanta u logoru Omarska:

(a) Jedan zatoceni govorio je o Prcacu kao o trećem komandantu logora.⁷¹⁸ Abdulah Brkić, Kerim Mešanović i Omer Mešan izjavili su da su čuli od drugih zatocenika da je Prcac zamjenik komandanta.⁷¹⁹ Svjedoci AT i U takode su svjedocili da su im zatocenice u logoru rekle da je Prcac zamjenik komandanta logora.⁷²⁰ Svjedok U se u to uvjerio kad je vidio koje je poslove obavljao Prcac. Svjedocio je na unakrsnom ispitivanju da je “na kraju našeg boravka u logoru g. Prcac došao sa spiskom žena koje su trebale da idu kući i zbog toga sam zaključio da bi mogao da bude upravnik ili nešto takvo”.⁷²¹

(b) Prema iskazu svjedokinje B, zatocenice u logoru Omarska, jednom prilikom je Željko Meakic rekao da je on “komandir obezbjeđenja”, a da je Prcac komandant logora. Svjedokinja B je dodala da su se logorsko osoblje i stražari odnosili prema Prcacu na isti način kao i prema Kvočki i Željku

---

⁷¹³ Svjedok AN, T. 4402-4403.

⁷¹⁴ Sifeta Sušić, T. 2979, 3007-3009.

⁷¹⁵ Azedin Oklopcic, T. 1758-1759; svjedokinja B, T. 2356-2357.

⁷¹⁶ Svjedokinja K, T. 4923, 4980; 5046-5049.

⁷¹⁷ Svjedokinja J, T. 4906; *vidi takode* svjedokinja J, T. 4747 i 4903; 4905-4906.

⁷¹⁸ Edin Mrkalj, T. 2822.

⁷¹⁹ Abdulah Brkić, T. 4506-4507; Kerim Mešanović, T. 5180-5181; Omer Mešan, T. 5279.

⁷²⁰ Svjedokinja AT, T. 6069-6070; svjedokinja U, T. 6208.

⁷²¹ Svjedokinja U, T. 6211. Međutim, većina zatocenika nije poslata kući, već je prebacena u Trnopolje.

Meakicu. Prcac je kružio logorom, razgovarao sa vodama smjene i stražarima i bio odjeven u policijsku uniformu.⁷²²

(c) Svjedokinja F je izjavila da je saznala od Zlate Cikote da je Prcac zamjenik komandanta.⁷²³ Međutim, Pretresno vijeće primjećuje da Zlata Cikota u svom svjedočenju nije izjavila da je Prcac bio zamjenik komandanta logora. Rekla je samo da je vidjela Prcaca i Željka Meakica da idu na pivo i da su u dobrim odnosima.⁷²⁴ Ona je također izjavila da ne bi preživjela logor da joj nije pomagao Prcac, koga je dobro poznavala⁷²⁵ i koji joj je omogućavao da vidi svog supruga koji je također bio zatocen u Omarskoj.⁷²⁶ “Primijetila” je da je Prcac imao uticaja u logoru.⁷²⁷

438. Dokazi predoceni na sudjenju uvjerljivo pokazuju da je Prcac imao određenog uticaja u logoru. Činjenica da je Prcac bio bivši profesionalni policajac, kao i karakter poslova koje je obavljao u logoru, a koji su uključivali kontakte sa stražarima i inspektorima, te bavljenje spiskovima zatocenika, naveli su zatocenike na mišljenje da je Prcac bio na položaju vlasti u logoru Omarska. Prcac je marljivo izvršavao svoja zaduženja. Ponekad bi zapisivao podatke o novopridošlim zatocenicima,⁷²⁸ rješavao probleme vezane za smještaj zatocenika ili činjenicu da im ime nije na spisku, vodio brigu o premještanju zatocenika iz jednog logora u drugi ili sa jednog mjesta u logoru na drugo, bilo da ih je lično prozivao ili da je zatražio od stražara da to učine.

439. Uzimajući u obzir ukupni dokazni materijal, Pretresno vijeće nalazi da optužba nije predocila dovoljno dokaza da bi se ustanovilo van svake razumne sumnje da je Prcac bio na položaju zamjenika komandanta u logoru Omarska. Prema tome, tvrdnja da je Prcac bio zamjenik komandanta logora Omarska nije dokazana. Međutim, Pretresno vijeće nalazi da je Prcac bio administrativni pomoćnik komandantu logora Omarska.

440. Pretresno vijeće će u nastavku razmotriti da li je Prcac znao za zločinacki karakter logora dok je učestvovao u njegovom funkcionisanju i da li mu se, slijedom toga, mogu pripisati krivična djela koja su počinjena u cilju pospješivanja tog poduhvata u vrijeme dok je radio u logoru.

5. Da li je Prcac znao za logorske uslove i zlostavljanje tokom svog boravka u logoru

441. Optužba tvrdi da je Prcac znao za zlostavljanje zatocenika jer je viden kako šece “slobodno u krugu logora Omarska, pri čemu je mogao vidjeti gomile leševa i/ili zlostavljanje zatocenika na

---

⁷²² Svjedokinja B, T. 2356-2357.

⁷²³ Svjedokinja F, T. 5360-5363.

⁷²⁴ Zlata Cikota, T. 3319.

⁷²⁵ Zlata Cikota, T. 3397.

⁷²⁶ Zlata Cikota, T. 3322-3323.

⁷²⁷ Zlata Cikota, T. 3316.

⁷²⁸ Edin Karagic, T. 12169-12171.

pisti”.⁷²⁹ Odbrana tvrdi da predoceni dokazi koji bi trebali dokazati osnovanost tog navoda optužbe nisu pouzdani i da se zlostavljanja nisu dešavala tokom vremena koje je Prcac proveo radeci u logoru.⁷³⁰

442. Prcac je po vlastitom priznanju primijetio da je situacija u logoru loša. U svom razgovoru s optužbom izjavio je da je prvi dan njegovog boravka u logoru Omarska “bila velika vrucina, žega, sparina, strašno je smrdjelo, zadah u zraku, naokolo, nije se moglo izdržat, svuda, svuda.”⁷³¹ Dodao je da je po izlasku iz automobila Željka Meakica ispred kantine upravne zgrade, “odmah primijetio na jedno 10-12 metara od restorana, u travi, dva leša, muškarci su. Ne znam tko su. Bili su naduti. Poplavili. Užasno je isto smrdjelo, nije se moglo prici. Na njima nisam mogao vidjeti da imaju išta, ikakve vanjske rane”.⁷³² Kada je Prcac pitao Željka Meakica da se uklone ta tijela, on mu je odgovorio da se tijela tamo nalaze po naredenju Sime Drljace.⁷³³

443. Svjedokinja J je naglasila da su uslovi u logoru bili toliko loši i da je batinanje bilo toliko ocito da ih je Prcac morao biti svjestan. Prema iskazu ove svjedokinje, Prcac je iz svog ureda morao da cuje batinanja u prostorijama za ispitivanje koje su se nalazile u istom hodniku, jer su se glasno cula u kantini u prizemlju.⁷³⁴ Svjedokinja J je takode izjavila da je Prcac iz “komandirove sobe”, iz koje se pružao dobar pogled, morao da vidi zatocenike izubijane i okrvavljene nakon batinanja. Ona je takode izjavila da su leševi cesto ležali na travi u blizini bijele kuce, odmah do ograde, ili su ih utovarivali u kamione.⁷³⁵ Nedžija Fazlic je izjavila da je po svom dolasku u logor Omarska 23. jula 1992. prebrojila dvanaest mrtvih tijela koja su ležala u travi nedaleko od bijele kuce.⁷³⁶ Ta su tijela videna više od sedmice dana nakon što se Prcac javio na dužnost u logor.

444. Prema rijecima svjedokinja B i F, Prcac je obicno bio prisutan dok su stizali autobusi sa novim zatocenicima koji su zatim bivali premlacivani.⁷³⁷ Svjedokinja F je izjavila da su jednom takvom prilikom Prcac i Željko Meakic hodali iza grupe zatocenika koja je dobijala batine i da su nosili papire i ponašali se kao da se ništa ne događa.⁷³⁸ Svjedokinja F je dodala da je Prcac cesto bio

---

⁷²⁹ Završni podnesak optužbe, par. 151.

⁷³⁰ Završni podnesak Prcaca, par. 372 *et seq.*

⁷³¹ Dokazni predmet 3/167, str. 9.

⁷³² Dokazni predmet 3/167, str. 9-10.

⁷³³ Dokazni predmet 3/167, str. 10.

⁷³⁴ Svjedokinja J, T. 4764.

⁷³⁵ Svjedokinja J, T. 4770, 4853.

⁷³⁶ Nedžija Fazlic, T. 5092-5093.

⁷³⁷ Svjedokinja B, T. 2361-2362; svjedokinja F, T. 5376.

⁷³⁸ Svjedokinja F, T. 5376.

prisutan dok su zatocenike odvodili u bijelu i u crvenu kucu.⁷³⁹ Krici koji su dopirali iz tih zgrada jasno su kazivali da se zatocenike zlostavlja.⁷⁴⁰

445. Nusret Sivac je svjedocio da je vidio Prcaca u staklenom dijelu kantine onog dana kad su Paspalj i Savic na pisti brutalno pretukli dvojicu zatocenika, Rizu Hadžalica i Gorana Karduma. Nusret Sivac je priznao da nije mogao da vidi ko je bio fizicki prisutan za vrijeme batinanja jer su ga natjerali da leži na stomaku, tako da nije mogao da bude siguran je li Prcac doista posmatrao ovo batinanje.⁷⁴¹ Osim toga, odbrana tvrdi da se batinanje Rize Hadžalica odvijalo 12. jula 1992., prije nego što je Prcac došao u logor.⁷⁴² Nusret Sivac je opisao još jedan događaj kada su zatocenici morali da produ između dva reda stražara koji su ih tukli, dok je Prcac, zajedno sa drugim osobljem logora, stajao u ostakljenom dijelu kružnog stepeništa, smijuci se onome što se događa.⁷⁴³ Odbrana, međutim, istice da se prema iskazima drugih svjedoka taj događaj zbio na dan koji su zatocenici nazvali “crni petak”, za koji se svjedokinja B sjeca da joj je bio rodendan, a radi se o datumu koji prethodi Prcacevom dolasku u logor.⁷⁴⁴ Međutim, svjedocenja ne upucuju na to da se batinanje Rize Hadžalica i Gorana Karduma desilo na takozvani “crni petak”. Usprkos tome, imajući u vidu da su zatocenike redovito tukli više nego jednom prilikom, Pretresno vijeće nalazi da je iskaz Nusreta Sivca, u pogledu batinanja Rize Hadžalica i Gorana Karduma, vjerodostojan. Međutim, Pretresno vijeće nije sasvim ubijedeno da je Prcac posmatrao taj događaj sa smijehom. Ne postoje drugi slicni dokazi u spisu koji bi ukazivali na njegovo aktivno uživanje u maltretiranju zatocenika, niti to nalikuje njegovom karakteru.

446. Prcac je priznao da je bio svjestan strašnih životnih uslova zatocenika. Narocito je naglasio da je u nekoliko navrata zatražio od Željka Meakica da obezbijedi zatocenicima tekucu vodu, da im dopusti da po potrebi obavljaju nuždu u nužnicima i da obezbijedi hlor za dezinfekciju logora.⁷⁴⁵

447. Pretresno vijeće takode primjećuje da je Prcacevo profesionalno iskustvo kriminalistickog tehnicara trebalo da poveća njegovu osjetljivost ne samo na tragove krivicnih dijela pocinjenih u logoru, već i na ociti zlocinacki karakter cjelokupnog logorskog sistema. Vještak Dušan Lakcevic je u svom izvještaju izjavio da posao kriminalistickog tehnicara obuhvata istraživanje sa ciljem otkrivanja, obezbjeđivanja i ispitivanja tragova krivicnog djela i njegovog pocinitelja.⁷⁴⁶

---

⁷³⁹ Svjedokinja F, T. 5362, 5374-5376, 5424.

⁷⁴⁰ Svjedok AI, T. 2155; svjedok Y, T. 3632-3633; svjedok AK, T. 2031-2033; svjedok AJ, T. 1603-1605; svjedokinja U, T. 6201-6203.

⁷⁴¹ Nusret Sivac, T. 4071-4074.

⁷⁴² Završni podnesak Prcaca, par. 162, str. 75.

⁷⁴³ Nusret Sivac, T. 4075.

⁷⁴⁴ Završni podnesak Prcaca, par. 162, str. 76.

⁷⁴⁵ Dokazni predmet 3/167, str. 10.

⁷⁴⁶ Izvještaj Dušana Lakcevice, str. 6.

448. Premda nije jasno je li Prcac znao za svaki pojedini oblik zlostavljanja pocinjen u logoru, on je nesumnjivo znao da se nad zatocenicima vrši široki raspon razlicitih krivicnih djela i da se fizicko i psihicko nasilje koriste radi ugrozavanja i terorisanja zatocenika.

449. Pretresno vijece nalazi da je Prcac bio svjestan masovnog karaktera zlostavljanja koje se vršilo nad zatocenicima u logoru Omarska i da su krivicna djela kojima se Prcac tereti u Izmijenjenoj optužnici doista pocinjena u vrijeme dok je radio u logoru. Prcac je licno znao za zlocinacki sistem postupaka i uslova obilježenih zlostavljanjem u logoru Omarska u kojem je radio.

450. Pretresno vijece ce sada razmotriti navod optužbe prema kojem je Prcac bio licno upleten u odredena zlostavljanja pocinjena u logoru Omarska.

6. Prcaceva licna ukljucenost u zlostavljanja

451. Optužba se oslanja na iskaze nekoliko svojih svjedoka da bi pokazala kako je Prcac bio direktno ukljucen u zlostavljanja pocinjena u logoru. Prcac, za razliku od toga, tvrdi da nije ucestvovao niti na bilo koji nacin dopriniosio zlocinima pocinjenima u Omarskoj.⁷⁴⁷

452. Prema iskazima svjedokinje A i svjedokinje F, žene je nocu prozivao Prcac (izmedu ostalih), a one su po povratku obicno plakale i bile povucene.⁷⁴⁸ Svjedokinja F je izjavila da je Prcac redovito prozivao Zlatu Cikotu.⁷⁴⁹ Medutim, svjedokinja F je izjavila da misli da je Prcac cesto prozivao Zlatu Cikotu jer su se dobro poznavali i jer je želio da razgovara.⁷⁵⁰ Zlata Cikota je i sama svjedocila pred Medunarodnim sudom i nije pominjala nikakva zlostavljanja od strane Prcaca. Upravo suprotno, rekla je da bez Prcaceve pomoci ne bi preživjela logor.⁷⁵¹

453. Drugi svjedoci su pokušali da povežu nestanak zatocenika sa Prcacevim citanjem imena sa spiskova. Prema iskazu svjedokinje J, na primjer, kad je Prcac procitao imena nekih zatocenika koji su trebali da napuste logor, neke od njih više niko nije vidio.⁷⁵² Svjedok AN je dao primjer Esada Sadikovica kog je Prcac prozvao i kojeg “više niko nije vidio”.⁷⁵³ Prcac je odgovorio na ovaj navod i objasnio u svom razgovoru s optužbom da je Esad Sadikovic bio u grupi ljudi za koju je Prcac dobio uputstvu da ih okupi radi razmjene zatvorenika krajem jula 1992. Prcac tvrdi da nema informacija o tome šta se stvarno desilo sa zatocenicima nakon što su napustili logor Omarska,⁷⁵⁴

⁷⁴⁷ Završni podnesak Prcaca, par. 372 *et seq.*

⁷⁴⁸ Svjedokinja A, T. 5487, 5564; svjedokinja F, T. 5382-5383.

⁷⁴⁹ Svjedokinja F, T. 5382-5383.

⁷⁵⁰ Svjedokinja F, T. 5383.

⁷⁵¹ Zlata Cikota, T. 3397.

⁷⁵² Svjedokinja J, T. 4744-4745.

⁷⁵³ Svjedok AN, T. 4404.

⁷⁵⁴ *No, vidi* dokazni predmet P 3/167, str. 14-15 (u kom se navodi da je Prcac znao da se zatocenicima prevoze u logor Manjacu i logor Trnopolje).

ali je kasnije priznao da zna da su neke zatocenike prevozili do drugih logora.⁷⁵⁵ Svjedokinja AT je takode dala drugo videnje Prcaceve odgovornosti za nestanak zatocenika. Izjavila je, naime, da su neke zatocenice ostale u logoru Omarska jer ih Prcac *nije* prozvao za premještaj u Trnopolje i da ih više niko nije vidio žive.⁷⁵⁶

454. Prcac je pak, sa druge strane, naglasio da je pomogao nekim zatocenicima u logoru. Na primjer, Prcac je izjavio da je donio nešto odjeće Zlati Cikoti i njenom suprugu, Seadu, i još jednoj zatocenicu, Zumri Mehmedagic. Prema Prcacevim riječima, donio je lijekove zatocniku Omeru Kerenovicu, kojeg je poznao prije rata kao sudiju u Prijedoru. Prema iskazu Zlate Cikote, donio je hrane i Peri Josicu.⁷⁵⁷ Napokon, Prcac se sjeca da je jednom prilikom intervenisao da zaštiti dva zatocenika. Tom prilikom Prcac je pripremao spisak novopridošlih zatocenika kada je vidio kako stražari tuku dvojicu muškaraca koje je dobro poznao jer su bili sinovi jednog od njegovih prijatelja, Vahida Karagica. Prcac tvrdi da je zaustavio batinanje tako što je zaprijetio stražarima svojim pištoljem.⁷⁵⁸ Međutim, Edin Karagic, jedna od doticnih žrtava, drugacije je prepričao ovaj događaj. Prema njegovom iskazu, njegov brat i on su uhapšeni u njegovoj kuci u Tukovima i prebaceni u logor Omarska 18. jula 1992. Po njihovom dolasku, on, njegov brat i još jedan covjek po imenu Granov morali su da se naslone na zid dok su ih stražari tukli. Naišao je Prcac koji je zapisao njihove licne podatke i pravio se kao da se ništa ne događa.⁷⁵⁹ Pretresno vijeće nalazi da je verzija koju je ispričao svjedok vjerodostojnija od one koju je ispričao Prcac. Drugi svjedoci su takode izjavili da se Prcac ponašao kao da se ništa neobično ne događa kad bi zatocenike zlostavljali u njegovom prisustvu.⁷⁶⁰

455. Prema navodima odbrane, jedini iskaz koji tereti Prcaca za direktnu uključenost u neko krivično djelo jeste onaj Mirsada Kugica, svjedoka optužbe u postupku pobijanja, koji je izjavio da ga je Prcac prozvao iz “staklenika” tri ili četiri dana nakon dolaska u logor, oko 22. juna 1992., i zatražio od njega novac u zamjenu za puštanje na slobodu. Prema svjedocenju Mirsada Kugica, Prcac ga je nekih sedam dana kasnije prozvao po drugi put radi iste stvari.⁷⁶¹ Odbrana tvrdi da ovaj svjedok nije vjerodostojan jer tvrdi da su se ti događaji desili u junu i početkom jula, u vrijeme kada Prcac nije bio prisutan u logoru Omarska. Odbrana dodatno tvrdi da je ovaj svjedok izjavio kako je Abdulah Brkic gotovo nasmrtno pretučen, što se kosi sa onim što je sâm Brkic izjavio na sudjenju.

---

⁷⁵⁵ Dokazni predmet P 3/167, str. 14-15.

⁷⁵⁶ Svjedokinja AT, T. 6101.

⁷⁵⁷ Dokazni predmet P 3/167, str. 11-12; dokazni predmet 5/23 (pismo Zlate Cikote).

⁷⁵⁸ Dokazni predmet P 3/167, str. 65-66.

⁷⁵⁹ Edin Karagic, T. 12169-12171.

⁷⁶⁰ Omer Mešan je rekao da se Prcac “držao pomalo formalno i da naizgled nije obracao puno pažnje na svoju okolinu”. T. 5329, T. 5279-5280. Svjedokinja F je izjavila da se Prcac ponašao kao da se ništa ne događa kad bi se zlostavljanje vršilo pred njim. T. 5376.

⁷⁶¹ Mirsad Kurgic, T. 12096-12102.

Pretno vijece primjecuje da Brkic jeste svjedocio o tome da je pretucen u bijeloj kuci.⁷⁶² Medutim, Pretno vijece primjecuje da datumi pokazuju da je neizvjesno je li Prcac bio prisutan tom batinanju. Slijedom toga, Pretno vijece nije u mogucnosti da prihvati ovaj iskaz svjedoka u pogledu Prcaceve ukljucenosti u iznuduivanje novca.

456. Pretno vijece nalazi da ne postoji dovoljno dokaza koji bi utvrdili van razumne sumnje da je Prcac bio direktno ukljucen u cinjenje konkretnih krivicnih djela nad zatocenicima.

457. Pretno vijece nalazi da je Prcac bio svjestan djela krajnjeg fizickog i psihickog nasilja koje se redovito vršilo nad ne-Srbima zatocenicima u Omarskoj, kao i diskriminirajućeg konteksta u kojem su se ta krivicna djela zbivala. Bio je svjestan i uslova zatoceništva obilježenih zlostavljanjem. Usprkos tome što je znao za pomenuto, Prcac je nastavio da radi u logoru najmanje dvadeset i dva dana, pri cemu je zadatke koji su se od njega tražili obavljao efikasno, djelotvorno i ravnodušno.

458. Pretno vijece ce sada razmotriti da li je Prcacevo ucešće u udruženom zlocinackom poduhvatu dovoljno znacajno da povlaci odgovornost kao ucesnika u udruženom zlocinackom poduhvatu i, u potvrdnom slucaju, da li ga cinjenica da je nastavio ucestvovati u funkcionisanju Omarske uprkos tome što je znao za krivicna djela cini saizvršiocem ili pomagacem i podržavaocem tog poduhvata.

7. Da li je Prcacevo ucešće u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu, dovoljno znacajno da povlaci krivicnu odgovornost?

459. Prcac je bio administrativni pomocnik komandanta logora. Bio je i penzionisani policajac i kriminalisticki tehnicar. Kao osoba prema kojoj se postupalo kao da ima vlast i uticaj, Prcac se neometano kretao logorom, noseći spiskove zatocenika koje je trebalo prozvati radi ispitivanja, premještanja, razmjene ili puštanja na slobodu.

460. Pretno vijece je zakljucilo da nema sumnje da je Prcac, premda je bio svjestan postojećeg sistema zlostavljanja koji je vladao logorom, obavljao svoje dužnosti sa namjernom pažnjom i marljivošću. Pretnog vijeca se dojmio broj svjedoka koji opisuju Prcacevu smirenu efikasnost kojom je ucestvovao u funkcionisanju logora i bešcutnu ravnodušnost kojom je reagovao na zlostavljanja u njegovom prisustvu. Neki svjedoci se sjecaju da je Prcac samostalno rješavao probleme vezane za spiskove zatocenika, bez obracanja nadređenoj instanci. Uloga koju je Prcac

---

⁷⁶² Abdulah Brkic, T. 4489-4491.

imao u funkcionisanju logora bila je dragocjena, a njegove administrativne dužnosti predstavljale su jedan od mnogih sastavnih kotacica u sistemu teškog maltretiranja.

461. Osim toga, Pretresno vijeće je ubijedeno da je Prcacevo učešće u funkcionisanju logora u svojstvu administrativnog pomocnika, zbog prirode njegovih zadataka i njegovog iskustva kao policajca i kriminalistickog tehnicara, dalo Prcacu određeni uticaj nad stražarima. Premda nije bio odgovoran za ponašanje stražara ili inspektora, njegova je odgovornost bila da rukovodi kretanjem zatocenika u krugu logora, po nalogima inspektora i Željka Meakica i uz pomoc svih stražara. Mnoge osobe cija je imena on prozvao nikad se nisu vratile žive.

462. Prcac je možda i bio u poziciji da se suprotstavi maltretiranju kojeg je bio ocediac, a koje se vršilo nad zatocenicima koji su bili premješteni u krugu logora prema spiskovima koje je on vodio. Medutim, ostajao je ravnodušan na zlocine koji su se cinili u njegovom prisustvu, a njegova šutnja se može protumaciti kao davanje moralne podrške ili odobravanje pociniocima.

463. Pretresno vijeće nalazi da je Prcacevo svjesno učešće u logoru bilo znacajno, budući da su njegova djela i propusti znacajno doprinosili da se pomogne i omoguci udruženi zlocinacki poduhvat koji je imao za cilj progon nad nesrpskim stanovništvom iz Prijedora, zatocenim u logoru Omarska.

464. Pretresno vijeće nalazi van razumne sumnje da je Prcac bio svjestan konteksta progona i etnickog sukoba koji je vladao u logoru i da je znao da njegov rad u logoru omogucava krivicna djela koja su u njemu pocinjena. Prcac je odgovoran za ucestvovanje u progonu koji je izvršen u logoru Omarska - udruženom zlocinackom poduhvatu.

8. Krivicna odgovornost Dragoljuba Prcaca

465. Kao što je ranije primijeceno, Prcac se tereti da je individualno odgovoran prema clanu 7(1) Statuta za ucestvovanje u ratnim zlocinima i zlocinima protiv covjecnosti za koje ga tereti Izmijenjena optužnica. Tereti se za "pocinjenje, podsticanje ili na drugi nacin pomaganje i podržavanje" zlocina ili za ucestvovanje u udruženom zlocinackom poduhvatu. Prcac se dodatno ili alternativno tereti da je odgovoran kao nadredeni prema clanu 7(3) Statuta za djela za koja se navodi da su ih pocinili njegovi podređeni, a on je propustio da spriječi, zaustavi ili kazni.

(a) Odgovornost nadređenog prema clanu 7(3) Statuta

466. Pretresno vijeće je zakljucilo da je Prcac vršio vlast u logoru Omarska. Medutim, dokazi ne potvrđuju da je postojao odnos nadređeni-podređeni između njega i onih koji su pocinili krivicna

djela, da je imao efektivnu kontrolu nad onima koji su pocinili krivicna djela, ni da je imao jasno ovlaštenje da spriječi ili kazni krivicna djela.

467. Pretresno vijeće drži da Prcac ne podliježe odgovornosti nadređenog prema članu 7(3) Statuta.

(b) Prcaceva individualna odgovornost prema članu 7(1) za krivicna djela dokazana na sudjenju

468. Pretresno vijeće je u pogledu Prcaca već zaključilo sljedeće:

(a) da je bio svjestan postupaka i uslova obilježenih zlostavljanjem koje su trpjeli ne-Srbi zatoceni u zarobljenickom logoru Omarska;

(b) da je nastavio da radi u logoru otprilike 22 dana;

(c) da su zlocini za koje se Prcac tereti u Izmijenjenoj optužnici pocinjeni u Omarskoj u vrijeme dok je bio zaposlen u logoru;⁷⁶³

(d) da je Prcacevo učešće u funkcionisanju logora, u svojstvu administrativnog pomocnika komandanta logora, bilo znacajno, zbog cega je odgovoran kao ucesnik u udruženom zlocinackom poduhvatu logora Omarska; i

(e) da je Prcac bio svjestan da krivicna djela pocinjena nad ne-Srbima zatocenicima u logoru imaju karakter progona i da je, na temelju svog svjesnog i znacajnog učešća u sistemu progona koji je vladao logorom Omarska, imao namjeru da vrši diskriminaciju nad ne-Srbima zatocenicima u logoru.

469. Prcac je bio u logoru više od tri sedmice, tokom kojih je svojim položajem i administrativnim funkcijama znacajno pridonio ostvarivanju nastojanja logora Omarska, što ga cini odgovornim kao saizvršioca udruženog zlocinackog poduhvata.

470. Ukratko, zbog ranije iznesenih razloga, Pretresno vijeće nalazi Prcaca krivim za saizvršenje sljedecih krivicnih djela u sklopu udruženog zlocinackog poduhvata: progon (tacka 1) prema članu 5 Statuta,⁷⁶⁴ ubistvo (tacka 5) i mucenje (tacka 9) prema članu 3 Statuta.

---

⁷⁶³ *Vidi, npr.* dokaze o mucenju, T. 5375-5376; dokaze o ubijanju, T. 3350-3351; dokaze o seksualnom nasilju, T. 6228-6230. Ova krivicna djela desila su se u vrijeme kada je Prcac radio u logoru.

⁷⁶⁴ Za ubijanje, mucenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocenih u logoru Omarska.

471. Pretresno vijeće će sada razmotriti da li je optuženi Milojica Kos učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i, u potvrdnom slučaju, da li je njegovo učešće bilo dovoljno značajno da povlaci odgovornost za učestvovanje u tom poduhvatu, te da li njegova djela ili propusti povlance krivičnu odgovornost za “pocinjenje, podsticanje, ili pomaganje i podržavanje” krivičnih djela za koja se tereti u Izmijenjenoj optužnici.

C. MILOJICA KOS

1. Uvod

472. Milojica Kos se tereti u tačkama 1-3, 4-5 i 8-10 Izmijenjene optužnice da je individualno odgovoran prema članu 7(1) Statuta kao učesnik u progonu,⁷⁶⁵ ubijanju, mučenju, nehumanim djelima, okrutnom postupanju i povredama ličnog dostojanstva, kao kršenjima člana 3 (zakoni i običaji ratovanja) i 5 (zločini protiv čovječnosti) Statuta. On se dodatno ili alternativno tereti prema članu 7(3) Statuta da je odgovoran kao nadređeni za krivična djela koja su počinili podređeni.

473. Optužba navodi da je Kos imao aktivnu ulogu u logoru Omarska tokom cijelog njegovog postojanja, kao vođa smjene straže. Nasuprot tome, odbrana temelji svoju argumentaciju na premisi da optuženi nije bio ni na kakvom položaju vlasti u logoru, osim kao obični stražar.

2. Lični podaci Kosa

474. Kos je rođen 1. aprila 1963. u Lamoviti, selu udaljenom dva kilometra od Omarske. Srpske je nacionalnosti. Pohadao je srednju ugostiteljsku školu 1981. i zatim radio kao konobar do 6. maja 1992., kada je mobilisan u rezervni sastav policije u Omarskoj. Od 6. maja do 8. novembra 1992., što uključuje i vremenski period obuhvaćen u Izmijenjenoj optužnici, Kos je radio kao novoprimljeni rezervni policajac bez obuke.⁷⁶⁶ Kosova sestra ga je opisala kao tihog i pribranog čovjeka, koji nije svadljiv, koji je uvijek spreman pomoći drugim ljudima i kojeg ne interesuje politika.⁷⁶⁷

3. Kosov dolazak i duljina njegovog boravka u logoru Omarska

475. Optužba tvrdi da je Kos preuzeo svoje dužnosti u logoru Omarska krajem maja 1992., kada je logor osnovan, a da je prestao obavljati te dužnosti krajem augusta 1992., kada je logor

---

⁷⁶⁵ Za ubijanje, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocenih u logoru Omarska.

⁷⁶⁶ Godine 1993. pohadao je kurs za policijske regrute u Banjoj Luci i tada je postao policajac bez čina. Dokazni predmet D5/2.

⁷⁶⁷ Nada Cucic, T. 8440-8442.

zatvoren.⁷⁶⁸ Odbrana tvrdi da je Kos radio u logoru “otprilike dva mjeseca”.⁷⁶⁹ Prema Kvočkinom svjedočenju, tri dana nakon što je 28. maja 1992. osnovan logor, Kvočki se obratio Željko Meakic da se konsultuje u vezi sa postavljanjem Kosa na mjesto vode smjene straže u logoru Omarska.⁷⁷⁰ Pretresnom vijeću se čini da je Kos stupio na dužnost vrlo brzo nakon otvaranja logora. Očekivalo se da će do kraja maja stići veliki broj zatocnika te je Simo Drljaca naredio da se organizuje obezbjeđenje logora. Pretresno vijeće je ranije primijetilo da su 6. augusta 1992. svi zatocnici, osim njih 175, napustili logor Omarska, iako je logor službeno zatvoren tek krajem augusta 1992. U nedostatku jasnih dokaza koji bi podržavali tvrdnje optužbe, Pretresno vijeće će prihvatiti vremenski okvir koji je iznio optuženi.

476. Pretresno vijeće nalazi da je Kosov boravak u logoru Omarska trajao od otprilike 31. maja do 6. augusta 1992.

4. Dužnosti i položaj Kosa u logoru Omarska

477. Prema navodima optužbe, Kos je bio na položaju vlasti i uticaja u logoru kao voda smjene straže i bio je na nadređenom položaju u odnosu na stražare u svojoj smjeni.⁷⁷¹ Da bi potkrijepila tvrdnju da je bio voda smjene, optužba se oslanja na iskaze zatocnika i na svjedočenje Kvočke prema kojem je Kosa na taj položaj postavio Željko Meakic. Međutim, odbrana tvrdi da Kos nije bio na položaju vlasti, da je bio novoprimiti rezervni policajac bez obuke, bez sposobnosti da izdaje naredjenja drugim stražarima ili da ih kažnjava.⁷⁷²

478. Pretresno vijeće je ranije primijetilo da je Kvočka u svom razgovoru sa Tužilaštvom izjavio da je Željko Meakic postavio Kosa na mjesto vode smjene straže, na položaj vlasti u odnosu na ostale stražare. Prilikom svjedočenja pred Međunarodnim sudom, Kvočka je promijenio svoj iskaz ustvrdivši da u logoru nije bilo voda smjene straže.⁷⁷³ Prema njegovim riječima, Željko Meakic je naredio Kosu da pronade ljude koji će raditi uz telefon i radio-stanicu, da bilježi da li su svi ljudi iz smjene došli na posao, da bude veza između stražara i Željka Meakica i da, u odsustvu Željka Meakica, informiše svoje nadređene o svemu šta bi oni trebali da znaju. Niti jedan svjedok nije potkrijepio Kvočkin opis Kosovih konkretnih zadataka. Kvočka je takode svjedočio da je Kos obavljao svoje dužnosti u jednoj od tri smjene straže.⁷⁷⁴

---

⁷⁶⁸ Završni podnesak optužbe, par. 262.

⁷⁶⁹ Završni podnesak Kosa, str. 75.

⁷⁷⁰ Miroslav Kvočka, T. 8156, T. 969-970.

⁷⁷¹ Završni podnesak optužbe, par. 48.

⁷⁷² Završni podnesak Kosa, str. 27-28.

⁷⁷³ Miroslav Kvočka, T. 8155.

⁷⁷⁴ Miroslav Kvočka, T. 930-933.

479. Odbrana se oslanja na iskaze nekoliko svjedoka koji potkrepljuju Kvockino svjedočenje. Kvocka je izjavio da Kos nije bio na nadređenom položaju u odnosu na osoblje, stražare i ostale u logoru Omarska,⁷⁷⁵ već da je radio samo kao stražar.⁷⁷⁶

480. Niz svjedoka dalo je iskaze da je Kos često boravio u komandantovoj sobi, da je bio na nadređenom položaju, da je imao zadatak da daje upute stražarima i da je mogao da spriječiti zlostavljanje zatocnika.

481. Na primjer, Edin Mrkalj je svjedocio da je Kos bio jedan od voda smjene straže.⁷⁷⁷ Kerim Mešanović je zaključio da je Kos voda smjene straže jer mu je Željko Meakic rekao “da ne brinem, da sam sada na sigurnom” i da se, ako mu što god zatreba, obrati Kvocki, Radicu, Kosu i Ckalji.⁷⁷⁸ Prema iskazu svjedokinje J, Kos je često sjedio u istoj upravnoj kancelariji kao i komandant i zamjenik komandanta i, za razliku od drugih stražara, nije imao stalna stražarska mjesta već je kružio logorom. Osim toga, njemu su se stražari javljali na dužnost. Ta svjedokinja je dodatno izjavila da je u toj kancelariji uvijek bio prisutan samo po jedan voda smjene straže.⁷⁷⁹ Zlata Cikota, koja je imala česte kontakte sa Kosom, također je mislila da je Kos voda smjene, djelomično i zbog toga jer joj je naredio da ocisti nužnike.⁷⁸⁰

482. Drugi svjedoci su izjavili da je Kos davao upute stražarima u svojoj smjeni:

(a) Nusret Sivac je vidio kako stražar i odlaze do Kosa po uputstva. On je dodao da je izgledalo kao da “Krlje” koordiniše rad i daje upute stražarima. Kada bi zatocnik želio nekamo da ide, tražio bi dozvolu od stražara, a stražar bi mu rekao da mora da pita vodu smjene. Stražari bi tada razgovarali s onim ko je bio zadužen za doticnu smjenu: Kosom, Radicom ili Ckaljom.⁷⁸¹

(b) Omer Mešan je također mislio da je Kos voda smjene zbog načina na koji se ponašao, dajući zadatke stražarima i slobodno se kretajući logorom.⁷⁸²

(c) Kerim Mešanović je posvjedocio da je čuo kako Kos daje upute stražarima u logoru.⁷⁸³

(d) Svjedokinja J je opisala smjenu straže. Prema njenom svjedočenju, stražari koji su dolazili preuzeti smjenu stizali bi autobusom u grupi, a stražari koji su predavali smjenu obično bi odlazili

---

⁷⁷⁵ Miroslav Kvočka, T. 8012; Dragan Popović, T. 7697.

⁷⁷⁶ Svjedok DE/1, T. 11628; Milenko Jasnić, T. 11539-11540.

⁷⁷⁷ Edin Mrkalj, T. 2823.

⁷⁷⁸ Kerim Mešanović, T. 5178-5181.

⁷⁷⁹ Svjedokinja J, T. 4745-47, 4815 (navodeći da je Kos bio komandir smjene); *no, vidi* svjedokinja J, T. 4812 (snimka unakrsnog ispitivanja svjedokinje J).

⁷⁸⁰ Zlata Cikota, T. 3325-3326.

⁷⁸¹ Nusret Sivac, T. 3988.

⁷⁸² Omer Mešan, T. 5260-5261.

istim autobusom. Ponekad se smjena odvijala ispred ulaza u upravnu zgradu, ponekad na pisti, a ponekad u prostoru za prijem stranaka u upravnoj kancelariji.⁷⁸⁴ Vidjela je kako se stražari penju na sprat upravne zgrade i kako se potom spuštaju. Stražari su razgovarali o tome da moraju da se jave komandantu ili njegovom zamjeniku prije početka odnosno kraja smjene.⁷⁸⁵

(e) Sabit Murcehajic je rekao da bi inspektori uvijek zvali Krleta, koji je davao naloge stražarima.⁷⁸⁶

(f) Nihad Haskic je takode pretpostavio da je Kos voda smjene. Vidio je kako se Kos kreće logorom: prema hangaru, upravnoj zgradi, kantini i bijeloj kući, kako razgovara sa stražarima i čini se da im daje naredenja.⁷⁸⁷

483. Drugi svjedoci su naveli slučajeve u kojima je Kos kontrolisao stražare kako bi spriječio maltretiranje zatocnika:

(a) Svjedok AK se prisjetio jedne večeri kada je Asef Kapetanovic prozvan i kada mu je rečeno da pokupi svoje stvari. Bojao se da će ga ubiti, ali je dr. Esad Sadikovic rekao: “sad je Krletova smjena. Idem do njega da ga pitam.” Dr. Sadikovic je razgovarao neposredno sa Kosom o Kapetanovicu i rekao svjedoku AK da je “sve u redu, ostani gdje jesi”.⁷⁸⁸

(b) Prema iskazu Šefika Zjakica, Kos je jednom drugom prilikom, dok je postrojavao zatocnike u kantini, rekao Muji Crnalicu da ne brine jer toga dana više neće biti batinanja. Nakon toga doista više nije bilo batinanja.⁷⁸⁹

(c) Prema svjedocenju Sabita Murcehajica, Kos je primorao nekog čovjeka da prestane pucati iz puške u brata Bajre Cirкина.⁷⁹⁰

484. Jednom prilikom je Kosov pokušaj da interveniše došao prekasno. Kerim Mešanovic je svjedocio da je 27. jula 1992. došao do njega Kos i pitao ga gdje se nalazi dr. Begic, koji je, kako kaže ovaj svjedok, pomogao Kosovoj majci. Kada mu je svjedok rekao da je dr. Begic tokom prethodne smjene ne odveden u pravcu bijele kuće, Kos je opsovao.⁷⁹¹

485. Pretresno vijeće nalazi da je Kos bio na položaju vode smjene straže u logoru Omarska. Nakon što ga je Meakic postavio za vodu smjene straže, Kos je obavljao svoje dužnosti na

---

⁷⁸³ Kerim Mešanovic, T. 5190.

⁷⁸⁴ Svjedokinja J, T. 4905, 4922.

⁷⁸⁵ Svjedokinja J, T. 4920-4921.

⁷⁸⁶ Sabit Murcehajic, T. 4182.

⁷⁸⁷ Nihad Haskic, T. 6272-6273.

⁷⁸⁸ Svjedok AK, T. 2080-2081.

⁷⁸⁹ Šefik Zjakic, T. 5994.

⁷⁹⁰ Sabit Murcehajic, T. 4178-4179.

primjeren način, dajući upute stražarima i naloge zatocenicama koje su bile rasporedene da rade u logoru. U rijetkim je prilikama spriječio stražare da ne zlostavljaju zatocenike. Slijedom toga, nalazio se na položaju vlasti i uticaja u odnosu na stražare u svojoj smjeni.

5. Da li je Kos znao za logorske uslove i zlostavljanje tokom svog boravka u logoru

486. Pretresno vijeće je već zaključilo da niko nije mogao redovito boraviti u logoru, a da ne bude svjestan zločinackog karaktera ovog poduhvata. Kos je radio kao voda smjene straže u logoru gotovo cijelo vrijeme postojanja logora. Vrijeme koje je tamo proveo i položaj koji je zauzimao bi sami po sebi bili dovoljni da se sazna zločinacki karakter ovog poduhvata.

487. Međutim, Pretresno vijeće upućuje na dokaze da je Kos neposrednim putem saznao za postupke i uslove u Omarskoj obilježene zlostavljanjem. Svjedokinja J je vidjela kako optuženi hoda pored leševa koji su ležali na travi u blizini bijele kuće.⁷⁹² Prema iskazima drugih svjedoka, mnoga krivična djela, uključujući pucanje iz vatrenog oružja, batinanje i pljacku imovine zatocenika, počinjena su za vrijeme Kosove smjene. Nusret Sivac je izjavio da se ubistvo Asmira Crnalica, po nadimku "Vico", desilo u Kosovoj smjeni.⁷⁹³ Prema svjedočenju Kerima Mešanovica, Kos i Meakic su bili prisutni, sjedili su u lijevom uglu kantine kad je Asmir Crnalic ubijen iz vatrenog oružja.⁷⁹⁴ Azedin Oklopčić je svjedocio da su ga tukli neki stražari u Kosovoj smjeni.⁷⁹⁵ Svjedok AJ je čuo da Kosova smjena nije tako loša kao ostale, usprkos činjenici da ga je neki stražar tukao upravo u toj smjeni.⁷⁹⁶ Bez obzira jesu li se krivična djela desila u prisustvu Kosa ili u njegovoj smjeni, desila su se u vrijeme kad je Kos radio u logoru.

488. Optužba nije ponudila dokaze da je Kos znao za svako krivično djelo koje se navodno desilo u logoru. Međutim, on je nesumnjivo znao da se čini široki raspon različitih krivičnih djela i da se nasilje redovito koristi za ugrožavanje i terorisanje zatocenika u logoru.

489. Pretresno vijeće nalazi da je Kos bio svjestan postupaka i uslova obilježenih zlostavljanjem koji su vladali u logoru Omarska i da je nesumnjivo bio svjestan da se djela krajnjeg fizičkog i psihickog nasilja redovito vrše nad ne-Srbima zatvorenima u Omarskoj, kao i to da je bio svjestan konteksta diskriminacije u kojem su se zločini činili. Usprkos tome što je to znao, nastavio je da radi u logoru više od dva mjeseca, pri čemu je zadatke koji su se od njega tražili obavljao bez prigovora ili oklijevanja.

---

⁷⁹¹ Kerim Mešanovic, T. 5181 -5182.

⁷⁹² Svjedokinja J, T. 4770-4771.

⁷⁹³ Nusret Sivac, T. 4094.

⁷⁹⁴ Kerim Mešanovic, T. 5192 -5193.

⁷⁹⁵ Azedin Oklopčić, T. 1752-1753.

⁷⁹⁶ Svjedok AJ, T. 1594 -1596.

6. Kosova licna i direktna uključenost u zlostavljanja

490. Šefik Zjakic je ispricao da su jednom prilikom zatocenike na izlasku iz kantine tukli ili poštjednili batina, ovisno o naredenju koje je Kos dao stražarima.⁷⁹⁷ Omer Mešan je posvjedocio da je za svog boravka na pisti u nekoliko navrata primijetio kako Kos za vrijeme obroka tuce zatocenike “štapom, koji se mogao pricvrstiti na ruku, nešto nalik na kabel”.⁷⁹⁸ Svjedok AQ je takode izjavio da je Kos oko 27. jula 1992. tukao zatocenike dok su ulazili u kantine.⁷⁹⁹ Kad je svjedok AQ kasnije izlazio iz kantine, jedan stražar ga je u prisustvu Kosa premlatio bicem koji je na vrhu imao kuglu sa šiljcima.⁸⁰⁰ Prema navodima optužbe, premda Kos nije fizicki ucestvovao u batinanju svjedoka AQ, njegov nadredeni položaj i učešće u prvom batinanju izazvalo je daljnje zlostavljanje koje je svjedok AQ trpio na izlasku iz zgrade.⁸⁰¹

491. Optužba općenito tvrdi da je optuženi kriv za krivična djela za koja se tereti u Izmijenjenoj optužnici zbog toga što je bio prisutan kao nadređeno lice i kao takav slao poruku odobravanja, i zbog toga što je propustio intervenisati da spriječi zlostavljanje od strane stražara.⁸⁰² Prema iskazu svjedokinje B, Kos je bio prisutan na pisti kada su stražari tukli novopridošle zatocenike, ali se ne bi miješao da spriječi zlostavljanje.⁸⁰³ Kerim Mešanovic je svjedocio da bi nove zatocenike u vecini slucajeva docekivao voda smjene, koji bi stajao kraj stražara dok bi ovi tukli novopridošlice.⁸⁰⁴ Svjedokinja F je izjavila da je cula da je Kos voda smjene i vidjela da je prisutan dok tuku zatocenike.⁸⁰⁵ Prema svjedocenju Kerima Mešanovica, Kos je bio prisutan zajedno sa Meakicem kada je Crnalica ubio stražar iz vatrenog oružja;⁸⁰⁶ sjedili su pod nadstrešnicom u lijevom uglu kantine.⁸⁰⁷

492. Nasuprot tome, odbrana tvrdi da iskazi svjedoka o Kosovoj uključenosti u batinanja nisu pouzdani kada ih se posmatra u svjetlu iskaza drugih svjedoka koji su bili u poziciji da vide iste događaje, a koji nisu izjavili da je Kos ikoga udario ili da je bio prisutan za vrijeme batinanja.⁸⁰⁸ Medutim, Pretresno vijeće nalazi da ova tvrdnja nije uvjerljiva. Premda doista postoji niz svjedoka koji su dali iskaz da nikada nisu vidjeli da Kos stvarno nekog zlostavlja ili da je prisutan nekom zlostavljanju, sasvim je moguće da u tako velikom logoru jedan zatocenik primijeti neki događaj

---

⁷⁹⁷ Šefik Zjakic, T. 5992-5994.

⁷⁹⁸ Omer Mešan, T. 5271-5273.

⁷⁹⁹ Svjedok AQ, T. 5694-5699.

⁸⁰⁰ Svjedok AQ, T. 5695-5696.

⁸⁰¹ Završni podnesak optužbe, par. 66.

⁸⁰² Završni podnesak optužbe, par. 76 *et seq.*

⁸⁰³ Svjedokinja B, T. 2359-2362.

⁸⁰⁴ Kerim Mešanovic, T. 5189.

⁸⁰⁵ Svjedokinja F, T. 5363-5366.

⁸⁰⁶ Kerim Mešanovic, T. 5243.

⁸⁰⁷ Kerim Mešanovic, T. 5192-5193.

⁸⁰⁸ Završni podnesak Kosa, str. 117-118.

koji drugi nisu primijetili. Pretresno vijeće je saslušalo veliki broj svjedoka koji su dali izjave o mnogo različitih događaja u logoru. Spominjanje nekog konkretnog stražara ili vode stražara od strane svjedoka često je ovisilo o konkretnom pitanju koje je svjedoku postavljeno, odnosno o onome na što bi se optužba ili odbrana usredotocili u iskazu doticnog svjedoka.

493. Nekoliko svjedoka je izjavilo da je Kos bio upleten u iznudivanje novca od zatocenika u razdoblju između 23. juna i 1. jula 1992.⁸⁰⁹ Nusret Sivac, koji je bio zatocen u garaži, dao je iskaz prema kojem se imovina zatocenika pljackala svake noci, u što su bili upleteni stražari iz svih smjena.⁸¹⁰ Prema svjedocenju Sabita Murcehajica, grupa stražara je jedne noci tokom Kosove smjene prozvala Muhameda Cehajica i pretukla ga. Svjedok je dodao da je Muhamed Cehajic, po povratku u garažu, izjavio da je morao da preda njemacke marke stražarima koji su ga tukli kako ga ne bi ubili i da je Kos bio među stražarima koji su tražili novac.⁸¹¹ Nusret Sivac je potkrijepio ovu pricu u glavnim crtama. Prema njegovom iskazu, nalazio se u garaži kad je Željko Marmat u nekoliko navrata prozvao Muhameda Cehajica. Muhamed Cehajic je po povratku u garažu objavio zatocenicima da mora da prikupi njemacke marke i da ih preda stražarima napolju da ga ne ubiju. Nusret Sivac je vidio kako dr. Mahmudjin daje novac Muhamedu Cehajicu, koji je potom izašao iz garaže da preda novac stražarima. Nusret Sivac je ponovno cuo udarce napolju. Kad se Muhamed Cehajic po drugi put vratio u garažu pao je na zemlju, a u pomoc su mu priskocili zatocenci u blizini garažnih vrata.⁸¹²

494. Odbrana prigovara pouzdanosti price Sabita Murcehajica, buduci da su o tome dala iskaz dva svjedoka, a samo je jedan od njih govorio o upletenosti Kosa. Odbrana tvrdi da se iskaz Sahiba Murcehajica, koji je rekao da je Kos bio među stražarima koji su tražili novac ispred garaže, temelji na saznanjima iz druge ruke, na onome šta mu je žrtva rekla, dok izjava Nusreta Sivca predstavlja direktan dokaz kojem se treba dati prednost pred dokazima iz druge ruke.⁸¹³ Medutim, Pretresno vijeće primjećuje da niti jedan od ta dva svjedoka nije vidio šta se desilo ispred garaže. Dok su oba svjedoka, i Nusret Sivac i Sahib Murcehajic, svjedocila o tome što su vidjela, Sahib Murcehajic je svjedocio i o onome što mu je žrtva rekla. Iskazi ta dva svjedoka se ni na koji nacin ne kose. Jedan svjedok je jednostavno dao više informacija od drugog u pogledu identiteta stražara koji su tražili novac od zatocenika. Ne radi se, stoga, o tome da li Pretresno vijeće radije prihvaca dokaze iz druge

---

⁸⁰⁹ Nusreta Sivca su držali u garaži sedam dana. T. 3979. Sabit Murcehajic je tamo boravio od sredine juna do 1. ili 2. jula 1992., T. 4164-4166.

⁸¹⁰ Nusret Sivac, T. 3981.

⁸¹¹ Sabit Murcehajic, T. 4188. Takode prema rijecima Sabita Murcehajica, Muhamed Cehajic je rekao da su svi stražari koji su ga tukli bili pod uticajem alkohola. Sabit Murcehajic, T. 4188.

⁸¹² Nusret Sivac, T. 3979-3981.

⁸¹³ Završni podnesak Kosa, str. 123-124.

ruke nego direktne dokaze, već jednostavno o tome da li je iskaz Sahiba Murcehajica vjerodostojan. Pretresno vijeće nalazi tog svjedoka vjerodostojnim i prihvata njegov iskaz.

495. Prema svjedočenju Nusreta Sivca, kad su prilikom njegovog dolaska u logor Omarska zatocnici izlazili iz autobusa, stražari su ih gurnuli prema zidu. Prema njegovim riječima: "Prvo su nam naredili da skinemo vezice sa cipela i remene, i da iz džepova izvadimo sve dragocjenosti". Nusret Sivac je dalje opisao da se Kos obratio Safetu Ramadanovicu, privatnom ugostitelju koji je stajao do njega i koji je izvadio nešto novca, kojem je "šef za kog sam kasnije saznao da se zove Krle rekao: 'ŽCIFUTE, nisi nam donio dovoljno novca. Moraceš da nam doneseš još. Imamo mi naše metode ž'"⁸¹⁴

496. Pretresno vijeće nalazi da dokazi pokazuju van razumne sumnje da je Kos bio direktno i lično uključen u batinanja zatocnika oko sredine jula 1992. Pretresno vijeće takođe nalazi da je Kos bio uključen u iznuđivanje novca od zatocnika i u krađu novca od zatocnika u logoru Omarska, što se u ovom kontekstu može okarakterisati kao djelo počinjeno u sklopu maltretiranja zatocnika u logoru, a time i u sklopu kampanje progona.

7. Da li je Kosovo učesnik u logoru Omarska, udruženom zločinackom poduhvatu, dovoljno značajno da povlači krivičnu odgovornost?

497. Kos je bio voda smjene straže u logoru Omarska, udruženom zločinackom poduhvatu, i na tom je položaju ostao gotovo cijelo vrijeme postojanja ovog logora. Kao voda smjene straže, Kos je bio na položaju vlasti u odnosu na stražare u svojoj smjeni. Predoceni su znatni dokazi prema kojima su stražari u Kosovoj smjeni tukli zatocnike, ponekad i u njegovom prisustvu, čemu on ne samo da je propustio prigovoriti, već je ponekad u tome i učestvovao. U komandnom lancu policijskih snaga na obezbjeđenju, vode smjene straže nalazili su se na trećem mjestu, nakon komandanta i zamjenika komandanta logora. Održavanje stražarskih mjesta i nadziranje stražara bili su ključni položaji u logoru, položaji koji su dodijeljeni samo trojici pojedinaca, od kojih je svaki bio odgovoran za stražare u jednoj od tri smjene. Položaj vode smjene straže bio je ključan za efikasno i djelotvorno funkcionisanje logora.

498. Kos je redovito sprovodio svoje odgovornosti kao voda smjene straže. Dokazi otkrivaju da je Kos bio u poziciji da pomaže, upućuje i nadzire stražare u svojoj smjeni. Kos je takođe mogao da pomogne zatocnicima i da spriječi zlostavljanje zatocnika tokom svoje smjene. Prema iskazu nekih svjedoka, Kosova smjena bila je relativno bolja od Radiceve jer je bilo manje zlostavljanja, premda se ipak događalo dosta zlostavljanja.

---

⁸¹⁴ Nusret Sivac, T. 3973.

499. Pretresno vijeće je zaključilo da je Kos bio sasvim svjestan zvjerskih uslova u logoru. Kosova namjera da podržava udruženi zlocinacki poduhvat može se izvesti iz njegovog neprekidnog i znatnog prisustva kao vode smjene straže u logoru, kao i iz njegove licne i direktne upletenosti u krivična djela nasilja, maltretiranja i zastrašivanja počinjena nad zatocenicima.

500. Pretresno vijeće nalazi da je Kosov doprinos održavanju i funkcionisanju logora Omarska kao vode smjene straže bio značajan. Pretresno vijeće nadalje nalazi da je svjesno i namjerno pridonio ostvarivanju udruženog zlocinackog poduhvata.

8. Krivična odgovornost Milojevice Kosa

501. Kao što je rečeno, Kos se tereti prema članu 7(1) Statuta da je individualno odgovoran za učestvovanje u ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti za koje ga tereti Izmijenjena optužnica. Tereti se za "počinjenje, podsticanje ili na drugi način pomaganje i podržavanje" krivičnih djela ili za učestvovanje u udruženom zlocinackom poduhvatu. Kos se dodatno ili alternativno tereti prema članu 7(3) Statuta da je odgovoran kao nadređeni za djela koja su navodno počinili podređeni, a koja je on propustio da spriječi, zaustavi ili kazni.

(a) Odgovornost nadređenog prema članu 7(3) Statuta

502. Pretresno vijeće je zaključilo da je Kos vršio vlast nad stražarima u svojoj smjeni. Međutim, Pretresno vijeće nije ubijedeno da je predoceno dovoljno dokaza koji bi pokazali da je Kos ostvarivao potrebni stepen efektivne kontrole nad onim stražarima za koje se pokazalo da su počinili konkretna krivična djela, ni da je imao jasno ovlaštenje da spriječi ili kazni krivična djela koja su počinili njegovi podređeni u logoru. Pretresno vijeće drži da Kos ne podliježe odgovornosti nadređenog prema članu 7(3) Statuta.

(b) Individualna odgovornost Kosa prema članu 7(1) za krivična djela dokazana na suđenju

503. Pretresno vijeće je u pogledu Kosa već zaključilo sljedeće:

(a) da je bio svjestan postupaka i uslova obilježenih zlostavljanjem koje su trpjeli ne-Srbi zatoceni u zatvoreničkom logoru Omarska;

(b) da je nastavio da radi u logoru mnogo duže od dva mjeseca;

(c) da su krivična djela za koja se Kos tereti u Izmijenjenoj optužnici počinjena u Omarskoj u vrijeme dok je radio u logoru;⁸¹⁵

(d) da je njegovo učešće kao vode smjene straže bilo ključno za efikasno i djelotvorno funkcionisanje logora, i da je njegovo učešće bilo značajno, što ga čini odgovornim kao učesnika u udruženom zločinackom poduhvatu logora Omarska;

(e) da podliježe individualnoj odgovornosti za batiranje i maltretiranje zatocenika u logoru kroz svoje aktivno učešće ili prešutno odobravanje krivičnih djela počinjenih u njegovom prisustvu ili od strane stražara u njegovoj smjeni; i

(f) da je bio svjestan da krivična djela koja su počinjena nad ne-Srbima zatocenicima u logoru imaju karakter progona i da je, na temelju svog svjesnog i značajnog učešća u sistemu progona koji je vladao logorom Omarska, imao namjeru da vrši diskriminaciju nad ne-Srbima zatocenicima u logoru.

504. Zbog činjenice da je Kos kao voda smjene straže imao ključnu ulogu u funkcionisanju logora, da je ostao u logoru tokom gotovo cijelog njegovog postojanja i da je lično iskorištavao osjetljiv položaj zatocenika u logoru, Pretresno vijeće nalazi da je Kos saizvršilac zločina počinjenih u logoru Omarska. Ukratko, Pretresno vijeće nalazi da je Kos kriv kao saizvršilac sljedećih zločina počinjenih u sklopu udruženog zločinackog poduhvata: progon (tacka 1)⁸¹⁶ prema članu 5 Statuta, ubistvo (tacka 5) i mučenje (tacka 9) prema članu 3 Statuta.

505. Pretresno vijeće će sada razmotriti da li je optuženi Mlado Radic učestvovao u udruženom zločinackom poduhvatu i, u potvrdnom slučaju, da li je njegovo učešće bilo dovoljno značajno da povlaci odgovornost, te da li njegova djela ili propusti povlance krivičnu odgovornost za "počinjenje, podsticanje, ili pomaganje i podržavanje" krivičnih djela za koja se tereti u Izmijenjenoj optužnici.

---

⁸¹⁵ *Vidi, npr.* dokaze o mučenju, T. 1752-1753; dokaze o ubistvu, T. 5261-5262; dokaze o seksualnom nasilju, T. 5385-5387. Ova krivična djela desila su se u vrijeme kada je Kos radio u logoru.

⁸¹⁶ Za ubijanje, mučenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, Hrvata i drugih ne-Srba zatocениh u logoru Omarska.

D. MLADO RADIC

1. Uvod

506. Radic se tereti u tackama 1-3, 4-5 i 8-10 Izmijenjene optužnice da je individualno odgovoran prema clanu 7(1) Statuta kao ucesnik u progonu,⁸¹⁷ ubijanju, mucenju, nehumanim djelima, okrutnom postupanju i povredama licnog dostojanstva, kao kršenjima clana 3 (zakoni i obicaji ratovanja) i 5 (zlocini protiv covjecnosti) Statuta. On se dodatno ili alternativno tereti da je odgovoran kao nadredeni prema clanu 7(3) Statuta za krivicna djela koja su pocinili podredeni.

507. Radic se dodatno tereti u tackama 14-17 Izmijenjene optužnice za silovanje, mucenje i povrede licnog dostojanstva prema clanu 7(1) Statuta.

508. Optužba tvrdi da je Radic, kao voda smjene straže, vršio znacajnu vlast nad stražarima u svojoj smjeni u logoru Omarska i, nadalje, da je fizicki i direktno ucestvovao u zlocinima, narocito silovanju i drugim oblicima seksualnog nasilja. Odbrana tvrdi da optuženi nije direktno ucestvovao ni u jednom krivicnom djelu i da nije bio na položaju vlasti u logoru osim kao obicni stražar. Shodno tome, on tvrdi da nije bio odgovoran za zatocavanje ni za uslove u kojima su osobe bile zatocene u logoru Omarska u vrijeme kada je bio prisutan u logoru i da nije bio licno ukljucen ni u kakvo maltretiranje koje se tamo eventualno odvijalo.

2. Radicevi licni podaci

509. Optuženi Mlado Radic, po nadimku Krkan, rođen je 15. maja 1952. u selu Lamovita, opština Prijedor, u Bosni i Hercegovini. Oženjen je i ima troje djece. Od 1972. pa do pocetka sukoba, radio je kao policajac u opštini Prijedor, raspoređen u mjesnu policijsku stanicu u Ljubiji. Prema njegovom svjedocenju, kao policajac obicno je bio u patroli i kontrolisao saobraćaj, vršio provjere zbog pijanih vozaca i radio na obezbjedenju škola i banaka.

510. Željko Meakic je 1992. godine bio Radicu komandir u stanici policije Omarska.⁸¹⁸ Njegova supruga Bosiljka radila je u kantini rudarskog kompleksa Omarska, gdje je nastavila da radi i nakon

---

⁸¹⁷ Za ubijanje, mucenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatocenih u logoru Omarska.

⁸¹⁸ Mlado Radic, T. 1033. Radic je 1994. unaprijeden u vodu smjene tako da je mogao da dobije bolje uslove za penziju, a 1995. je unaprijeden u starijeg vodnika. Mlado Radic, T. 1027-1029. Radic je po završetku sukoba dobio nagradu za dvadesetogodišnji rad u policiji.

pocetka sukoba. Radic je svjedocio da je imao mnogo prijatelja Muslimana i da ni on ni njegova porodica nisu bili neprijateljski raspoloženi prema Muslimanima ni Hrvatima.⁸¹⁹

3. Radicev dolazak i duljina njegovog boravka u logoru Omarska

511. Radic je svjedocio da je stigao u Omarsku između 27. i 29. maja 1992.⁸²⁰ Rekao je Pretresnom vijeću da nije propustio nijednu smjenu i da je otišao u augustu 1992., kad je logor zatvoren.⁸²¹

512. Pretresno vijeće nalazi da je Radic preuzeo svoje dužnosti u logoru Omarska oko 28. maja 1992. i da je tamo ostao do kraja augusta 1992.

4. Radiceve dužnosti i položaj u logoru

513. Radic je rekao da su on, Kvočka i Željko Meakic bili jedini aktivni policajci iz Stanicnog odjeljenja policije Omarska koji su radili u logoru.⁸²² Prema Radicevim riječima, kada je on stigao u Omarsku, Željko Meakic mu je rekao da je njegova dužnost da brine za obezbjeđenje i da spriječi bjekstvo zatocnika.⁸²³ U početku je Radic bio na stražarskom mjestu ispred garaže sve dok mu Željko Meakic nije rekao da radi u kancelariji dežurnog na prvom spratu upravne zgrade. Tamo je upravljao radio-vezom i telefonom s lokalnom linijom. Ponekad bi držao stražu na kružnom staklenom prozoru na stepeništu upravne zgrade koji gleda na pistu.⁸²⁴

514. Prema svjedočenju Kerima Mešanovica, Radic je bio voda smjene. Prema njegovim riječima, jedan od trojice voda smjene, Radic, Kos ili Ckalja, uvijek bi bio prisutan kada bi dolazili novi zatocnici.⁸²⁵ Ako bi novi zatocnici došli u Radicevoj smjeni, on bi zapisivao njihove lične podatke i registrovao ih.⁸²⁶ Vode smjene bi prisustvovali smjeni straže. Svaki put kad bi nova grupa stražara došla preuzeti smjenu, javili bi se vodi smjene.⁸²⁷ Radic je često vidan u kancelariji upravne zgrade kako daje zaduženja stražarima.⁸²⁸ Tamo je sa njim često bio Kvočka.⁸²⁹

---

⁸¹⁹ Mlado Radic, T. 1054; Bosiljka Radic, T. 9220-9221; dokazni predmet D8/3 je podnesen kao potvrda da je Radic bio kum na vjencanju Stipe Pavlovica, Hrvata.

⁸²⁰ Mlado Radic je svjedocio da je poceo da radi u logoru Omarska između 27. i 29. maja 1992. T. 1034.

⁸²¹ Mlado Radic, T. 11174.

⁸²² Mlado Radic, T. 11178-11179.

⁸²³ Mlado Radic, T. 1035.

⁸²⁴ Mlado Radic, T. 11179.

⁸²⁵ Kerim Mešanovic, T. 5189. Kada je grupa Hase Icica došla iz Keraterma, Radic je ušao u autobus i zapisivao njihova imena kao da je on glavni. Hase Icic, T. 4649.

⁸²⁶ Nedžija Fazlic, T. 5086, 5136; Zlata Cikota, T. 3321.

⁸²⁷ Svjedok AN, T. 4405.

⁸²⁸ Svjedokinja J, T. 4729; Hase Icic, T. 4710; svjedokinja AT, T. 6067; svjedokinja F, T. 5367; Nusret Sivac, T. 3991.

⁸²⁹ Sifeta Sušić, T. 3007-3010.

515. Dok su stražari imali stalna stražarska mjesta, vode smjene su se slobodno kretali uokolo.⁸³⁰ Radic je nesmetano hodao logorom, naoružan automatskim oružjem.⁸³¹ On je takode nadzirao zatocnike dok su iz svojih prostorija odlazili da jedu.⁸³²

516. Svjedok AN je zaključio da je Radic voda smjene jer bi, po dolasku novih stražara autobusima, odlazio u upravnu zgradu i obraćao im se kao nadređeni.⁸³³

517. Pretresno vijeće nalazi da je Radic bio jedan od voda smjene straže u logoru Omarska.

518. Kao voda smjene straže, Radic je bio na položaju vlasti u odnosu na stražare. Svjedokinja B je smatrala da je Radic važna osoba u logoru, ne samo zato što je bio policajac, već i zbog toga što su ga stražari slušali.⁸³⁴ Svjedokinja B je nadalje izjavila kako je mislila da Radic ima ovlaštenje da kontroliše ponašanje stražara u svojoj smjeni.⁸³⁵ Prema svjedocenju Omera Mešana, Radic je bio u nadređenom položaju u odnosu na stražare i on bi ih raspoređivao po logoru pokazujući im kamo da idu.⁸³⁶ Nedžija Fazlic je svjedocila da ju je Radic registrovao kad je stigla u logor i da ju je informisao o svom položaju u logoru, uvjeravajući je da je on, kao voda smjene, najvažnija osoba koja je to veće prisutna u logoru.⁸³⁷

519. Kako sam tvrdi, Radic nije imao ovlaštenje da izdaje naredjenja i jedini razlog zbog kojeg su zatocnici govorili o “Krkanovoj smjeni” jeste taj što su ga ljudi poznavali iz vremena prije sukoba.⁸³⁸

520. Nekoliko svjedoka je dalo iskaz prema kojem je Radic intervenisao da bi spriječio ili zaustavio stražare da ih ne tuku. Prema svjedocenju Hase Icica, kad je njegova grupa stigla u Omarsku, odveli su ih u bijelu kucu, prisilili da legnu na pod i ispruže tri prsta u srpski pozdrav, nakon čega su ih stražari tukli. Ušao je Radic i prekinuo maltretiranje rekavši da zatocnike treba voditi na ispitivanje.⁸³⁹ Pretresno vijeće primjećuje da prekidanje zlostavljanja radi sprovođenja zatocnika do mjesta gdje će ih ispitivati ne predstavlja intervenciju u namjeri da se spriječi krivično djelo. Prema iskazu svjedokinje AT, jedan muškarac u maskirnoj uniformi koji je radio u Radicevoj smjeni ju je u nekoliko navrata uznemiravao, a čim se požalila Radicu, zlostavljanje je

---

⁸³⁰ Svjedok AI, T. 2120; Ermin Strikovic, T. 3509-3510, 3512; svjedok AN, T. 4405, 4407.

⁸³¹ Kerim Mešanovic, T. 5180; svjedokinja B, T. 2369; Emir Beganovic, T. 1381; svjedokinja F, T. 5367; Ermin Strikovic, T. 3569.

⁸³² Ermin Strikovic, T. 3508-3509; svjedok AN, T. 4407-4408.

⁸³³ Svjedok AN, T. 4405.

⁸³⁴ Svjedokinja B, T. 2419-2420.

⁸³⁵ Svjedokinja B, T. 2368-2369, 2420.

⁸³⁶ Omer Mešan, T. 5275.

⁸³⁷ Nedžija Fazlic, T. 5136.

⁸³⁸ Mlado Radic, T. 1049-1050.

⁸³⁹ Hase Ičić, T. 4650-4651.

prestalo.⁸⁴⁰ Nekoliko svjedoka je smatralo da je Radic mogao da interveniše da zaustavi batinanje i da su od njega, kao vode smjene, očekivali da ih zaštiti od drugih stražara.⁸⁴¹

521. Svjedok Y, koji je bio zatocen u Omarskoj trideset i dva dana, izjavio je da je zamolio Radica da ga zaštiti. Ovom svjedoku i ostatku grupe zatocenika koji su stigli iz sela Ljubije receno je da se poredaju uz vrata “hangara” kako bi mogli da daju svoje licne podatke. Nakon toga stražari nisu ni jednog od njih izveli iz hangara da ga tuku. Stoga je svjedok zaključio da je Radic bio na određenom položaju vlasti i da je mogao da obezbijedi bolji tretman za neke zatocenike.⁸⁴²

522. Taj su iskaz potkrijepili svjedoci iz Ljubije.⁸⁴³ Nekoliko bivših zatocenika iz ovog sela svjedočilo je da ih je Radic premjestio u istu prostoriju kako bi mogli da budu zajedno i na sigurnom.⁸⁴⁴ Prema iskazu svjedoka DC6, Radic je nakon dolaska ovog svjedoka u logor Omarska intervenisao kako bi ga zajedno s dvojicom drugih zatocenika poslali natrag u Ljubiju. Ukrcali su ih natrag u kombi i odvezli iz logora.⁸⁴⁵ Svjedok DC7, takode iz Ljubije, kaže da je bio zatocen u bijeloj kuci, a znalo se da oni koji su smješteni u bijelu kucu imaju male šanse da prežive. Svjedok je zamolio Radica da ga premjesti do njegovog sina koji se nalazio na pisti i Radic mu je ispunio želju.⁸⁴⁶

523. Pretresno vijeće ima u vidu cinjenicu da je Radic, prije nego što je preuzeo svoje dužnosti u logoru Omarska, gotovo 20 godina živio i radio kao policajac u Ljubiji i smatra sasvim vjerovatnim da bi Radic pružio zaštitu upravo tim civilima u logoru Omarska.

524. Svjedok DC5 je rekao Pretresnom vijeću da su jednom prilikom grupi zatocenika koja se nakon jela vraćala u svoje prostorije stražari naredili da se poredaju i zatim ih prisilili da cucnu, sa nogama priljubljenim uz tijelo i sa glavom između koljena. Stražari su poceli da ih neselektivno tuku po ledima. U jednom casu je jedan od stražara rekao: “Dosta, prestanimo. Dolazi Krkan”, i batinanje je prestalo.⁸⁴⁷ Prema iskazu svjedoka DC3, drugom prilikom su cetvorica vojnih policajaca ušla u prostoriju u kojoj je bio zatocen. Buduci da nije pognuo glavu, odveli su ga u hodnik i poceli da tuku. Naišao je Radic i pitao policajce ko im je dao dopuštenje da tamo udu. Prekinuo je batinanje i poslao žrtvu natrag u sobu.⁸⁴⁸

---

⁸⁴⁰ Svjedokinja AT, T. 6064.

⁸⁴¹ Svjedokinja B, T. 2369; Mirsad Ališić, T. 2535.

⁸⁴² Svjedok Y, T. 3623, 3665.

⁸⁴³ Svjedok DC1, T. 8748; svjedok DC2, T. 8788; svjedok DC3, T. 8813; svjedok DC7, T. 9019.

⁸⁴⁴ Svjedok DC7, T. 9022-9023; svjedok DC3, T. 8817.

⁸⁴⁵ Svjedok DC6, T. 8922-8923.

⁸⁴⁶ Svjedok DC7, T. 9030.

⁸⁴⁷ Svjedok DC5, T. 8877.

⁸⁴⁸ Svjedok DC3, T. 8817-8818.

525. Radic je tokom svjedočenja rekao Pretresnom vijeću da nije imao kontrolu nad uslovima u logoru ni nad surovim postupanjem sa zatocenicima.⁸⁴⁹ Izjavio je, nadalje, da nije imao nikakvu vlast nad drugim stražarima i da se ustvari bojao za vlastitu bezbjednost tokom boravka u Omarskoj.⁸⁵⁰

526. Pretresno vijeće nalazi da je Radic imao značajnu vlast nad stražarima u svojoj smjeni u logoru i da je koristio tu vlast za selektivno sprecavanje krivičnih djela, ignorišuci veliku većinu zlocina pocinjenih tokom njegove smjene.

5. Krivična djela koja su pocinili stražari u Radicevoj smjeni

527. Pretresno vijeće je saslušalo opsežne dokaze da su stražari u Radicevoj smjeni pocinili teška krivična djela nad zatocenicima.⁸⁵¹ Krkanova smjena bila je prilično zloglasna u logoru.⁸⁵² Emir Strikovic je rekao Pretresnom vijeću da su se Radiceve smjene bojali više od drugih zbog toga što su stražari u toj smjeni bili osobito surovi. Upravo je tokom te smjene pocinjeno najgore maltretiranje i prozvano najviše ljudi koji se više nikada nisu vratili.⁸⁵³

528. Hase Ičić je rekao Pretresnom vijeću da ih je već prvog dana boravka u logoru Omarska žena po imenu Hajra upozorila da paze kako se ponašaju jer je najgora grupa stražara, predvodena Radicem, momentalno na dužnosti.⁸⁵⁴ Azedin Oklopcić je takode svjedocio da je Radiceva smjena bila najgora i da tokom te smjene zatocenci nisu tražili da idu u nužnik jer su se bojali batina.⁸⁵⁵ Stražari u Radicevoj smjeni tukli su zatocenike na odlasku i na dolasku iz kantine.⁸⁵⁶

529. Prema svjedočenju nekoliko bivših zatocenika, Krkan bi zatocenike koji su stigli u logor Omarska prozivao dok bi silazili iz autobusa. Kasnije bi ih natjerali da trče od autobusa do bijele kuće između dva reda policajaca i vojnika koji bi ih udarali raznim predmetima.⁸⁵⁷

530. Svjedokinja J je rekla Pretresnom vijeću da je upravo za vrijeme Radiceve smjene Žigic prozvao zatocenika po imenu Asef Kapetanović i odveo ga na batinanje u bijelu kuću.⁸⁵⁸ Ermin

---

⁸⁴⁹ Mlado Radic, T. 11294.

⁸⁵⁰ Mlado Radic, T. 1063.

⁸⁵¹ Nusret Sivac, T. 3989; Azedin Oklopcić, T. 1734; svjedok AK, T. 2015-2016; svjedokinja B, T. 2364. Abdulah Brkić je svjedocio da je Popović bio najgori u smjeni. Abdulah Brkić, T. 4503. Prema iskazu svjedokinje J, dvojica stražara u Radicevoj smjeni, Živko Marmat i Milutin Popović, bili su posebno agresivni i često su tukli zatvorenike. Svjedokinja J, T. 4750. Draženko Predojević, stražar u Radicevoj smjeni, opisan je kao osoba koja je bila agresivnija od svih drugih, "bio je poput pobješnjele životinje u logoru". Svjedokinja B, T. 2428-2429.

⁸⁵² Svjedokinja F, T. 5367-5368; Abdulah Brkić, T. 4500-4501; Azedin Oklopcić, T. 1702.

⁸⁵³ Ermin Striković, T. 3513, 3585-3586.

⁸⁵⁴ Hase Ičić, T. 4649.

⁸⁵⁵ Azedin Oklopcić, T. 1702.

⁸⁵⁶ Azedin Oklopcić, T. 1744-1747; svjedokinja B, T. 2365.

⁸⁵⁷ Hase Ičić, T. 4650; svjedok AM, T. 3928.

⁸⁵⁸ Svjedokinja J, T. 4784.

Strikovic je svjedoc io da je izveden Silvije Saric koji je, kad se vratio, bio toliko premlacen da je jedva mogao da hoda.⁸⁵⁹ Prema svjedocenju Ermina Strikovica, Emir Karabašić je bio dvaput prozvan, a kad se vratio, leđa su mu bila pokrivena modricama i, premda se radi o snažnom covjeku, na kraju se srušio uslijed batina.⁸⁶⁰ Sve se to desilo za vrijeme Radiceve smjene.

531. Prema iskazu svjedoka Y, u Radicevoj smjeni je bio stražar zvan “Karate Kid”, koji je stekao taj nadimak zbog posebno surovog premlacivanja zatocenika.⁸⁶¹ Jednom prilikom je “Karate Kid” rekao jednom zatoceniku da prođe prostorijom i prikupi novac od ostalih zatocenika i da će, u slucaju da ne bude dovoljno novca, jednog po jednog izvoditi napolje i tuci. Nije prikupljeno dovoljno novca i “Karate Kid” je svjedoka Y udario u srce, zatim ga odveo u neku sobicu gdje su ga on i još trojica stražara tukli dvadesetak minuta.⁸⁶² Prema daljnjem iskazu svjedoka Y, drugom prilikom su stražari u Radicevoj smjeni, ukljucujuci “Karate Kida”, odveli zatocenika po imenu Gavranovic /ime nepoznato/ iz sobe za ispitivanje u bijelu kucu. Svjedok kaže da je gledao stražare kako udaraju više puta Gavranovicem /ime nepoznato/ glavom u dovratak. Gavranovic /ime nepoznato/ je uslijed toga preminuo.⁸⁶³

532. Prema svjedocenju Mirsada Ališića, kad je stigao u logor Omarska, autobusi su se zaustavili između “hangara” i upravne zgrade, a zatocenicima je receno da izadu iz autobusa držeci ruke na zatiljku. Prvih šest zatocenika koji su izašli iz autobusa odmah je ubijeno rafalnom paljbom koju je otvorio stražar po imenu Predojevic. To se desilo za vrijeme Radiceve smjene.⁸⁶⁴

533. Mirsad Ališić je takode svjedocio da ga je 4. juna 1992. pretuklo nekoliko stražara u Radicevoj smjeni. Dok se nalazio na pisti, Mirsad Ališić je, kao i drugi zatocenicima, stajao oslonjen sa tri prsta na zid upravne zgrade kada su naišli stražari Predojevic i Paspalj. Mirsad Ališić je molio Predojevicu da ne napravi invalida od njega, a Predojevic mu je rekao da će ga ubiti. Zatim je odveden na prvi sprat upravne zgrade gdje su cekali drugi stražari sa posebnim bicevima na kojima su bile pricvršcene željezne kuglice. Predojevic se okrenuo ostalim stražarima i rekao: “Pogledajte ovo pseto” i “Ubijte ga”. Zatim su svi poceli da ga udaraju tim bicevima. Mirsad Ališić je rekao Pretresnom vijecu da se Radic nalazio u kancelariji u blizini i da, usprkos tome što je svjedok vrištao u agoniji uslijed nenasne boli, Radic nije intervenisao da zaustavi batinanje.⁸⁶⁵

---

⁸⁵⁹ Ermin Strikovic, T. 3514-3515; Fadil Avdagic, T. 3441.

⁸⁶⁰ Ermin Strikovic, T. 3515.

⁸⁶¹ Svjedok Y, T. 3625.

⁸⁶² Svjedok Y, T. 3626-3627.

⁸⁶³ Svjedok Y, T. 3632-3633.

⁸⁶⁴ Mirsad Ališić, T. 2469-2471; Fadil Avdagic, T. 3438.

⁸⁶⁵ Mirsad Ališić, T. 2502-2504.

534. Prema njegovom daljnjem svjedočenju, Mirsad Ališić je jednom prilikom vidio kako Predojević, Popović i Paspalj, koji su svi bili u Radicevoj smjeni, tuku jednog drugog zatocenika, Jasmina Hrnica, kojeg je poznao i prije rata.⁸⁶⁶ Drugom su prilikom Paspalj i Popović naredili zatoceniku po imenu Bajram Zgog da prikupi novac od ostalih zatocenika u Mujinoj sobi. Nakon što je Bajram Zgog prikupio novac, Paspalj mu je rekao da to nije dovoljno i počeo da ga tuče gumenom palicom. Prema izjavi Mirsada Alica, Bajram Zgog je pokušao da prereže vlastiti grkljan komadicem stakla da bi si prekratio patnje, ali ga je neki drugi zatocnik spriječio. Kada su se Paspalj i Popović vratili, ponovo su teško pretukli Bajrama. Otprilike 200 zatocenika koji su se nalazili u Mujinoj sobi naknadno su premješteni u prizemlje hangara, da bi potom bili vraćeni u Mujinu sobu. Svjedok više nikada nije vidio Bajrama Zgoga.⁸⁶⁷

535. Hase Ičić je posvjedočio da ga je, onog dana kad je stigao u logor Omarska, Radić pozvao na hodnik da ga odvede na ispitivanje i zatim ga gurnuo u sobu u kojoj se vršilo isljeđivanje. Tamo je vidio ljude koji nisu radili u logoru, kao što su Dule Tadić i Dušan Knežević, kao i još jednog stražara kojeg su svi zvali Babić. Nakon što su mu rekli da ih mora pozdraviti srpskim pozdravom, udarili su ga, stavili mu omču oko vrata i cvrsto je stegnuli nastavljajući da ga udaraju. Slijedi njegovo svjedočenje:

Ovdje su mi slomili rebra. Od udaraca mi je koža popucala na ledima. Krvario sam i imao posjekotine. Imao sam rane tamo, kasnije su to postale kraste. Posvuda su me tukli osim po glavi... imali su bejzbol-palicu. Imali su i bic napravljen od kabela sa željeznim kuglicama. Imali su i neke željezne šipke.⁸⁶⁸

536. Ažedin Oklopić je posvjedočio da su stražari u Radicevoj smjeni pretukli jednog drugog zatocenika, Safeta Ramadanovića, odmah po nje govom dolasku u logor Omarska i zatim ponovno sedmicu dana kasnije, dok je čekao da ga ispituju. Kasnije je odveden u upravnu zgradu na ispitivanje, gdje su ga ponovo tukli.⁸⁶⁹ Dva zatocenika su morala da ga odnesu natrag na pistu, gdje su ga stražari ponovo tukli.⁸⁷⁰ Safet Ramadanović je preminuo od posljedica batiranja. Ažedin Oklopić je takode posvjedočio da je vidio tijelo ovog zatocenika kako leži napolju na travi nekoliko sati prije nego što je došao njegov zet i odnio tijelo iz logora.⁸⁷¹ Svjedok AN je takode saznao od jednog drugog zatocenika da je tijelo odneseno.⁸⁷²

---

⁸⁶⁶ Mirsad Ališić, T. 2487-2488.

⁸⁶⁷ Mirsad Ališić, T. 2498-2499.

⁸⁶⁸ Hase Ičić, T. 4661-4662.

⁸⁶⁹ Ažedin Oklopić, T. 1726-1731.

⁸⁷⁰ Svjedok AN, T. 4408.

⁸⁷¹ Ažedin Oklopić, T. 1730-1731.

⁸⁷² Svjedok AN, T. 4409.

537. Azedin Oklopcic je opisao i kako su stražari u Radicevoj smjeni nasmrtno pretukli Rizu Hadžalica na pisti.⁸⁷³ Abdulah Brkic se tog dana takode nalazio na pisti i prepoznao je da su stražari koji su bili odgovorni za to batinanje pripadali Radicevoj smjeni.⁸⁷⁴

538. Pretresno vijeće je dobilo značajan broj vjerodostojnih i dosljednih dokaza da su stražari u Radicevoj smjeni pocinili veliki broj zločina. Pretresno vijeće smatra ocitim da su ti stražari pocinili široki raspon radnji zlostavljanja i maltretiranja zatocenika, uključujući ubistvo i mucenje, i da Radic, kao njihov voda smjene, nije nikada iskoristio svoju vlast da spriječi stražare da ne cine takve zločine. Štaviše, njegov propust da interveniše uputio je stražarima jasnu poruku odobravanja njihovog ponašanja. Zbog svog položaja vlasti u odnosu na stražare, on je svojim neintervenisanjem odobravao, ohrabrivao i pridonosio da se kontinuirano cine zločini.

6. Da li je Radic znao za logorske uslove i zlostavljanje tokom svog boravka u logoru

539. Cijelo vrijeme svog svjedočenja pred Međunarodnim sudom, Radic je govorio Pretresnom vijeću da nikada nije vidio znakove maltretiranja ni na jednom zatoceniku i da nije vidio da ih tuku.⁸⁷⁵ Sasvim neovisno o znatnom broju iskaza svjedoka koje je Pretresno vijeće saslušalo o okolnostima njegovog licnog učešća u zlostavljanjima zatocenika, Pretresno vijeće nalazi njegovu izjavu posve nevjerovatnom s obzirom na činjenicu da je sa svog mjesta u kružnom prozoru Radic mogao da vidi pistu, hangar, bijelu kucu i zatocenike na ulasku i izlasku iz kantine. Štaviše, za razliku od običnih stražara, Radic je mogao slobodno da se kreće logorom, a kad je bio u sobi za dežurstva cesto je sjedio blizu mjesta gdje su se odvijala ispitivanja. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja brojnih svjedoka optužbe i odbrane koji su opisali grozne uslove u kojima su se nalazili zatocenici, kao i vrisku i jauke koji su dopirali iz soba za ispitivanje.

540. Niz svjedoka dalo je iskaze o zlostavljanjima koja su pocinjena u logoru. Sifeta Sušić je svjedočila da su se prostorije u kojima su nocu boravile žene danju koristile za ispitivanje. Ona je iz kantine u prizemlju jasno čula krikove i stenjanje koje je dopiralo iz tih prostorija.⁸⁷⁶ Azedin Oklopcic je svjedočio da su se tokom noci mogli čuti stravični krici sa gotovo svih lokacija u logoru, premda vecinom iz hangara, kantine i piste.⁸⁷⁷

---

⁸⁷³ Azedin Oklopcic, T. 1732-1735.

⁸⁷⁴ Abdulah Brkic je posvjedočio da je vidio kako Hadžalicevo tijelo odvoze u žutom "tamicu", T. 4501-4503. Svjedok Y je dao iskaz da je utovario tijelo covjeka po imenu "Rizo" iz Prijedora u "tamic". Svjedok Y, T. 3642. Svjedokinja J, T. 4766-4767.

⁸⁷⁵ Mlado Radic, T. 11207. U unakrsnom ispitivanju, Radic je priznao da je na zatvorenicima koji su izlazili iz soba za ispitivanje vidio znakove maltretiranja. Mlado Radic, T. 11217.

⁸⁷⁶ Sifeta Sušić, T. 3011.

⁸⁷⁷ Azedin Oklopcic, T. 1714. Kerim Mešanovic je svjedočio da su se u "stakleniku" gotovo cijeli dan mogli čuti krici, vriska i bolni jauci, kao i zvukovi udaranja zatocenika koji su dopirali iz soba za ispitivanje na gornjem spratu. Kerim

541. Ermin Strikovic je svjedocio da je vidio Radica kako redovito hoda uokolo, razgovara sa stražarima i gleda šta se događa. Jednom prilikom, dok je bio na pisti, vidio je kako Radic ulazi u bijelu kucu.⁸⁷⁸ Radic je takode nadzirao odlazak zatocenika na jelo.⁸⁷⁹ Omer Mešan je ispricao da su jednom prilikom, u vrijeme kad se dijelila hrana, svi zatocenici stali u red na ulazu u kantu i tada su ih životinjski pretukli. Jedna grupa stražara je stala u red na ulazu i u hodniku unutar zgrade i žestoko tukla zatocenike na odlasku i na povratku sa rucka. Svjedoci se sjecaju da su tom prilikom vidjeli Radica u ostakljenom prostoru na stepeništu u upravnoj zgradi.⁸⁸⁰

542. Hase Ičić je svjedocio da je otprilike u julu 1992. prebačen iz Keraterma u Omarsku i da je tom prilikom Radic ušao u autobus po spisak svih prebačenih lica. Te iste noci, Radic je prozvao imena ljudi sa tog spiska i rekao im da idu u prostoriju iznad kantine u kojoj su se vršila ispitivanja i batinanja. Premda ovaj svjedok nije nikada vidio Radica kako tuče zatocenike, Radic je sâm gurnuo svjedoka u sobu za ispitivanje i zatim nakon batinanja odveo zatocenike natrag na njihova mjesta.⁸⁸¹ Ovaj svjedok je dalje izjavio da je Radic bio prisutan i u drugim prilikama kada su zatocenike odvodili na ispitivanje u bijelu kucu. Prema rijecima ovog svjedoka, stigla bi grupa “mucitelja” koje je predvodio Radic.⁸⁸² Drugi svjedoci su izjavili da su vode smjene, uključujući Radica i Kosa, obično bile prisutne kada su stražari tukli novopridošle u logor.⁸⁸³

543. Radic je nijekao da je ikada cuo paljbu iz vatrenog oružja u logoru. Premda se bijela kuca jasno vidjela iz kružnog staklenog prozora u kojem je stajao i premda je mogao da cuje svaki pucanj iz puške ispaljen u logoru, on tvrdi da nikada nije vidio ni cuo da ubijaju zatocenike, niti je vidio leševe u krugu logora.⁸⁸⁴ Radic nijece da je cuo bilo kakvu buku iz soba za ispitivanje, osim zvukova nečega što mu se činilo kao namještaj kako pada.⁸⁸⁵ Medutim, prema iskazu svjedoka DD/10, koji je radio u istoj sobi za dežurstva kao i Radic, jasno su se mogli cuti svi zvukovi zlostavljanja koji su dopirali iz susjedne sobe.⁸⁸⁶

Mešanovic, T. 5187-5188. Svjedokinja F je izjavila da su se jauci i vrisak mogli cuti sa svih strana logora, sa piste, iz “staklenika”. Svjedokinja F, T. 5414.

⁸⁷⁸ Mlado Radic je izjavio da je samo jednom ušao u bijelu kucu. Mlado Radic, T. 11212.

⁸⁷⁹ Ermin Strikovic, T. 3508-3509; prema rijecima svjedoka AN, Radic je bio na spratu kad su zatvorenike tukli dok su išli na jelo. Svjedok AN, T. 4408.

⁸⁸⁰ Omer Mešan, T. 5277-5278.

⁸⁸¹ Hase Ičić, T. 4660-4662. Prema rijecima Hase Ičića, Radic je tražio od zatocenika da mu predaju novac cim su stigli u Omarsku. Radic im je rekao: “Svi morate da zapišete svoje ime, kolicinu novca, zlata ili nakita koji imate sa sobom. Ako budete imali dovoljno, bicete poštedeni mucenja.” Hase Ičić, T. 4652.

⁸⁸² Hase Ičić, T. 4657.

⁸⁸³ Omer Mešanovic, T. 5189; svjedokinja B, T. 2362.

⁸⁸⁴ Mlado Radic, T. 11209-11210.

⁸⁸⁵ U unakrsnom ispitivanju, Radic je izjavio da je cuo kako ljudi u sobama za ispitivanje vicu: “Zašto lažeš? Ne laži!” i onda bi cuo zvuk kao da pada namještaj, ali nije mogao da razazna da li to nekog tuku. Mlado Radic, T. 11214-11215.

⁸⁸⁶ Svjedok DD/10, T. 10689; *vidi* takode Nada Markovski, T. 7772. Svjedok DC5 takode je svjedocio da su se vrištanje, zvukovi lomljenja predmeta i “urlici” mogli cuti iz soba za ispitivanje na gornjem spratu. Svjedok DC5, T. 8876.

544. Ukratko, Pretresno vijeće u potpunosti i odlučno odbija da prihvati Radicevu tvrdnju da nije vidio, čuo ni primijetio dokaze o zlostavljanjima počinjenima u logoru Omarska tokom tri mjeseca koliko je tamo radio.

545. Pretresno vijeće nalazi da su se, budući da je bio u svojstvu vode smjene straže, Radicu svakodnevno naocigled dešavala ubijanja, mučenja i druga zlostavljanja ne-Srba zatocenih u logoru Omarska. On je znao da se u logoru redovito čine djela krajnjeg fizičkog i psihickog nasilja u svrhu diskriminacije. Radic je direktno odgovoran za niz tih zlostavljanja.

7. Radiceva licna uključenost u seksualno nasilje

546. Pretresno vijeće je saslušalo uvjerljive dokaze da je Radic bio licno uključen u seksualno maltretiranje, ponižavanje i nasilje nad ženama u logoru Omarska. Prozivao bi određene žene iz prostorija u kojima su bile zatocene, a kad bi se vratile, ostalim bi ženama bilo jasno da im se desilo nešto strašno. Obično ne bi razgovarale s ostalim ženama niti gledale u njih.⁸⁸⁷

547. Svjedokinja F je svjedočila da ju je Radic odveo u jednu od prostorija (koju su nazivali "policijskom sobom"). Tamo je Radic rekao svjedokinji F da bi mogao da joj pomogne ako pristane da spava sa njim i da bi jedne noći kad je on na dužnosti trebala da izade iz sobe u kojoj je zatocena. Zatim je dodirivao "ženske dijelove" njenog tijela.⁸⁸⁸ Prema svjedočenju Sifete Sušić, jednom prilikom kad je Radic doručkovao sa stražarima, a ona čistila stol, Radic ju je zgrabio, posjeo na svoja koljena i rekao: "Bolje da te ja silujem, nego neko drugi". Otrcala je prestravljena.⁸⁸⁹ Zlata Cikota je svjedočila da joj je jutro nakon njenog dolaska u logor receno da ode do Radica i da ponese licnu kartu. Kad je ušla u kancelariju u kojoj je bio Radic, on je zapisao njene licne podatke i zatim je zgrabio za grudi. Bila je šokirana i rekla mu da je ona stara žena, ali je Radic odgovorio: "Neka, dobra si takva kakva si". Zlata Cikota je uspjela da napusti sobu kad je ušla neka druga osoba.⁸⁹⁰ Nedžija Fazlic je svjedočila da ju je Radic jednom pozvao u svoju kancelariju nakon što je čuo da je Lugar, stražar, pokušao da polno opšti sa njom. Radic joj je predložio da sâm polno opšti sa njom, a u zamjenu za to bi joj omogućio da se sastane sa svojim suprugom koji je takode bio zatocen u logoru.⁸⁹¹ Nedžija Fazlic nije pomenuta u taccama Izmijenjene optužnice u kojima se tereti Radic, niti u pripadajucim Prilozima. Pretresno vijeće

---

⁸⁸⁷ Svjedokinja J, T. 4775; svjedokinja A, T. 5487; svjedokinja U, T. 6217; svjedokinja F, T. 5383; Zlata Cikota, T. 3342. Prema iskazu svjedokinje U, Radic je jednom izveo napolje neku zatocenicu koja je, po povratku, izgledala uplašeno i bila sva crvena u licu. Svjedokinja U, T. 6216-6217. Svjedokinja B je izjavila da je jednom prilikom zabunom ušla u jednu sobu u kojoj je zatekla Mladu Radica kako čeka neku zatocenicu, a on ju je počeo psovati i rekao da će joj se osvetiti. Svjedokinja B, T. 2385-2386.

⁸⁸⁸ Svjedokinja F, T. 5388.

⁸⁸⁹ Sifeta Sušić, T. 3022-3023.

⁸⁹⁰ Zlata Cikota, T. 3320-3221.

⁸⁹¹ Nedžija Fazlic, T. 5100-5101.

smatra da ovo svjedočenje može da pomogne u utvrđivanju dosljednog načina ponašanja u skladu sa pravilom 93.

548. Radic je teško zloupotrebio svoj položaj iskoristivši ranjivost zatocenika. Jednom je prilikom pozvao zatocenicu J u svoju kancelariju i rekao joj da bi mogao da joj pomogne ako pristane na polni odnos sa njim.⁸⁹² Kasnije je pokušao da je siluje. Prema iskazu svjedokinje J, nakon što je obavila svoje dužnosti u kantini, Radic ju je pozvao u svoju kancelariju. Gurnuo ju je uza zid i počeo da je dodiruje. Prema riječima svjedokinje J, premda ga je preklinjala i govorila mu da ima menstruaciju, Radic je izvadio penis, pokušao da penetrira i zatim ejakulirao po njoj.

...Gurnuo me je uza zid i počeo da me dira po grudima i po stražnjici... Preklinjala sam ga da me pusti, da me ne dira, ali bio je vrlo grub. Toliko me je pritiskao da nisam mogla da dodem do daha.⁸⁹³

549. Odbrana osporava vjerodostojnost ovog iskaza,⁸⁹⁴ navodeći da je opis ovog silovanja identičan drugom silovanju koje je svjedokinja J opisala i u koje je upleten čovjek zvan "Kapitan".⁸⁹⁵ Međutim, Pretresno vijeće smatra iskaz i svjedokinju vjerodostojnim i nalazi da su se oba pomenuta incidenta desila.

550. Još tri bivše zatocenice, svjedokinje K, AT i A, svjedočile su da ih je Radic seksualno napastvovao:

551. Svjedokinja K je izjavila da je jednom prilikom Vinka Andić, jedna od čistačica u logoru, došla po nju i rekla da je treba Radic. Radic ju je ranije već pokušao prisiliti da polno opšti sa njim, rekavši joj da joj djeca neće biti ubijena ako pristane na polni odnos sa njim.⁸⁹⁶ Odvedena je na sprat u sobu za sastanke u kojoj ju je čekao Radic. Svjedokinja K je opazila madrac od spužve na podu⁸⁹⁷, a izjavila je sljedeće: "Rekao mi je da se mojoj djeci neće ništa desiti... Onda me je napao, napastvovao i silovao."⁸⁹⁸ Prema njenim riječima, nakon što je Radic otišao, zadržala se nakratko u sobi pokušavajući da zaustavi krvarenje, koje nije bilo samo posljedica menstruacije već i nasilne vaginalne penetracije.⁸⁹⁹

552. Odbrana je osporavala vjerodostojnost svjedokinje K, jer je ta svjedokinja priznala na unakrsnom ispitivanju da novinarki koja ju je intervjuirala u Zagrebu 1993. godine nije pomenula

---

⁸⁹² Svjedokinja J, T. 4758.

⁸⁹³ Svjedokinja J, T. 4777.

⁸⁹⁴ Završni podnesak Radica, par. 283-287.

⁸⁹⁵ Svjedokinja J, T. 4779-4783.

⁸⁹⁶ Svjedokinja K, T. 4983-4984, 5056.

⁸⁹⁷ Svjedokinja K, T. 4983-4984.

⁸⁹⁸ Svjedokinja K, T. 4984-4985, 4987-4988.

⁸⁹⁹ Svjedokinja K, T. 5085.

da ju je Radic silovao, dok je u izjavi koju je 1995. dala Tužilaštvu opisala taj događaj.⁹⁰⁰ Nadalje, odbrana je istakla da postoje kontradikcije između izjave iz 1995. i iskaza svjedokinje K pred Pretresnim vijećem u pogledu doba dana kada je do silovanja došlo. Međutim, Pretresno vijeće smatra irelevantnom činjenicu da svjedokinja K nije 1993. godine novinarki pomenula silovanje, osobito s obzirom na to da se radi o krivičnom djelu seksualnog karaktera i vrlo intimne prirode. Ovaj propust ne umanjuje vjerodostojnost njenog svjedočenja. Osim toga, nepodudarnost koja eventualno postoji između njena dva iskaza u pogledu doba dana kada se silovanje desilo nije od ključne važnosti za vjerodostojnost tog svjedočenja.

553. Svjedokinja odbrane Vinka Andić⁹⁰¹ tvrdi da je Radic nije nikada zamolio da dovede svjedokinju K ni bilo koju drugu ženu u sobu za sastanke.⁹⁰² Prema riječima Vinke Andić, Radic je bio fin covjek koji je korektno postupao sa ženama.⁹⁰³ Iskaz Vinke Andić se direktno kosi sa svjedočenjima brojnih svjedoka o seksualnom napastvovanju i maltretiranju. Pretresno vijeće odbacuje iskaz Vinke Andić kao takav i prihvata iskaz svjedokinje K.

554. Prema iskazu svjedokinje AT, Radic ju je prozvaao iz njene sobe u nekoliko navrata tokom 23 dana koja je provela u logoru Omarska. I nju su, kao i druge žene, odveli u sobu na kraju hodnika u kojoj je na podu ležao madrac od spužve. Svjedokinja je opisala kako joj je jednom takvom prilikom Radic rekao da skinu odjecu i prisilio je na polni odnos sa njim.⁹⁰⁴ Naglasila je: “Branila sam se i pitala zašto to radi. Ali sam morala, pod njegovim pritiskom, da skinem odjecu i da legnem na spužvu.”⁹⁰⁵

555. Odbrana je istakla da je ova svjedokinja priznala za vrijeme unakrsnog ispitivanja da joj je Radic pomogao tako što joj je nosio hranu i vodu i tako što je premjestio njenog supruga iz bijele kuće u “staklenik”.⁹⁰⁶ Međutim, Pretresno vijeće smatra da ova činjenica ni na koji način ne diskreditira iskaz te svjedokinje. Štaviše, ti dokazi upućuju na zaključak da je Radic redovito pokušavao da podmiti ili prisili žrtve da “pristanu” na polni odnos u zamjenu za usluge. Pretresno vijeće podsjeća na ranija mišljenja Međunarodnog suda, kao i na pravilo 96, koje se bavi dokazima

---

⁹⁰⁰ Svjedokinja K, T. 12203-12205.

⁹⁰¹ Jedna od cistacica koja je radila u Omarskoj.

⁹⁰² Vinka Andić, T. 9133-9134, 9136. Prema iskazu svjedokinje K, Vinka, jedna od cistacica, došla je po nju da je odvede Radicu. Svjedokinja K, T. 4983-4984, 12203, 12218, 12238.

⁹⁰³ Vinka Andić, T. 9130-9133.

⁹⁰⁴ Svjedokinja AT, T. 6095-6098, 6155.

⁹⁰⁵ Svjedokinja AT, T. 6157-6158.

⁹⁰⁶ Svjedokinja AT, T. 6152-6155.

u slučajevima seksualnog delikta i u kojem se navodi da status zatoceništva u takvim okolnostima obično poništava pristanak.⁹⁰⁷

556. Odbrana nadalje upozorava da silovanje svjedokinje AT nije pomenuto ni u taccama Izmijenjene optužnice u kojima se tereti Radic, ni u pripadajucim Prilozima. Pretresno vijeće se po ovom pitanju slaže sa odbranom i smatra da se iz pravednosti prema optuženome ne mogu usred sudenja uvoditi nove optužbe koje ga terete, bez odgovarajuće obavijesti. Stoga se iskaz svjedokinje AT kojim se Radic tereti za silovanje neće uzeti u obzir u odlucivanju o njegovoj krivici. Medutim, Pretresno vijeće je uvjereno da je iskaz ove svjedokinje sasvim vjerodostojan i da može pomoci u utvrđivanju dosljednog nacina ponašanja u skladu sa pravilom 93.⁹⁰⁸

557. Svjedokinja A je treća svjedokinja koja je pred Medunarodnim sudom posvjedocila da ju je Radic silovao.⁹⁰⁹ Pretresnom vijecu nije teško vjerovati da je ova svjedokinja pretrpjela strašne i traumatizujuće muke. Medutim, njeno je svjedocenje bilo toliko konfuzno u pogledu detalja vezanih uz silovanje da se ne može smatrati pouzdanim u svrhu utvrđivanja krivice.

558. Do 6. augusta 1992. većina zatocenika je odvedena iz logora Omarska. U logoru je ostalo pet žena, uključujući svjedokinju AT. Svjedokinja AT i još jedna žena odvedene su u Trnopolje 23. augusta 1992. Ostale tri žene kojima nije dozvoljen premještaj više niko nije vidio.⁹¹⁰

559. Pretresno vijeće nalazi da je Radic silovao svjedokinju K i da je pokušao da siluje svjedokinju J. Pretresno vijeće podsjeća na definiciju seksualnog nasilja utvrđenu u predmetu *Akayesu* kao “bilo koja radnja seksualne prirode koja se pocini nad nekom osobom pod okolnostima prisile”.⁹¹¹ Pretresno vijeće nalazi da seksualno ugrožavanje, maltretiranje i nasrtanje koje je Radic pocinio nad svjedokinjom J, svjedokinjom F, Sifetom Sušić i Zlatom Cikotom jasno potpadaju pod ovu definiciju, i stoga nalazi da je Radic pocinio seksualno nasilje nad ovim preživjelim osobama.

560. Nadalje, Pretresno vijeće nalazi da su silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja pocinjani samo nad ne-Srbima zatocenim u logoru i da su pocinjani samo nad ženama, zbog čega ova krivicna djela imaju diskriminacijski karakter na više nivoa. Radic nije silovao zatocenike ne-Srbe

---

⁹⁰⁷ Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Celebici*, par. 495; prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 271.; prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 464. Pravilo 96 Pravilnika o postupku i dokazima predviđa da se u slučajevima seksualnog delikta pristanak ne može upotrijebiti kao odbrana ako je “žrtva bila izložena nasilju, prisili, lišavanju slobode ili psihickom pritisku, ili joj se istim prijetilo, ili je imala razloga da se boji istog”.

⁹⁰⁸ Pravilo 93 predviđa: “(A) Dokazi o dosljednom nacinu ponašanja relevantnom za teška kršenja medunarodnog humanitarnog prava obuhvacena Statutom mogu biti prihvaceni u interesu pravde.”

⁹⁰⁹ Svjedokinja A je izjavila da ju je Radic prozvao desetak puta. U četiri navrata ju je odveo u prostoriju u prizemlju, pretukao je i silovao. Prema iskazu svjedokinje A: “Prvo me je uveo unutra. Opirala sam se... Bacio me na stol, povukao me za kosu i silovao”. Drugom prilikom ju je Radic silovao u sobi u kojoj su spavale. Kada je u logor stigla svjedokinja AT, Radic je prestao prozivati i silovati svjedokinju A. T. 5489-5490, 5494-5495, 5568.

⁹¹⁰ Svjedokinja AT, T. 6100-6101; svjedokinja B, T. 2386.

muškog pola. Kao što je konstatovano u predmetu *Celebici*, silovanje neke osobe na osnovu pola predstavlja jedan od zabranjenih ciljeva u krivičnom djelu mucenja.⁹¹² Za mucenje je potrebno i dokazati namjerno nanošenje teške boli i patnje. Na temelju gorenavedenog svjedocenja, Pretresno vijeće zaključuje da je Radic namjerno počinio pomenuta djela. Silovanje svjedokinje K i pokušaj silovanja svjedokinje J pokazuju njegovu namjeru da nanese tešku bol i patnju. Stoga, Pretresno vijeće takode nalazi da je Radic kriv za mucenje svjedokinje K i svjedokinje J.

561. Prilikom razmatranja da li je i drugim žrtvama seksualnog nasilja nanesena teška bol i patnja, Pretresno vijeće uzima u obzir krajnju ranjivost žrtava i činjenicu da su bile zatvorene u jednom objektu u kojem je nasilje nad zatocenicima bilo pravilo, a ne izuzetak. Zatocenice su znale da je Radic na položaju vlasti u logoru i da se može slobodno kretati logorom, kao i da može u svakom trenutku narediti da se pojave pred njim. Žene su takode znale ili su sumnjale da su druge žene podvrgnute silovanju i općenito seksualnom nasilju u logoru. Prožimao ih je strah i uvijek je postojala realna prijetnja da će biti podvrgnute seksualnom nasilju na Radicev hir. S obzirom na te okolnosti, Pretresno vijeće nalazi da je prijetnja silovanjem ili drugim oblicima seksualnog nasilja nesumnjivo nanijela tešku bol i patnju svjedokinji F, Zlati Cikoti i Sifeti Sušić, i stoga su se, u odnosu na ove preživjele osobe, stekli elementi krivičnog djela mucenja.

8. Da li je Radicevo učešće u logoru Omarska, udruženom zlocinackom poduhvatu, bilo dovoljno značajno da povlaci krivičnu odgovornost?

562. Radiceva odbrana tvrdi da Radic nije imao namjeru da ucestvuje u udruženom zlocinackom poduhvatu.⁹¹³ Radic je izjavio da je pokušao da prekine svoju vezu sa logorom Omarska. Radic je svjedocio da je zatražio od Željka Meakica da ga pošalje na Kupres, na liniju fronta, radije nego da ostane u logoru. Radic je ispricao kako je taj njegov zahtjev prosljeden Simi Drljaci, koji

me je pitao šta hocu, zašto necu tamo da radim i tako dalje. A ja sam mu rekao: "Vidiš, Simo, odrastao sam s tim ljudim a. Tamo imam i prijatelje. Sestrine prijateljice su se udale za Muslimane i jako mi je nezgodno što radim tamo. Mogu li da odem nekamo drugamo?" Onda je viknuo: "A ko je ovdje glavni?" Rekao sam mu: "Moj starješina je Meakic, a ti si vjerovatno starješina svima nama."

Onda mi je rekao: "Radiceš šta ti se kaže." A ja sam na to mogao samo da odgovorim: "Razumem" i to je bilo to.⁹¹⁴

563. Pretresno vijeće, međutim, nije ubijedeno da Radic nije imao drugog izbora nego da ostane u logoru. Kao što je receno u dosadašnjoj diskusiji, izvedeni su dokazi koji upućuju na to da su stražari mogli da dolaze i da odlaze s posla, a da pritom ne snose nikakve posljedice. Štaviše,

---

⁹¹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

⁹¹² Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 941, 963.

⁹¹³ Pretpretresni podnesak Radica, par. 10, 26.

odgovarajući na pitanje sudije Wald da li se išta dešavalo stražarima koji su odlucili da odu kuci ili da se ne pojave na poslu – na primjer, da li je primijenjena neka disciplinska mjera ili su poslani na frontu, Radic je odgovorio:

Pa vidite, bilo je to vrijeme ratne euforije. Ništa im se nije desilo. Ali ljudi bi odlazili kuci da obraduju polja kukuruza, da skupljaju drva. Niko nije bio zavezan tamo. Ljudi bi napustili svoja stražarska mjesta. Cak sam cuo da su neki išli na kupanje, ali oko toga nisam ništa mogao da uradim.

P. Ne, razumijem. Samo pitam.

O. To je ovisilo o pojedincu i koliko je bio s avjestan.⁹¹⁵

564. Radicev odabir da bude “savjestan” i da ostane na svom mjestu u logoru vjerovatno je u skladu sa njegovom tendencijom prema poslušnosti i konformizmu, kako je i ustanovljeno u psihološkom izvještaju izradenom po nalogu Pretresnog vijeca.⁹¹⁶ U izvještaju se objašnjava da ova tendencija može da poveća Radicevu želju da izvršava naredenja kako bi ugodio svojim nadredenima ili da se ponaša jednako kao i njegove kolege kako bi ga prihvatili, a može i da smanji osjećaj odgovornosti za vlastite postupke.⁹¹⁷

565. Pretresno vijeće nalazi da Radic nije nevoljko ostao na svom radnom mjestu. Upravo suprotno, Radic je svjedocio da nikada nije propustio ni jednu smjenu.⁹¹⁸ To ne pokazuje da je nevoljko radio u logoru. Logor je davao priliku i moc za zlostavljanje. Sve upucuje na to da je Radic učestvovao u zlocinima bez oklijevanja. Pomaganje nekolicini bivših kolega, sumještana ili prijatelja nipošto ne umanjuje težinu zlocina zbog kojih Radic podliježe odgovornosti.

566. Pretresno vijeće nalazi da je Radicev doprinos održavanju i funkcionisanju logora Omarska bio svjestan i znacajan. Vijeće nadalje nalazi da je Radic pridonio, sa voljom i namjerom, ostvarivanju udruženog zlocinackog poduhvata progona i zlostavljanja u drugom obliku ne-Srba zatocenih u logoru, da je odgovoran za teško maltretiranje zatocenika u logoru i da je fizicki pocinio niz teških krivicnih djela, osobito djela seksualnog nasilja.

9. Krivicna odgovornost Mlade Radica

567. Kao što je receno, Radic se tereti prema clanu 7(1) Statuta da je individualno odgovoran za učestvovanje u ratnim zlocinima i zlocinima protiv covjecnosti za koje ga tereti Izmijenjena optužnica i za “pocinjenje, podsticanje ili na drugi nacin pomaganje ili podržavanje” krivicnih djela

---

⁹¹⁴ Mlado Radic, T. 11296.

⁹¹⁵ Mlado Radic, T. 11297.

⁹¹⁶ Dokazni predmet D4/30.

⁹¹⁷ Dokazni predmet D4/30, str. 7-8.

⁹¹⁸ Mlado Radic, T. 11174.

kao ucesnik u udruženom zlocinackom poduhvatu. Radic se dodatno ili alternativno tereti prema clanu 7(3) Statuta da je odgovoran kao nadredeni za djela koja su navodno pocinili podredeni, a koja je on propustio da spriječi, zaustavi ili kazni.

(a) Odgovornost nadredenog prema clanu 7(3) Statuta

568. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Radic bio jedan od trojice voda smjene straže u logoru Omarska. Takode je utvrdilo da su stražari u Radicevoj smjeni pocinili krivicna djela na izrazito izopacen i bezobziran nacin. Štaviše, postoji goleva kolicina dokaza koja se odnosi upravo na zlocine koje su pocinili stražari u Radicevoj smjeni.

569. Jedan je svjedok opisao stražare u Radicevoj smjeni kao “neposlušnu gomilu” i rekao da u logoru “niko nije slušao nikoga” i da je “svako mogao da ubije koga god poželi u bilo kojoj smjeni”.⁹¹⁹ Jedna je zatocenica svjedocila da bi stražari po njenom mišljenju bili poslušali Radica da im je rekao da prestanu sa svojim brutalnostima.⁹²⁰ Medutim, prema mišljenju drugih, stražari u njegovoj smjeni su “tukli ljude nasumce, po vlastitom nahodenju” i bili su “apsolutno van kontrole”.⁹²¹ Sigurno je da su stražari u njegovoj smjeni bili na zlu glasu: jedan od najgorih pocinilaca krivicnih djela, stražar po imenu Predojevic, opisan je kao “pobješnjela životinja u logoru”.⁹²² Drugi takvi stražari su “Karate Kid”, koji je zatocenike nasmrtno premlacivao, kao i Paspalj, Soskan i Popovic. Svjedoci odbrane su se složili da je bilo stražara u Radicevoj smjeni koji “nisu imali apsolutno nikakvih ljudskih osjecaja”.⁹²³

570. Pretresno vijeće je zaključilo da je Radic vršio vlast nad stražarima u svojoj smjeni, premda nije potpuno jasno da li je Radic imao “efektivnu kontrolu” nad tim stražarima. Medutim, premda ima mnogo znatnih vjerodostojnih dokaza o zlocinima koje su pocinili Radicevi podredeni, postoji odredena sumnja oko toga da li se, u kontekstu udruženog zlocinackog poduhvata, saizvršilac, odnosno pomagac i podržavalac, koji se na osnovu teorije zlocinackog poduhvata smatra odgovornim za sva krivicna djela pocinjena u vrijeme dok je bio na određenoj dužnosti, može zasebno smatrati odgovornim za dio tih krivicnih djela na osnovu teorije odgovornosti nadredenog prema clanu 7(3). U svakom slucaju za tim nema potrebe, jer je njegova odgovornost za ta krivicna djela vec pokrivena. U svjetlu ove izražene sumnje, Pretresno vijeće nalazi da ne treba odlucivati o Radicevoj odgovornosti nadredenog u kontekstu udruženog zlocinackog poduhvata.⁹²⁴ Pretresno

---

⁹¹⁹ Svjedok AK, T. 2073-2075.

⁹²⁰ Svjedokinja B, T. 2369.

⁹²¹ Abdulah Brkic, T 4518; svjedok AI, T. 2226.

⁹²² Svjedokinja B, T. 2428-2429.

⁹²³ Svjedok DC5, T. 8885.

⁹²⁴ To je u skladu sa našim mišljenjem u predmetu *Krstic*. Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Krstic*, par. 652.

vijeće ne želi donositi zaključak o tome da li Radic podliježe odgovornosti nadređenog prema članu 7(3) Statuta.

(b) Radiceva individualna odgovornost prema članu 7(1) za krivična djela dokazana na sudenju

571. Pretresno vijeće je u pogledu Radica već zaključilo sljedeće:

(a) da je bio svjestan postupaka i uslova obilježenih zlostavljanjem koje su trpjeli ne-Srbi zatoceni u zarobljeničkom logoru Omarska;

(b) da je nastavio da radi u logoru gotovo tri mjeseca, odnosno cijelo vrijeme postojanja logora;

(c) da su zločini za koje se Radic tereti u Izmijenjenoj optužnici doista i počinjeni u Omarskoj u vrijeme kada je radio u logoru;⁹²⁵

(d) da je Radicevo učešće kao jednog od vođa smjene straže bilo ključno za efikasno i djelotvorno funkcionisanje logora, te da je njegovo učešće značajno, zbog čega je odgovoran kao učesnik u udruženom zločinackom poduhvatu logora Omarska;

(e) da su stražari u Radicevoj smjeni počinili brojne gnusne zločine nad zatocenicima i da je Radic takode odgovoran za aktivno učešće u zločinima počinjenim u njegovom prisustvu ili uz njegovo prešutno odobrenje, odnosno prešutno ohrabrivanje istih;

(f) da je Radic fizički izvršio krivična djela seksualnog nasilja nad ženama zatocenicima u logoru; i

(g) da je Radic bio svjestan da krivična djela počinjena nad ne-Srbima zatocenicima u logoru imaju karakter progona i da je Radic, na temelju svog svjesnog i značajnog učešća u sistemu progona koji je vladao u logoru Omarska, imao namjeru da vrši diskriminaciju nad ne-Srbima zatocenicima u logoru.

572. Osim krivičnih djela za koja se tereti vezano uz progon, Radic se takode tereti u tčkama od 14 do 17 za silovanje, mučenje i povrede ličnog dostojanstva. U Izmijenjenoj optužnici se ne navodi da li se krivična djela seksualnog nasilja, za koja se tereti općenito u tčki o progону, temelje na istim radnjama kao i individualizirane optužbe u tčkama 14-17 Izmijenjene optužnice. U tčkama 14-17 ne tereti se posebno za progon zbog seksualnog nasilja.

---

⁹²⁵ *Vidi, npr.* dokaze o mučenju, T. 4661-4662; dokaze o ubijanju, T. 1726-1731; dokaze o seksualnom nasilju, T. 5385-5388. Ova krivična djela desila su se u vrijeme dok je Radic radio u logoru.

573. Pretresno vijeće ima u vidu da je odbrana osporavala formu Izmijenjene optužnice i da je Radic prigovorio da u Izmijenjenoj optužnici ne postoje dovoljno konkretne naznake krivičnih djela za koja se tereti.⁹²⁶ Optužba nije morala da precizira da li seksualno nasilje koje je obuhvaćeno taktom o progonu čini osnovu i za krivična djela seksualnog nasilja koja se optužuju posebno. Pretresno vijeće smatra da Radic nije bio jedini počinilac seksualnog nasilja u logoru Omarska i napominje da u odjeljku "Utvrđeno činjenično stanje" postoje dokazi o drugim seksualnim deliktima koji se ne odnose na Radica, pa se ne može zaključiti da se seksualno nasilje koje je u osnovi tačke o progonu, ili koje je počinjeno u sklopu udruženog zločinackog poduhvata, odnosi samo na krivična djela seksualnog nasilja za koja se tereti Radic. Ipak, s obzirom na okolnosti u ovom predmetu i na nejasnoće u vezi s ovim pitanjem u Izmijenjenoj optužnici, Pretresno vijeće smatra da osuda za progon, na osnovu krivičnih djela koja uključuju i seksualno nasilje, obuhvata krivična djela silovanja za koja se Radic odvojeno tereti. Optužbe za silovanje i mučenje koje se terete kao zločini protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta, odbacuju se jer se smatraju obuhvaćenima u tački o progonu.

574. Neki navodi o seksualnom nasilju iz Izmijenjene optužnice tokom sudjenja nisu bili razmatrani odnosno dokazani. Pretresno vijeće postupa samo na temelju dokaza koji su mu predoceni. Pretresno vijeće je već zaključilo da je Radic silovao svjedokinju K, da je pokušao da siluje svjedokinju J i da je počinio seksualno nasilje nad svjedokinjom J i nad tri druge žene.

575. Pretresno vijeće je zaključilo da je Radic imao značajnu ulogu u funkcionisanju logora Omarska kao jedan od vođa smjene straže. Ostao je u logoru tokom cijelog njegovog postojanja i nije nikada propustio ni jednu smjenu, stražari u njegovoj smjeni bili su na zlu glasu po surovosti, a on je učestvovao u koordinisanju tog zlostavljanja i lično je počinio krivična djela seksualnog nasilja nad zatocenicama. Radic je stoga saizvršilac udruženog zločinackog poduhvata.

576. Radic se tereti za mučenje (tačka 16) i povrede ličnog dostojanstva (tačka 17), kao kršenja zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta, zbog silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja počinjenog u logoru Omarska.

577. Kao što je primijeceno u Dijelu III B pod naslovom "Kumulativne osuđujuće presude", dopustivo je izreći osuđujuće presude za silovanje i za mučenje na osnovu istih djela ako su se stekli elementi oba krivična djela. Međutim, ne mogu se donijeti višestruke osuđujuće presude za mučenje i povrede ličnog dostojanstva na temelju istog ponašanja, jer je mučenje uže određeno krivično djelo.

---

⁹²⁶ Vidi predmet *Tužilac protiv Kvočke i drugih*, Odluka po preliminarnim podnescima odbrane o formi optužnice, 12. april 1999.

578. Zaključujući, Pretresno vijeće nalazi da je Radic kriv kao saizvršilac sljedećih krivičnih djela počinjenih u sklopu udruženog zločinačkog poduhvata: progon (tacka 1) prema članu 5 Statuta,⁹²⁷ ubistvo (tacka 5) i mučenje (tacke 9 i 16) prema članu 3 Statuta.

579. Iz gorenavedenih razloga, odbacuju se optužbe za sljedeća krivična djela: nehumana djela (tacka 2), ubistvo (tacka 4), silovanje (tacka 15) i mučenje (tacke 8 i 14), koje su obuhvacene osudjućom presudom za progon prema članu 5 Statuta; povrede ličnog dostojanstva (tacka 3) i okrutno postupanje (tacka 10), koje su obuhvacene osudjućom presudom za mučenje; i povrede ličnog dostojanstva (tacka 17), koje su obuhvacene osudjućom presudom za mučenje na osnovu seksualnog nasilja, prema članu 3 Statuta.

580. Pretresno vijeće će sada razmotriti da li je Zoran Žigic učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu logora Omarska i, u potvrdnom slučaju, da li je njegovo učešće bilo dovoljno značajno da povlaci odgovornost, te da li njegova djela ili propusti predstavljaju “počinjenje, podsticanje, ili pomaganje i podržavanje” krivičnih djela za koja se tereti u Izmijenjenoj optužnici, uključujući logore Keraterm i Trnopolje.

E. ZORAN ŽIGIC

1. Uvod

581. Zoran Žigic se tereti u tackama 1-3, 6-7 i 11-13 Izmijenjene optužnice da je individualno odgovoran za učestvovanje u progonu,⁹²⁸ ubistvu, mučenju, okrutnom postupanju, nehumanim djelima i napadima na lično dostojanstvo prema članu 7(1) Statuta, kao kršenjima članova 3 (zakoni i običaji ratovanja) i 5 (zločini protiv čovječnosti) Statuta.

582. Zločini progona, nehumanih djela i napada na lično dostojanstvo zasnovani su na istim činjenicama kojima se terete ostali optuženi u tackama 1-3 Izmijenjene optužnice.

583. Ostale optužbe kojima se Žigic tereti u tackama 6-7 i 11-13 zasnovane su na navodima da je Žigic fizički i direktno učestvovao u ubistvu, mučenju i okrutnom postupanju prema zatocenicima u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje na području Prijedora.

---

⁹²⁷ Za ubijanje, mučenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatoceni u logoru Omarska.

⁹²⁸ Za ubijanje, mučenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, i držanje u zatoceništvu u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatoceni u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.

2. Logor Omarska

584. Pretresno vijeće je saslušalo iskaze svjedoka o nekoliko grozних incidenata u kojima su učestvovali Žigic i njegovi drugovi u logoru Omarska. Azedin Oklopcic je na sljedeći način sažeo utisak koji je Žigic ostavljao u logoru:

Da vam kažem jednu stvar, svi stražari u logoru, u logoru Omarska, svima im je bila atrakcija kad bi se pojavili Žigic, Timarac i Duca jer su znali da će, kad se oni pojave, vidjeti nešto što ne mogu vidjeti ni u filmovima. A kad bi Žigic tukao Rizu Hadžalica, ili bilo kog drugog, svi ostali stražari sa okolnih mjesta bi došli da gledaju, da vide te incidente.⁹²⁹

Daljnji iskazi svjedoka se razmatraju u nastavku.

(a) Batinanje i zlostavljanje svjedoka AK, svjedoka AJ, Asefa Kapetanovica, Emira Beganovica i Abdulaha Brkica⁹³⁰

585. Svjedokinja J je izjavila da je 10. juna 1992. vidjela Žigica kako stoji na pisti pred kafeterijom. Raspitivao se kod stražara o izvjesnim zatocenicima i prozivao ih je, uključujući Asefa Kapetanovica, svjedoka AJ i svjedoka AK.⁹³¹ O događajima koji su nakon toga uslijedili svjedočilo je nekoliko svjedoka, a među njima posebno svjedok AJ i svjedok AK.⁹³²

586. Svjedok AJ se sjetio da je bio u Mujinoj sobi i da je čuo nečiji snažan glas kako ga doziva po imenu i vice: "Došao je Žigic da te vidi." Zatim je u prostoriju utrcao Asef Kapetanovic i rekao mu da ga Žigic zove da izađe.⁹³³ Svjedok AJ je izašao ispred trpezarije, gdje ga je Žigic zgrabio za kosu i vrat i tražio 100.000 njemačkih maraka, koje svjedok nije imao. Svjedoka AJ su potom odveli u bijelu kucu, gdje su se već nalazili svjedok AK, Asef Kapetanovic i Emir Beganovic.⁹³⁴

587. Svjedok AK je izjavio da su ga odveli u bijelu kucu nakon što je čuo kako neko po imenu doziva svjedoka AJ. Žigic je istupio iz grupe ljudi koji su čekali na ulazu u bijelu kucu i, izazivajući ga, zagrlio svjedoka AK⁹³⁵ s riječima: "Gdje si ti ... brate", što je svjedok AK protumacio kao: "Sad te imam. Moj si. Necu te pustiti".⁹³⁶

⁹²⁹ Azedin Oklopcic, T.1901. *Vidi* i Ervin Ramic, T. 5624.

⁹³⁰ Tacke 11-13 Izmijenjene optužnice i Prilog D.

⁹³¹ Svjedokinja J, T. 4784. Svjedok DD/10 je također izjavio da je vidio Žigica u logoru Omarska oko 10. juna 1992., T. 10656.

⁹³² Svjedok AJ, T. 1607; svjedok AK, T. 2026.

⁹³³ Svjedok AJ, T. 1601 - 1602; svjedok AK, T. 2028.

⁹³⁴ Svjedok AJ, T. 1603, 1604; svjedok AK, T. 2026.

⁹³⁵ Svjedok AK, T. 2029-2030.

⁹³⁶ Svjedok AK, T. 2030.

588. Svjedok AK i svjedok AJ izjavili su da su ih zajedno sa Asefom Kapetanovicem odveli u jednu prostoriju na lijevoj strani bijele kuće, gdje im je,⁹³⁷ prema iskazu svjedoka AK, Žigic naredio da zauzmu položaj poput pasa, sjedeci na rukama i stopalima.⁹³⁸ Žigic i ostali, među kojima je bio i jedan krupan covjek po imenu Dušan Knežević,⁹³⁹ poceli su da tuku njih dvojicu i Asefa Kapetanovica.⁹⁴⁰ Prema iskazu svjedoka AK:

[...] Žigic je psovao. U jednom trenutku osjetio sam užasne udarce po ledima. Ne znam cime me je udarao, kakvom palicom ili batinom, niti da li je bila metalna, drvena, ili ko zna kakva. Medutim, osjetio sam kako mi niz lice curi krv jer su me udarali odozdo, ispod lica nagore. U jednom trenutku osjetio sam da zajedno s krvlju koju sam pljuvao ispljuvavam i komade zuba.⁹⁴¹

589. U toj prostoriji, dok su tukli pomenutu trojicu ljudi, nalazio se i covjek koji se zvao Slavko Ecimovic (zvani Ribar), a koji je, prema iskazu svjedoka AK, bio umiješan u neke vojne aktivnosti oko Prijedora.⁹⁴² Slavko Ecimovic je bio žestoko napadnut. U jednom trenutku Žigic je okrenuo Slavka Ecimovica prema Asefu Kapetanovicu, koji je priznao da je jednom bio na zbornom mjestu vojne grupe Slavka Ecimovica. Žigic je psovao Asefa Kapetanovica i zajedno s Dušanom Kneževićem tukao ga dok nije izgubio svijest.⁹⁴³

590. I svjedok AK i svjedok AJ svjedocili su da im je Žigic, nakon dugotrajnog batinanja, svima naredio da izadu iz bijele kuće. Natjerali su ih zatim da puze vani kao psi i da operu krvlju oblivena lica u jednoj lokvi prljave kišnice.⁹⁴⁴ Žigic je uhvatio svjedoka AJ za glavu rekavši: "Krvavi ste. Operite se. Svinje jedne, idite i operite se".⁹⁴⁵ Svjedok AK je izjavio da se Žigic cerekao i rekao: "Pa, djeca su brala jagode, pa su im lica malo crvena zato što su ih jela".⁹⁴⁶

591. Svu trojicu ljudi su zatim vratili u istu prostoriju, gdje su ih Žigic i Dušan Knežević nastavili tuci. Žigic je svjedoku AK rekao da su mu njih trojica ubila cijelu porodicu i da ce on isto uraditi njima.⁹⁴⁷ Prema rijecima svjedoka AK, izgledalo je "kao da ga je potpuno obuzeo bijes".⁹⁴⁸ Batinanje je prestalo tek kada je jedan, cini se viši, oficir ušao u tu prostoriju i tada su im ponovo naredili da se operu u lokvi ispred bijele kuće.⁹⁴⁹

---

⁹³⁷ Svjedok AJ, T. 1640.

⁹³⁸ Svjedok AK, T. 2031.

⁹³⁹ Svjedok AK, T.2030-2032; svjedok AJ, T.1607.

⁹⁴⁰ Svjedok AJ, T.1604, 1640-1641.

⁹⁴¹ Svjedok AK, T. 2031.

⁹⁴² Svjedok AK, T. 2034-2035; svjedok AJ, T. 1604,1640.

⁹⁴³ Svjedok AK, T. 2036.

⁹⁴⁴ Svjedok AK, T. 2033; svjedok AJ, T. 1604-1605.

⁹⁴⁵ Svjedok AJ, T. 1604 - 1605.

⁹⁴⁶ Svjedok AK, T. 2033.

⁹⁴⁷ Svjedok AK, T. 2033-2035.

⁹⁴⁸ Svjedok AK, T. 2035.

⁹⁴⁹ Svjedok AK, T. 2036-2037.

592. Svjedok AK je izjavio da je izgubio svijest kad se vratio u Mujinu sobu i da mu je od tog batiranja jedna ruka slomljena na dva mjesta, te da mu je slomljeno jedno ili dva rebra, prednji zubi i nos.⁹⁵⁰ I svjedok AJ je detaljno opisao teške fizicke povrede koje je pretrpio tokom tog batiranja. Taj svjedok je dalje naveo da je Žigic rekao da ce se vratiti sljedeceg dana (što nije ucinio)⁹⁵¹ i da ga je to toliko uplašilo da je pokušao da izvrši samoubistvo rezanjem vena na zglavcima.⁹⁵²

593. Još dva bivša zatocenika su svjedocila da su i prema njima tom prilikom surovo postupali. Emir Beganovic je izjavio da su, dok je trajalo batiranje svjedoka AK, svjedoka AJ i Asefa Kapetanovica, i njega tukli u drugoj prostoriji na desnoj strani bijele kuce. Medutim, on nije svjedocio da ga je tukao Žigic, kako je to navedeno u Izmijenjenoj optužnici.⁹⁵³ Emir Beganovic je rekao da su ga u jednom trenutku izveli napolje zajedno s jednom grupom ljudi, medu kojima su bili svjedok AJ i Asef Kapetanovic i da mu je Žigic naredio da pije vodu iz lokve kao pas.⁹⁵⁴ I Azedin Oklopcic je svjedocio da je vidio Žigica kako naređuje Emiru Beganovicu i svjedoku AK da piju vodu iz lokve na pisti i da se operu tom vodom.⁹⁵⁵ I Abdulah Brkic je tada bio u bijeloj kuci. On je izjavio da ga je Žigic, nakon što ga je premlatio Dušan Kneževic, odveo u jednu drugu prostoriju na desnoj strani i naredio mu da napiše ime predsjednika SDA u Puharskoj.⁹⁵⁶ U toj drugoj prostoriji vidio je kako tuku Emira Beganovica.⁹⁵⁷

594. Odbrana je u svom završnom podnesku naglasila nekoliko nedosljednosti u iskazima svjedoka u vezi s ovim konkretnim događajem. Odbrana je istakla da svjedok AK nije pomenuo da je Žigic bio ranjen i da je imao zavoj.⁹⁵⁸ Pretresno vijeće, medutim, primjećuje da je sam optuženi priznao da ga je udarao i izrazio je kajanje zbog toga.⁹⁵⁹

595. Odbrana je dalje naglasila da svjedok AJ nije mogao da prepozna Žigica u sudnici.⁹⁶⁰ Odbrana je, konacno, navela nepreciznost i zbrku u iskazu svjedoka AJ o njegovom "nepoznavanju

---

⁹⁵⁰ Svjedok AK, T. 2037-2038. *Vidi i* Šefik Zjagic, T. 5999.

⁹⁵¹ Svjedok AJ, T. 1606.

⁹⁵² Svjedok AJ, T. 1605, 1607.

⁹⁵³ Izmijenjena optužnica, par. 41(c), tacke 11-13.

⁹⁵⁴ Emir Beganovic, T. 1408. Primjetno je, medutim, da ovaj svjedok navodi ostale ljude koji su bili u toj grupi, ali ne pominje svjedoka AK.

⁹⁵⁵ Azedin Oklopcic, T. 1742.

⁹⁵⁶ U svojoj izjavi datoj bez polaganja zakletve, Žigic je naveo da je "caskao s Abdulahom Brkicem u bijeloj kuci". Zoran Žigic, T. 9465.

⁹⁵⁷ Abdulah Brkic, T. 4489-4491.

⁹⁵⁸ Žigicev završni podnesak, par. 162.4.

⁹⁵⁹ Zoran Žigic, T. 9465-9466. Svjedok odbrane DD/10 cuo je kako Žigic tuce svjedoka AK. Svjedok DD/10, T. 10646.

⁹⁶⁰ Žigicev završni podnesak, par. 163.3.

bijele kuće"⁹⁶¹ i istakla "šutnju" drugih svjedoka o tom incidentu, iako su navodno i oni bili prisutni u tom trenutku.⁹⁶²

596. Pretresno vijeće smatra da su te "nedosljednosti" koje navodi odbrana sporedne i razumljive kad god nekoliko svjedoka svjedoci o istom incidentu, te da to ne utiče na ukupnu vjerodostojnost svjedoka. Naprotiv, pomenuti svjedoci optužbe bili su dosljedni i pouzdani.

597. Pretresno vijeće stoga nalazi da postoji dovoljno dokaza da bi se utvrdilo fizičko i direktno učešće optuženog u batinanju svjedoka AK, AJ i Asefa Kapetanovica s namjerom diskriminisanja tih osoba kao Muslimana. Nadalje, Pretresno vijeće nalazi da je Žigic pomagao i podržavao batinanje Abdulaha Brkica. Međutim, budući da Emir Beganovic nije izjavio da je onaj koji ga je tukao bio Žigic, Pretresno vijeće nalazi da optuženi ne može krivичno odgovarati za to batinanje. Usprkos tome, Pretresno vijeće vjeruje da je Žigic natjerao Emira Beganovica da pije vodu iz lokve na pisti i da se opere njome, s namjerom da ga ponizi. Pretresno vijeće također smatra da, s obzirom na to da su u Omarskoj bili zatoceni samo ne-Srbi, postoje dovoljni razlozi da se zaključuje da je Žigic napao te ljude zato što su pripadali različitoj etničkoj, vjerskoj ili političkoj grupi, te da je to razlog zbog kojeg su bili objekt zlostavljanja u cilju diskriminacije. Vijeće dalje smatra da je takvo postupanje bilo smišljeno kako bi se žrtve ponizile. S obzirom na jasnu namjeru da se tim zatocenicima nanese teški bol i patnja sa zabranjenim ciljem, Žigic je počinio mučenje nad svjedocima AK, AJ i Asefom Kapetanovicem.

598. Pretresno vijeće nalazi da je Žigic bio saizvršilac u batinanjima svjedoka AK, AJ i Asefa Kapetanovica koja su kumulativno okarakterisana kao mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela, zatim da je Žigic pomagao i podržavao batinanje Abdulaha Brkica, što predstavlja krivična djela mučenja, okrutnog postupanja i nehumana djela, te da je Žigic namjerno ponižavao Emira Beganovica, što predstavlja okrutno postupanje.

(b) Batinanje Becira Medunjanina do smrti i batinanje svjedoka T⁹⁶³

599. Becir Medunjanin i svjedok T došli su u logor Omarska oko 10. juna 1992. a odveli su ih u jednu prostoriju na prvom spratu upravne zgrade, gdje su ih natjerali da se okrenu licem prema zidu. Tada su tukli Becira Medunjanina.⁹⁶⁴ Zatim su ih zatocili u prostoriju "A3" u bijeloj kući, zajedno sa još dvadesetak zatocenika. Svjedok T je izjavio da je Becir Medunjanin tada već bio

---

⁹⁶¹ Žigicev završni podnesak, par. 160.5.

⁹⁶² Žigicev završni podnesak, par. 168.3.

⁹⁶³ Izmijenjena optužnica, par. 37(c) i Prilog D, tačke 1-3, 6-7 i 11-13.

⁹⁶⁴ Svjedok T, T. 2648.

pretučen.⁹⁶⁵ Svjedok DD/10 je potvrdio da je Becir Medunjanin bio premlacen i da je fizicki bio u vrlo lošem stanju.⁹⁶⁶

600. Sljedeceg dana svjedoka T i Becira Medunjanina su ispitali u upravnoj zgradi. Tokom tog ispitivanja tukli su svjedoka T, a on je cuo kako u susjednoj prostoriji zlostavljaju Becira Medunjanina. Sljedeceg dana su ih ponovo ispitali, ali tom prilikom svjedoka T nisu tukli. Medutim, on je izjavio da se Becir Medunjanin kasnije vratio u bijelu kucu s vrlo teškim povredama.⁹⁶⁷

601. Svjedok T je izjavio da su sljedeceg dana u bijelu kucu došli Žigic i Dušan Kneževic, dok je treca osoba stajala na vratima prostorije 3. Rastjerali su druge zatocenike, prišli svjedoku T i Beciru Medunjaninu i Dušan Kneževic je rekao: "Tu su naše pticice."⁹⁶⁸ Zatim se obratio Beciru Medunjaninu i rekao mu da "ono što se desilo u kasarni nije ništa u poredenju s onim što ce sada dobiti".⁹⁶⁹ Svjedok T je potanko opisao kako su Žigic i Dušan Kneževic poceli nemilosrdno da tuku i njega i Becira Medunjanina. Dušan Kneževic je imao drvenu palicu, a Žigic nekakvu specijalnu palicu na cijem je vrhu bila metalna kugla. Dušan Kneževic se usredotocio na Becira Medunjanina. Žigic se usredotocio na svjedoka T:

Svaki udarac tom kuglom nanosio mi je takav bol da sam jedva mogao da vidim; pred ocima su mi bile mrlje. Pokušao sam da se zaštitim rukama. Kad god bi me udario u kost, osjecao sam kao da mi kosti pucaju. Osjetio sam kako mi niz glavu curi krv.⁹⁷⁰

602. Tokom tog nasrtaja Žigic je naredio i jednom drugom zatoceniku da tuce svjedoka T. U jednom trenutku svjedok T je cuo kako je Becir Medunjanin zavikao: "Ubij me kao ljudsko bice. Što me ovako muciš?"⁹⁷¹ Kad je batinanje završeno, svjedok T i Becir Medunjanin su bili teško povrijedeni. Svjedok T je izjavio: "Imao sam šest dubokih posjekotina na glavi. Oba zglavka ruku su mi bila slomljena, kao i dva prsta lijeve ruke."⁹⁷² Što se Becira Medunjanina tice, svjedok T je izjavio da "mu je cijela glava bila prekrivena ranama. Bio je sav obliven krvlju. Krv je liptala. Na glavi su mu se vidjele velike, duboke rane."⁹⁷³

603. Dušan Kneževic i Žigic došli su i sljedeceg dana i ponovo su tukli svjedoka T i Becira Medunjanina. U jednom su trenutku obojica tukla Becira Medunjanina. Žigic je zatim tukao

---

⁹⁶⁵ Svjedok T, T. 2648-2657.

⁹⁶⁶ Svjedok DD/10, T. 10660.

⁹⁶⁷ Svjedok T, T. 2658-2731.

⁹⁶⁸ Svjedok T, T. 2732.

⁹⁶⁹ Svjedok T, T. 2732.

⁹⁷⁰ Svjedok T, T. 2732-2733.

⁹⁷¹ Svjedok T, T. 2733.

⁹⁷² Svjedok T, T. 2734.

⁹⁷³ Svjedok T, T. 2734-2735.

svjedoka T gumenom palicom po licu. Prije nego što je izgubio svijest, svjedok T je cuo kako Dušan Knežević naređuje Beciru Medunjaninu da liže svoju krv.⁹⁷⁴

604. Svjedok T se osvijestio na travi preko puta bijele kuće. Izjavio je da je Becir Medunjanin u trenutku kad je vraćen u bijelu kuću bio kritično povrijeđen i da je umro rano sljedećeg jutra.⁹⁷⁵

605. Fadil Avdagic je potkrijepio izjavu svjedoka T. I on je bio u bijeloj kući na dan koji je identifikovao kao 16. juni 1992.,⁹⁷⁶ kada je vidio Žigica, Dušana Kneževića i još dvojicu ljudi u uniformama u prostoriji broj 3. Među otprilike 25 zatocnika u toj prostoriji prepoznao je Becira Medunjanina i svjedoka T. Becir Medunjanin je sjedio na stolici. Bio je teško premlaćen i nije bio priseban. Svjedok T je ležao na zemlji oblišen krvlju koja mu je tekla iz rane na glavi. Fadil Avdagic je zatim vidio kako Žigic i još trojica muškaraca tuku svjedoka T i Becira Medunjanina, koji je već bio onesviješten od udaraca nogom koje mu je prethodno zadao Dušan Knežević.⁹⁷⁷

606. Odbrana je osporila dokaze o tome da je Žigic učestvovao u tim nasrtajima. Ona je izrazila sumnju u vjerodostojnost Fadila Avdagicu u vezi s njegovim opisom optuženog.⁹⁷⁸ Fadil Avdagic je Žigica opisao kao čovjeka s naušnicom i "žuckasto-crvenkasto ofarbanom kosom",⁹⁷⁹ dok je nekoliko svjedoka izjavilo da Žigic nikada nije farbao kosu niti nosio naušnicu.⁹⁸⁰

607. Pored toga, odbrana je istakla da je svjedok T samo "cuo" od jednog "nepouzdanog svjedoka" da je Žigic taj koji je pretukao njega i Becira Medunjanina. Taj je svjedok bio izvjesni Samir zvani Esefin,⁹⁸¹ čiji je iskaz, prema tvrdnjama odbrane, nepouzdan jer optužba nije dokazala da je on bio prisutan tokom batinanja, niti da je poznavao Žigica.⁹⁸² Štaviše, prema tvrdnjama odbrane, svjedok T nije mogao pozdano prepoznati Žigica u sudnici. Kad je od njega zatraženo da pokaže optuženog u sudnici, rekao je da nije siguran.⁹⁸³ Konacno, odbrana je istakla da drugi svjedoci koji su se u to vrijeme nalazili u bijeloj kući (Azedin Oklopcić i Abdulah Brkić) nisu

---

⁹⁷⁴ Svjedok T, T. 2736-2737.

⁹⁷⁵ Svjedok T, T. 2737-2739. Azedin Oklopcić je izjavio da je vidio kako Dušan Knežević tuče Becira Medunjanina u bijeloj kući, pa ga zatim izvodi napolje. Zaključio je da je Dušan Knežević ubio Becira Medunjanina. T. 1898-1899. Abdulah Brkić je izjavio da je vidio kako Duša Knežević tuče Becira Medunjanina, a zatim ga kolje nožem. Abdulah Brkić ne zna da li je to rezultiralo smrću Becira Medunjanina. Žigic je tog dana bio u Omarskoj. T. 4625-4631.

⁹⁷⁶ Fadil Avdagic, T. 3482. Svjedok DD/10 je takode posvjedocio da je Becir Medunjanin podlegao batinama 16. ili 17. juna, T. 10663.

⁹⁷⁷ Fadil Avdagic, T. 3449-3459.

⁹⁷⁸ Žigicev završni podnesak, par. 123.13-123.17.

⁹⁷⁹ Fadil Avdagic, T. 3471.

⁹⁸⁰ Svjedok DD/8, T. 10857; svjedok DD/7, T. 10740; svjedok DD/6, T. 9865.

⁹⁸¹ Svjedok T, T. 2731.

⁹⁸² Žigicev završni podnesak, par. 122.

⁹⁸³ Svjedok T, T. 2752.

pomenuli Žigicevo učešće, pa čak ni njegovo prisustvo tokom batiranja svjedoka T i Becira Medunjanina.⁹⁸⁴

608. Pretresno vijeće, međutim, smatra da je svjedok T pouzdan i vjerodostojan. On je tačno opisao optuženog⁹⁸⁵ unatoc tome što se u sudnici zbunio oko nekih sporednih detalja. Njegova je zbunjenost razumljiva, s obzirom na sadržaj njegovog iskaza i vrijeme koje je proteklo od tog događaja.⁹⁸⁶

609. Pretresno vijeće nalazi da Žigic snosi odgovornost za batiranje svjedoka T. Vijeće takode smatra da, s obzirom na to da su u Omarskoj bili zatoceni samo ne-Srbi, postoje dovoljni razlozi da se zaključi da je Žigic napao te ljude zato što su pripadali različitoj etničkoj, vjerskoj ili političkoj grupi, te da je to bio razlog zbog kojeg su postali objekt zlostavljanja u cilju diskriminacije. S obzirom na jasnu namjeru da se svjedoku T nanese teška bol i patnja sa zabranjenim ciljem, Žigic je počinio mučenje i okrutno postupanje nad svjedokom T. Pretresno vijeće takode nalazi da je Žigic krivичno odgovoran za ubistvo Becira Medunjanina.

(c) Da li je Žigicevo učešće u logoru Omarska, kao udruženom zlocinackom poduhvatu, bilo u dovoljnoj mjeri značajno da bi on bio krivичno odgovoran?

610. Dokazi neosporno pokazuju da je Žigic redovno dolazio u logor Omarska sa ciljem zlostavljanja zatocenika. Omarska je funkcionisala kao udruženi zlocinacki poduhvat i Žigic je igrao značajnu ulogu u cinjenju zlocina u logoru Omarska u sklopu tog poduhvata. On je fizički i direktno počinio zlocine teškog fizičkog i psihickog nasilja nad ne-Srbima zatocenim u logoru Omarska, znajući da su oni ne-Srbi koji su u tom logoru zatoceni zbog svoje vjere, politike, rase ili etnicke pripadnosti. Pretresno vijeće nalazi da je Žigicevo učešće u logoru Omarska bilo značajno. Žigic je bio svjestan da su ti zlocini imali karakter progona i on je agresivno i revno učestvovao u progonima ne-Srba u Omarskoj, te je bio saizvršilac udruženog zlocinackog poduhvata logora Omarska.

611. Pretresno vijeće će sada razmotriti Žigicevu ulogu u logorima Keraterm i Trnopolje.

⁹⁸⁴ Žigicev završni podnesak, par. 124.2.

⁹⁸⁵ Svjedok T, T. 2635-2636.

⁹⁸⁶ Svjedok T, T. 2753-2754.

3. Logor Keraterm

(a) Žigicevo prisustvo i dužnosti u logoru Keraterm

612. Žigic je jedini od optuženih koji se još uvijek tereti da je odgovoran za zločine pocinjene u logoru Keraterm.⁹⁸⁷ Optužba tvrdi da je optuženi bio stražar u logoru Keraterm u periodu od deset dana u junu 1992. i da je učestvovao u opetovanim brutalnim radnjama protiv zatocenika u tom logoru.⁹⁸⁸ U svojoj izjavi koju je dao bez polaganja zakletve Žigic je rekao da je njegova jedinica bila raspoređena da vrši obezbjeđenje istražnog centra Keraterm tokom perioda od deset dana početkom juna 1992., ali da on u tom logoru nije radio više od osam sati.⁹⁸⁹ Međutim, nekoliko je svjedoka izjavilo da je tokom juna 1992. Žigic svakodnevno dolazio u logor Keraterm.⁹⁹⁰ Prema iskazu svjedoka odbrane DD/8, Žigic je u Keratermu bio svaki dan za vrijeme dok je on, svjedok, bio u tom logoru, od 30. maja do 5. juna 1992.⁹⁹¹ Svjedok DD5 je izjavio da je vidio Žigica u Keratermu otprilike deset puta u periodu od 30. maja do 13. juna 1992.⁹⁹² Prema iskazu Ervina Ramica,⁹⁹³ svakog dana njegovog zatoceništva u Keratermu, od 31. maja do 5. augusta 1992., Žigic je zlostavljao zatocenike:

Sjećam se kad se to desilo prvi put. Bio je utorak. Ušao je zeleni mercedes tamo gdje sam ja bio. Iz njega su izašla četvorica ili petorica ljudi. Žigic je već bio u logoru i oni su počeli da tuku sve odreda bez ikakvog razloga. Jednostavno su počeli sve odreda da tuku.⁹⁹⁴

613. Neki svjedoci odbrane su izjavili da je Žigic u svom kombiju dovozio hranu, vodu i cigarete za zatocenike.⁹⁹⁵ To mu je navodno bila jedina dužnost u logoru. Nekoliko zatocenika je izjavilo da je davao zatocenicima cigarete i hranu.⁹⁹⁶ Zatocenci koji su saradivali sa srpskim vlastima u Keratermu izjavili su da im je Žigic ponudio svoju "zaštitu" i da im je donosio cigarete, kekse ili slatkiše.⁹⁹⁷ Prema Žigicevim tvrdnjama, uslovi su bili tako grozni da je on izbjegavao da provodi vrijeme u logoru i pokušao je da pomogne zatocenicima tako što je nekima donosio alkoholna pica.⁹⁹⁸

---

⁹⁸⁷ Optužbe protiv ostale četvorice optuženih koje se odnose na logore Keraterm i Trnopolje odbacene su Odlukom po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, 15. decembar 2000.

⁹⁸⁸ Završni podnesak optužbe, par. 389.

⁹⁸⁹ Zoran Žigic, T. 9457.

⁹⁹⁰ Svjedok N, T. 3892; Abdulah Brkic, T. 4544; Hase Ičić, T. 4642.

⁹⁹¹ Svjedok DD/8, T. 10881.

⁹⁹² Svjedok DD5, T. 10069.

⁹⁹³ Ervin Ramic, T. 5613, 5625, 5617.

⁹⁹⁴ Ervin Ramic, T. 5618.

⁹⁹⁵ Svjedok DD/7, T. 10739; svjedok DD/5, T. 9961; Željko Gavranović, T. 10213; Stojanović, T. 10118; svjedok DD6, T. 9843.

⁹⁹⁶ Svjedok DD/7, T. 9961; svjedok DD1, T. 9654; Željko Gavranović, T. 10225.

⁹⁹⁷ Svjedok DD/1, T. 9523 i T. 9651-9652; svjedok DD/2, T. 9736-9637; svjedok DD/5, T. 9961.

⁹⁹⁸ Zoran Žigic, T. 9459.

614. Pretresnom vijecu su, međutim, predoceni obimni i uvjerljivi dokazi koji potvrđuju da je Žigic redovno dolazio u logor Keraterm kako bi tukao zatocenike, što je u zvaničnom dopisu upućenom srpskim vlastima naveo i šef bezbjednosti logora.⁹⁹⁹ Premda se činilo da Žigic ima neogranicen pristup logoru, neke vode smjena nisu htjeli da mu daju odriješene ruke da neselektivno zlostavlja zatocenike u logoru.¹⁰⁰⁰ Svjedok Y je izjavio da je krajem juna, nakon batinanja jednog od zatocenika, čuo nekoga (vjerovatno vodu smjene Kajina) kako govori Žigicu: "Nećeš ti raditi šta ti se prohtije. Neće ti više biti dozvoljen pristup u logor."¹⁰⁰¹ Drugi komandiri u logoru su, međutim, dozvoljavali Žigicu da radi šta hoće. Hase Icic je opisao kako je Žigic ostavljao neizbrisiv utisak na zatocenike koji su dolazili u Keraterm:

Znate, moj utisak je da je on htio da ostavi utisak da radi sa svima nama šta hoće, da može ubiti koga hoće, mlatiti, izvesti, ili bilo šta drugo. U stvari, da, mogao je to da radi i to je i radio.¹⁰⁰²

615. Svjedoci su opisivali kako su zatocenici govorili: "Tiše, dolazi Žigic" i pokušavali da se premjeste u stražnji dio prostorije kako ih ne bi prozvao.¹⁰⁰³ Sa Žigicem je često bio Dušan Knežević. Tražili bi izvjesne ljude, pregledavali im licne karte, a Žigic bi psovao zatocenike.¹⁰⁰⁴ Svjedok Y je izjavio da bi nocu došla neka vozila, nakon čega bi ljude prozivali sa mjesta na kojima su bili zatoceni. Logoraši bi govorili: "Žiga i Duca ponovo dolaze da ubijaju."¹⁰⁰⁵

616. Odbrana tvrdi da je Žigic bio pod uticajem alkohola za vrijeme mnogih od incidenata za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici, mada ne navodi tačno za vrijeme kojih je incidenta pio alkohol.¹⁰⁰⁶

(b) Batinanje koje je dovelo do smrti Emsuda Bahonjica i Seada Jusufagica¹⁰⁰⁷

617. Nekoliko svjedoka je svjedocilo o tome kako su tokom perioda od nekoliko dana policajac Emsud Bahonjic i Sead Jusufagic zvani Car postepeno nasmrtno pretuceni od strane Žigica i drugih. Svjedok N je izjavio da je 8. ili 9. juna 1992. Žigic prozvao Emsuda Bahonjica iz prostorije 2, pitao ga: "Hocu li ja morati da ti hranim djecu?" i nazivao ga "snajperistom".¹⁰⁰⁸ Emsuda Bahonjica su pretukli kad je došao u logor, nakon čega je Žigic poceo da ga udara rukama i nogama, tjerajuci ga da u isto vrijeme pjeva. Emsud Bahonjic se poslije toga vratio u prostoriju broj 2 s brojnim

---

⁹⁹⁹ Dokazni predmet P 3/249.

¹⁰⁰⁰ Hase Icic, T. 4632 i 4696.

¹⁰⁰¹ Svjedok Y, T. 3592-3593.

¹⁰⁰² Hase Icic, T. 4636, 4643.

¹⁰⁰³ Safet Taci, T. 3721; svjedok AD, T. 3754.

¹⁰⁰⁴ Safet Taci, T. 3721.

¹⁰⁰⁵ Svjedok Y, T. 3489.

¹⁰⁰⁶ Zoran Žigic, T. 9458, 9462; Žigicev završni podnesak, par. 273.1, 274.1.

¹⁰⁰⁷ Izmijenjena optužnica, par. 37(a), tacke 6-7.

¹⁰⁰⁸ Svjedok N, T. 3892.

povredama.¹⁰⁰⁹ Sljedećeg dana su Zoran Žigic, Dušan Knežević i Predrag Banović ponovo prozvali Emsuda Bahonjica i Seada Jusufagica:

Natjerali su ih da skacu na kamion, pa onda skacu sa kamiona, dok su ih istovremeno tukli. Poslije toga su Emsuda vratili u prostoriju, a Žigic je Caru dao mitraljez i natjerao ga da trci uokolo. Potom mu je naredio da rastavi mitraljez. Car je uspio da to uradi. Međutim, nije mogao da ga ponovo sastavi. Kasnije su Caru naredili da pozove Emsuda napolje da bi mu on pomogao da sastavi mitraljez. Istovremeno su ga tukli šakama, nogama i kundacima pušaka. Poslije toga Emsuda su vratili u prostoriju, dok je Car ostao napolju, i dalje trzeci uokolo.¹⁰¹⁰

618. U izjavi koju je dao bez polaganja zakletve, Žigic je priznao da je natjerao Seada Jusufagica da trci uokolo s mitraljezom jer je htio da ga ponizi zbog njegovog učešća u napadu na Prijedor. Žigic je priznao i da ga je udario nogom, ali je rekao da je to učinio samo jednom. To su potvrdili svjedoci DD/1 i DD/5.¹⁰¹¹ Svjedok odbrane DD/9 takode je izjavio da je Žigic prišao Seadu Jusufagicu i rekao: "Stavi mitraljez na rame i trci u krug. To te sljeduje kad pucaš na srpske vojnike i policajce".¹⁰¹²

619. Prema iskazu Ervina Ramica, drugog zatocnika:

Nakon toga Žigic se u nekoliko navrata vraćao, udario ga nogom i govorio: "Jesi li još živ, balijo?" Poslije toga su ga ostavili da leži na tom mjestu i sljedećeg dana Car je umro. Iznijeli su ga napolje i ostavili kod kontejnera.¹⁰¹³

620. Svjedok N je takode sljedećeg dana vidio leš Seada Jusufagica kako leži pored kontejnera pred ulazom u nužnik.¹⁰¹⁴

621. Međutim, prema Žigicevim tvrdnjama, nakon što je natjerao Seada Jusufagica da trci u krug noseći mitraljez, on je napustio logor i otišao u kafic. Nije znao šta se desilo sa Seadom Jusufagicem nakon što je otišao iz Keraterma.¹⁰¹⁵ Više svjedoka koje je pozvala odbrana potvrdilo je Žigicev iskaz dat bez polaganja zakletve izjavivši da su vidjeli kako Žigic samo jednom tuče Seada Jusufagica.¹⁰¹⁶ Neki su izjavili da je Žigic otišao iz Keraterma nakon prvog batinanja Seada Jusufagica. Prema iskazu jednog svjedoka odbrane, nakon incidenta sa mitraljezom u logor je oko 16:00 ili 17:00 sati, nakon sahrane jednog vojnog oficira, došla grupa vojnika i oni su prozvali Seada Jusufagica i premlatili ga.¹⁰¹⁷ Slje deceg jutra je bio mrtav.¹⁰¹⁸

---

¹⁰⁰⁹ Safet Taci je izjavio da mu je Emsud Bahonjic rekao da je, ako se Žigic "ponovo pojavi, on gotov, ako Žigic dode, on ce biti mrtav". T. 3759.

¹⁰¹⁰ Svjedok N, T. 3893-3894. Vidi i Abdulah Brkic, T. 4484.

¹⁰¹¹ Zoran Žigic, T. 9458-9459; svjedok DD/1, T. 9533-9656; svjedok DD/5, T. 9965.

¹⁰¹² Svjedok DD/9, T. 10414.

¹⁰¹³ Ervin Ramic, T. 5618-5619.

¹⁰¹⁴ Svjedok N, T. 3894.

¹⁰¹⁵ Zoran Žigic, T. 9459.

¹⁰¹⁶ Svjedok DD/1, T. 9533; svjedok DD/2, T. 9670.

¹⁰¹⁷ Svjedok DD/9, T. 10415.

¹⁰¹⁸ Svjedok DD/1, T. 9537; svjedok DD/5, T. 9965.

622. Što se tice sudbine Emsuda Bahonjica, svjedok N je izjavio da su, nakon što su ga premlatili zajedno sa Seadom Jusufagicem, Emsuda Bahonjica, po narednju jednog oficira srpske vojske odveli u bolnicu. Nakon što se vratio u logor, Emsud Bahonjic je svjedoku N rekao da su ga Žigic i drugi nastavili zlostavljati i u bolnici. Na celu su mu nacrtali krst i "bio je još uvijek pri svijesti, ali je izgledao strašno. Slabine su mu bile prekrivene modricama, kao i leđa, a lice mu je bilo izubijano. Jedva je hodao."¹⁰¹⁹ Prema iskazu svjedoka N, Emsud Bahonjic je umro 19. juna 1992., desetak dana nakon batinanja.¹⁰²⁰ To je potvrdio i svjedok AE, koji je izjavio da je Emsud Bahonjic umro od svakodnevnog batinanja od strane Žigica i drugih:

To je trajalo iz dana u dan nekih sedam dana. Na kraju se jednostavno moglo vidjeti da on zaista neće dugo poživjeti, da je već polumrtav. Dvojica njegovih amidža su molila stražare da mu daju vode i da ga operu jer je zaudarao, od njega se širio strašan zadah. Samo par sati nakon što su ga oprali umro je.¹⁰²¹

623. Pretresno vijeće je uvjereni da je Žigic igrao aktivnu ulogu u batinanju Seada Jusufagica, te da je on stoga odgovoran kao saizvršilac za njegovu smrt koja je uslijedila, bez obzira na to da li je on bio taj koji mu je zadao završni udarac.

624. Što se Emsuda Bahonjica tice, odbrana je osporila vjerodostojnost svjedoka AE jer nije uspio da identifikuje Žigica u sudnici.¹⁰²² Međutim, kao što je gore navedeno, svjedok AE nije bio jedini svjedok tih događaja i Pretresnom vijeću su predoceni dovoljni dokazi da bi na osnovu njih zaključilo da je Žigic u svojstvu saizvršioca učestvovao u batinanju Emsuda Bahonjica koje je dovelo do njegove smrti.

625. Pretresno vijeće smatra da Žigic snosi krivičnu odgovornost za ubistva Seada Jusufagica i Emsuda Bahonjica.

(c) Ubistvo Jasmina Izejirija¹⁰²³

626. U Izmijenjenoj optužnici Žigic se tereti da je odgovoran za ubistvo Jasmina Izejirija. Hase Ičić je izjavio da je Žigic, kada je jednom prilikom prozvao Emsuda Bahonjica da bi ga tukli, takode prozvao i jednog mladica Albanca koji je radio u jednom kaficu, čiji je, navodno, bio i

---

¹⁰¹⁹ Svjedok N, T. 3897.

¹⁰²⁰ Svjedok N, T. 3895-3897, 3910. Vidi i svjedok AD, T. 3796-3797, 3802; Hase Ičić, 4638-4642; Ervin Ramić, T. 5621.

¹⁰²¹ Svjedok AE, T. 4286.

¹⁰²² Žigicev završni podnesak, par. 47.4.

¹⁰²³ Izmijenjena optužnica, par. 37(b), tačke 6-7. Vidi i Završni podnesak optužbe, par. 401.

vlasnik. Koliko mu je poznato, taj mladac nije preživio.¹⁰²⁴ Optužba tvrdi da je taj covjek bio Jasmin Izejiri.¹⁰²⁵

627. Svjedok DD/8, koji je vlasnik pekare u Prijedoru, izjavio je da nikad nije cuo za covjeka po imenu Jasmin Izejiri, a koji je radio u nekom kaficu ili bio vlasnik kafica.¹⁰²⁶ Prema dokaznom predmetu D4/23, potvrdi koju je izdala Opština Prijedor, na teritoriji te opštine nikad nije bila registrovana osoba sa imenom Jasmin Izejiri.

628. Pretresno vijece zapaža da nema dokaza da se mladac Albanac kojeg je Žigic prozvao zvao Jasmin Izejiri, kako se to navodi u Izmijenjenoj optužnici. Pretresno vijece stoga nalazi da nema dovoljno dokaza u prilog tvrdnji optužbe da je Žigic licno lišio života mladog Albanca Jasmina Izejirija.

(d) Ubistvo Špije Mešica¹⁰²⁷

629. U Izmijenjenoj optužnici se dalje navodi da Žigic snosi krivicnu odgovornost za batiranje koje je dovelo do smrti covjeka zvanog Špija Mešic. Edin Ganic je svjedocio da je Špija Mešic mrtav.¹⁰²⁸ Svjedok AE je posvjedocio da je covjek zvani Špija bio prvi koji je izveden i ubijen nakon što je Dušan Tadic došao u logor.¹⁰²⁹ Medutim, to je bio jedini dokaz izveden u vezi s tom optužbom.

630. Pretresno vijece stoga smatra da nema dovoljno dokaza da bi se van razumne sumnje zakljucilo da je Žigic ucestvovao u ubistvu tog covjeka.

(e) Batiranje koje je rezultiralo smrću Drage Tokmadžica¹⁰³⁰

631. Svjedok Y je bio zatocen u prostoriji broj 4. Dana 24. juna 1992. vidio je bljesak farova automobila na stropu, a drugi zatocenici su rekli: "Žiga i Duca ponovo dolaze da ubijaju."¹⁰³¹ Po dolasku tog automobila, iz prostorije broj 4 prozvali su dvojicu policajaca, Dragu Tokmadžica i Esada Islamovica. Svjedok Y nije vidio ko je prozvao tu dvojicu ljudi, niti ko ih je potom tukao, ali je cuo jauke i zapomaganje žrtava.¹⁰³² Izjavio je da je Drago Tokmadžic umro od povreda 15

¹⁰²⁴ Hase Icic, T. 4642, 4695, 4704-4705.

¹⁰²⁵ Završni podnesak optužbe, par. 401-403.

¹⁰²⁶ Svjedok DD/8, T. 10835.

¹⁰²⁷ Izmijenjena optužnica, par. 37(b), tacke 6-7.

¹⁰²⁸ Edin Ganic, T. 5955.

¹⁰²⁹ Svjedok AE, T. 4296.

¹⁰³⁰ Izmijenjena optužnica, par. 37(b), tacke 6-7.

¹⁰³¹ Svjedok Y, T. 3606.

¹⁰³² Svjedok Y, T. 3680.

minuta nakon što su njega i Esada Islamovica vratili u prostoriju broj 4.¹⁰³³ Edin Ganic je licno vidio kada je Drago Tokmadžić batinan. Dok je Žigic tukao Edina Ganica, upozorio ga je da bude pažljiv ili bi mogao da završi "kao ona svinja",¹⁰³⁴ pokazujući na Dragu Tokmadžića. Žigic je zatim uputio Gorana Lajica da "to dovrši" i Goran Lajic je nastavio da tuče Dragu Tokmadžića.¹⁰³⁵

632. Odbrana tvrdi da se izjava Edina Ganica treba u potpunosti odbaciti.¹⁰³⁶ Ona dalje tvrdi da nijedan bivši zatocnik u Keratermu nije mogao da potvrdi da se to batinanje odigralo, usprkos tvrdnji Edina Ganica da je poznao većinu zatocnika u Keratermu.¹⁰³⁷ Međutim, Pretresno vijeće nalazi da nema razloga da se sumnja u vjerodostojnost ovog svjedoka.

633. Stoga Pretresno vijeće nalazi da je Žigic doprinio batinanju koje je dovelo do smrti Drage Tokmadžića. Žigic je zato odgovoran kao saizvršilac za ubistvo Drage Tokmadžića.

(f) Masovno ubistvo ljudi iz prostorije broj 3¹⁰³⁸

634. Safet Taci i još nekoliko svjedoka su svjedočili o masovnom ubistvu u prostoriji broj 3 koje se odigralo krajem jula 1992.¹⁰³⁹ Safet Taci je izjavio da se otprilike u to vrijeme u logoru pojavila grupa vojnika,¹⁰⁴⁰ postavila jedan sto na oko 15 do 20 metara od ulaza u prostoriju 3 i na njega stavila mitraljez.¹⁰⁴¹ Žigic je hodao uokolo dok se to dešavalo, a njegovo ponašanje je bilo neobično utoliko što je bio tih.¹⁰⁴² Svjedok AD je izjavio da je Žigic bio u blizini dok su zatocnicima prijetili i dok su postavljali mitraljez na sto ispred te prostorije:

U jednom trenutku je prišao bliže stolu. Uhvatio ga je i pomaknuo ga metar ili dva, te sjeo na stolicu za taj sto. Poceo je da nas psuje, govoreci nam da ce nas sve pobiti. Tada sam vidio Žigica pored stola.¹⁰⁴³

635. Zatocnike iz prostorije broj 3 premjestili su u drugu prostoriju, a njihovo mjesto u prostoriji broj 3 zauzeli su ljudi iz netom osvojenih sela Hambarine i Brdo, te s područja Ljubije. Svjedok AD je oko ponoci čuo kako pocinje pucnjava, koja je trajala do zore. Jedan preživjeli je kasnije rekao svjedoku AD da je u tu prostoriju ubačen suzavac, a kad su ljudi pokušali da pobjegnu iz prostorije,

---

¹⁰³³ Svjedok Y, T. 3607-3610.

¹⁰³⁴ Edin Ganic, T. 5908.

¹⁰³⁵ Edin Ganic, T. 5908-5909.

¹⁰³⁶ Žigicev završni podnesak, par. 227.

¹⁰³⁷ Žigicev završni podnesak, par. 227.1. Opcenito, odbrana je tvrdila da je njegovo svjedočenje bilo nelogicno i nedosljedno.

¹⁰³⁸ Izmijenjena optužnica, par. 37(d), tačke 6-7.

¹⁰³⁹ Safet Taci, T. 3763-3770; svjedok AD, T. 3817-3823, 3834-3835, 3869-3871, 3874-3875; svjedok V, T. 3707-3712; svjedok N, T. 3898-3890.

¹⁰⁴⁰ Safet Taci, T. 3762-3764.

¹⁰⁴¹ Svjedok AD je izjavio da su logorski stražari postavili taj sto s mitraljezom. Svjedok AD, T. 3818-3819.

¹⁰⁴² Safet Taci, T. 3765-3766, 3779; svjedok AD, T. 3819-3820.

¹⁰⁴³ Svjedok AD, T. 3819.

pucali su u njih.¹⁰⁴⁴ Sljedećeg jutra svjedoku N su naredili da pokupi leševe iz prostorije broj 3 i stavi ih na hrpu. On je izjavio:

Bilo je ljudi bez ruku, bez pola leđa, s malom rupom sprijeda, a otraga bez leđa. Mislim da je tu bilo oko 120 ljudi. Bilo je ljudi na kojima se nisu vidjele rane, ali su se ugušili kad su pali, jer su padali jedni na druge.¹⁰⁴⁵

636. Svjedok N je izjavio da je vidio Žigica u blizini dok su prikupljani leševi. Kad je došao kamion da ih odveze, svjedok AD je vidio Žigica kako daje upute vozaču kako da parkira.¹⁰⁴⁶ Leševi su potom utovareni na kamion. Kasnije je došao drugi kamion s crijevom za vodu da bi se sprala krv. Jedan preživjeli je rekao svjedoku AD da je ukupno ubijeno 160 zatocnika, a da ih je 40 ranjeno.¹⁰⁴⁷

637. Odbrana u smislu alibija tvrdi da je Žigic bio na zabavi koja je u vrijeme pokolja organizovana u kući njegovih roditelja. Svjedoci odbrane koji su navodno bili na toj zabavi, te i sam optuženi, dali su, međutim, nedosljedne izjave u vezi s povodom za tu zabavu. Prema Žigicevoj izjavi, to je organizovano u spomen na smrt jednog bliskog prijatelja,¹⁰⁴⁸ dok je Soka Sikic izjavila da "nije bilo posebnog povoda".¹⁰⁴⁹ Miroslav Džebrić je izjavio da je zabava organizovana "jer je bilo mjesec dana otkako je [on] bio ranjen".¹⁰⁵⁰ Pretresno vijeće takode primjećuje nedosljednosti u izjavama raznih svjedoka odbrane u vezi s tim kad je tačno zabava počela i završila i kad je Žigic bio prisutan na zabavi. Pored toga, Pretresno vijeće primjećuje da se u dokaznom predmetu 3/144a, izvještaju prijedorske policije, navodi sljedeće: "Dana 24. jula 1992., oko 21:00 sat, u hodniku ... bolnice u Prijedoru ... [Žigic] je prišao nosilima na kojima je ležao ranjeni Omer Kardžić i ubo ga nožem u srce, ubivši ga na licu mjesta."¹⁰⁵¹ Prema iskazima svjedoka odbrane, Žigic je tada bio na tom roštilju.

638. Pretresno vijeće ima sumnje u pogledu Žigicevog alibija, mada nije ni uvjereno da je Žigic bio prisutan za vrijeme pokolja. Štaviše, to što je on švrljao u blizini dok su postavljali mitraljez i što je davao upute vozaču kamiona koji je došao da odveze tijela nakon pokolja ne smatra se dovoljnim dokazom da je Žigic učestvovao u tim ubistvima. Stoga Pretresno vijeće nalazi da Žigic ne snosi krivičnu odgovornost za pokolj u prostoriji 3.

---

¹⁰⁴⁴ Svjedok AD, T. 3821-3823.

¹⁰⁴⁵ Svjedok N, T. 3899.

¹⁰⁴⁶ Svjedok N, T. 3921; svjedok AD, T. 3834.

¹⁰⁴⁷ Svjedok AD, T. 3875.

¹⁰⁴⁸ Zoran Žigic, T. 9469.

¹⁰⁴⁹ Soka Sikic, T. 9496-9497.

¹⁰⁵⁰ Miroslav Džebrić, T. 10113.

¹⁰⁵¹ Dokazni predmet P 3/144a.

f) Batnanje Fajze Mujkanovica¹⁰⁵²

639. Abdulah Brkic je bio zatocen u Keratermu od 30. maja do 11. ili 12. juna 1992.¹⁰⁵³ Bio je zatocen u prostoriji broj 2 sa još 150 zatocenika. Izjavio je da su se oko 1. juna 1992. vrata prostorije iznenada otvorila i u prostoriju se velikom brzinom sjurio jedan crni automobil. Žigic i drugi, među kojima je bio Dušan Kneževic, izašli su iz automobila i zahtijevali da im zatocenci kažu gdje se krije Fajzo Mujkanovic, prijeteci im da će ih ubiti ako im ne kažu. Onda je neko odjednom povikao da je Fajzo Mujkanovic u prostoriji broj 1, pa su Žigic i njegovi ljudi otišli. Dušan Kneževic je htio da od Fajze Mujkanovica sazna ko mu je ubio brata. Zatim je tukao Fajzu Mujkanovica i nožem mu napravio rez preko vrata. Zatim su doveli ženu i dijete Fajze Mujkanovica i Dušan Kneževic je zaprijetio da će ih ubiti ako Fajzo Mujkanovic odbije da mu odgovori. Međutim, Žigic, Dušan Kneževic i ostali su otišli kad je jedan od stražara rekao: "Evo dolaze."¹⁰⁵⁴ Abdulah Brkic je izjavio da je Žigic bio prisutan za vrijeme tog incidenta.¹⁰⁵⁴

640. Pretresno vijeće smatra da se taj incident odigrao onako kako ga je opisao Abdulah Brkic. Žigic je bio prisutan u grupi ljudi koji su tukli Fajzu Mujkanovica, što bi u datim okolnostima predstavljalo prešutno odobravanje zlocina i podršku istom. Pretresno vijeće nalazi da batnanje koje je pocinjeno na osnovu etnicke pripadnosti žrtve, zajedno s pokušajem dobijanja informacija od zatocenika, kao i stvarne i neposredne prijetnje ubistvom njegove supruge i djeteta, te namjerno naneseni teški bol i patnja, kako fizička, tako i duševna, Fajzi Mujkanovicu, predstavljaju mucenje i okrutno postupanje.

(g) Batnanje svjedoka AE i Redžepa Grabica¹⁰⁵⁵

641. Svjedok AE je bio zatocen u logoru Keraterm od 13. juna do početka jula 1992.¹⁰⁵⁶ Izjavio je da je po dolasku u logor zajedno s još trojicom ljudi bio izabran za "poseban tretman",¹⁰⁵⁷ što je značilo da ih je pretukla grupa od oko četvorice ljudi, među kojima je bio i Žigic. Udarali su ih kundacima pušaka, a Žigic je koristio pištolj "Škorpion".¹⁰⁵⁸ Svjedok AE je takode izjavio da su bracu Jakupovic optužili da su silovali neku djevojku Srkinju i da su tom prilikom i njih tukli Žigic i ostali, među kojima su bili Dušan Kneževic i braca Banovic.¹⁰⁵⁹ Pretresno vijeće primjećuje

---

¹⁰⁵² Izmijenjena optužnica, par. 41(a), tacke 11-13.

¹⁰⁵³ Abdulah Brkic, T. 4481.

¹⁰⁵⁴ Abdulah Brkic, T. 4481-4483. Ovaj svjedok je izjavio da je Žigic "stajao nad njim, ali da nije učestvovao u tome. Bio je prisutan, ali nije tukao Fajzu. To je radio Duca." T. 4483.

¹⁰⁵⁵ Optužnica, par. 41(f), tacke 11-13; Prilog D, tacke 11-13.

¹⁰⁵⁶ Svjedok AE, T. 4297, 4285.

¹⁰⁵⁷ Svjedok AE je ostalu trojicu identifikovao kao Šengina i bracu Jakupovic. Svjedok AE, T. 4291.

¹⁰⁵⁸ Svjedok AE, T. 4279-4281.

¹⁰⁵⁹ Svjedok AE, T. 4291-4292. To je potkrijepio Ervin Ramic koji je izjavio da je bracu Jakupovic uglavnom tukao Žigic. Ervin Ramic, T. 5623.

da je u svojoj Odluci po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude oslobodilo Žigica odgovornosti za zločin pocinjene nad jednim od braca Jakupovic. Drugi brat se ne navodi ni u Izmijenjenoj optužnici ni u Prilozima optužnici, tako da Pretresno vijeće smatra da ovaj incident ne može poslužiti kao osnova da bi se Žigic proglasio krivim za bilo kakav zločin.

642. Oko 10 do 15 dana nakon što je svjedok AE došao u logor, Žigic je prozvao grupu od 22 covjeka iz Kozarca, među kojima je bio i sam svjedok AE, zatim Redžo (Redžep) Grabic, Labud Mujkanovic, Ferik Kapetanovic i Hilmija Avdagic.¹⁰⁶⁰ Naredio je tim ljudima da pužu četveronoške duž manjeg šljuncanog nasipa dok nisu poceli da krvare. Žigic im je zatim naredio da kleknu u dvije vrste, pa su ih on i drugi udarali cizmama i metalnom šipkom po ledima i vratu:

Kada bi udario covjeka po ledima ili vratu, taj bi covjek pao prema naprijed na asfalt. Drugi vojnik se kretao između vrsta, rukama hvatao te ljude koji bi Žigic udario, a zatim bi ih šutnuo svojom vojničkom cizmom ispod brade ili u lice, gdje mu je drago, tako da bi se taj covjek ponovo vratio u uspravan položaj. To je trajalo sve dok svi nismo došli na red.¹⁰⁶¹

Žigic je zatim naredio ljudima da se međusobno tuku, prijeteci im da će ih on napasti ako to ne učine. Svjedoku AE je naredio da se potuče s Redžom (Redžepom) Grabicem.¹⁰⁶² Taj incident je okončan tek kada je intervenisao covjek zvan Kajin, za kojeg je svjedok mislio da je vjerovatno voda smjene.¹⁰⁶³

643. Prema tvrdnjama odbrane, ova se izjava treba u potpunosti odbaciti, prvo zato što je svjedok AE jedini koji je svjedocio o ovom "velikom incidentu koji se desio baš tamo, unutar i van prostorije, i to pred svim zatocenicima".¹⁰⁶⁴ Drugo, svjedok nije prepoznao Žigica u sudnici, mada je to objasnio tako što je jednostavno izjavio da se "ljudi vremenom mijenjaju".¹⁰⁶⁵ Konacno, odbrana tvrdi da je Žigic bio u bolnici od 21. do 26. juna 1992., u periodu u kojem se odigrao taj incident.¹⁰⁶⁶ Prema izjavi svjedoka AE, taj se incident odigrao oko 10 do 15 dana nakon njegovog dolaska u logor. Odbrana je stoga tvrdila da je Žigic bio odsutan iz logora u periodu u kojem je po navodima svjedoka pocinjen taj zločin.

644. Pretresno vijeće, međutim, nalazi da se taj incident, koji nije tačno datiran, mogao dogoditi prije ili nakon što je optuženi bio u bolnici. Pretresno vijeće takode smatra da činjenica da je svjedok AE jedini koji je svjedocio o tom događaju sama po sebi ne čini njegov iskaz

---

¹⁰⁶⁰ Svjedok AE, T. 4287-4288.

¹⁰⁶¹ Svjedok AE, T. 4288.

¹⁰⁶² Svjedok AE, T. 4289-4290.

¹⁰⁶³ Svjedok AE, T. 4288. Ervin Ramic je izjavio da je Žigic redovno tukao ljude iz Kozarca zatocene u prostoriji 2, T. 5620.

¹⁰⁶⁴ Žigicev završni podnesak, par. 173.3.

¹⁰⁶⁵ Svjedok AE, T. 4319.

¹⁰⁶⁶ Svjedok vještak dr. Mirko Barudžija, T. 10894. *Vidi i* dokazne predmete D4/24 i D4/27.

nepouzdanim.¹⁰⁶⁷ Dapace, Pretresno vijeće smatra tog svjedoka pouzdanim. On je tačno opisao optuženog, pomenuvši zavoj na njegovoj ruci i tačno opisavši uniformu koju je optuženi nosio u vrijeme kad se odigrao taj incident.¹⁰⁶⁸ On je u početku uvjerljivo opisao optuženog u sudnici,¹⁰⁶⁹ samo što se kasnije pokolebao tokom prilično zbujujućeg dijela svog iskaza u kojem je odgovarao na pitanja optužbe.¹⁰⁷⁰

645. Pretresno vijeće nalazi da je Žigic odgovoran za batiranje svjedoka AE i Redžepa Grabica. Ono takođe smatra da, s obzirom na to da su u Keratermu bili zatoceni samo ne-Srbi, postoje dovoljni razlozi da se zaključuje da je Žigic napao te ljude jer su pripadali različitoj etničkoj, vjerskoj ili političkoj grupi, te da su ti ljudi stoga bili na meti zlostavljanja s diskriminatornim ciljevima. Vijeće dalje smatra da je takvo postupanje bilo smišljeno kako bi se žrtve ponizile. S obzirom na jasnu namjeru da se tim zatocenicima nanese teška bol i patnja sa zabranjenim ciljevima, Žigic je počinio mučenje i okrutno postupanje nad svjedokom AE i Redžepom Grabicom.

(h) Batiranje Jasmina Ramadanovica zvanog Šengin¹⁰⁷¹

646. Svjedok N je izjavio da je Žigic pitao čovjeka koji se zvao Jasmin Ramadanovic zvan Šengin: "Hoćeš li sada nositi zelenu beretku za stotinu njemačkih maraka?" Žigic je potom počeo da ga tuče. Jasminu Ramadanovicu je kasnije ukazana medicinska pomoć u bolnici i 5. augusta 1992. je otišao iz logora Keraterm.¹⁰⁷²

647. Odbrana je osporila vjerodostojnost svjedoka N na osnovu toga što nije potpuno tačno opisao boju Žigicevog taksija¹⁰⁷³ i što je pogriješio kad je rekao da je u vrijeme kad je jedna druga žrtva uhapšena još uvijek postojala jugoslovenska policija.¹⁰⁷⁴ Svjedoci odbrane DD/9 i DD/7 takođe su izjavili da nikad nisu vidjeli da je Žigic tukao Jasmina Ramadanovica, a svjedok DD/5 je izjavio da su Jasmina Ramadanovica tukli braca Banovic, Dušan Knežević i Ivica Janjić, a ne Žigic.

648. Međutim, iako je svjedok J [sic] jedini svjedocio o Žigicevom učešću u ovom događaju, Pretresno vijeće smatra da nedosljednosti u njegovom iskazu koje je istaknula odbrana nisu relevantne jer se ne odnose na taj incident i ne utiču na ukupnu vjerodostojnost tog svjedoka. Pretresno vijeće takođe smatra da je većinu zatocenika tuklo više počinilaca u nekoliko navrata i da,

---

¹⁰⁶⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 539; Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 594; Drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 62-63.

¹⁰⁶⁸ Svjedok AE, T. 4309.

¹⁰⁶⁹ Svjedok AE, T. 4309-4310.

¹⁰⁷⁰ Svjedok AE, T. 4323-4325.

¹⁰⁷¹ Izmijenjena optužnica, par. 41(g), tačke 11-13.

¹⁰⁷² Svjedok N, T. 3897-3898.

¹⁰⁷³ Žigicev završni podnesak, par. 46.6. Vidi i svjedok AE, T. 3907.

¹⁰⁷⁴ Žigicev završni podnesak, par. 46.10. Vidi i svjedok AE, T. 3909.

čak i ako su braca Banović tukla Šengina, to nikako ne navodi na zaključak da ga nije tukao i Žigic. Stoga Pretresno vijeće nalazi da je Žigic odgovoran za batinanje Jasmina Ramadanovica. Pretresno vijeće primjećuje da je tokom batinanja pomenuto nošenje "zelene beretke", što izrazito upućuje na to da je batinanje bilo motivisano etničkim i vjerskim razlikama, te dalje zapaža da je batinanje bilo tako žestoko da je žrtvi bilo potrebno bolničko liječenje.

649. Na osnovu navedenog, Pretresno vijeće nalazi da je Žigic namjerno podvrgnuo Jasmina Ramadanovica teškom bolu ili patnji sa zabranjenim ciljem, što predstavlja mučenje i okrutno postupanje.

(i) Batnanje Zijada Krivdica i svjedoka V¹⁰⁷⁵

650. U Prilozima Izmijenjenoj optužnici navodi se svjedok V kao žrtva progona, nehumanih djela i napada na lično dostojanstvo.¹⁰⁷⁶ Svjedok V je svjedocio da ga je Žigic jednom prilikom udario nogom u lice. Međutim, glavna meta Žigiceve agresije u toj situaciji bio je, prema iskazu ovog svjedoka, jedan drugi čovjek: Zijad Krivdić. Svjedok V je došao u logor dana 14. juna 1992. i ostao u njemu do 5. augusta 1992. Prvo je bio zatocen u prostoriji broj 3, a zatim u prostoriji broj 2.¹⁰⁷⁷ Izjavio je da je Žigic jednom otvorio vrata prostorije broj 3 i dozvolio jednoj grupi ljudi da izadu kako bi se pomokrili. Među njima je bio i Zijad Krivdić i kad se vratio, Žigic mu je naredio da klekne pred njim, nakon čega ga je Žigic udario svojim pištoljem.¹⁰⁷⁸ Svjedok AD je izjavio da je pištolj opalio i da je metak pogodio Zijada Krivdica u glavu, nanijevši mu tešku povredu.¹⁰⁷⁹ Žigic je naredio svjedoku V da ukloni pramen kose koji se zalijepio za pištolj. Zatim je tom svjedoku naredio da mu poljubi cipelu, a potom ga udario nogom među ču.¹⁰⁸⁰

651. Pretresno vijeće nalazi da je Žigic udario nogom i ranio svjedoka V, što predstavlja nehumano djelo.

652. Pretresno vijeće ne uzima napad na Zijada Krivdica kao jedan od zločina za koje bi Žigica proglasilo krivim zato što ta žrtva nije navedena u Izmijenjenoj optužnici niti u Prilozima,¹⁰⁸¹ ali Vijeće primjećuje da ovaj iskaz jeste vjerodostojan i da se može koristiti kao dokaz koji potkrepljuje konzistentni obrazac ponašanja, u skladu s pravilom 93.

---

¹⁰⁷⁵ Prilog D, tačke 1-3.

¹⁰⁷⁶ Prilog D, tačke 1-3.

¹⁰⁷⁷ Svjedok V, T. 3744/3745.

¹⁰⁷⁸ Svjedok AD, T. 3808.

¹⁰⁷⁹ Svjedok AD vjeruje da je Zijad Krivdić preživio. Svjedok AD, T. 3808-3810.

¹⁰⁸⁰ Svjedok V, T. 3702-3703.

¹⁰⁸¹ On je, međutim, naveden u Završnom podnesku optužbe, par. 396.

(j) Batnanje svjedoka AD¹⁰⁸²

653. Svjedok AD je bio zatocen u logoru Keraterm od 14. juna do 5. augusta 1992.¹⁰⁸³ On je izjavio da je Žigic jednom dopustio ljudima da u grupama od po petorice izadu iz prostorije broj 3 da bi se pomokrili, te da ih je tada tukao. Kada je došao red na svjedoka AD, Žigic ga je udario nogom u lice i izbio mu zube.¹⁰⁸⁴

654. Optužba energicno osporava vjerodostojnost ovog svjedoka.¹⁰⁸⁵ Svjedok AD je izjavio da je mnogo puta u Keratermu vidio Žigicev ožiljak.¹⁰⁸⁶ Međutim, prema riječima odbrane, taj je ožiljak posljedica jednog nesretnog slucaja koji se desio 19. augusta 1992. Svjedok AD je izjavio da je otišao iz logora oko 5. augusta.¹⁰⁸⁷ Odbrana je takode istakla da identifikacija optuženog u sudnici od strane svjedoka AD nije pouzdana. Svjedok AD je tacno identifikovao Žigica u sudnici, ali, prema tvrdnjama odbrane, do te je pozitivne identifikacije došlo zbog toga što je predsjedavajući sudija pitao Žigica da li razumije sudski postupak i kad je ovaj na to pitanje odgovorio u prisustvu svjedoka, sam je sebe identifikovao kao optuženog.¹⁰⁸⁸ Osim toga, svjedok AD je odbio da odgovori na neka pitanja odbrane.¹⁰⁸⁹ Konacno, odbrana je naglasila dijelove iskaza ovog svjedoka koje smatra protivrjecnima.¹⁰⁹⁰

655. Pretresno vijeće smatra da je suština iskaza svjedoka AD u skladu sa suštinom iskaza drugih svjedoka, ali zaključuje da postoji dovoljno nedosljednosti da Pretresno vijeće razumno posumnja u to da li se ovaj konkretni događaj zaista i odigrao tacno onako kako je to u svom iskazu naveo svjedok AD. Pretresno vijeće nalazi da Žigic ne snosi odgovornost za batnanje svjedoka AD.

(k) Batnanje Edina Ganica i Huseina Ganica¹⁰⁹¹

656. Edin Ganic je izjavio da ga je Žigic tukao i proganjao i u logoru Keraterm i van njega. Dok je Edin Ganic bio zatocen u Keratermu, Predrag Banovic ga je prozvao i rekao mu da ga ceka Žigic jer hoće da od Edina Ganica uzme novac i motocikl. Edin Ganic se uputio prema kontejneru za smeće na drugoj strani logora, gdje je vidio bracu Ališić koji su premlaceni ležali na zemlji. Žigic i još nekoliko ljudi su bili prisutni. Žigic je provjerio da li je to zaista Edin Ganic i zatim mu je rekao

---

¹⁰⁸² Prilog D, tacke 1-3.

¹⁰⁸³ Svjedok AD, T. 3796.

¹⁰⁸⁴ Svjedok AD, T. 3798.

¹⁰⁸⁵ Žigicev završni podnesak, par. 45.5.

¹⁰⁸⁶ Svjedok AD, T. 3848.

¹⁰⁸⁷ Svjedok AD, T. 3796.

¹⁰⁸⁸ Žigicev završni podnesak, par. 45.7.

¹⁰⁸⁹ Svjedok AD, T. 3831-3832.

¹⁰⁹⁰ Navodne protivrjecnosti odnose se na incident sa Muharemom Sivcem. Žigicev završni podnesak, par. 47.9.

¹⁰⁹¹ Edin Ganic je naveden u Prilogu D, tacke 1-3. Husein Ganic nije naveden.

da sjedne po "turski" na zemlju. Žigic je rekao da hoće zlato i vozilo porodice Ganic. Zatim su ga Žigic i drugi tukli:

Sada be bih mogao reci koliko je to trajalo. Cinilo mi se da traje cijelu vječnost. Znam da sam nekoliko puta izgubio svijest i oni su me polijevali vodom. Na kraju je Žigic rekao: "Znate, momci, on ima para i vjerovatno ce se izvuci odavde. Zato ga moramo onesposobiti."¹⁰⁹²

657. Nakon toga mu je Duca, za kojeg Edin Ganic vjeruje da se zvao Dušan Knežević, slomio nogu palicom za bejzbol. Žigic ga je vratio natrag u prostoriju u kojoj je bio zatocen otac Edina Ganica, Husein Ganic. Žigic je zaprijetio Huseinu Ganicu rekavši mu da ce mu ubiti sina ako mu ovaj ne kaže gdje je sakrio njihov novac.¹⁰⁹³

658. Husein Ganic je izjavio da ga je 29. juna 1992. Žigic prozvao i premlatio. Žigic je tražio da mu preda 100.000 njemackih maraka i "cup zlata" ako hoće da poštedi život njegovog sina Edina Ganica. Nekoliko ljudi koji su tu bili sa Žigicem tada su ponovo tukli Huseina Ganica:

Kad su mi skinuli odjecu, poceli su da me udaraju nogama, to jest, poceli su da me udaraju po nogama. Zatim im je Zoran Žigic naredio da me ne udaraju po glavi jer sam vec krvario iz ušiju i nosa i oni su rekli: "Ne tucite ga više, gotov je."¹⁰⁹⁴

Huseina Ganica su zatim ubacili u bure za vodu. Dan ili dva kasnije, i Huseina Ganica i Edina Ganica su odveli u bolnicu.¹⁰⁹⁵

659. Edin Ganic je ostao u bolnici više od mjesec dana. Izvršena mu je hirurška operacija noge i stavljen mu je gips od pete do kuka. Jednog dana dok je bio u bolnici, Edin Ganic je ugledao Žigica s nožem i jedna bolnicarka mu je rekla da je Žigic ubio jednog pacijenta.¹⁰⁹⁶ Dvije sedmice kasnije Žigic se vratio naoružan do zuba, noseći mitraljez, rucnu bombu, pištolj i nož. Tom prilikom Žigic je pronašao Edina Ganica i tražio je da mu kaže gdje je zlato i motocikl. Zatim je oteo zlatni prsten od Edina Ganica, nakon cega ga je iz bolnice izbacio jedan vojni policajac.¹⁰⁹⁷

660. Nakon otpuštanja iz bolnice, pocetkom augusta 1992., Edin Ganic je zatocen u logoru Trnopolje, gdje je Žigic ponovo došao da ga traži. Edin Ganic je otišao iz logora 7. augusta 1992. i skrivao se u domu svojih komšija, ali ga je Žigic i tu pronašao i pokušao da ga opljacka. Tom prilikom Žigic je nožem ubo doticnog komšiju i pucao na policiju, koja je bila pozvana. Žigic je zatim natjerao Ganica da ude u auto i rekao mu da ce ga odvesti u Carakovo na brdu, i Žigic je "pomenuo jedan broj, rekao je da sam ja sada 240. i neka žrtva".¹⁰⁹⁸ Edin Ganic je odlucio da

---

¹⁰⁹² Edin Ganic, T. 5910.

¹⁰⁹³ Edin Ganic, T. 5900-5912.

¹⁰⁹⁴ Husein Ganic, T. 5766.

¹⁰⁹⁵ Husein Ganic, T. 5762-5771; Edin Ganic, T. 5915.

¹⁰⁹⁶ Edin Ganic upucuje na ubistvo Omera Kardžica, T. 5920-5921; *vidi i* dokazni predmet 3/144a.

¹⁰⁹⁷ Edin Ganic, T. 5915-5926.

¹⁰⁹⁸ Edin Ganic, T. 5934.

otkopa porodicni novac. Medutim, nakon što je to ucinio, Žigic je tražio još 50.000 njemackih maraka. Nakon što je prvo uzeo suprugu Edina Ganica kao taoca, konacno je svladan i predan policiji.¹⁰⁹⁹

661. Odbrana energicno osporava vjerodostojnost ova dva svjedoka.¹¹⁰⁰ Prema tvrdnjama odbrane, postoje izvjesne nedosljednosti u iskazima ove dvojice svjedoka, kao što je razlika u vezi s datumom rodenja Edina Ganica.¹¹⁰¹ Odbrana istice da je rijec o ocu i sinu koji zajedno žive i rade.¹¹⁰² Odbrana protestuje zbog toga što je Husein Ganic jedini svjedok koji je svjedocio o batinanju svog sina, kao što je Edin Ganic jedini koji je tvrdio da je Žigic tukao njegovog oca. Štaviše, Husein Ganic je navodno poznao mnoge zatocenike,¹¹⁰³ ali niko od ljudi koji su bili u isto vrijeme zatoceni u ovom logoru nije pomenuo taj incident.

662. Pretresno vijece ponovo primjecuje da postoji bezbroj zlocina kod kojih je jedini svjedok događajima neki srodnik i da to srodstvo ne podriva automatski vjerodostojnost svjedoka. Pretresno vijece nalazi da su oba ova svjedoka prilikom davanja iskaza u sudnici bila vjerodostojna. Pretresno vijece nalazi da su Žigic i drugi tukli Edina Ganica, što predstavlja nehumano djelo.

663. Pretresno vijece ne uzima Žigicevu odgovornost za nasrtaje na Huseina Ganica kao jedan od zlocina koji su u osnovi njemu izrecenih osudujucih presuda jer Husein Ganic nije naveden kao žrtva ni u Izmijenjenoj optužnici ni u Prilozima.¹¹⁰⁴ Pretresno vijece primjecuje da je ovo svjedocenje vjerodostojno i da se može koristiti kao dokaz koji potkrepljuje konzistentni obrazac ponašanja, u skladu s pravilom 93.

664. Pretresno vijece takode uzima u obzir sljedece dokaze koji su uvršteni u spis postupka. Medutim, zbog cinjenice da žrtve u ovom slucaju nisu navedene u Izmijenjenoj optužnici ni u Prilozima, Pretresno vijece ne uzima Žigicevu odgovornost za zlocine pocinjene protiv njih kao osnovu za osudujuce presude izrecene protiv njega. Vijece, medutim, u skladu s pravilom 93, koristi ove dokaze kao potkrepu jer smatra da su doticna svjedocenja vjerodostojna i da ti dokazi upucuju na konzistentan obrazac ponašanja optuženog.

---

¹⁰⁹⁹ Edin Ganic, T. 5926-5935.

¹¹⁰⁰ Žigicev završni podnesak, par. 226-234.1.

¹¹⁰¹ Edin Ganic je rekao da je rođen 1961. godine, a njegov je otac tvrdio da mu je sin rođen 1965. Edin Ganic, T. 5856; Husein Ganic, T. 5752.

¹¹⁰² Žigicev završni podnesak, par. 226.

¹¹⁰³ Husein Ganic, T. 5777-5778.

¹¹⁰⁴ On je, medutim, naveden u Završnom podnesku optužbe, par. 396.

(l) Ubistvo Vahida Sivca i batinanje Huse Sivca

665. Svjedok AD je izjavio da je jednog dana za vrijeme njegovog zatoceništva u Keratermu Žigic ispalio rafal iz vatrenog oružja u prostoriji broj 2, gdje je bilo zatoceno najmanje 500 ljudi. Svjedoku nije poznato da li je Žigic nekoga konkretno gadao, ali je Huso Sivac pogoden u predjelu stomaka, a Vahid Sivac u nogu. I Hase Icic je vidio kad je Žigic ušao u prostoriju broj 2 u Keratermu i pucao u plafon. Jedan metak se odbio o plafon i pogodio jednog covjeka u nogu.¹¹⁰⁵ Žigic je zatim poceo da maltretira Vahida Sivca, koji je bio teško ranjen, tražeci od njega 3.000 njemackih maraka. Svjedok AD je kasnije saznao da je leš Vahida Sivca odnesen zajedno s leševima žrtava pokolja u prostoriji broj 3.¹¹⁰⁶ Kao što je prethodno navedeno, odbrana je energicno osporila vjerodostojnost svjedoka AD. Uzevši u obzir posebno cinjenicu da svjedok AD nije jedina osoba koja je dala iskaz o ovom incidentu, Pretresno vijece vjeruje da se on odigrao onako kako su ga opisali svjedok AD i Hase Icic, ali te iskaze koristi samo kao potkrepljujuce dokaze.

(m) Batinanje Safeta Tacija

666. Safet Taci je bio zatocen u Keratermu od sredine juna do pocetka augusta 1992.¹¹⁰⁷ Žigic ga je jednom tukao dok se svjedok vraćao iz zahoda u prostoriju broj 2.¹¹⁰⁸ Odbrana nije osporavala vjerodostojnost Safeta Tacija. On je tacno opisao optuženog i naveo je da je Žigic na ruci imao zavoj.¹¹⁰⁹ Pretresno vijece iskaz ovog svjedoka koristi kao potkrepljujuci dokaz.

(n) Batinanje Zerica, Ive Sikure i Samira Šisteka

667. Dok je cetiri dana bio zatocen u logoru Keraterm, od 30. maja do 3. juna 1992,¹¹¹⁰ svjedok AN je vidio kako Žigic tuce nekoliko ljudi, medu kojima je bio i jedan covjek po prezimenu Zeric:

Gospodin Zeric je bio zatocenic kao i mi, i jednom prilikom se Žigic šetao po krugu Keraterma, prepoznao je Zerica i odmah poceo da ga udara nogama. Psovao mu je majku balijsku i optužio ga da je prodavao nekoliko rucnih bombi na pijaci. Tukao ga je sve dok taj covjek skoro nije izgubio svijest.¹¹¹¹

On je takode vidio kad je Žigic tukao jednog starijeg covjeka koji se zvao Ivo Sikura i jednog mladica po imenu Samir Šistek. Žigic je potonjeg tjerao i da pjeva cetnicke pjesme.¹¹¹²

¹¹⁰⁵ Hase Icic, T. 4643. *Vidi i* Ervin Ramic, T. 5619.

¹¹⁰⁶ Svjedok AD, T. 3812-3814.

¹¹⁰⁷ Safet Taci, T. 3756, 3770.

¹¹⁰⁸ Safet Taci, T. 3762.

¹¹⁰⁹ Safet Taci, T. 3731.

¹¹¹⁰ Svjedok AN, T. 4392-4394.

¹¹¹¹ Svjedok AN, T. 4395.

¹¹¹² Svjedok AN, T. 4396-4397. *Vidi i* Ervin Ramic, T. 5622.

668. Odbrana nije osporavala vjerodostojnost ovog svjedoka. Ona je jednostavno pomenula da ovaj svjedok u svom iskazu nije pokazao naklonost Žigicu.¹¹¹³ Svjedok je u Keratermu proveo samo četiri dana, ali je poznavao Žigica kao taksistu i tačno ga je opisao.¹¹¹⁴ Pretresno vijeće nema razloga da sumnja u vjerodostojnost ovog svjedoka i koristi njegov iskaz kao potkrepu konzistentnog obrasca ponašanja.

(o) Batinanje brata Hasete Icica i čovjeka zvanog Alic

669. Hase Icic, koji je bio zatočen u Keratermu od 14. ili 15. juna do 9. jula 1992.,¹¹¹⁵ izjavio je da je Žigic tukao njegovog brata i jednog prijatelja njegovog brata koji se prezivao Alic, po njihovom dolasku u logor.¹¹¹⁶

670. Odbrana ne osporava vjerodostojnost ovog svjedoka. Međutim, optužba za batinanje Alic odbacena je u Odluci po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude.¹¹¹⁷ Što se tiče brata Hasete Icica, iako je Pretresno vijeće u predmetu *Tadic* smatralo da je Hase Icic pouzdan i vjerodostojan svjedok,¹¹¹⁸ ovdje je iskaz ovog svjedoka o tim okolnostima previše neodređen, jer svjedok nije detaljnije opisao ni mjesto ni način tog batinanja. Pretresno vijeće stoga nije u stanju procijeniti težinu tog napada i smatra da nema dovoljno informacija na osnovu kojih bi moglo uzeti ovaj iskaz kao potkrepu konzistentnog obrasca ponašanja.

671. Postoje i drugi dokazi protiv Žigica koji su uvršteni u spis predmeta, ali koje Pretresno vijeće odbija koristiti jer sumnja u njihovu vjerodostojnost.

(p) Zaključak

672. Pretresno vijeće nalazi da je Žigic u logoru Keraterm počinio progon, mučenje i ubistvo, te nalazi da su ti zločini počinjeni kao dio rasprostranjenog ili sistematskog napada protiv ne-Srba zatočenih u tom logoru i da oni predstavljaju zločine protiv čovječnosti.

673. Pretresno vijeće će sada razmotriti optužbe protiv Žigica za zločin počinjen u logoru Trnopolje.

---

¹¹¹³ Podnesak odbrane, par. 152.1.

¹¹¹⁴ Svjedok AN, T. 4393-4394.

¹¹¹⁵ Hase Icic, T. 4634, 4648.

¹¹¹⁶ Hase Icic, T. 4636.

¹¹¹⁷ Odluka po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, par. 57.

¹¹¹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, par. 259-260.

4. Logor Trnopolje

674. Žigic je jedini od optuženih koji se tereti da je odgovoran za zlocine pocinjene u logoru Trnopolje,¹¹¹⁹ koji je osnovan u selu Trnopolje u isto vrijeme kad su u Prijedoru osnovani logori Omarska i Keraterm. U Izmijenjenoj optužnici navodi e da je u logoru Trnopolje Žigic tukao Hasana Karabašica.¹¹²⁰

675. Svjedoci su izjavili da je Žigic dolazio u ovaj logor da bi zlostavljao zatocenike. Povremeno su stražari intervenisali da bi spriječili Žigica da zlostavlja ljude koje su držali u Trnopolju.¹¹²¹ Na primjer, svjedokinja U je izjavila da je 3. augusta 1992. zatocena u tom logoru zajedno s drugim ženama koje su došle iz logora Omarska. Kada je došao Žigic sa još dvojicom ili trojicom ljudi, stražar na ulazu u prostoriju je upozorio žene da legnu na zemlju. Kada je Žigic pitao gdje su žene, stražar je odgovorio da tu nema nijedne žene i da je on odgovoran za zatocenike.¹¹²² Stražar je zatim zamolio Žigica da ode odatle, što je ovaj i učinio, rekavši: "Oдох sad u Omarsku. Treba da završim jedan posao tamo."¹¹²³

676. Žigic je dolazio u logor Trnopolje i zlostavljao zatocenike. Tri svjedoka su dala iskaz o tome kako je Žigic tukao Hasana Karabašica u logoru Trnopolje, kao što je opisano u nastavku.¹¹²⁴

(a) Batiranje Hasana Karabašica¹¹²⁵

677. Hasan Karabašic je bio Žigicev kum, ili blizak prijatelj. Svjedok AD je ispricao da je Žigic jednom prilikom kad je sreo Hasana Karabašica u logoru Keraterm "zagrlio ga i rekao da je Hasan dobar momak, a da sve ostale treba pobiti. Rekao je da mu je Hasan kum."¹¹²⁶ Međutim, u logoru Trnopolje svjedok AD je vidio kako Žigic nasrce na Hasana Karabašica: "Udarao ga je, poceo je da ga davi i možda bi ga i zadavio da ga nisu zaustavili drugi stražari."¹¹²⁷ Svjedok N je izjavio da je 5. ili 6. augusta 1992. Žigic došao u logor Trnopolje. Kada je rekao: "Dobar dan, balije", očekivao je od zatocenika da odgovore: "Bog ti pomogao, junace",¹¹²⁸ kao što je mnogima od njih naredio dok su bili zatoceni u Keratermu. Kada je Žigic pronašao Hasana Karabašica, "poceo je da ga šutira kao

¹¹¹⁹ Optužbe za zlocine pocinjene u logoru Trnopolje pokrenute protiv ostale cetvorice optuženih odbacene su u Odluci po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude.

¹¹²⁰ Izmijenjena optužnica, par. 41(h) (tacke 11-13).

¹¹²¹ *Vidi, na primjer*, Ervin Ramic, T. 5625.

¹¹²² *Vidi i* svjedokinja J, T. 4787-4788.

¹¹²³ Svjedokinja U, T. 6235-6236.

¹¹²⁴ Svjedok AD, T. 3838 i Z. 3879; svjedok V, T. 3714; svjedok N, T. 3900.

¹¹²⁵ Izmijenjena optužnica, par. 41(h), tacke 11-13.

¹¹²⁶ Svjedok AD, T. 3838.

¹¹²⁷ Svjedok AD, T. 3838. Safet Taci je takode vidio kako Žigic tuce i guši nekog covjeka za kojeg je shvatio da se radi o Žigicevom "kumu". Safet Taci, T. 3772-3773.

¹¹²⁸ Svjedok N, T. 3900. *Vidi i* svjedokinja J, T. 4787 i Edin Ganic.

da je lopta" dok ga stražari nisu odvucli van.¹¹²⁹ Svjedok V, koji je takode vidio taj incident, izjavio je da se on desio 5. augusta 1992. i da je Žigic, kada je poceo da udara Hasana Karabašica, rekao: "Izgleda da si još živ, jarane", a Karabašic je vikao: "Molim te nemoj, jarane".¹¹³⁰ Safet Taci je izjavio da je cuo kako mu Žigic govori "da ima sreće što je pijan i ne može da ga zadavi jednom rukom."¹¹³¹

678. U svojoj izjavi koju je dao bez polaganja zakletve, Žigic je naveo da je Hasan Karabašic njegov kum i kum njegove porodice, što upucuje na implicitnu ili *de facto* porodicnu vezu medu njima. U svojoj izjavi on je pomenuti incident objasnio kako slijedi: u jednom trenutku su se on i Hasan Karabašic sreli na ulici i Hasan Karabašic je pao. Žigic mu je pružio ruku da mu pomogne, a ljudi koji su bili prisutni i koji su svjedocili o tom incidentu pogrešno su protumacili njegove namjere.¹¹³²

679. Medutim, odbrana je tvrdila da je taj događaj bio samo "porodicna nesuglasica, ... o porodicnim pitanjima" između prijatelja, što jasno upucuje na to da Žigic nije samo pomagao svom prijatelju tokom njihovog susreta.¹¹³³

680. Pretresno vijeće primjećuje da je nekoliko svjedoka dalo dosljedne iskaze o ovom napadu. Pretresno vijeće takode smatra da se ne bi kosilo sa Žigicevim karakterom da on jedan dan grli prijatelja, a sljedeci dan ga napadne. Odbrana je priznala da se pod uticajem alkohola licnost optuženog potpuno mijenjala.¹¹³⁴

681. Pretresno vijeće nalazi da je optuženi odgovoran za batiranje Hasana Karabašica, što predstavlja okrutno postupanje.

5. Zaključak

682. Pretresno vijeće nalazi da je Žigicev doprinos zlocinima pocinjenim u logorima Omarska i Keraterm bio namjeran i znatan. On je svjesno doprinio ostvarenju udruženog zlocinackog poduhvata u logoru Omarska kao saizvršilac tog poduhvata, a takode je pocinio, poticao, te pomagao i podržavao teške zlocine u logoru Keraterm. Žigic je odgovoran i za okrutno postupanje pocinjeno u logoru Trnopolje. Zlocini koje je Žigic pocinio u ovim logorima bili su dio zamisli da se progone ne-Srbi zatoceni u ovim logorima, te stoga predstavljaju zlocine protiv covjecnosti.

---

¹¹²⁹ Svjedok N, T. 3900.

¹¹³⁰ Svjedok V, T. 3714.

¹¹³¹ Safet Taci, T. 3772-3773.

¹¹³² Zoran Žigic, T. 9466.

¹¹³³ Žigicev završni podnesak, par. 196.

¹¹³⁴ Žigicev završni podnesak, par. 269.1.

6. Krivicna odgovornost Zorana Žigica

683. Kao što je gore napomenuto, Žigic se u skladu s članom 7(1) Statuta tereti da je individualno odgovoran za učešće u ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti navedenim u Izmijenjenoj optužnici. Žigic se ne tereti da je odgovoran kao nadređeni shodno članu 7(3).

(a) Žigiceva individualna odgovornost prema članu 7(1) za zločine dokazane na sudu - logor Omarska.

684. Pretresno vijeće je u vezi sa Žigicim učešćem u konkretno nabrojanim zločinima ili u udruženom zločinackom poduhvatu logora Omarska već utvrdilo sljedeće:

- (a) da je bio svjestan postupaka i uslova u logoru obilježenih zlostavljanjem koje su trpjeli ne-Srbi zatoceni u zatocenicima u logoru Omarska;
- (b) da je redovno dolazio u logor Omarska da bi zlostavljao zatocenike;
- (c) da je Žigic licno i direktno počinio zločine fizičkog i duševnog nasilja nad zatocenicima u logoru Omarska;
- (d) da je uloga koju je igrao u počinjenju zločina u logoru Omarska kao dio udruženog zločinackog poduhvata bila značajna, zbog čega je odgovoran kao učesnik u udruženom zločinackom poduhvatu logora Omarska; i
- (e) da je Žigic bio svjestan da su zločini počinjeni nad ne-Srbima zatocenim u logoru imali prirodu progona i da je, na osnovu svog svjesnog i znatnog učešća u sistemu progona koji je vladao u logoru Omarska, Žigic imao namjeru da vrši diskriminaciju nad ne-Srbima zatocenim u logoru.

685. Pretresno vijeće je utvrdilo da Žigic snosi krivičnu odgovornost za ubistvo Bécira Medunjanina (tačke 1, 6 i 7), mučenje Asefa Kapetanovića (tačke 1, 11, 12 i 13), mučenje svjedoka AK, AJ i T (tačke 1, 11, 12 i 13), mučenje Abdulaha Brkica (tačke 1, 11, 12 i 13), te okrutno postupanje prema Emiru Beganoviću (tačke 1 i 13).

686. Pretresno vijeće uzima u obzir svoju Odluku po preliminarnim podnescima o formi optužnice,¹¹³⁵ koja je opisana ranije u tekstu u vezi s Radicom, a u kojoj su optuženi općenito pokrenuli pitanje da li su zločini koji su uzeti kao osnova za optužbu za progon isti oni zločini koji su navedeni u drugim, odvojenim tačkama Izmijenjene optužnice. U Odluci se od optužbe nije

---

¹¹³⁵ *Tužilac protiv Kvočke i drugih*, Odluka po preliminarnim podnescima o formi optužnice, 12. april 1999.

zahtijevalo da precizno i konkretno navede da li su ubistva, mucenja i okrutno postupanje iz tacaka 6-7 i 11-13 ukljuceni u optužbu za progon iz tacke 1. Iz tog razloga odbrana možda nije na vrijeme obaviještena o tome da li postoje razlike između zlocina za koje se tereti u ovim odvojenim tackama. Stoga, iako Pretresno vijeće posjeduje dovoljno dokaza na osnovu kojih može zaključiti da konkretna ubistva i mucenja koja se navode u tackama 6-7 i 11-13 u vezi sa zlocinima pocinjenim u Omarskoj ne predstavljaju osnovu ubistava i mucenja sadržanih u osudujućoj presudi za progon, ono iz razloga pravčnosti prema optuženom neće donijeti takav zaključak. Pretresno vijeće stoga nalazi da su svi zlocini protiv covječnosti koji su pocinjeni od strane optuženog u Omarskoj ukljuceni u osudujuću presudu za progon. Stoga se tacke 6 i 11 moraju odbaciti.

687. Optužbe po članu 3 koje se odnose na Žigica (tacke 3, 7, 12 i 13) zasnovane su na istom skupu cinjenica kao one koje su u osnovi optužbi po članu 5. Kao što je već razmatrano u poglavlju III B, dopušteno je izricanje kumulativnih osudujućih presuda po članovima 3 i 5. Od optužbi po članu 3 za mucenje (tacka 12), okrutno postupanje (tacka 13) i napade na licno dostojanstvo (tacka 3), mucenje predstavlja preciznije definisan zlocin (tacka 12), te se, stoga, optužbe za napade na licno dostojanstvo (tacka 3) i okrutno postupanje (tacka 13) moraju odbaciti. Ista logika važi i za optužbe po članu 5. Kad je riječ o progonu (tacka 1), nehumanim djelima (tacka 2), mucenju (tacka 11) i ubistvu (tacka 6), najpreciznije definisan zlocin jest progon (tacka 1), pa se ostale optužbe po članu 5 moraju odbaciti.

688. Na osnovu gore pomenutog, nalazimo da je Žigic učestvovao u logoru Omarska kao saizvršilac udruženog zlocinackog poduhvata.

(b) Žigiceva individualna odgovornost prema članu 7(1) za zlocine koji su dokazani na sudenju - logori Keraterm i Trnopolje

689. Za zlocine pocinjene u logorima Keraterm i Trnopolje Žigic se tereti kumulativno kao za kršenja zakona i obicaja ratovanja prema članu 3 i zlocine protiv covječnosti prema članu 5. I ovdje je među zlocinima za koje se tereti po članu 5 progon (tacka 1) najpreciznije definisan zlocin i ta se optužba treba zadržati, dok se ostale optužbe za nehumana djela (tacka 2), ubistvo (tacka 4) i mucenje (tacka 11) moraju odbaciti. Od zlocina za koje se tereti prema članu 3, izuzev optužbe za ubistvo koja se prihvata (tacka 7), najpreciznije definisan zlocin jeste mucenje (tacka 12), a ostale optužbe za napade na licno dostojanstvo (tacka 3) i okrutno postupanje (tacka 13) moraju se odbaciti, ukoliko su zasnovane na istim cinjenicama ili ponašanju.

690. Pretresno vijeće je u vezi sa Žigicevim učešćem u zlocinima u ova dva logora utvrdilo sljedeće:

- (a) Žigic je odgovoran za ubistvo Emsuda Bahonjica, Seada Jusufagica i Drage Tokmadžica. U skladu s poglavljem III B, koje se odnosi na kumulativne osuđujuće presude, tacka 1, progon i tacka 7, ubistvo, zadržavaju se.
- (b) Žigic je odgovoran za mucenje Fajze Mujkanovica. U skladu s dijelom III B, koje se odnosi na kumulativne osuđujuće presude, tacka 1, progon i tacka 12, mucenje, zadržavaju se.
- (c) Žigic je odgovoran za mucenje svjedoka AE¹¹³⁶ i Redžepa Grabica. U skladu s dijelom III B, koje se odnosi na kumulativne osuđujuće presude, tacka 1, progon i tacka 12, mucenje, zadržavaju se.
- (d) Žigic je odgovoran za mucenje Jasmina Ramadanovica. U skladu s dijelom III B, koje se odnosi na kumulativne osuđujuće presude, tacka 1, progon i tacka 12, mucenje, zadržavaju se.
- (e) Žigic je odgovoran za cinjenje nehumanih djela protiv svjedoka V. U skladu s dijelom III B, koje se odnosi na kumulativne osuđujuće presude, tacka 1, progon, zadržava se.
- (f) Žigic je odgovoran za cinjenje nehumanih djela protiv Edina Ganica. U skladu s dijelom III B, koje se odnosi na kumulativne osuđujuće presude, tacka 1, progon, zadržava se.
- (g) Žigic je odgovoran za okrutno postupanje prema Hasanu Karabašicu u logoru Trnopolje. U skladu s poglavljem III B, koje se odnosi na kumulativne osuđujuće presude, zadržava se tacka 13, okrutno postupanje.

691. Ukratko, Pretresno vijeće proglašava Žigica krivim za sljedeće zlocine:

- (a) Progon (tacka 1), za zlocine pocinjene u logoru Omarska općenito, te konkretno za zlocine pocinjene nad Becirom Medunjaninom, Asefom Kapetanovicem, svjedocima AK, AJ i T, Abdulahom Brkicem i Emirom Beganovicem, kao i za zlocine pocinjene u logoru Keraterm nad Fajzom Mujkanovicem, svjedokom AE, Redžepom Grabicem, Jasminom Ramadanovicem, svjedokom V, Edinom Ganicom, Emsudom Bahonjicem, Dragom Tokmadžicom i Seadom Jusufagicem.
- (b) Ubistvo (tacka 7), za zlocine pocinjene u logoru Omarska općenito, te konkretno za zlocin pocinjen nad Becirom Medunjaninom. U logoru Keraterm za ubistvo (tacka 7) Drage Tokmadžica, Seada Jusufagica i Emsuda Bahonjica.

¹¹³⁶ U Prilogu D su zlocini pocinjeni nad svjedokom AE okarakterisani tako da ukljucuju "zatocavanje u nehumanim uslovima, batiranje metalnom šipkom". Pretresno vijeće je utvrdilo da mu ovakva karakterizacija dopušta da ih smatra elementima mucenja.

- (c) Mucenje (tacka 12), za zlocine pocinjene u logoru Omarska općenito, te konkretno za one pocinjene nad Abdulahom Brkicem, svjedokom T, svjedokom AK, svjedokom AJ i Asefom Kapetanovicem, kao i za zlocine pocinjene u logoru Keraterm nad Fajzom Mujkanovicem, svjedokom AE, Redžepom Grabicem i Jasminom Ramadanovicem.
- (d) Okrutno postupanje (tacka 13) za zlocine pocinjene nad Emirom Beganovicem u logoru Omarska i Hasanom Karabašicem u u logoru Trnopolje.
692. Žigic je oslobođen optužbi za sljedece zlocine: mucenje (tacka 12) Hasana Karabašica i Emira Beganovica.
693. Ostale optužbe se odbacuju iz gorenavedenih razloga.
694. Pretresno vijece ce sada odmjeriti kazne svakom od optuženih u svjetlu izrecenih osudujucih presuda.

V. ODMJERAVANJE KAZNI

695. Optužba tvrdi da u skladu sa clanom 24 Statuta Medunarodnog suda i pravilom 101 Pravilnika o postupku i dokazima, Kvocka i Prcac treba da budu osudeni na po 35 godina zatvora, Kos na 25 godina zatvora, a da Radicu i Žigicu treba izreci kaznu doživotnog zatvora.¹¹³⁷ Optužba traži da Pretresno vijece odredi minimum zatvorske kazne, bez mogućnosti ublažavanja ili skracenja, u trajanju od najmanje 30 godina Kvocki i Prcacu, dvadeset godina Kosu, cetrdeset godina Radicu i cetrdesetpet godina Žigicu.¹¹³⁸

696. Optužba tvrdi da su pocinjena krivicna djela vrlo teška i da su nanesene povrede vrlo ozbiljne,¹¹³⁹ te da se u obzir treba uzeti cinjenica da su zlocini pocinjeni na rasprostranjenoj i sistematskoj osnovi.¹¹⁴⁰ Optužba dalje tvrdi da se "prilicno istaknuti položaj optuženih Kvocke, Prcaca, Kosa i Radica" treba smatrati otežavajucim faktorom.¹¹⁴¹ Štaviše, "trajnost zatoceništva" žrtava, dugotrajno postojanje logora u kojima su zatocenci proganjani i držani u zatoceništvu u nehumanim uslovima, voljnost optuženih da ucestvuju u zlocinima, motivisanost zlocina diskriminacijom, "sadisticko i perverzno uživanje nekoliko optuženih u zlostavljanju", te cinjenica da su zlostavljanja ponavljana i vršena s predumišljajem, dodatni su elementi koje optužba smatra

¹¹³⁷ Završni podnesak optužbe, par. 531.

¹¹³⁸ Završni podnesak optužbe, p ar. 532.

¹¹³⁹ Završni podnesak optužbe, par. 513-517.

¹¹⁴⁰ Završni podnesak optužbe, par. 515-516.

otežavajućim faktorima.¹¹⁴² Pored toga, optužba tvrdi da ni za jednog od optuženih ne postoje olakšavajuće okolnosti.¹¹⁴³

697. Kvočkina odbrana tvrdi da je on pokazao pravu hrabrost pokušavajući da pomogne zatocenicima i da ih zaštiti,¹¹⁴⁴ te da Pretresno vijeće treba uzeti u obzir smjernice o izricanju kazni iz člana 41/1 Krivičnog zakona SFRJ.¹¹⁴⁵ Prcac, sa svoje strane, iznosi da Sud treba uzeti u obzir činjenicu da je on star, pošten, širokogrudan i bolestan čovjek dobrog karaktera, dać dva sina invalida i da je tokom cijelog postupka saradivao. Prcac takode tvrdi da je u logoru Omarska radio pod prinudom, da je već ranije bio penzionisan i da su ga mobilisali kao rezervnog policajca, te da je pomagao zatocenicima u logoru unatoc svojim ograničenim finansijskim mogućnostima i riziku kojem se izlagao.¹¹⁴⁶ Radic iznosi da je dobrog karaktera,¹¹⁴⁷ da je doprinio pojašnjavanju i ekspeditivnosti sudjenja jer je svjedocio pred Međunarodnim sudom,¹¹⁴⁸ i da je pomogao nekim zatocenicima.¹¹⁴⁹ Kos iznosi da bi se trebale uzeti u obzir neke opšte smjernice za odmjeravanje kazni koje su artikulisane u presudama Međunarodnog suda.¹¹⁵⁰ Žigic je predložio olakšavajuće okolnosti koje bi se trebale primijeniti na njega. On je podnio izvještaj svog vještaka, g. Cejovica, u kojem se navodi da kazne koje su izricane u bivšoj Jugoslaviji za djela nasilja kao što su "ubistvo i tjelesne povrede jesu prilično blage",¹¹⁵¹ i da se "krivična djela počinjena pod uticajem alkohola" smatraju manje gnusnim od onih koja su počinjena pri punoj svijesti.¹¹⁵² Prema g. Cejovicu, Žigicevo "ozbiljno zdravstveno stanje zbog rana koje su mu nanosile bol i stvarale specifično emotivno stanje može se i treba se uzeti kao olakšavajuća okolnost".¹¹⁵³ Žigic takode tvrdi da se promijenio od 1992. godine i da je sada mnogo bolja osoba. On tvrdi da se predao Međunarodnom sudu i insistira na tome da nikad nije igrao nikakvu vodeću ulogu u funkcionisanju logora.¹¹⁵⁴

A. PRIMJENJIVE ODREDBE

698. Kazne treba odmjeriti u skladu s relevantnim odredbama članova 23 i 24, te pravila 87(C) i 101. U ovim odredbama iznose se ciljevi izricanja kazni od strane pretresnog vijeća, faktori koje

---

¹¹⁴¹ Završni podnesak optužbe, par. 521.

¹¹⁴² Završni podnesak optužbe, par. 522 *et seq.*

¹¹⁴³ Završni podnesak optužbe, par. 528 *et seq.*

¹¹⁴⁴ Kvočkin završni podnesak, par. 311.

¹¹⁴⁵ Kvočkin završni podnesak, par. 314.

¹¹⁴⁶ Prcacev završni podnesak, par. 497.

¹¹⁴⁷ Radicev završni podnesak, par. 311-315.

¹¹⁴⁸ Radicev završni podnesak, par. 316.

¹¹⁴⁹ Radicev završni podnesak, par. 317.

¹¹⁵⁰ Kosov završni podnesak, str. 144-151.

¹¹⁵¹ Žigicev završni podnesak, par. 241.2.

¹¹⁵² Žigicev završni podnesak, par. 241.3.

¹¹⁵³ Žigicev završni podnesak, par. 241.4, 242.7. Vještak tvrdi da je Žigic ostao bez jednog prsta i da više nije mogao da svira gitaru, zbog cega je izgubio samopoštovanje.

¹¹⁵⁴ Žigicev završni podnesak, par. 278 *et seq.*

treba uzeti u obzir prilikom odmjeravanja kazne, te nacin na koji kaznu treba izreci. Relevantni dijelovi ovih odredbi glase:

Clan 23
Presuda

1. Pretresno vijece izrice presude i odmjerava kazne i sankcije osobama osudenim za teška kršenja medunarodnog humanitarnog prava.

Clan 24
Krivi cne sankcije

1. Krivicne sankcije koje izrice pretresno vijece ogranicene su na kaznu zatvora. Prilikom odredivanja kazne zatvora pretresno vijece imace u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.

2. Prilikom izricanja kazni, pretresna vijeca uzimaju u obzir faktore poput težine krivicnog djela i individualnih prilika osu denika.

3. Uz kaznu zatvora, pretresna vijeca mogu naložiti povrat eventualne imovine i imovinske koristi stecene kriminalnim postupanjem, ukljucujuci i sredstvima prisile, pravim vlasnicima.

Pravilo 87
Vijecanje

(C) Ako pretresno vijece proglaši optuženog krivim po jednoj ili više optužbi sadržanih u optužnici, izreci ce kaznu za svaku od optužbi po kojoj je optuženi proglašen krivim i navesti da li ce se kazne izdržavati konsektivno ili uporedno, osim ukoliko ne odluci primijeniti svoju ovlast da izrekne jedinstvenu kaznu koja odražava ukupno krivicno ponašanje optuženog.

Pravilo 101
Kazne

(A) Osoba proglašena krivom može biti osudena na kaznu zatvora, ukljucujuci i doživotnu kaznu zatvora.

(B) Prilikom odredivanja kazne pretresno vijece uzima u obzir faktore spomenute u clanu 24(2) Statuta, kao i faktore kao što su:

- (i) sve otežavajuće okolnosti;
- (ii) sve olakšavajuće okolnosti, ukljucujuci i znacajnu saradnju osudenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude;
- (iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije;
- (iv) koliko je osudeni izdržao od bilo koje kazne koju je sud bilo koje države izrekao za isto djelo, kao što je spomenuto u clanu 10(3) Statuta.

(C) Osudenom ce se uracunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru cekajuci na predaju Medunarodnom sudu ili cekajuci na sudenje ili žalbeni postupak.

699. Prilikom izricanja kazne, Pretresno vijeće uzima u obzir opštu praksu u vezi s izricanjem zatvorskih kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji (mada ta praksa nije obavezujuća),¹¹⁵⁵ težinu krivičnih djela, te lične prilike optuženog, uključujući eventualne olakšavajuće i/ili otežavajuće okolnosti. Pored toga, u praksi obaju Međunarodnih sudova specificirana su dva glavna cilja izricanja kazni: potreba da se osoba kazni za zločine koje je počinila i potreba da se druge osobe odvrate od cinjenja zločina.¹¹⁵⁶

---

¹¹⁵⁵ MKSR je usvojio, *mutatis mutandis*, sličan stav. Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Erdemovic*, par. 40; Prvostepenu presudu u predmetu *Kambanda*, par. 23; Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 285; Prvostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 242; Odluku o kazni u predmetu *Akayesu*, par. 12-14; Prvostepenu presudu u predmetu *Kayishema*, par. 5-7 poglavlja "Kazna".

¹¹⁵⁶ Vidi, na primjer, Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 836 *et seq.*; Prvostepenu presudu u predmetu *Kordic*, par. 847.

B. NACELA ODMJERAVANJA KAZNI

700. Odmjeravanje kazni na sudovima bivše Jugoslavije zasnivalo se na odredbama iz Glave XVI, "Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava"¹¹⁵⁷ i člana 41(1)¹¹⁵⁸ Krivičnog zakona SFRJ. Optužba tvrdi da je članom 142(1) ovog zakona posebno propisano da "podvrgavanje civilnog stanovništva ubijanju, necovječnom postupanju, teškoj patnji ili povredi tijela i zdravlja, prisilnoj prostituciji ili silovanju, predstavlja krivično djelo kada je počinjeno tokom oružanog sukoba ili okupacije". Kršenje ovog člana "kažnjavalo se zatvorom u trajanju od najmanje pet godina ili smrću - s tim što se smrtna kazna mogla preinaciti u kaznu zatvora u trajanju od dvadeset godina".¹¹⁵⁹ Član 38(2) Krivičnog zakona SFRJ zaista je i dopuštao sudovima da oprocenito izricu kaznu zatvora od dvadeset godina za krivična djela za koja je propisana smrtna kazna.¹¹⁶⁰ Propisana najmanja kazna za teška ubistva iznosila je deset godina zatvora, a najveća petnaest godina zatvora.

701. Međunarodni sud je često u svojim presudama ponavljao da je najvažniji faktor koji se treba uzeti u obzir kod odmjerenja kazne težina krivičnog djela, uključujući i posljedice zločina.¹¹⁶¹ Težina zločina mora se jasno ogleđati u izrečenoj kazni, bez obzira na oblik zločinackog učesca osobe.¹¹⁶² U tom smislu, Pretresno vijeće se priklanja pristupu koji je usvojilo Žalbeno vijeće da se težina kazne u svakom pojedinačnom slučaju "određuje prema okolnostima tog slučaja."¹¹⁶³ Oprocenito, Pretresno vijeće će procijeniti težinu zločina uzimajući u obzir, kvantitativno, broj žrtava i uticaj zločina na širu ciljanu grupu, te, kvalitativno, patnje nanesene žrtvama i preživjelima.¹¹⁶⁴

702. Pretresno vijeće primjećuje da se u obzir treba uzeti sljedeće: žrtve zatoceni bili su potpuno ranjivi i prepušteni na milost i nemilost onih koji su ih držali u zatoceništvu,¹¹⁶⁵ repetitivna

---

¹¹⁵⁷ Vidi Glavu XVI Krivičnog zakona bivše Jugoslavije "Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava: članovi 141 i 142(1) odnose se na zločine genocida i druge ratne zločine počinjene nad civilima. Vidi i članove 142-156 i članove 38 "Zatvor", 41 "Opšta pravila o odmjerenju kazne" i 48 "Sticaj krivičnih djela". Zločini protiv mira i međunarodnog prava, uključujući zločin genocida i ratne zločine protiv civilnog stanovništva, kažnjavani su zatvorskom kaznom u trajanju od 5 do 15 godina, smrtnom kaznom ili kaznom od 20 godina zatvora, ako je smrtna kazna preinacena u zatvorsku kaznu.

¹¹⁵⁸ Član 41(1) Krivičnog zakona SFRJ glasi: "Sud će počinioču krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je djelo počinjeno, jacinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo počinjeno, raniji život počinioča, njegove licne prilike i njegovo držanje poslije počinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na licnost počinioča."

¹¹⁵⁹ Završni podnesak optužbe, par. 510.

¹¹⁶⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 849.

¹¹⁶¹ Pretresno vijeće u predmetu *Celebici* navelo je da je težina krivičnog djela "daleko najvažnija stvar koju treba imati u vidu, koja se može smatrati probnim kamenom adekvatnosti kazne", Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 1225.

¹¹⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 741.

¹¹⁶³ Presuda o žalbi na kaznu u predmetu *Tadić III*, par. 69.

¹¹⁶⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 1226; Presuda o žalbi na kaznu u predmetu *Erdemović*, par. 15; Prvostepena presuda u predmetu *Kambanda*, par. 42; Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema*, par. 26; Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 852.

¹¹⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 1268.

i trajna priroda vecine zlocina, psihicke patnje nanese zrtvama i svjedocima zlocina i vrlo realan strah svjedoka da ce oni biti sljedeci na redu,¹¹⁶⁶ "neselektivna, nesrazmjerna, zastrašujuca" ili "gnusna" sredstva i metode korištene u cinjenju zlocina,¹¹⁶⁷ seksualno zlostavljanje žena,¹¹⁶⁸ te diskriminacijska priroda zlocina. Sve su to relevantni faktori za procjenu težine zlocina.¹¹⁶⁹ Patnje žrtava doci ce do "izražaja" ako se na pravilan nacin uzmu u obzir te okolnosti.¹¹⁷⁰

703. Opcenito, faktori koji su karakteristicni za osobu koja je ucestvovala u zlocinima uzimaju se kao otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti.¹¹⁷¹ Ni Statutom ni Pravilnikom nije propisano koji se faktori uzimaju kao otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti, osim što se pravilom 101(B)(ii) od vijeca zahtijeva da uzme u obzir eventualnu "znacajnu saradnju" optuženog s tužiocem kao olakšavajući faktor.

704. Pretresno vijeće može uzeti u obzir i faktore koji se odnose na licne prilike osudenika kako bi utvrdilo eventualne "razloge za zlocinacko ponašanje optuženog". Takve informacije omogucuju vijecu da preciznije procijeni mogucnost rehabilitacije osoba koje su osudene pred Medunarodnim sudom.¹¹⁷² U relevantne individualne faktore može se uvrstiti saradnja sa Sudom, dobrovoljna predaja, iskazivanje kajanja¹¹⁷³ ili ranije nekažnjavanje za nasilna djela.¹¹⁷⁴

705. U praksi Medunarodnog suda identifikovani su potencijalni otežavajući faktori medu koje spadaju stepen zlocinackog učešća, predumišljaj i pobude osudenika.¹¹⁷⁵ Indirektnost ili prisilnost učešća pocinilaca takode su identifikovani kao faktor koji treba uzeti u obzir.¹¹⁷⁶ Slicno tome, u obzir prilikom odmjeravanja kazne treba uzeti u obzir i stepen učešća, fizicko izvršenje zlocina, te revnost s kojom je zlocin pocinjen. Kosova odbrana tvrdi da optužba iz razloga pravicnosti mora dokazati postojanje otežavajućih okolnosti van razumne sumnje.¹¹⁷⁷ Pretresno vijeće se slaže sa

---

¹¹⁶⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Jelusic*, par. 132.

¹¹⁶⁷ Presuda o kazni u predmetu *Kayishema*, par. 18; Prvostepena presuda u predmetu *Blašćic*, par. 787; Prvostepena presuda u predmetu *Kordic*, par. 852.

¹¹⁶⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 702.

¹¹⁶⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, gdje se navodi cinjenica da to što su neka djela cinjena kroz duže vremensko razdoblje ili su ponavljana, predstavlja otežavajuću okolnost, par. 865.

¹¹⁷⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Tadic*, Prvostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 1226, 1260, 1273; Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 281 *et seq.*; i Prvostepena presuda u predmetu *Blašćic*, par. 787.

¹¹⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 704.

¹¹⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Blašćic*, par. 779 i 780.

¹¹⁷³ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 868.

¹¹⁷⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Jelusic*, par. 124, Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 284.

¹¹⁷⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 705 *et seq.*; vidi i Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 847.

¹¹⁷⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krstic*, par. 713 *et seq.*; Kosov završni podnesak, str. 150, u kojem se citira Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 847.

¹¹⁷⁷ Kosov završni podnesak, str. 150, u kojem se citira Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 847.

Žalbenim vijecem u predmetu *Celebici* da kao otežavajuće okolnosti u odmjeravanju kazne mogu biti uzete u obzir samo one stvari protiv optuženog koje su dokazane van razumne sumnje.¹¹⁷⁸

706. Žigiceva odbrana tvrdi da to što je neki zločin pocinjen pod uticajem droga ili alkohola predstavlja olakšavajući faktor jer je tada smanjena uracunljivost optuženog. S tim u vezi, Pretresno vijeće priznaje da se smanjena uracunljivost u mnogim zemljama smatra relevantnim faktorom za ublažavanje kazne.¹¹⁷⁹ Međutim, kada je uracunljivost smanjena zbog korištenja alkohola ili droga, mora se uzeti u obzir da li se osoba sama dobrovoljno ili svjesno podvrgla takvom stanju smanjene uracunljivosti. Premda stanje opijenosti može predstavljati olakšavajuću okolnost ukoliko je do njega došlo na prisilan ili prinudan način, Pretresno vijeće ne može prihvatiti Žigicevu tvrdnju da voljno izazivanje stanja smanjene uracunljivosti može rezultirati umanjenjem kazne.¹¹⁸⁰ Pretresno vijeće, u stvari, smatra da namjerno konzumiranje droga ili alkohola, pogotovo u kontekstu u kojem je nasilje norma ponašanja i gdje se nosilo oružje, predstavlja otežavajući, a ne olakšavajući faktor.

707. Pretresno vijeće uzima u obzir činjenicu da je većina zločina pocinjena u kontekstu učešća u udruženom zločinackom poduhvatu. Nekoliko aspekata ovog predmeta bitno je uticalo na našu presudu da su petorica optuženih u znatnoj mjeri i protivpravno učestvovali u sistemu progona zatocenika ne-Srba, i vrijedi se ponovo prisjetiti tih aspekata, unatoc tome što se oni neće smatrati otežavajućim okolnostima. Prvi aspekt je sveobuhvatna i intenzivna priroda okrutnog postupanja i uskracivanja, koji su detaljno opisani u Dijelu II i IV. Omarska nije bila mjesto u kojem se sa logorašima sporadično okrutno postupalo ili u kojem su životni uslovi naprosto bili teški. Bila je to paklena sredina u kojoj su muškarci i žene bili lišeni najosnovnijih životnih potreba i covjecnosti: hrane koju mogu jesti; mogućnosti da slobodno vrše osnovne fiziološke potrebe; mjesta za spavanje; vode za pice i pranje; i pristupa prijateljima ili porodici. Omarska je bila mjesto gdje su ljude tukli svakodnevno i uz upotrebu davolskih sredstava mucenja. Niko nije mogao biti u zabludi da je Omarska samo loše voden zatvor - ona je bila zločinacki poduhvat koji je smišljeno funkcionisao na način kojim se uništavao um, tijelo i duh ljudi koji su tu bili zatoceni.

708. Drugi aspekt ovog predmeta kojeg se vrijedi ponovo prisjetiti jeste da optuženi, unatoc njihovim tvrdnjama, nisu bili samo mali zupci na zupcaniku funkcionisanja logora. Oni nisu bili podvornici koji čiste podove, pa ni kuhari koji poslužuju hranu. Njihova funkcija bila je *raison d'être* logora: da osiguraju da te hiljade ljudi i desetine žena ostanu zatoceni u tim okolnostima vrijednim svake osude, izloženi hirovima zastranjenih stražara, posjetilaca koji su koristili priliku da

---

¹¹⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 763.

¹¹⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Celebici*, par. 588, gdje se citiraju krivični zakoni i zakoni o krivičnom postupku nekoliko država.

udu u logor ili isljednika koji su u zvanicnom svojstvu dolazili da ih zlostavljaju. Da oni nisu obavljali svoje stražarske dužnosti, da nisu igrali svoju ulogu u održavanju efikasnog i trajnog funkcionisanja logora, tog logora uopšte ne bi ni bilo. Štaviše, četvorica optuženih su bili pripadnici policijskih snaga, bilo redovnog ili rezervnog sastava, dakle ljudi čija je dužnost bila da sprovedu zakon i štite građane.

709. Treće, nijedan od optuženih ne ulazi u kategoriju humanitarnih radnika čija bi osnovna funkcija bila da olakšaju jade zatocenika, kao što je to slučaj sa, recimo, ljekarom koji je povremeno dolazio da lijeci njihove fizičke tegobe. Nekoliko postojećih primjera pomaganja zatocenicima, kao što je dostavljanje hrane koju im je donijela rodbina, mogu se uzeti u obzir kod odmjeravanja kazni, ali to ne mijenja ništa u osnovnom poslu optuženih, koji je bio osigurati da zatocenci ostanu u toj ocajno teškoj sredini i da sistem logora funkcionise bez poremećaja ili teškoca. Optuženi su u logoru radili od 17 dana do 3 mjeseca. Da su se za to vrijeme neumorno trudili da poboljšaju uslove, spriječe zlocine i olakšaju patnje, vjerovatno bi izbjegli odgovornost za učešće u zamisli progona. Nijedan od optuženih u ovom predmetu ne ispunjava ovaj zahtjev. Umjesto toga imamo spektar koji se proteže od aktivnog učešća u fizičkom i duševnom zlostavljanju zatocenika, pasivnog posmatranja dok su zatocenci bili zlostavljani, do onih koji su se pretvarali da je sve normalno naocigled iznurenih logoraša koji su šepali unaokolo polomljenih kostiju, s modricama i drugim znakovima nasilja i zlostavljanja. Sva tri navedena stava zalazuju kaznu. U ovom slučaju oni koji su direktno nanosili bol i patnje zaslužu oštriju kaznu od onih koji su ostali ravnodušni na postupak i uslove kojima su ljudi zlostavljani.

710. Pretresno vijeće uzima u obzir praksu Međunarodnog suda u odmjeravanju kazni, a posebno kazne koje je izreklo Pretresno vijeće III u predmetu *Keraterm*, u kojem su se trojica optuženih izjasnila krivim po jednoj tacki optužnice za progone kao zlocin protiv covjecnosti. U tom predmetu su prema sporazumu o izjašnjanju o krivici preporučene kazne od 3 do 5 godina zatvora i od 5 do 7 godina zatvora za dvojicu optuženih koji su bili vode smjena straže, a nisu fizički izvršili zlocine.¹¹⁸¹ U sporazumu o izjašnjanju o krivici Sikirice, koji je približno 6

---

¹¹⁸⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Todorovic*, fusnota 98: "cinjenica da je Stevan Todorovic u vrijeme pocinjenja krivicnih djela konzumirao alkohol nece se prihvatiti kao olakšavajuca okolnost".

¹¹⁸¹ Kolundžija je bio "voda smjene u logoru Keraterm u periodu na koji se odnosi optužnica". Prije nego što je postao voda smjene bio je stražar u tom logoru. Bio je "u poziciji da utice na svakodnevno vodenje logora Keraterm kad je bio na dužnosti. Imao je odredenu kontrolu nad drugim stražarima u svojoj smjeni i mogao je zatocenicima uciniti život lakšim da je odlucio da to ucini." Važno je to što u sporazumu stoji da "nema dokaza da je optuženi licno zlostavljao zatocenike ili da je odobravao zlostavljanje zatocenika od strane drugih." U stvari, "on je cesto sprecavao stražare u svojoj smjeni da zlostavljaju zatocenike" i "takode je s manjim ili vecim uspjehom sprecavao posjetioce logora Keraterm da zlostavljaju zatocenike." U sporazumu o izjašnjanju o krivici preporučuje se kazna od 3 do 5 godina zatvora. Došen "je u logoru Keraterm kao voda smjene sprovodio izvjesnu vlast ... Optuženi nije imao ulogu u efektivnoj upravi logora." On je bio u Keratermu od 3. juna do pocetka augusta 1992. Dalje, "optuženi nije imao nikakav cin i bio je istog ranga kao i stražari u njegovoj smjeni." U sporazumu se primjećuje da postoje "dokazi da je optuženi, kada je bio svjestan da ce doci do batinanja, pokušao da spriječi zlostavljanje zatocenika" i da je povremeno

sedmica bio komandir obezbjeđenja u Keratermu, preporučuje se kazna od 10 do 17 godina zatvora. U tom je sporazumu Sikirica priznao da je ubio jednog zatocenika.¹¹⁸²

711. Pretresno vijeće će se sada pozabaviti odmjeravanjem prikladnih kazni koje treba izreći optuženima u svjetlu gore razmotrenih faktora: opšte prakse odmjeravanja kazni u bivšoj Jugoslaviji osobama osuđenim za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine, te žine zločina koje su pocinili optuženi, te postojanja i te žine eventualnih otežavajućih i/ili olakšavajućih okolnosti.

C. ODMJERAVANJE KAZNI

1. Miroslav Kvočka

712. Miroslav Kvočka, bosanski Srbin, imao je 1992. godine, kada su pocinjeni zločini, 35 godina. Bio je profesionalni policajac sve dok 8. aprila 1998. nije uhapšen od strane SFOR-a. Od tog dana pritvoren je u Pritvorskoj jedinici UN-a u Scheveningenu, u Hagu, Nizozemska. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Kvočka, zbog toga što je znao za zločine koji su u okviru udruženog zločinačkog poduhvata pocinjeni nad nezaštićenim zatocenicima, te zbog njegovog značajnog učešća u tom sistemu, što je omogućilo te zločine, odgovoran za progone, ubistvo i mučenje kao za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Progona obuhvataju rasprostranjena i sistematska ubistva, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, te zatocavanje u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih koji su bili zatoceni u logoru zbog svoje nacionalne ili vjerske pripadnosti ili politickih stavova.

713. Zločini koje je Kvočka skrivio obuhvataju veliki broj žrtava, koje su sve bile držane u logoru Omarska kao bespomoćni zatocenici i od kojih mnoge nisu preživjele nasilje i intenzivnu patnju.

714. Od svih optuženih u ovom predmetu Kvočka je na najvišem položaju u vlasti. On je bio zamjenik komandanta logora, dežurni oficir i iskusan policajac iz aktivnog sastava. Premda on nije bio tvorac progona nesrpskog stanovništva zatocenog u logoru Omarska, učestvovao je u tim progonima.

---

koristio "svoj uticaj da poboljša uslove i da je pomogao da nekolicina zatocenika dobije hranu i medicinsku pomoc." U sporazumu o izjašnjavanju o krivici preporučuje se da mu se izrekne kazna od 5 do 7 godina zatvora. *Tužilac protiv Duška Sikirice i drugih*, predmet br. IT-95-8-T, Zajednicki podnesak optužbe i optuženog Dragana Kolundžije o izjašnjavanju o krivici, 30. august 2001., par. 3; *Tužilac protiv Duška Sikirice i drugih*, predmet br. IT-95-8-T, Zajednicki podnesak optužbe i optuženog Damira Došena i prihvacene cinjenice, 6. septembar 2001., par. 15(a).

¹¹⁸² *Tužilac protiv Duška Sikirice i drugih*, predmet br. IT-95-8-T, Zajednicki podnesak optužbe i optuženog Duška Sikirice i prihvacene cinjenice, 6. septembar 2001., par. 10.

715. Njegovo učešće u poduhvatu čini ga saizvršiocem udruženog zločinackog poduhvata. On je igrao ključnu ulogu u omogućavanju i održavanju funkcionisanja logora, što je omogućilo nastavljanje zločina. U nekoliko navrata on je pomogao zatocenicima i pokušao da spriječi zločine, ali u velikoj većini takvih slučajeva radilo se o njegovim rođacima ili prijateljima.

716. Pretresno vijeće takođe uzima u obzir da je Kvočka dobrovoljno dao izjavu optužbi i da je svjedočio pred sudom, što su olakšavajući faktori. Pretresno vijeće je uvjeren i da je Kvočka inače dobrog karaktera. Opisan je kao sposoban, profesionalan policajac. Njegovo iskustvo i integritet mogu se posmatrati i kao olakšavajući i kao otežavajući faktori – njegov je posao bio da održava red i sprovodi zakon i, premda se čini da je on to dobro činio prije nego što je počeo da radi u logoru, u periodu koji je proveo u logoru Omarska bio je krajnje neuspješan u obavljanju svoje dužnosti sprovođenja zakona. S obzirom na to da je uživao ugled i povjerenje zajednice, to što nije protestovao zbog zločina i to što je ostao ravnodušan na zločine počinjene u svom prisustvu vjerovatno je tumačeno kao davanje legitimizacije kriminalnom ponašanju.

717. Pretresno vijeće uzima u obzir činjenicu da Kvočka nije osuđen za fizičko izvršenje zločina.

718. Pretresno vijeće primjećuje da je Kvočka u pritvoru Međunarodnog suda proveo približno tri i po godine. Pretresno vijeće izriče Miroslavu Kvočki kaznu od 7 godina zatvora, s tim da će mu se vrijeme koje je proveo u pritvoru na Međunarodnom sudu uračunati u izdržavanje kazne.¹¹⁸³

2. Dragoljub Prcać

719. Dragoljub Prcać, bosanski Srbin, imao je 55 godina u vrijeme kad su počinjeni zločini. Bio je penzionisani policajac i kriminalistički tehničar, a pozvan je da pomogne Željku Meakicu u logoru Omarska, poslije Kvočkinog odlaska. On je u logoru Omarska prvenstveno bio pomoćnik za administrativne poslove, "čata". Prcaća je SFOR lišio slobode 5. marta 2000., a potom je prebačen u pritvorski objekat Međunarodnog suda u Hagu.

720. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Prcać, zbog toga što je znao za zločine koji su počinjeni protiv nezaštićenih zatocnika u okviru udruženog zločinackog poduhvata, te zbog svog značajnog učešća u tom sistemu, što je omogućilo te zločine, odgovoran za progone, ubistvo i mučenje kao za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Progoni obuhvataju rasprostranjena i sistematska ubistva, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, te zatocavanje u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih koji su bili zatoceni u logoru zbog svoje nacionalne ili vjerske pripadnosti ili političkih stavova.

---

¹¹⁸³ Pravilo 101 (C).

721. Zlocini koje je Prcac skrivio obuhvataju veliki broj žrtava, koje su sve bile držane u logoru Omarska kao bespomoćni zatocenci i od kojih mnoge nisu preživjele nasilje i teške patnje. On je prozivao žrtve i morao je znati da ih time šalje na mučenje ili u smrt.

722. Pretresno vijeće uzima u obzir činjenicu da je Prcac dobrovoljno dao izjavu optužbi i da nije osuđen za fizičko izvršenje zlocina.

723. Prcac je kao saizvršilac učestvovao u zločinima koji su mu pripisani kao dio udruženog zločinackog poduhvata. On je omogućavao i održavao funkcionisanje logora, što je omogućilo da se i dalje cine zlocini. U nekoliko navrata on je pomogao zatocenicima i pokušao da spriječi zlocine, ali u velikoj većini takvih slučajeva radilo se o bivšim kolegama ili prijateljima.

724. Prcac je u logoru, pred kraj njegovog postojanja, proveo 22 dana. Pretresno vijeće uzima u obzir činjenicu da je Prcac najstariji optuženi, da je slabog zdravlja i da ima dvoje invalidne djece.

725. Pretresno vijeće primjećuje da se Prcac nije sam predao. On je u pritvoru pri Međunarodnom sudu proveo nešto više od 19 mjeseci.

726. Pretresno vijeće Prcacu izriče kaznu od 5 godina zatvora, s tim da će mu se vrijeme koje je proveo u pritvoru na Međunarodnom sudu uračunati u izdržavanje kazne.¹¹⁸⁴

3. Milojica Kos

727. Milojica Kos je 1992. godine, kada su počinjeni zlocini, imao 29 godina. Uhapšen je 28. maja 1998. od strane SFOR-a. Godine 1992. radio je kao konobar dok nije mobilisan u rezervni sastav policije da bi radio kao komandir stražarske smjene u logoru Omarska.

728. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Kos, zbog toga što je znao za zlocine koji su počinjeni protiv nezaštićenih zatocnika u okviru udruženog zločinackog poduhvata, te zbog svog značajnog učesća u tom sistemu, što je omogućilo te zlocine, odgovoran za progone, ubistvo i mučenje kao za ratne zlocine i zlocine protiv čovječnosti. Progoni obuhvataju rasprostranjena i sistematska ubistva, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, te zatocavanje u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih koji su bili zatoceni u logoru zbog svoje nacionalne ili vjerske pripadnosti ili politickih stavova.

729. Zlocini koje je Kos skrivio obuhvataju veliki broj žrtava, koje su sve bile držane u logoru Omarska kao bespomoćni zatocenci i od kojih mnoge nisu preživjele nasilje i teške patnje.

---

¹¹⁸⁴ Pravilo 101(C).

730. Kao voda smjene stražara Kos je omogućavao i održavao funkcionisanje logora, što je omogućilo da se i dalje cine zlocini. U nekoliko rijetkih prilika pomogao je zatocenicima i pokušao da spriječi zlocine.

731. Pretresno vijeće primjećuje da je Kos osuđen za počinjenje djela fizickih napada i maltretiranja zatocenika, i to tako što je od njih zahtijevao novac i krao dragocjenosti. On je radi svoje licne dobiti iskorištavao cinjenicu da zatocenici nemaju nikakvu zaštitu.

732. Pretresno vijeće primjećuje da je Kos najmlađi optuženi i da je u vrijeme kad je preuzeo dužnost u logoru bio neiskusni policajac bez obuke, dok su druga trojica optuženih bili vrlo dobro obučeni u policijskim poslovima. Budući da prije stupanja na položaj u logoru Omarska nije uživao visok ugled u zajednici, vjerovatno nije bio uzor stražarima, tako da njegova šutnja nije podrazumijevala isti nivo saizvršilaštva u ohrabriranju ili odobravanju zlocina kao što je to, na primjer, bio slučaj sa Kvočkom i Pracem, koji su prije svog učešća u aktivnostima u Omarskoj uživali znatan ugled u zajednici.

733. Kos je u logoru Omarska ostao skoro cijelo vrijeme postojanja logora i nije pokušao otici iz njega.

734. Kos je uhapšen od strane SFOR-a 28. maja 1998., tako da je u pritvoru proveo nešto manje od tri i po godine.

735. Pretresno vijeće Kosu izriče kaznu od 6 godina zatvora, s tim da će mu se vrijeme koje je proveo u pritvoru na Međunarodnom sudu uračunati u izdržavanje kazne.¹¹⁸⁵

4. Mlado Radic

736. Radic je 1992. godine, kada su počinjeni zlocini, imao 40 godina. Bio je profesionalni policajac i radio je u policijskoj stanici u Omarskoj kada je Meakic od njega tražio da u logoru Omarska radi kao voda smjene stražara.

737. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Radic, zbog toga što je znao za zlocine koji su počinjeni protiv nezaštićenih zatocenika u okviru udruženog zlocinackog poduhvata, te zbog svog značajnog učešća u tom sistemu, što je omogućilo te zlocine, odgovoran za progone, ubistvo i mucenje kao za ratne zlocine i zlocine protiv covjecnosti. Progoni obuhvataju rasprostranjena i sistematska ubistva, mucenje i batinanje, seksualno zlostavljanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje, te

---

¹¹⁸⁵ Pravilo 101 (C).

zatocavanje u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih koji su bili zatoceni u logoru zbog svoje nacionalne ili vjerske pripadnosti ili politickih stavova.

738. Zlocini koje je Radic skrivio obuhvataju veliki broj žrtava, koje su sve bile držane u logoru Omarska kao bespomocni zatocenci i od kojih mnoge nisu preživjele nasilje i teške patnje.

739. Radicevo učešće u zlocinima koji mu se pripisuju jeste učešće saizvršioaca zlocinackog poduhvata. On je u znatnoj mjeri učestvovao u omogucavanju i održavanju funkcionisanja logora, što je omogucilo da se i dalje cine zlocini. U nekoliko navrata on je pomogao zatocenicima i pokušao da spriječi zlocine, ali u velikoj vecini takvih slucajeva radilo se o zatocenicima iz grada u kojem je kao policajac radio 20 godina.

740. Pretresno vijeće primjećuje da je Radic osuđen za silovanje i druge oblike seksualnog nasilja nad nekoliko žena zatocenih u logoru. On je flagrantno zloupotrijebio svoj položaj vlasti u logoru time što je prisiljavao ili prinudavao žene na seksualne radnje radi zadovoljavanja svojih žaljenja vrijednih potreba.

741. Pretresno vijeće je saslušalo mnoge svjedoke koji su govorili o pretjeranoj i smišljenoj okrutnosti stražara iz Radiceve smjene. Za razliku od svojih kolega Kvočke i Prcaca, profesionalnih policajaca poput njega, koji su pozvani da rade u logoru i koji su ignorisali i tolerisali zlocine, Radic je, po svemu sudeći, uživao u zlocinackim aktivnostima u logoru i aktivno ih podsticao. Cinilo se da zlostavljanje smatra zabavom.

742. Pretresno vijeće primjećuje da je Radic radio kao voda smjene stražara cijelo vrijeme postojanja logora.

743. Radic je dobrovoljno dao izjavu optužbi i svjedocio je pred Sudom, što je omogucilo pojašnjanje nekih pitanja, te time i ekspeditivnije vodenje postupka protiv njega.¹¹⁸⁶

744. Pretresno vijeće primjećuje da je Radic uhapšen od strane SFOR-a 8. aprila 1998., pa je stoga u pritvoru na Medunarodnom sudu proveo oko tri i po godine.

745. Pretresno vijeće Radicu izriče kaznu od 20 godina zatvora, s tim da će mu se vrijeme koje je proveo u pritvoru na Medunarodnom sudu uracunati u izdržavanje kazne.

---

¹¹⁸⁶ Radic je, kao i Kvočka, pristao na to da Tužilaštvo obavi razgovor s njim i svjedocio je pred Sudom.

5. Zoran Žigic

746. Žigic je 1992. godine, kada su počinjeni zlocini, imao 33 godine. Prije osnivanja logora Omarska, Keraterm i Trnopolje, Žigic je bio taksista, a policajci iz policijske stanice u Omarskoj poznavali su ga kao sitnog kriminalca. Godine 1994. sudeno mu je pred sudom bosanskih Srba u Prijedoru za ubistvo te je osuđen na 15 godina zatvora. Još uvijek je izdržavao tu kaznu kad se 1998. godine predao Međunarodnom sudu i potom bio prebačen u Hag. Zbog činjenice da se u vrijeme kad se predao Međunarodnom sudu Žigic nalazio u zatvoru u Banjoj Luci, Pretresno vijeće njegovu predaju ne smatra olakšavajućim faktorom.

747. Osim dužnosti u logoru Keraterm koja je trajala nekoliko sedmica, a gdje je u suštini radio kao dostavljač, Žigic je jedini optuženi koji nije bio redovno zaposlen u logorima. Usprkos tome, on je učestvovao u zločinackom poduhvatu logora Omarska kao saizvršilac progona, ubistva i mučenja koje je počinjeno u tom logoru. On je takode počinio, poticao, te pomagao i podržavao teške zločine u logorima Keraterm i Trnopolje, među kojima su bili zlocini ubistva, mučenja, okrutnog postupanja, te napada na lično dostojanstvo. Štaviše, Pretresno vijeće je utvrdilo da je Žigic redovno dolazio u logore Omarska i Keraterm samo da bi zlostavljao zatocnike u tim logorima.

748. Pretresno vijeće je već primijetilo da su zlocini koje je počinio Žigic izuzetno teški. Odbrana tvrdi da su mnogi od tih zlocina počinjeni dok je Žigic bio pod uticajem alkohola. Pretresno vijeće odbacuje Žigicevu tvrdnju da pijanstvo treba uzeti kao olakšavajući faktor i smatra ga, zapravo, otežavajućim faktorom. Međutim, zbog toga što to pitanje nije pokrenula optužba, Vijeće ga u ovom predmetu neće uzeti kao otežavajući faktor.

749. Žigic je na Međunarodni sud prebačen 16. aprila 1998., te je, stoga, u pritvoru Međunarodnog suda proveo malo više od tri i po godine.

750. Pretresno vijeće Žigicu izriče kaznu od 25 godina zatvora, s tim da će mu se vrijeme koje je proveo u pritvoru na Međunarodnom sudu uracunati u izdržavanje kazne.¹¹⁸⁷

---

¹¹⁸⁷ Žigic se u zatvoru pod vlastima bosanskih Srba nalazio od 1996. do aprila 1998. To se vrijeme neće uracunati u izdržavanje kazne, jer ga je proveo služeci kaznu za drugi zlocin.

VI. DISPOZITIV

A. KAZNE

751. Na osnovu cinjenicnih i pravnih zakljucaka do kojih je došlo Pretresno vijece, a iz gorenavedenih razloga, Pretresno vijece **NALAZI** kako slijedi:

1. Miroslav Kvočka

752. Miroslav Kvočka je **KRIV** po sljedecim tackama optužnice:

- ? Tacka 1, progoni, za ubistvo, mucenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponizavanje i psihicko zlostavljanje i zatocavanje u nehumanim uslovima, kao zlocin protiv covjecnosti;
- ? Tacka 5, ubistvo kao kršenje zakona i obicaja ratovanja;
- ? Tacka 9, mucenje kao kršenje zakona i obicaja ratovanja.

753. Sljedece tacke optužnice se **ODBACUJU**:

- ? Tacka 2, nehumana djela kao zlocin protiv covjecnosti;
- ? Tacka 3, napadi na licno dostojanstvo kao kršenje zakona i obicaja ratovanja;
- ? Tacka 4, ubistvo kao zlocin protiv covjecnosti;
- ? Tacka 8, mucenje kao zlocin protiv covjecnosti;
- ? Tacka 10, okrutno postupanje kao kršenje zakona i obicaja ratovanja.

754. Pretresno vijece ovim izrice Miroslavu Kvočki jedinstvenu kaznu od sedam (7) godina zatvora.

2. Dragoljub Prcać

755. Dragoljub Prcać je **KRIV** po sljedecim tackama optužnice:

- ? Tacka 1, progoni, za ubistvo, mucenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponizavanje i psihicko zlostavljanje i zatocavanje u nehumanim uslovima, kao zlocin protiv covjecnosti;

- ? Tacka 5, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja;
- ? Tacka 9, mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.
756. Sljedeće tačke optužnice se **ODBACUJU**:
- ? Tacka 2, nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 3, napadi na lično dostojanstvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja;
- ? Tacka 4, ubistvo kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 8, mučenje kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 10, okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.
757. Pretresno vijeće ovim izriče Dragoljubu Prcau jedinstvenu kaznu od pet (5) godina zatvora.

3. Milojica Kos

758. Milojica Kos je **KRIV** po sljedećim tačkama optužnice:
- ? Tacka 1, progoni, za ubistvo, mučenje i batiranje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje i zatocavanje u nehumanim uslovima, kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 5, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja;
- ? Tacka 9, mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.
759. Sljedeće tačke optužnice se **ODBACUJU**:
- ? Tacka 2, nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 3, napadi na lično dostojanstvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja;
- ? Tacka 4, ubistvo kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 8, mučenje kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 10, okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.
760. Pretresno vijeće ovim izriče Milojici Kosu jedinstvenu kaznu od šest (6) godina zatvora.

4. Mlado Radic

761. Mlado Radic je **KRIV** po sljedećim tačkama optužnice:
- ? Tačka 1, progoni, za ubistvo, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje i zatocavanje u nehumanim uslovima, kao zlocin protiv covjecnosti;
  - ? Tačka 5, ubistvo kao kršenje zakona i obicaja ratovanja;
  - ? Tačka 9, mučenje kao kršenje zakona i obicaja ratovanja;
  - ? Tačka 16, mučenje kao kršenje zakona i obicaja ratovanja.
762. Sljedeće tačke optužnice se **ODBACUJU**:
- ? Tačka 2, nehumana djela kao zlocin protiv covjecnosti;
  - ? Tačka 3, napadi na licno dostojanstvo kao kršenje zakona i obicaja ratovanja;
  - ? Tačka 4, ubistvo kao zlocin protiv covjecnosti;
  - ? Tačka 8, mučenje kao zlocin protiv covjecnosti;
  - ? Tačka 10, okrutno postupanje kao kršenje zakona i obicaja ratovanja;
  - ? Tačka 14, mučenje kao zlocin protiv covjecnosti;
  - ? Tačka 15, silovanje kao zlocin protiv covjecnosti;
  - ? Tačka 17, napadi na licno dostojanstvo kao kršenje zakona i obicaja ratovanja.
763. Pretresno vijeće ovim izriče Mladi Radicu jedinstvenu kaznu od dvadeset (20) godina zatvora.

5. Zoran Žigic

764. Zoran Žigic je **KRIV** po sljedećim tačkama optužnice:
- ? Tačka 1, progoni, za ubistvo, mučenje i batinanje, seksualno zlostavljanje i silovanje, maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje i zatocavanje u nehumanim uslovima, kao zlocin protiv covjecnosti;

- ? Tacka 7, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja;
- ? Tacka 12, mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja;
- ? Tacka 13, okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.

765. Sljedeće tačke optužnice se **ODBACUJU**:

- ? Tacka 2, nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 3, napadi na lično dostojanstvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja;
- ? Tacka 6, ubistvo kao zločin protiv čovječnosti;
- ? Tacka 11, mučenje kao zločin protiv čovječnosti.

766. Pretresno vijeće ovim izriče Zoranu Žigicu jedinstvenu kaznu od dvadesetpet (25) godina zatvora.

B. URACUNAVANJE VREMENA PROVEDENOG U PRITVORU

767. Shodno pravilima 101 (C) i 102, kazne izrečene Miroslavu Kvocki, Dragoljubu Pracu, Milojici Kosu, Mladi Radicu i Zoranu Žigicu počinju da teku od danas, a u izdržavanje kazni uracunace se sve vrijeme koje su proveli u pritvoru Međunarodnog suda.

Sastavljeno 2. novembra 2001. na engleskom i francuskom jeziku, s tim da se verzija na engleskom smatra mjerodavnom.

U Hagu, Nizozemska

/potpis/

sudija Fouad Riad

/potpis/

sudija Almiro Rodrigues

/potpis/

sudija Patricia Wald

predsjedavajući

[pečat Međunarodnog suda]

VII. PRILOZI

A. ISTORIJAT POSTUPKA

1. Uvod

768. Ovaj prilog sadrži informacije o fazama postupka suđenja Miroslavu Kvocki, Dragoljubu Prcacu, Milojici Kosu, Mladi Radicu i Zoranu Žigicu. Sudenje Kvocki, Radicu, Kosu i Žigicu započelo je u ponedjeljak 28. februara 2000. pred Pretresnim vijećem I Medunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja medunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. Savjet bezbjednosti je osnovao Medunarodni sud na temelju Glave VII Povelje Ujedinjenih nacija. Sudenje je obustavljeno 6. marta 2000. nakon što je uhapšen saoptuženi Dragoljub Prcac. Sudenje se za svu petoricu optuženih nastavilo u ponedjeljak, 2. maja 2000. godine, a okončano je 19. jula 2001. Sudenje je trajalo 113 dana, a vodilo ga je Pretresno vijeće I koje je istovremeno sudilo i u predmetu *Krstić*.¹¹⁸⁸

2. Optuženi

(a) Hapšenje optuženih

769. Kvočka i Radic su zajedno uhapšeni 9. aprila 1998. Žigic je 16. aprila 1998. prebačen iz Banje Luke, gdje je služio zatvorsku kaznu od tri godine. Kos je uhapšen 29. maja 1998., a Prcac 5. marta 2000. Optužene je uhapsio SFOR na osnovu naloga za hapšenje koji je izdao sudija Vohrah, a potom su optuženi prebačeni u pritvorsku jedinicu Medunarodnog suda u Nizozemskoj.

(b) Dodjela branioca optuženima

770. Nakon što su prebačeni u pritvorsku jedinicu u Hagu, optuženi su detaljno obaviješteni o optužbama i o mogućnosti da angažuju branioca po svom izboru. Zbog imovnog stanja optuženih, Medunarodni sud je svima dodijelio branioca po službenoj dužnosti u skladu s odredbama Uputstva za dodjelu branioca po službenoj dužnosti.¹¹⁸⁹ Potom su se svi optuženi pojavili pred Pretresnim vijećem i svaki se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od tacaka optužbe.

---

¹¹⁸⁸ Opcenito uzevši, Pretresno vijeće je prve dvije sedmice u mjesecu posvećivalo predmetu *Kvočka*.

¹¹⁸⁹ IT/73/Rev.8.

(c) Terećenja u Izmijenjenoj optužnici

771. Izmijenjena optužnica okrivljuje optužene za zločine protiv čovječnosti iz člana 5 Statuta i za kršenje zakona i običaja ratovanja iz člana 3 Statuta, zbog zločina koje su počinili između 1. aprila i 30. augusta 1992. u opštini Prijedor, u zatoceničkim logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje. Izmijenjena optužnica, koja je ovdje označena kao Prilog IV, sadrži sedamnaest tačaka.

772. U tačkama od 1 do 3 Kvočka, Kos, Radic, Žigic i Prcac terete se za individualnu odgovornost za zločine progona po članu 5(h), nehumana djela prema članu 5(i) i povrede ličnog dostojanstva po članu 3 Statuta, zbog toga što su učestvovali u progonima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva sa područja Prijedora na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi. Djelo progona počinjeno je u obliku ubijanja, mučenja i batiranja, seksualnog zlostavljanja i silovanja, maltretiranja, ponižavanja i psihickog zlostavljanja, i držanja u zatoceništvu u nehumanim uslovima. Kvočka, Kos, Radic i Prcac se terete i za odgovornost nadređenog za te zločine.

773. U tačkama 4 i 5 Kvočka, Kos, Radic i Prcac terete se za individualnu odgovornost i odgovornost nadređenog za ubistvo po članu 3 i 5(a) Statuta, zbog toga što su učestvovali u ubistvu zarobljenika u logoru Omarska. U tim tačkama se, između ostalog, navodi da su stražari u logoru i drugi Srbi koji su bili ovlašteni da ulaze u logor Omarska ubijali zatvorenike, podvrgavali zatvorenike mučenju i batiranju koje je često rezultiralo njihovom smrću, i da su držali zatvorenike u nehumanim uslovima koji su dovodili do njihovog fizičkog onesposobljavanja ili smrti. Nekoliko stotina zatvorenika je na ovaj način izgubilo život.

774. U tačkama 6 i 7 Žigic se tereti za individualnu odgovornost za ubistvo po članu 3 i 5 Statuta, zbog svog učešća u ubistvu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba, držanju bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u zatoceništvu u nehumanim uslovima u logoru Omarska, Keraterm i Trnopolje, kao i izvan njih. U Izmijenjenoj optužnici se, između ostalog, navodi da je Žigic, sam ili s drugima, u periodu od otprilike 26. maja do 30. augusta 1992. ulazio u logore Omarska i Keraterm, gdje je učestvovao u ubijanju zatocenika.

775. U tačkama od 8 do 10 Kvočka, Kos, Radic i Prcac terete se za individualnu odgovornost i odgovornost nadređenog za mučenje po članu 3 i 5(f) i okrutno postupanje po članu 3 Statuta, zbog učestvovanja u mučenju i batiranju zatvorenika u logoru Omarska, uključujući osobe popisane u Prilozima A-E Izmijenjene optužnice. Prema navodima Izmijenjene optužnice, zatvorenici u logoru Omarska bili su svakodnevno izloženi mučenju i teškom premlaćivanju. Za mnoge od njih batiranja

su zapocela prvog dana zatoceništva i trajala do samog kraja. Navodi se da su logorski stražari i druge osobe koje su ulazile u logor koristili raznovrsno oružje i orude za mucenje i batinanje.

776. U tackama od 11 do 13 Žigic se tereti za individualnu odgovornost za mucenje po clanu 3 i 5 Statuta i za okrutno postupanje po clanu 3 Statuta, zbog ucestvovanja u mucenju i batinanju zatvorenika u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.

777. U tackama od 14 do 17 Radic se tereti za licnu odgovornost za zlocin mucenja po clanu 5(f), silovanja po clanu 5(g), mucenja po clanu 3 i povreda licnog dostojanstva po clanu 3 Statuta, zbog silovanja i seksualnog nasilja nad zatvorenicama u logoru Omarska tokom perioda od otprilike 27. maja do 30. augusta 1992.

(d) Koncepcija odbrane optuženih

778. Dok se optuženi Kos, Radic i Prcac nisu poslužili posebnom odbranom, Kvocka i Žigic su u pogledu nekih zlocina posegnuli za odbranom alibijem na osnovu pravila 67(A) Pravilnika. Kvocka je u svojem Pretretresnom podnesku tvrdio da je, suprotno navodima optužbe, u logoru Omarska boravio samo dvadesetak dana prije nego što je raspoređen u Tukove. Premda pravilo 67(A) Pravilnika predviđa da se odbrana alibijem u svakom slucaju mora iznijeti prije pocetka sudenja, Žigic je zahtjev u kojem traži dozvolu za iznošenje odbrane alibijem u pogledu zlocina koji mu se stavljaju na teret, a koji su pocinjeni 24. jula 1992. u logoru Keraterm, podnio cetiri mjeseca nakon pocetka sudenja, odnosno 30. juna 2000. Pretresno vijeće je zakljucilo da Žigicevo kašnjenje u obavještavanju Medunarodnog suda o svojoj namjeri da iznese odbranu alibijem ne znaci da je ta odbrana iskljucena, s obzirom da pravilo 127(A) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a ovlašćuje Pretresno vijeće da produži svaki rok propisan ovim Pravilnikom nakon što mu se predoce dobri razlozi. Pretresno vijeće je takode bilo mišljenja da prihvatanje ovog zahtjeva ne bi prouzrocilo neku znacajnu odgodu postupka. Stoga je Pretresno vijeće dozvolilo Žigicu da iznese svoju odbranu alibijem.¹¹⁹⁰

(e) Svjedocenje optuženih

779. Kvocka i Radic su odlucili da svjedoce na pocetku sudenja u skladu sa pravilom 85, ali ih optužba nije unakrsno ispitivala sve dok nisu završili s izvođenjem svojih dokaza. Žigic je odlucio dati izjavu u skladu sa pravilom 84 *bis* na pocetku izvođenja dokaza odbrane, dok su se Kos i Prcac opredijelili za šutnju. Osim toga, neposredno nakon što su uhapšeni, Kvocka, Radic i Prcac su vodili razgovore sa Tužilaštvom koji su prihvaceni kao dokazni predmet.

---

¹¹⁹⁰ Odluka u vezi s alibijem optuženog Zorana Žigica, 21. jula 2000.

(f) Ljekarska vještacenja na zahtjev optuženih

780. Petorica optuženih zatražila su ljekarsko vještacenje na temelju pravila 74 *bis* Pravilnika. Pretresno vijeće je odlučilo da bi ljekarsko ili psihijatrijsko vještacenje svakog optuženog moglo pružiti dragocjene informacije o njihovim nekadašnjim i sadašnjim fizičkim i psihickim sposobnostima. Pretresno vijeće je takode smatralo da bi takva vještacenja mogla dati informacije o njihovom sadašnjem psihološkom stanju i o potencijalnoj sposobnosti resocijalizacije, što bi omogućilo Pretresnom vijeću da iznese prikladne preporuke prilikom odmjeravanja kazne. Pretresno vijeće je nadalje smatralo da bi se vještacenjem moglo doći do odgovarajućih opažanja pomoću kojih bi se ocijenilo psihicko stanje optuženih za vrijeme počinjenja zločina koji im se stavljaju na teret.¹¹⁹¹

(g) Pritvor optuženih

781. Kvočka, Kos i Radic podnijeli su zahtjeve za privremeno puštanje na slobodu na temelju pravila 65 Pravilnika, koje je Pretresno vijeće III odbacilo iz razloga što optuženi nisu obezbijedili potrebna jamstva za zaštitu žrtava i svjedoka i za povratak na sudenje.¹¹⁹² Žigic je podnio sličan zahtjev iz razloga što tada još nije bio zakazan datum početka sudjenja. Odbrana optuženog povukla je ovaj zahtjev na statusnoj konferenciji održanoj 25. februara 2000., nakon odluke Pretresnog vijeća da sudenje započne 28. februara 2000.

3. Glavne faze postupka

(a) Sastav Pretresnih vijeća koja su postupala u ovom predmetu

782. Predmet je dodijeljen Pretresnom vijeću I, u kojem su sastavu bile sudije Rodrigues, Riad i Wald, na temelju naloga potpredsjednika Mumbe od 3. februara 2000. kojim je predmet sa Pretresnog vijeća III, u kojem su sastavu bili sudije May, Bennouna i Robinson, prenesen na Pretresno vijeće I.

783. Pretresno vijeće je između ostalog vodilo računa o bitnoj potrebi da postupak bude pravican i ekspeditivan. Iz tog razloga je u nekoliko navrata koristilo odredbe pravila 15 *bis* i 71 Pravilnika kako privremena nedostupnost jednog od sudija Pretresnog vijeća ne bi odgodila postupanje u predmetu čak ni za nekoliko dana. Pretresno vijeće je takode obavijestilo strane da jednostavnije

---

¹¹⁹¹ Odluka po zahtjevu odbrane za dodjelu vještaka optuženom Miroslavu Kvočki, 12. maj 2000; Odluka po zahtjevu odbrane za dodjelu vještaka optuženom Dragoljubu Prcacu, 18. maj 2000; Odluka po zahtjevu odbrane za ljekarsko i psihijatrijsko vještacenje optuženog Zorana Žigica, 21. juni 2000.

¹¹⁹² Odluka po zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu Milojice Kosa, 29. januar 2000; Odluka po zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu Miroslava Kvočke, 2. februar 2000.

prijedloge u principu treba da iznose usmeno, a nakon toga ce se popodne održati statusna konferencija na kojoj ce se razmotriti prijedlozi podneseni Pretresnom vijeću. Vijeće je nadalje objasnilo da se u pismenom obliku ne mogu podnositi prijedlozi o kojima strane nisu prethodno raspravljale, osim kada se radi o hitnim pitanjima. Stoga su se strane nastojale usaglasiti odnosno reducirati pitanja oko kojih se ne slažu,¹¹⁹³ a samo su složena pitanja bila predmetom pisanih odluka.

(b) Forma Izmijenjene optužnice

784. Optužnica koju je optužba podigla protiv Kvočke, Radica i Kosa pod brojem predmeta IT-94-4-PT potvrđena je 13. februara 1995., a prvobitno je sadržavala devetnaest saoptuženih, uključujući Dušana Tadića čiji je konačni pravni postupak pred Međunarodnim sudom završen 11. februara 2000. Optužnica protiv Žigica zavedena pod brojem predmeta IT-95-8-PT potvrđena je 21. jula 1995.

785. Optužba je 12. novembra 1998. predala drugu optužnicu pod novim brojem predmeta: IT-98-30-PT. U skladu sa pravilom 62 Pravilnika, optuženi su se pojavili pred Međunarodnim sudom 16. decembra 1998. i izjasnili se da nisu krivi za djela za koja su okrivljeni u optužnici. Međutim, Kos i Žigic su 1. februara 1999. podnijeli preliminarni podnesak u kojem iznose navodne nedostatke u formi izmijenjene optužnice. U odluci od 12. aprila 1999., Pretresno vijeće je prihvatilo zahtjev optuženih i naložilo optužbi da izmijeni optužnicu. Osim prigovora na nedostatke u formi optužnice, Radic i Kos su pobijali nadležnost Međunarodnog suda da sudi za krivična djela iz člana 3 Statuta. Pretresno vijeće je 1. aprila 1999. odbilo taj zahtjev.

786. Treća izmijenjena optužnica podnesena je 31. maja 1999. Odbrana je tada predala još jedan zahtjev temeljen na nedostacima u formi treće optužnice. Istovremeno, 8. juna 1999., SFOR je uhapsio jednog od optuženih koji je imenovan u prvobitnoj optužnici IT-95-8-PT, Dragana Kolundžiju. Optužba je podnijela zahtjev za spajanje predmeta, na koji je odbrana uložila prigovor. Sudija Vohrah, koji je potvrdio optužnicu, odbio je zahtjev za spajanje predmeta 9. jula 1999. Tako se Pretresno vijeće našlo u poziciji da 8. novembra 1999. odlučuje o navodnom nedostatku u formi treće optužnice, čemu je prigovorila odbrana. Pretresno vijeće je odbilo taj prigovor.

787. Nakon što je uhapšen Prcac, jedan od optuženih u optužnici IT-95-4, optužba je 6. marta 2000. podnijela zahtjev za spajanje predmeta na koji odbrana nije uložila prigovor. Optužba je potom zatražila da se izmijeni optužnica IT-95-4 tako da se u njoj spominje samo Prcac. Sudija za pregled optužnice Nieto-Navia potvrdio je optužnicu 9. marta 2000. i optuženi je 10. marta iste

---

¹¹⁹³ Statusna konferencija od 24. februara 2000., T. 562-563.

godine prvi put pristupio Medunarodnom sudu. Prcac se izjasnio da nije kriv ni po jednoj tacki optužbe.

788. Pretresno vijece je 13. oktobra 2000. odobrilo optužbi da podnese konsolidovanu Izmijenjenu optužnicu koja sadrži optužbe u odnosu na svu petoricu optuženih. Vijece je takode dozvolilo optužbi da ispravi pogrešno napisano vlastito ime Prcaca i tipografsku grešku u datumu u povjerljivim Prilozima ove optužnice. Optužba je zamijenila datum 24. maj 1992. datumom 26. maj 1992. i datum 24. juli 1992. datumom 30. august 1992.¹¹⁹⁴

789. Pretresno vijece je 22. februara 2001. donijelo odluku kojom se ukida povjerljivi karakter Priloga ovoj Izmijenjenoj optužnici. Žigic je osporavao povjerljivi status priloga koji sadrže spisak žrtava logora Omarska, Keraterm i Trnopolje tvrdeci da ne postoje razlozi zbog kojih bi trebali biti povjerljivi. Pretresno vijece III je prethodno donijelo Odluku o uvrštavanju povjerljivih Priloga kako bi se razjasnio karakter optužbi kojima se terete optuženi. U odgovoru na taj Žigicev podnesak, optužba je priznala da nema razloga zbog kojeg bi se trebala sacuvati povjerljivost identiteta mnogih od žrtava na spiskovima. Pretresno vijece je stoga odlucilo ukinuti povjerljivi status vecine žrtava sa spiskova, osim onih koji su svjedocili pod pseudonimom i cija se anonimnost morala ocuvati.¹¹⁹⁵

(c) Dokazi koje su iznijele strane u postupku

(i) Formalno primanje na znanje

790. Istorijski, geografski, vojni i upravni okvir u kojem su pocinjeni zlocini za koje se terete optuženi slican je onom iz krivicnog postupka protiv Dušana Tadic. Iz tog razloga, optužba je 11. januara 1999. podnijela zahtjev da se formalno prime na znanje odnosne cinjenice o kojima je presudeno u predmetu *Tadic* i, u manjoj mjeri, u predmetu *Celebici*. Prilog podnesen uz zahtjev pozivao se na 583 paragrafa iz presuda u predmetima *Tadic* i *Celebici* koji su bili relevantni za predmet *Kvočka*. Odbrana je bila saglasna da Pretresno vijece formalno primi na znanje cinjenice sadržane u 94 paragrafa iz priloga 1 datog uz zahtjev optužbe od 11. januara 1999. i Pretresno vijece III je 19. marta 1999. prihvatilo te cinjenice. Nakon što je 26. januara 2000. donesena drugostepena presuda u predmetu *Tadic*, odbrana se složila da se formalno prime na znanje cinjenice sadržane u 444 paragrafa u prilogu 1, ukljucujuci one o kojima je vec presudilo Pretresno vijece III. S obzirom da je odbrana prihvatila te cinjenice, optužba je podnijela zahtjev da se presudi o sljedecim pravnim zakljuccima koji se ticu elemenata zajednickih clanu 3 i clanu 5 Statuta: da je

---

¹¹⁹⁴ Odluka po zahtjevu Tužilaštva da se dozvoli podnošenje Izmijenjene optužnice i da se dozvole ispravke u povjerljivim Prilozima, 13. oktobar 2000.

postojao oružani sukob i neksus između tog sukoba i zločina koji se pripisuju optuženima; da žrtve djela i propusta povezanih sa zločinima za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija iz 1949.; da je postojao rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv Muslimana i Hrvata u vrijeme i na mjestima preciziranim u Izmijenjenoj optužnici; i da su djela ili propusti za koje se tereti u Izmijenjenoj optužnici bili dio rasprostranjenog ili sistematskog napada koji se odvijao za vrijeme oružanog sukoba, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera. Pretresno vijeće je 8. juna 2000. utvrdilo da se u vrijeme i na mjestima preciziranim u Izmijenjenoj optužnici odvijao rasprostranjen i sistematski napad protiv muslimanskog i hrvatskog civilnog stanovništva koje je živjelo u opštini Prijedor, i da je taj napad bio dio oružanog sukoba. Pretresno vijeće je također utvrdilo da postoji neksus između tog sukoba i činjenica opisanih u Izmijenjenoj optužnici počinjenih protiv pomenutog stanovništva, konkretno: držanje u zatocištvu u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.

791. Optužba je zahvaljujući ovoj odluci mogla da ograniči dokazni materijal koji je ponudila u potporu svojim optužbama. Usredotočila se na dokazivanje činjenica koje se tiču uslova zatocištva u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, a koje su sadržane u preostala 139 paragrafa iz priloga optužbe koje odbrana nije prihvatila, i mjere u kojoj se te činjenice mogu pripisati svakom pojedinom optuženom.

(ii) Svjedoci

792. Strane su podnijele pretpretresne podneske kako bi obavijestile suprotnu stranu o dokaznom materijalu na kojem temelje svoju odbranu odnosno optužbu. Optužba je u svom pretpretresnom podnesku obavijestila Pretresno vijeće da namjerava pozvati 71 svjedoka da bi dokazala navode protiv optuženih. Svi optuženi izrazili su svoju namjeru da pozovu značajan broj svjedoka.

793. Pretresno vijeće je od strana zatražilo, osim spiska svjedoka u skladu sa pravilom 65 Pravilnika, da sedmicu dana ranije najave imena svjedoka koje će pozvati naredne sedmice. Vijeće je nadalje zatražilo od strana da ukratko iznesu činjenična i pravna pitanja o kojima će pojedini svjedok dati iskaz, i da tačno navedu relevantne paragrafe Izmijenjene optužnice na koje će se svjedocenje odnositi.¹¹⁹⁶ Optužba je 21. augusta 2000. predocila Pretresnom vijeću povjerljivi zahtjev za izmjenu spiska svjedoka optužbe. Optuženi su prigovorili pojavljivanju sedam svjedoka čija se imena nisu nalazila ni na jednom od prethodnih spiskova optužbe, s obrazloženjem da bi

¹¹⁹⁵ Odluka po zahtjevu Zorana Žigića za ukidanje povjerljivosti Priloga datih uz Optužnicu, 22. februar 2001.

¹¹⁹⁶ Strane su se usaglasile da će se pridržavati ovakvog načina rada na statusnoj konferenciji održanoj 14. juna 2000. To je potvrđeno na statusnoj konferenciji održanoj 4. jula 2000., T. 3524.

prihvatanje spomenutog zahtjeva optužbe predstavljalo povredu nacela o jednakosti sredstava koja stoje na raspolaganju stranama i kršenje člana 21(4)(b) Statuta kojim se utvrđuje pravo optuženog na odgovarajuće vrijeme i sredstva za pripremu svoje odbrane. Pretresno vijeće je 30. augusta 2000. prihvatilo zahtjev optužbe, ali je odlucilo da se sedam novih svjedoka s izmijenjenog spiska mogu pozvati na svjedočenje samo u posljednjem dijelu izvođenja dokaza optužbe. Odlucilo je i da odbrana, nakon što je sedam novih svjedoka prošlo ispitivanje i unakrsno ispitivanje, može podnijeti Pretresnom vijeću za svakog optuženog bilo koji konkretan i opravdan zahtjev za dodatnim pravnim lijekom. Mogli su se podnositi zahtjevi u kojima se iznosi šteta koju je doticni optuženi pretrpio uslijed zakašnjele obavijesti o pojavljivanju bilo kojeg od novih svjedoka.¹¹⁹⁷

794. Povala se rasprava i o jednom pitanju vezanom za unakrsno ispitivanje svjedoka odbrane. Kvočka je zatražio da Pretresno vijeće ograniči i optužbi unakrsno ispitivanje svjedoka kojeg je pozvao jedan od optuženih na pitanja koja se odnose na doticnog optuženog. Međutim, Pretresno vijeće je odlucilo da pravilo 90(H) podrazumijeva da optužba može unakrsno ispitivati svjedoka odbrane o svim pitanjima koja su relevantna za izvođenje dokaza optužbe u razumnom vremenskom roku koji utvrdi Pretresno vijeće.¹¹⁹⁸ Strane su takode povele raspravu o tome imaju li pravo da postavljaju svjedoku dodatna pitanja koja proizlaze iz pitanja što su ih postavile sudije. Pretresno vijeće je odlucilo da u principu strane ne mogu da postavljaju pitanja nakon sudija, osim ako je došlo do neke ocite bitne greške u karakterizaciji iskaza svjedoka ili ako je svjedok dao nove informacije koje idu na štetu optuženog. U suprotnom, strane moraju iznositi sve pobijajuće argumente putem svjedoka, u završnoj rijeci ili u pismenim podnescima.¹¹⁹⁹

795. Pretresno vijeće je podsjetilo strane da moraju u najvećoj mogućoj mjeri poštovati nacelo po kojem su postupci pred Pretresnim vijećem otvoreni za javnost. Pogotovo ne treba da traže primjenu krajnjih zaštitnih mjera, kao što su zatvorene sjednice, ako bi svjedoci bili zadovoljni i umjerenijim mjerama kao što je izoblicenje zvuka i slike. Zatvorene sjednice se mogu sazivati samo u iznimnim okolnostima nakon što strane predoče Pretresnom vijeću sve informacije koje su potrebne za ocjenjivanje nužnosti takve mjere.¹²⁰⁰ Pretresno vijeće je saslušalo četiri svjedoka na zatvorenoj sjednici, a odobrilo je primjenu pseudonima i izoblicenje slike i/ili zvuka za mnoge druge svjedoke koji su dali iskaz na sjednici otvorenoj za javnost.

796. Pretresno vijeće je saslušalo iskaze ukupno pedeset svjedoka optužbe u pedeset i četiri dana. Odbrana je potom imala jednaki broj dana za pozivanje svojih svjedoka, odnosno, otprilike dvije

---

¹¹⁹⁷ Odluka po molbi da se dopusti ulaganje žalbe, 10. oktobar 2000., IT -98-30/1-AR73.

¹¹⁹⁸ Odluka po zahtjevu kojim se traži donošenje odluke Pretresnog vijeća o primjeni pravila 90H, 11. januar 2001.

¹¹⁹⁹ Statusna konferencija održana 4. jula 2000., T. 3524.

¹²⁰⁰ Pretresno vijeće je većinu zaštitnih mjera odobrilo usmenim putem.

sedmice za svakog člana ekipe odbrane. Svaki je branilac uredio da se dani koje nije iskoristio za pozivanje svjedoka dodijele drugom članu ekipe odbrane. Tako je Pretresno vijeće saslušalo ukupno osamdeset i devet svjedoka odbrane u pedeset i devet dana.

(iii) Afidaviti i formalne izjave svjedoka

797. U vrijeme kad je sudenje pocelo, pravilo 94ter dopuštalo je izuzetak od pravila da se iskaz svjedoka u pravilu mora dati licno. Stranama je bilo dozvoljeno da zatraže od Pretresnog vijeca da prihvati afidavite ili formalne izjave kao dokaze koji potkrepljuju iskaze nekih svjedoka. Na prihvatanje takvih afidavita i izjava primjenjivali su se strogi uslovi: trebalo ih je objelodaniti drugoj strani najkasnije sedam dana prije pojavljivanja svjedoka ciji iskaz treba potkrijepiti, tako da druga strana ima dovoljno vremena da pripremi unakrsno ispitivanje svjedoka; trebali su biti sastavljeni u skladu sa zakonom zemlje u kojoj su potpisani; i trebalo je da potkrepljuju spornu cinjenicu. Pretresno vijece je prihvatilo izjave koje je predala odbrana, ali je odbacilo zahtjev optužbe da prihvati takve izjave s obrazloženjem da ne ispunjavaju uslove propisane u pravilu 94 *ter* Pravilnika.¹²⁰¹ Valja primijetiti da je Medunarodni sud izmijenio pravilo 94 *ter* Pravilnika, koje je bilo teško primjenjivati, te je nakon plenarne sjednice sudija održane 12. januara 2001. pravilo 92 *bis* Pravilnika zamijenilo pravilo 94 *ter*.

(iv) Dokazni predmeti

798. Optužba je ponudila veliki broj dokaznih predmeta, od kojih je Pretresno vijece prihvatilo 305. Prihvatilo je i 184 dokazna predmeta odbrane. Pretresno vijece je utvrdilo princip prema kojem su se, uz uslov poštovanja odredbi pravila 89 Pravilnika, svi dokazni predmeti koje neka strana podastre na raspravi trebali smatrati uvrštenima u sudski spis, osim kada se radi o ranijim izjavama svjedoka. Opcenito uzevši, prigovori na dokazne predmete razmatrani su u poslijepodnevnim sjednicama, osim ako nisu bili apsolutno bitni za iskaz svjedoka ili vještaka koji se razmatra.¹²⁰²

(v) Pristup povjerljivom dokaznom materijalu iz ovog predmeta

799. Pretresno vijece je dalo dozvolu da se transkripti, dokazni predmeti i drugi povjerljivi dokumenti zavedeni u spis u predmetu *Kvočka* objelodane Pretresnom vijecu II, koje rješava predmet *Talic* i *Brdanin*, za svaku eventualnu svrhu koju ono nade za shodno. Ova je dozvola data u skladu sa praksom Medunarodnog suda, a uz uslov da se u konzultaciji sa Službom za žrtve i svjedoke preduzmu mjere kojima se svjedocima, a kada je to potrebno i pismenim i drugim dokazima, *mutatis mutandis*, jamci jednaki nivo zaštite.¹²⁰³

---

¹²⁰¹ Odluka po obavijesti tužilaštva o pismenim iskazima pod zakletvom, 30. oktobar 2000; Odluka po zahtjevu optužbe za podnošenje dokaza na osnovu pisanih iskaza pod zakletvom, 14. decembar 2000.

¹²⁰² Donesene su i neke odluke u vezi statusa dokaznih predmeta: Odluka po zahtjevu za potvrdu i razjašnjenje statusa dokaznih predmeta Tužilaštva, 14. decembar 2000.; Odluka po zahtjevu odbrane za uvrštenje dokaznih predmeta u sudski spis, 17. april 2001.

¹²⁰³ Odluka po zahtjevu odbrane za izdavanje povjerljivog materijala, 3. oktobar 2000.

(vi) Prihvatljivost dokaza

800. Odbrana je zatražila da se ranije izjave svjedoka optužbe prihvate kao dokazni predmeti kako bi pokazala da se iskazi svjedoka optužbe dati u sudnici često kose sa njihovim ranijim izjavama. Optužba je tvrdila da su svjedoci vjerodostojni bez obzira na eventualne kontradikcije sa njihovim ranijim izjavama koje su u nekim slučajevima date i po nekoliko godina prije svjedocenja pred Pretresnim vijećem. Pretresno vijeće je odlučilo da strane u postupku mogu da koriste ranije izjave u svrhu osporavanja vjerodostojnosti svjedoka, ali da one ne mogu biti prihvacene kao dokazni materijal.¹²⁰⁴ Ranije izjave svjedoka mogle su se koristiti tokom glavnog ispitivanja, unakrsnog ispitivanja svjedoka ili postupka pobijanja koji vodi strana koja je pozvala svjedoka, ali nisu mogle biti prihvacene kao dokazni predmeti.¹²⁰⁵

801. Prema Žigicevim tvrdnjama, jedan zaštićeni svjedok je tokom glavnog ispitivanja koje je vodila optužba dao informacije o tri činjenice koje se odnose na Žigica, a koje nisu navedene u Izmijenjenoj optužnici ni u ranijim izjavama svjedoka koje su dotad bile objelodanjene odbrani. Žigic je smatrao da te informacije predstavljaju “nove dokaze optužbe” za koje optuženi nije znao prije nego što je doticni svjedok dao iskaz. Pretresno vijeće je 6. septembra 2000. usmeno odbilo zahtjev Žigica da se novi dokazi izbrišu iz sudskog spisa.¹²⁰⁶ Nekoliko tjedana kasnije, Žigic je pokušao osporiti autenticnost jednog dokaznog materijala. Pretresno vijeće je 26. septembra 2000. saslušalo Huseina Ganica kao svjedoka optužbe, koji je bio unakrsno ispitivan u vezi jedne ranije izjave koju je, prema navodima optužbe, dao Državnoj komisiji koja je tada bila odgovorna za prikupljanje podataka o ratnim zločinima. Međutim, svjedok je izjavio da se ne sjeca da je dao takvu izjavu i porekao je da je napisao i potpisao rukom pisani dokument od trideset i osam stranica.¹²⁰⁷ Pretresno vijeće je 27. septembra 2000. donijelo odluku da Žigic može da provjeri autenticnost rukom pisanog dokumenta u postupku izvođenja svojih dokaza,¹²⁰⁸ s obrazloženjem da pitanje utvrđivanja autenticnosti ranije izjave nakon svjedocenja svjedoka utiče na mogućnost Pretresnog vijeća da utvrdi činjenično stanje. Zbog tog razloga je Pretresno vijeće na zahtjev Žigica odobrilo da se angažira vještak-grafolog.¹²⁰⁹

¹²⁰⁴ Usmena odluka od 4. jula 2000., T. 3520-3523.

¹²⁰⁵ Usmena odluka od 4. jula 2000., T. 3520-3523.

¹²⁰⁶ Pretresno vijeće je odbilo Molbu Žigica za dozvolu za ulaganje žalbe na usmenu odluku Pretresnog vijeća: Odluka po molbi optuženog Zorana Žigica za dozvolu za ulaganje žalbe, 27. oktobar 2000., IT -98-30/1-AR73.2.

¹²⁰⁷ T. 5793.

¹²⁰⁸ T. 5810.

¹²⁰⁹ Odluka po zahtjevu Zorana Žigica za dostavu rukom pisanih dokumenata, 12. mart 2001.

(d) Odbacivanje nekih tacaka iz optužnice nakon izvođenja dokaza optužbe

802. Na temelju odredbi pravila 98 *bis* Pravilnika, Radic, Kos, Žigic i Prcac su podnijeli prijedlog za donošenje oslobadajuće presude po svim taccama optužbi protiv njih, s obrazloženjem da dokazi koje je predocila optužba nisu dovoljni da bi se optuženi proglasili krivima van razumne sumnje. Pretresno vijeće je donijelo odluku po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, oslobodivši Kvočku, Radica, Kosa i Prcaca optužbi za zlocine koji su navodno počinjeni u logorima Keraterm i Trnopolje, kao i za zlocine koji su navodno počinjeni nad nekima od žrtava popisanih u Prilogu 1 Odluke po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude.¹²¹⁰ Pretresno vijeće je donijelo oslobadajuću presudu i za Žigica u odnosu na optužbe koje se ticu nekih žrtava čija su imena popisana u Prilogu 3 Odluke po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude.¹²¹¹

(e) Postupci koji se istovremeno vode pred Medunarodnim sudom i MSP-om

803. Žigic je 24. oktobra 2000. podnio zahtjev odbrane u vezi sa postupcima koji se istovremeno vode pred Medunarodnim krivičnim sudom i Medunarodnim sudom pravde (u daljnjem tekstu: MSP) po istim procesnim pitanjima. Optuženi je zatražio da Pretresno vijeće obustavi sudenje dok MSP ne donese odluku o pitanju nadležnosti. Pretresno vijeće je 5. decembra 2000. odbilo ovaj zahtjev, a Žalbeno vijeće je 26. maja 2001. potvrdilo ovu odluku s obrazloženjem da su Medunarodni sud i MKP nezavisni jedan od drugog i da ni jedan nema primat nad drugim.¹²¹²

B. KRATKA HRONOLOGIJA

9. januar 1992. Odluka da će stupiti na snagu proglašenje Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine, kasnije poznate pod nazivom Republika Srpska, ako dode do međunarodnog priznanja Republike Bosne i Hercegovine.
6. i. 7. april 1992. Evropska zajednica i Sjedinjene Američke Države priznale Republiku Bosnu i Hercegovinu.
30. april 1992. Srpske snage napale i zauzele Prijedor.

¹²¹⁰ Vidi spisak žrtava koje se nalaze u povjerljivom prilogu 1 Odluke po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, 14. decembar 2000.

¹²¹¹ Spisak žrtava se nalazi u povjerljivom prilogu 3 Odluke po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude i odnosi se samo na Žigica, Odluka po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, 14. decembar 2000.

¹²¹² Odluka po interlokutornoj žalbi optuženog Zorana Žigica na odluku Pretresnog vijeća I od 5. decembra 2000., 25. maj 2001., IT-98-30/1-AR73.5.

<u>22. maj 1992.</u>	Republika Bosna i Hercegovina postaje članica Ujedinjenih nacija.
<u>22. maj 1992.</u>	Incident u kojem je otvarana vatra iz vatrenog oružja na muslimanskom kontrolnom punktu u Hambarinama, što je dovelo do napada srpskih snaga na Hambarine.
<u>24. maj 1992.</u>	Srpske snage na pale i zauzele Kozarac.
<u>27. maj 1992.</u>	Pocinje uspostavljanje logora Omarska, Keraterm i Trnopolje.
<u>30. maj 1992.</u>	Neuspješan pokušaj ne-Srba da ponovo uspostave kontrolu nad Prijedorom.
<u>Kraj augusta 1992.</u>	Zatvoren logor Omarska.

C. GLOSAR – CITATI IZ PRAVNIH TEKSTOVA I OSNOVNE SKRACENICE

Dopunski protokol I	Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 8. juni 1977.
Dopunski protokol II	Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 8. juni 1977.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Akayesu</i>	<i>Tužilac protiv Jean-Paula Akayesua</i> , predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998.
Odluka o kazni u predmetu <i>Akayesu</i>	<i>Tužilac protiv Jean-Paula Akayesua</i> , predmet br. ICTR-96-4-T, Odluka o kazni, 2. oktobar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-T, Presuda, 25. juni 1999.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000.
Izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30-PT, Dodatno izmijenjena optužnica, 26. oktobar 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Bagilishema</i>	<i>Tužilac protiv Ignaca Bagilisheme</i> , predmet br. ICTR-95-1A-T, Presuda, 7. juni 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškica</i> , predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Celebici</i>	<i>Tužilac protiv Zejnile Delalica i drugih</i> , predmet br.

	IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Celebici</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalica i drugih</i> , predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001.
Izveštaj komisije strucnjaka	Konacni izvještaj Komisije strucnjaka, osnovane shodno rezoluciji 780 (1992) (S/1994/674) Savjeta bezbjednosti
Zajednicki clan 3	Clan 3 Ženevskih konvencija I, II, III i IV od 12. augusta 1949.
Odluka po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T, Odluka po prijedlogu odbrane za donošenje oslobadajuće presude, 15. decembar 2000.
Odluka o formalnom primanju na znanje	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T, Odluka o formalnom primanju na znanje, 8. juni 2000.
Kvočkin završni podnesak Kosov završni podnesak Radicev završni podnesak Žigicev završni podnesak Prcacev završni podnesak	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T, Završna izjava optuženog g. Kvočke, 27. juni 2001., podnesena 29. juna 2001.; Završni pretresni podnesak odbrane optuženog Mlade Radica "Krkana", 28. juni 2001., podnesen 29. juna 2000.; Završni pismeni podnesci Milojice Kosa, 29. juni 2001.; Završni pretresni podnesak – odbrana optuženog Zorana Žigica, 29. juni 2001.; Završni pretresni podnesci odbrane optuženog Dragoljuba Prcaca, 28. juni 2001., podneseni 2. jula 2001.
Kvočkin pretpretresni podnesak Kosov pretpretresni podnesak Radicev pretpretresni podnesak Žigicev pretpretresni podnesak Prcacev pretpretresni podnesak	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-PT, Pretpretresni podnesak, (Kvočka) 13. januar 2000.; Pretpretresni podnesak odbrane (Radic), 21. februar 2000.; Pretpretresni podnesak odbrane optuženog Milojice Kosa, 20. februar 2001.; Pretpretresni podnesak odbrane, (Žigic), 19. septembar 1999.; Pretpretresni podnesak odbrane u skladu sa pravilom 65 <i>ter</i> (E) (i), (Prcac), 5. april 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Erdemovic</i>	<i>Tužilac protiv Dražena Erdemovica</i> , predmet br. IT-96-22-A, Presuda, 7. oktobar 1997.
Presuda o kazni u predmetu <i>Erdemovic</i>	<i>Tužilac protiv Dražena Erdemovica</i> , predmet br. IT-96-22-T, Presuda o kazni, 29. novembar 1996
Presuda o kazni II u predmetu <i>Erdemovic</i>	<i>Tužilac protiv Dražena Erdemovica</i> , predmet br. IT-96-22-T <i>bis</i> , Presuda o kazni, 5. mart 1998.
<i>et seq.</i>	<i>et sequitur</i> (i dalje)

Prvostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. juli 2000.
Ženevska konvencija I	Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. augusta 1949.
Ženevska konvencija II	Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru od 12. augusta 1949.
Ženevska konvencija III	Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. augusta 1949.
Ženevska konvencija IV	Ženevska konvencija za zaštitu građanskih lica u vrijeme rata od 12. augusta 1949.
Ženevske konvencije	Ženevske konvencije I, II, III i IV od 12. augusta 1949.
Haška konvencija IV	Haška konvencija od 1907 (IV) o poštivanju zakona i običaja ratovanja na kopnu
Haški pravilnik	Pravilnik o zakonima i običajima ratovanja na kopnu, dodatak Haškoj konvenciji IV
MPGPP	Medunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, koji je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 16. decembra 1966. (ICCPR)
Komentar MKCK-a (ŽK IV)	Pictet (ur.) – <i>Commentary: IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (1958)</i>
Komentar MKCK-a (Dopunski protokol I)	Sandoz <i>et al.</i> (ur.) – <i>Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949</i>
Statut MKS-a	Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, usvojen u Rimu 17. jula 1998. (PCNICC/1999/INF/3)
Izveštaj ILC-a iz 1991.	Izveštaj Komisije za međunarodno pravo (KMP) o radu njene 43. sjednice, 29. april – 19. juli 1991., dodatak br. 10 (A/46/10)
Izveštaj ILC-a iz 1996.	Izveštaj Komisije za međunarodno pravo (KMP) o radu njene 48. sjednice, 6. maj – 26. juli 1996., dodatak br. 10 (A/51/10)

Prvostepena presuda u predmetu <i>Jelusic</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisica</i> , predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Jelusic</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisica</i> , predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kambanda</i>	<i>Tužilac protiv Jeana Kambande</i> , predmet br. ICTR 97-23-S, Presuda o kazni, 4. septembar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kayishema</i>	<i>Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane</i> , Presuda i kazna, predmet br. ICTR-95-1-T, 21. maj 1999.
Presuda o kazni u predmetu <i>Kayishema</i>	<i>Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane</i> , Presuda i kazna, predmet br. ICTR-95-1-T, 21. maj 1999. (Kazna priložena Presudi)
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kordic</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordica i Marija Cerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Draguljuba Kunarca, Radomira Kovaca i Zorana Vukovica</i> , predmet br. IT-96-23-T, Presuda, 22. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kupreškic</i>	<i>Tužilac protiv Zorana Kupreškica i drugih</i> , predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000.
Pravni izvještaji	Pravni izvještaji o sudenjima ratnim zlocincima (Komisija Ujedinjenih nacija za ratne zlocine)
Prvostepena presuda u predmetu <i>Musema</i>	<i>Tužilac protiv Alfreda Museme</i> , predmet br. ICTR-96-13-T, Presuda i kazna, 27. januar 2000.
Završni podnesak optužbe	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvo cke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30-T, Završni pretresni podnesak tužioca, 29. juni 2001.
Pretpretresni podnesak optužbe	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvo cke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30-PT, Podnesak tužioca u skladu s pravilom 65 ter (E)/ Pretpretresni podnesak tužioca u skladu s pravilom 65 ter (E) (i), 14. februar 2000.
Izvještaj generalnog sekretara	Izvještaj generalnog sekretara u skladu s tackom 2 Rezolucije Savjeta bezbjednosti broj 808 (1993), (S/25704)
Izvještaj pripreme komisije za MKS	Izvještaj pripreme komisije za Medunarodni krivicni sud, 6. juli 2000., (PCNICC/2000/INF/3 /Add.2)
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Medunarodnog suda

Presuda u predmetu <i>Serushago</i>	<i>Tužilac protiv Serushaga</i> , predmet br. ICTR-98-39-S, Presuda o kazni, 5. februar 1999.
Statut	Statut Međunarodnog suda, priložen Izvještaju Generalnog sekretara u skladu sa tackom 2 Rezolucije 808 Savjeta bezbjednosti (1993.), (S/25704)
Prvostepena presuda u predmetu <i>Tadic</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadic</i> , predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Tadic</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadic</i> , predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999.
Odluka o nadležnosti u predmetu <i>Tadic</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadic</i> , predmet br. IT-94-1/AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995.
Presuda o kazni u predmetu <i>Tadic</i> od 14. jula 1997.	<i>Tužilac protiv Duška Tadic</i> , predmet br. IT-94-1-T, Presuda o kazni, 14. juli 1997.
Presuda o kazni u predmetu <i>Tadic</i> od 11. novembra 1999.	<i>Tužilac protiv Duška Tadic</i> , predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda o kazni, 11. novembar 1999.
Presuda o kazni u predmetu <i>Tadic</i> od 26. januara 2000.	<i>Tužilac protiv Duška Tadic</i> , predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000.
Odluka o izmijenjenoj optužnici u predmetu <i>Talic</i>	<i>Tužilac protiv Momira Talica i Radoslava Brdanina</i> , predmet br. IT-99-36-PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001.
Presuda o kazni u predmetu <i>Todorovic</i>	<i>Tužilac protiv Stevana Todorovica</i> , predmet br. IT-95-9/1-S, 31. juli 2001.
TWC	Sudenja ratnim zlocincima pred nirnberškim vojnim sudovima prema zakonu br. 10 Kontrolnog savjeta

GLOSAR - OSNOVNE SKRACENICE

ABiH	Oružane snage Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
D	Dokazni predmet odbrane koji je prihvatilo Pretresno vijeće u predmetu <i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T

EKLJP	Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisana u Rimu 4. novembra 1959. (ECHR)
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora)
MKS	Medunarodni krivični sud
MKCK	Medunarodni komitet Crvenog krsta
MKSR	Medunarodni krivični sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i državljana Ruande odgovornih za genocid i druga takva kršenja počinjena na teritorijama susjednih država između 1. januara 1994. i 31. decembra 1994.
MKSJ	Medunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije počinjena od 1991. godine
ILC	International Law Committee /Komisija za međunarodno pravo, KMS/
MVS	Medunarodni vojni sud sa sjedištem u Nirnbergu, Njemacka
MVSDI	Medunarodni vojni sud za Daleki istok sa sjedištem u Tokiju, Japan
JNA	Jugoslovenska narodna armija (vojska Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije)
P	Dokazni predmet optužbe koji je prihvatilo Pretresno vijeće u predmetu <i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T
str.	stranica, stranice
par.	paragraf, paragrafi
strane	Optužba i odbrana u predmetu <i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
T.	Transkript suđenja u predmetu <i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T

D. IZMIJENJENA OPTUŽNICA

MEĐUNARODNI KRIVICNI SUD

ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

TUŽILAC

protiv

MIROSLAVA KVOCKE

DRAGOLJUBA PRCACA

MILOJICE KOSA

MLAĐE RADICA

ZORANA ŽIGICA

IZMIJENJENA OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, u skladu sa svojim ovlaštenjima prema članu 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (Statut Međunarodnog suda), optužuje:

Miroslava KVOCKU, Dragoljuba PRCACA, Milojicu KOSA, Mladu RADICA i Zorana ŽIGICA

za zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja, kako slijedi:

Opšti podaci:

1. Opština Prijedor nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, opština je brojila ukupno 112.543 stanovnika, od kojih se 49.351 (43,9%) izjasnilo kao Muslimani; 47.581 (42,3%) izjasnilo se kao Srbi; 6.316 (5,6%) izjasnilo se kao Hrvati; 6.459 (5,7%) izjasnilo se kao Jugosloveni; a 2.836 (2,5%) stanovnika se izjasnilo kao pripadnici ostalih nacionalnosti. Opština se prostire duž jedne od glavnih saobraćajnica u bivšoj Jugoslaviji u pravcu istok-zapad. Srpske vode su je smatrale strateškom lokacijom zato što je taj koridor povezivao oblast hrvatske Krajine na zapadu, u kojoj su dominirali Srbi, sa Republikom Srbijom na istoku.

2. Nakon što su Slovenija i Hrvatska proglasile nezavisnost od Jugoslavije 1991. godine i nakon izbivanja rata, činilo se sve vjerovatnijim da će i Bosna i Hercegovina proglasiti nezavisnost. Srpske vode u Bosni, međutim, željele su da Bosna i Hercegovina ostane u sastavu Jugoslavije. Kako je vrijeme prolazilo i kad je postalo jasno da neće moći zadržati Bosnu i Hercegovinu unutar jugoslovenske federacije, srpske vlasti u Bosni, predvođene Srpskom demokratskom strankom (SDS), počele su faktički da stvaraju zasebnu srpsku teritoriju u Bosni i Hercegovini.

3. Prema shvatanjima voda SDS-a, najveći problem u stvaranju i kontroli srpske teritorije predstavljao je značajan broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su također živjeli u oblastima na koje su oni polagali pravo. Prema tome, značajan aspekt plana za stvaranje nove srpske teritorije predstavljalo je trajno uklanjanje ili “etničko čišćenje” gotovo citavog bosansko-muslimanskog i bosansko-hrvatskog

stanovništva, pri čemu bi se dozvolilo prisustvo samo manjem broju ne-Srba koji bi pristali na uslove života u državi u kojoj dominiraju Srbi.

4. U ranim jutarnjim satima 30. aprila 1992. godine srpske snage su fizički preuzele kontrolu nad gradom Prijedorom. Preuzimanje kontrole je pokrenulo slijed događaja koji će do kraja godine dovesti do smrti ili prinudnog odlaska većine bosansko-muslimanskog i bosansko-hrvatskog stanovništva opštine.

5. Odmah po preuzimanju vlasti u Prijedoru, za bosanske Muslimane, bosanske Hrvate i neke druge nesrpske stanovnike uvedena su oštra ograničenja u svim aspektima života, uključujući slobodu kretanja i pravo na rad. Ta ograničenja dovela su do potiskivanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u ona sela i dijelove opštine u kojima su živjeli. Nakon toga su, počev od kraja maja, na te oblasti izvršeni izuzetno žestoki napadi širokih razmjera od strane pripadnika srpskih vojnih, paravojnih i policijskih snaga. Srpske snage su zarobile bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji su preživjeli prve artiljerijske i pješadijske napade i prebacile ih u logore i zatoceničke objekte koji su bili osnovani i radili po direktivi srpskih vlasti u Bosni.

6. Između 24. maja 1992. i 30. augusta 1992., vlasti bosanskih Srba u opštini Prijedor protivpravno su odvojile, privede i zatocile u logore u Omarskoj, Keratermu i Trnopolju preko 6.000 bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i ostalih ne-Srba iz prijedorskog kraja. U logoru Omarska bili su zatvoreni, između ostalih, vojno sposobni muškarci i politički, privredni, društveni i intelektualni prvaci bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. U logoru je bilo zatvoreno oko 37 žena. U logoru Keraterm većina zatvorenika bili su vojno sposobni muškarci. U logoru

Trnopolje većinu zatvorenika činile su žene - bosanske Muslimanke i bosanske Hrvatice, djeca i stariji, mada su tamo bili zatvoreni i muškarci, bilo sa porodicama ili sami.

7. Logor Omarska je bio smješten u bivšem rudarskom kompleksu u selu Omarska, udaljenom otprilike 20-25 kilometara od grada Prijedora. Zatvorenici su uglavnom bili smješteni na četiri lokacije: u upravnoj zgradi gdje su vršena ispitivanja i gdje je bila zatvorena većina žena; u garaži ili hangaru; u zgradi koju su zvali "bijela kuca", gdje su praktično svi zatvorenici bili mučeni ili premlaćivani; i na asfaltiranom prostoru između zgrada koji su zvali "pista". Postojala je još jedna mala zgrada zvana "crvena kuca", u koju su zatvorenici odvođeni, ali su iz nje rijetko izlazili živi. Logor Keraterm bio je smješten u krugu fabrike keramičkih proizvoda uz cestu Prijedor-Banja Luka, nedaleko od centra Prijedora. Zatvorenici su držani u četiri skladišne prostorije koje su gledale na cestu.

8. Uslovi života u Omarskoj i Keratermu bili su surovi i nehumani. Način upravljanja u ta dva logora bio je takav da je dovodio do fizičkog onesposobljavanja ili smrti nesrpskih zatvorenika. Opšti uslovi za život bili su bijedni. Zatvorenici su bili tako stiješnjeni u raznim prostorijama u oba logora da često nisu mogli ni sjesti ni leći na pod. Nužnika i prostorija za ličnu higijenu nije bilo dovoljno ili ih uopšte nije bilo. Voda koju su zatvorenici oba logora dobijali bila je nedovoljna količinski i obično zagađena. Nisu se mogli presvući, nisu imali posteljinu i praktično nisu imali nikakvu medicinsku njegu. Zatvorenici su jednom dnevno dobijali obrok jedva dovoljan za preživljavanje. Pored toga, u Omarskoj im je bilo dozvoljeno otprilike tri minute da uđu u dio gdje se nalazila kantina, pojedu i izađu van. Odlazak u kantine često je bio praćen batinama i drugim zlostavljanjem.

9. Surove batine, mucenje, ubijanje, seksualno zlostavljanje i drugi oblici fizickog i psihickog maltretiranja bili su uobicajena pojava u Omarskoj i Keratermu. Stražari u logoru i druga lica koja su dolazila u logor koristili su sve vrste oružja i pribora za batinanje i druge vidove tjelesnog zlostavljanja zatvorenika. Najmanje nekoliko stotina zatvorenika, od koji su neki identifikovani a neki nisu, nije preživjelo logor.

10. U logorima Omarska i Keraterm svakodnevno su vršena ispitivanja zatvorenika. Ta ispitivanja su redovno pracena batinama i mucenjem. Cesto su ubijani ne-Srbi za koje se smatralo da su ekstremisti ili da su pružali otpor bosanskim Srbima. Pored toga, politicki i društveni rukovodioci, intelektualci i imucniji gradani iz redova bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bili su podvrgavani narocito zlonamjernim batinama, mucenjima i/ili ubijani.

11. Logor Trnopolje bio je smješten u selu Trnopolje, udaljenom oko dese t kilometara od Prijedora. Zatvorenici su držani u kompleksu zgrada, između ostalih u školi, domu kulture i kinu, te na okolnom otvorenom prostoru. Uslovi u logoru Trnopolje bili su takode bijedni i surovi. Opšti životni i higijenski uslovi bili su krajnje nezadovoljavajuci. Minimalne obroke dobijali su samo povremeno. U raznim prilikama zatvorenicima je bilo dozvoljavano da izadu iz logora kako bi u okolini potražili hranu. Osoblje logora i druga lica kojima je dozvoljavan pristup u logor u cilju nanošenja teških fizickih i psihickih povreda zatvorenicima, ubijali su, tukli i na druge nacine fizicki i psihicki maltretirali zatvorene muškarce i žene.

12. Pored toga, mnoge žene zatvorene u logoru Trnopolje bile su silovane, seksualno zlostavljane ili na drugi način mučene od strane osoblja logora koje su sačinjavali i policajci i vojna lica, kao i od drugih, uključujući pripadnike vojnih jedinica sa tog područja koji su dolazili u logor upravo sa tom namjerom. U mnogim slučajevima, žene i djevojke odvođene su iz logora i silovane, mučene ili seksualno zlostavljane na drugim mjestima. Neki od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata zatvorenih u Trnopolju pobjegli su u taj logor jer su vjerovali da, ako ostanu u svojim kućama i selima, imaju još manje izgleda da prežive. Logor Trnopolje služio je kao sabirno mjesto za većinu konvoja koji su korišteni za prisilno premještanje ili deportovanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba iz opštine Prijedor.

OPŠTE POSTAVKE OPTUŽNICE:

13. Izuzev ako nije drugačije navedeno, sva djela i propusti navedeni u tačkama ove optužnice dogodili su se između 1. aprila 1992. godine i 30. augusta 1992. godine.

14. U svakom paragrafu u kojem se tereti za mučenje, djela su počinjena od strane ili na podsticaj ili uz saglasnost ili pristanak nekog zvaničnog lica ili lica koje je nastupalo u zvaničnom svojstvu, i to radi postizanja jednog ili više od sljedećih ciljeva: radi dobijanja podataka ili priznanja od žrtve ili nekog trećeg lica; radi kažnjavanja žrtve za neko djelo koje je počinila, ili se sumnja da ga je počinila, žrtva ili treće lice; radi zastrašivanja ili prinude žrtve; i/ili iz bilo kog razloga zasnovanog na diskriminaciji bilo koje vrste.

15. U svakom paragrafu u kojem se tereti za zlocine protiv covjecnosti, navedena djela ili propusti bila su dio rasprostranjene ili sistematske kampanje uperene protiv civilnog stanovništva, konkretno bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini Prijedor.

16. **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCA C, Milojica KOS, Mlado RADIC i Zoran ŽIGIC** individualno su odgovorni za zlocine za koje ih optužnica tereti, u skladu sa clanom 7(1) Statuta Medunarodnog suda. Kako se definiše u clanu 7(1), individualna krivicna odgovornost obuhvata planiranje, podsticanje, naredivanje, pocinjavanje ili pomaganje i podržavanje na neki drugi nacin planiranja, pripreme ili izvršenja bilo kojeg od djela ili propusta navedenih u nastavku. Smisao izraza “ucešće”, kako je upotrijebljen u navedenim tackama, obuhvata bilo koji i svaki vid individualne krivicne odgovornosti naveden u clanu 7(1).

17. **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCA C, Milojica KOS i Mlado RADIC** su takode, ili alternativno, krivicno odgovorni za djela svojih potcinjenih u vezi sa zlocinima za koje ih tereti optužnica po osnovu njihovog nadređenog položaja u logoru, u skladu sa clanom 7(3) Statuta Medunarodnog suda. Kako se definiše u clanu 7(3), lice na nadređenom položaju odgovorno je za krivicna djela svojih potcinjenih ukoliko je nadređeni znao ili je imao razloga da zna da ce njegovi potcinjeni pociniti takva djela ili da su ih vec pocinili, a nadređeni nije preduzeo potrebne i razumne mjere kako bi takva djela spriječio ili kaznio potcinjene.

18. Paragrafi 1 do 17 su ponovo navedeni i sadržani u svakoj pojedinoj optužbi iznesenoj u nastavku:

OPTUŽENI:

19. **Miroslav KVOCKA:** rođen 1. januara 1957. godine u selu Maricka, opština Prijedor, Bosna i Hercegovina. On je prije sukoba bio policajac u opštini Prijedor i bio je prvi komandant logora Omarska. U toku juna 1992. godine, na mjestu komandanta zamijenio ga je Željko Mejakic, a on je od tada imao odgovornosti zamjenika komandanta logora. Kao komandant, on je bio nadređen svima drugima u logoru. Kao zamjenik komandanta, bio je nadređen svima u logoru izuzev komandantu logora.

20. **Dragoljub PRCAC:** rođen 18. jula 1937. u selu Omarska, opština Prijedor, Bosna i Hercegovina. On je bio policajac u Hrvatskoj, a prije sukoba je nekoliko godina radio kao kriminalistički tehničar u Službi javne bezbjednosti u opštini Prijedor. On je bio drugi zamjenik komandanta logora Omarska. U toku juna 1992. zamijenio je Miroslava KVOCKU na mjestu zamjenika komandanta logora. Kao zamjenik komandanta, bio je nadređen svima u logoru izuzev komandantu logora.

21. **Milojica KOS, zvani Krle:** rođen 1. aprila 1963. godine u selu Lamovita, opština Prijedor, Bosna i Hercegovina. Bio je rezervni policajac, a u vrijeme kad je radio u logoru Omarska bio je pozvan u aktivnu službu. Bio je postavljen za jednog od trojice voda smjene stražara u logoru Omarska. Kao voda smjene i kada je bio prisutan u logoru, on je bio u nadređenom položaju u odnosu na cjelokupno osoblje logora, izuzev komandanta i zamjenika komandanta, kao i na većinu posjetilaca.

22. **Mlado RADIC, zvani Krkan:** rođen 15. maja 1952. u selu Lamovita, opština Prijedor, Bosna i Hercegovina. Prije sukoba bio je policajac u opštini Prijedor, a radio je kao jedan od trojice voda smjene stražara u logoru Omarska. Kao voda smjene i kada je bio prisutan u logoru, on je bio u nadređenom položaju u odnosu na cjelokupno osoblje logora, izuzev komandanta i zamjenika komandanta, kao i na većinu posjetilaca.

23. **Zoran ŽIGIC, zvani Žiga:** rođen 20. septembra 1958. godine u selu Balte, opština Prijedor, Bosna i Hercegovina. Prije sukoba bio je taksista na području Prijedora. U periodu od 26. maja do 30. augusta 1992. on je ulazio u sva tri logora sa namjerom da zlostavlja, tuče, muči i/ili ubija zatvorenike.

TACKE 1 do 3

(PROGONI, NECOVJECNA DJELA i POVREDE LICNOG DOSTOJANSTVA)

24. Od 24. maja 1992. do 30. augusta 1992, **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS, Mlado RADIC i Zoran ŽIGIC** učestvovali su u progonima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva u području Prijedora na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

25. Progoni su uključivali i sljedeće postupke:

- a. ubijanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva opštine Prijedor, uključujući mnoge od

onih koji su bili zatoceni u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, među kojima su lica čija su imena navedena u povjerljivim dokumentima u prilogu koji sadrže dodatne informacije (u daljem tekstu: prilozi A-E);

b. mučenje i batinanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva opštine Prijedor, uključujući osim lica navedenih u prilogima A-E i mnoge druge zatocene u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje;

c. seksualno zlostavljanje i silovanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva opštine Prijedor, uključujući i zatvorenike zatocene u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, među kojima su i lica navedena u prilogima A-E;

d. maltretiranje, ponižavanje i psihicko zlostavljanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva opštine Prijedor, uključujući i sve one koji su bili zatoceni u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, a koje predstavljaju lica navedena u prilogima A-E; i

e. držanje u zatočeništvu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba, uključujući lica navedena u prilogima A-E, u nehumanim uslovima u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.

26. **Miroslav KVOCKA** podsticao je, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao progone bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u području Prijedora, na politickoj, rasnoj ili vjerskoj

osnovi, kao i cinjenje drugih zlocina za koje se tereti u ovoj optu žnici, i to direktnim učešćem u zlocinima kao i svojim odobravanjem, ohrabrivanjem, pristankom i pomoci u stvaranju i održavanju uslova u logoru i stalnom cinjenju zlocina opisanih u paragrafu 25 nad zatvorenicima u logoru Omarska, uključujući i one čija su imena navedena u prilogu A.

27. Kao komandant logora a zatim zamjenik komandanta, **Miroslav KVOCKA** imao je ovlaštenja da mijenja uslove zatočenja koji su vladali u logorima. Imao je ovlaštenja da kontroliše ponašanje stražara u logoru, kao i da spriječi ili kontroliše ponašanje svih posjetilaca logora. Imao je ovlaštenja da određuje dnevni režim zatvorenika i da im odobri veću slobodu i prava unutar logora, uključujući pristup pitkoj vodi, razumne životne uslove i higijenske standarde, te kontakt sa porodicom ili prijateljima kako bi mogli da dobiju odjeću, higijenske potrepštine, hranu i lijekove. Osim toga, kao policajac u aktivnoj službi, **Miroslav KVOCKA** imao je nezavisno od ovoga dužnost da sprovodi zakone koji važe na teritoriji Bosne i Hercegovine i da štiti živote i imovinu civila.

28. **Dragoljub PRČAC** podsticao je, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao progone bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u području Prijedora, na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, kao i cinjenje drugih zlocina za koje se tereti u ovoj optu žnici, i to direktnim učešćem u zlocinima kao i svojim odobravanjem, ohrabrivanjem, pristankom i pomoci u stvaranju i održavanju uslova u logoru i stalnom cinjenju zlocina opisanih u paragrafu 25 nad zatvorenicima u logoru Omarska, uključujući i one čija su imena navedena u prilogu E.

29. Kao zamjenik komandanta logora, **Dragoljub PRCAC** imao je ovlaštenja da mijenja uslove zatocjenja koji su vladali u logorima. Imao je ovlaštenja da kontroliše ponašanje stražara u logoru, kao i da spriječi ili kontroliše ponašanje svih posjetilaca logora. Imao je ovlaštenja da određuje dnevni režim zatvorenika i da im odobri veću slobodu i prava unutar logora, uključujući pristup pitkoj vodi, razumne životne uslove i higijenske standarde, te kontakt sa porodicom ili prijateljima kako bi mogli da dobiju odjecu, higijenske potrepštine, hranu i lijekove. Osim toga, kao policajac u aktivnoj službi, **Dragoljub PRCAC** imao je nezavisno od ovoga dužnost da sprovodi zakone koji važe na teritoriji Bosne i Hercegovine i da štiti živote i imovinu civila.

30. **Milojica KOS** i **Mlado RADIC** podsticali su, pocinili ili na drugi način pomagali i podržavali progone bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u području Prijedora, na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, kao i cinjenje drugih zlocina za koje se terete u ovoj optužnici, i to direktnim učešćem u raznim zlocinima kao i svojim podsticanjem, odobravanjem, ohrabrivanjem, pristankom i pomoci u stvaranju i održavanju uslova u logoru i stalnom cinjenju zlocina opisanih u paragrafu 25 nad zatvorenicima u logoru Omarska, uključujući i one čija su imena navedena u priložima B i C.

31. Kao vode smjene u logoru Omarska, **Milojica KOS** i **Mlado RADIC** imali su ovlaštenja da mijenjaju uslove zatocjenja koji su vladali u logorima dok su oni bili na dužnosti. Imali su ovlaštenja da kontrolišu ponašanje stražara raspoređenih u njihove smjene, kao i da spriječe ili kontrolišu ponašanje svih posjetilaca logora. Imali su ovlaštenja da zatvorenicima odobre veću slobodu i prava unutar logora, uključujući pristup pitkoj vodi, razumne životne uslove i higijenske standarde, te

kontakt sa porodicom ili prijateljima kako bi mogli da dobiju odjecu, higijenske potrepštine, hranu i lijekove. Osim toga, kao policajci, **Milojica KOS** i **Mlado RADIC** imali su nezavisno od ovoga dužnost da sprovode zakone koji važe na teritoriji Bosne i Hercegovine i da štite živote i imovinu civila.

32. **Zoran ŽIGIC** podsticao je, pocinio ili na drugi nacin pomagao i podržavao progone bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u podrucju Prijedora, ukljucujuci i one navedene u prilogu D, na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, kao i cinjenje drugih zlocina za koje se tereti u ovoj optužnici, i to direktnim i stalnim ucešcem u raznim zlocinima kao i svojim podsticanjem, odobravanjem, ohrabivanjem, pristankom i pomoci u stvaranju i održavanju uslova u logoru i stalnom cinjenju zlocina, opisanih u paragrafu 25.

33. Osim toga, od 24. maja 1992. do 30. augusta 1992., **Miroslav KVOCKA**, **Dragoljub PRCAC**, **Milojica KOS** i **Mlado RADIC** znali su ili su imali razloga da znaju da se njima podredena lica u logoru Omarska pripremaju da ucestvuju u progonu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u prijedorskom kraju, ukljucujuci i lica cija su imena navedena u prilogu A, na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, ili da su to vec ucinili, a oni nisu preduzeli potrebne i razumne mjere da bi spriječili takva djela ili kaznili pocinioce.

Svojim ucešcem u navedenim djelima i propustima, **Miroslav KVOCKA**, **Dragoljub PRCAC**, **Milojica KOS**, **Mlado RADIC** i **Zoran ŽIGIC** pocinili su:

Tacka 1: progone na politickoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjive prema članovima 5(h) i 7(1) Statuta Međunarodnog suda;

Tacka 2: necovjечna djela, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjiva prema članovima 5(i) i 7(1) Statuta Međunarodnog suda;

Tacka 3: povrede licnog dostojanstva, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predviđene članom 3(1)(c) Ženevskih konvencija iz 1949. godine i kažnjive prema članovima 3 i 7(1) Statuta Međunarodnog suda.

Pored toga, **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS** i **Mlado RADIC** krivичno su odgovorni za zločine navedene u **tackama 1 do 3** u skladu sa članom 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TACKE 4 i 5 (UBISTVO)

34. Između 24. maja 1992. i 30. augusta 1992., **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS** i **Mlado RADIC** učestvovali su u ubistvu zatvorenika u logoru Omarska, uključujući i one čija su imena navedena u priložima A-E. U tom periodu, logorski stražari i drugi Srbi kojima je bio dozvoljen pristup u logor Omarska, koji su bili podređeni odgovornosti i kontroli **Miroslava KVOCKE, Dragoljuba PRCACA, Milojice KOSA** i **Mlade RADICA**, ubijali su zatvorenike u logoru Omarska, podvrgavali ih mučenju i batinama što je često završavalo

smrcu, i/ili držali zatvorenike u neljudskim uslovima što je imalo za posljedicu njihovo fizicko onesposobljavanje ili smrt.

35. **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS i Mlado RADIC** podsticali su, pocinili ili na drugi nacin pomagali i podržavali ubistvo zatvorenika, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, i to svojim odobravanjem, ohrabrivanjem, pristankom i pomoci, a u nekim slucajevima i neposrednim ucešcem u djelima koja su opisana u ranijem tekstu i u prilogima A-E.

36. Pored toga, izmedu 24. maja 1992. i 30. augusta 1992, **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS i Mlado RADIC** znali su ili su mogli da znaju da se njima podredena lica u logoru Omarska pripremaju da ucestvuju u ubistvima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i ne-Srba zatvorenih u logoru Omarska, ili da su to vec ucinili, a oni nisu preduzeli potrebne i razumne mjere kako bi takva djela spriječili ili kaznili pocinioce.

Svojim ucestvovanjem u djelima ili propustima opisanim u gornjim paragrafima, optuženi **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS i Mlado RADIC** pocinili su:

Tacka 4: ubistvo, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjivo prema clanovima 5(a) i 7(1) i 7(3) Statuta Medunarodnog suda; i,

Tacka 5: ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predvideno clanom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz

1949. godine i kažnjivo prema članovima 3 i 7(1) i 7(3) Statuta
Medunarodnog suda.

TACKE 6 i 7
(UBISTVO)

37. Između 24. maja 1992. i 30. augusta 1992. godine, **Zoran ŽIGIC** je, sam ili sa drugima, ulazio u logore Omarska i Keraterm i neposredno učestvovao u ubistvima zatvorenika, uključujući:

a. Krajem juna 1992. u logoru Keraterm, **Zoran ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, teško su tukli grupu zatvorenika, uključujući i Emsuda Bahonjica i zatvorenika po imenu Sead Jusufagic s nadimkom Car, što je potrajalo nekoliko dana. Bahonjic i Car su narocito bili podvrgnuti teškom premlaćivanju i raznim degradirajućim i ponižavajućim i/ili bolnim radnjama, kao što je ležanje na krhotinama od stakla, uzastopno skakanje sa kamiona i tjeranje na *fellatio* sa drugim zatvorenikom. Bahonjic i Car izdahnuili su poslije nekoliko dana od posljedica povreda zadobijenih prilikom batinanja.

b. Sredinom jula 1992. godine u logoru Keraterm, **Zoran ŽIGIC** je, zajedno sa stražarima u logoru među kojima je bio Predrag Banovic i drugima, brutalno premlatio mnogo zatvorenika, uključujući Jasmina Izeirija, “Špiju” Mešica i Dragu Tokmadžica u prostoru ispred soba u kojima su bili zatoceni. Jasmin Izeiri, “Špija” Mešic i Drago Tokmadžic podlegli su povredama zadobijenim prilikom tog batinanja.

c. U toku juna 1992. **Zoran ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, brutalno su i nasmrtno pretukli Becira Medunjanina u “bijeloj kući” u logoru Omarska. Batinanje je trajalo dva dana.

d. Oko 20. jula 1992. godine, bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugi muškarci ne-Srbi iz dijela prijedorske opštine zvanog Brdo, koji obuhvata sela Hambarine, Carakovo, Rakovcani, Bišcani i Rizvanovici, dovedeni su u logor Keraterm i zatvoreni u prostoriju br. 3. U toku večeri 24. jula 1992. godine, pripadnici srpskih snaga, uključujući **Zorana ŽIGICA**, pucali su na prostoriju br. 3 iz mitraljeza, što je imalo za posljedicu smrt većine zatvorenika u toj prostoriji.

Svojim učešćem u gore navedenim djelima, **Zoran ŽIGIC** je počinio:

Tacka 6: ubistvo, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjivo prema članovima 5(a) i 7(1) Statuta Međunarodnog suda; i,

Tacka 7: ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predviđeno članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. i kažnjivo prema članovima 3 i 7(1) Statuta Međunarodnog suda.

TACKE 8 do 10

(MUCENJE I OKRUTNO POSTUPANJE)

38. Između 24. maja 1992. i 30. augusta 1992. godine, **Miroslav KVOCKA**, **Dragoljub PRCAC**, **Milojica KOS** i **Mlado RADIC** učestvovali su u mučenju i premlaćivanju bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatvorenih u logoru Omarska, uključujući zatvorenike čija su imena navedena u prilogima A-E. U tom vremenskom periodu, zatvorenici u logoru Omarska svakodnevno su

podvrgavani mučenjima i/ili teškom premlaćivanju. Mnogi zatvorenici dobijali su batine od trenutka ulaska u logor do kraja zatoceništva. Logorski stražari i druga lica koja su dolazila u logor koristili su najrazlicitija oružja i sprave prilikom mučenja i/ili batinanja. Mnogi zatvorenici su u više navrata mučeni i/ili premlaćivani.

39. **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS i Mlado RADIC** podsticali su, pocinili ili na drugi način pomagali i podržavali mučenje i premlaćivanje zatvorenika bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, i to svojim odobravanjem, ohrabrivanjem, pristankom i pomoći, a u nekim slučajevima i direktnim učešćem u djelima koja su opisana u ranijem tekstu i u priložima A-E.

40. Pored toga, u vremenskom periodu koji je relevantan za ovu optužnicu, **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS i Mlado RADIC** znali su ili su imali razloga da znaju da se njima podređena lica u logoru Omarska pripremaju da učestvuju u mučenju i/ili premlaćivanju bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba zatvorenih u logoru Omarska, ili da su to već učinili, a oni nisu preduzeli potrebne i razumne mjere kako bi takva djela spriječili ili kaznili pocinioce.

Svojim učešćem u gorepomenutim djelima ili propustima, **Miroslav KVOCKA, Dragoljub PRCAC, Milojica KOS i Mlado RADIC** pocinili su:

Tacka 8: mučenje, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjivo prema članovima 5(f) i 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda;

Tacka 9: mucenje, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predvideno clanom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine i kažnjivo prema clanovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tacka 10: okrutno postupanje, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predvideno clanom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine i kažnjivo prema clanovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TACKE 11 do 13
(MUCENJE I OKRUTNO POSTUPANJE)

41. Između 24. maja 1992. i 30. augusta 1992. godine, **Zoran ŽIGIC** i drugi učestvovali su u mučenju i/ili premlaćivanju zatvorenika bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, uključujući:

a. U toku prve polovine juna 1992., u logoru Keraterm, **ZORAN ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, brutalno su pretukli i posjekli Fajzu Mujkanovića;

b. Između 1. i 7. juna 1992., u logoru Keraterm, **Zoran ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, brutalno su pretukli Senahida Cirkica;

c. Između 5. i 15. juna 1992., u logoru Omarska, **Zoran ŽIGIC** i drugi, uključujući i Dušana Kneževica, teško su pretukli Emira

Beganovica, Rezaka Hukanovica, Asefa Kapetanovica i Šefika Terzica;

d. Između 14. juna 1992. i 5. augusta 1992., u logoru Keraterm, **Zoran ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, premlatili su Fikreta Alica;

e. Između 20. i 25. juna 1992., u logoru Keraterm, **Zoran ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, brutalno su premlatili grupu zatvorenika u prostoriji br. 3, među kojima je bio Faudin Hrustic;

f. Između 22. i 27. juna 1992., u logoru Keraterm, **Zoran ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, brutalno su premlatili grupu zatvorenika zatocenih u prostoriji br. 2, među kojima je bio Redžep Grabic; i

g. Između 27. maja 1992. i 5. augusta 1992., u logoru Keraterm, **Zoran ŽIGIC** i drugi, među kojima je bio i Dušan Knežević, brutalno su premlatili Jasmina Ramadanovica, zvanog "Sengin";

h. Između 26. maja 1992. i 30. augusta 1992., u logoru Trnopolje, **Zoran ŽIGIC** premlatio je Hasana Karabašica.

Svojim učešćem u gorepomenutim djelima, **Zoran ŽIGIC** počinio je:

Tacka 11: mucenje, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjivo prema članovima 5(f) i 7(1) Statuta Međunarodnog suda;

Tacka 12: mucenje, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predvideno clanom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine i kažnjivo prema clanovima 3 i 7(1) Statuta Međunarodnog suda.

Tacka 13: okrutno postupanje, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predvideno clanom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine i kažnjivo prema clanovima 3 i 7(1) Statuta Međunarodnog suda.

TACKE 14 DO 17
(SILOVANJE, MUCENJE i
POVREDE LICNOG DOSTOJANSTVA)

42. Između 24. maja 1992. i 30. augusta 1992. godine, **Mlado RADIC** je u logoru Omarska silovao i seksualno zlostavljao zatvorenice, što uključuje silovanje svjedokinje A u pet navrata tokom juna i jula 1992., silovanje svjedokinje K jednom prilikom sredinom jula, seksualno zlostavljanje svjedokinje E između 22. juna 1992. i 26. juna 1992., seksualno zlostavljanje svjedokinje F između 1. juna 1992. i 3. augusta 1992., seksualno zlostavljanje svjedokinje J u više navrata između 9. juna 1992. i 3. augusta 1992. i seksualno zlostavljanje svjedokinje L između 22. juna 1992. i 3. augusta 1992.

Tim djelima **Mlado RADIC** počinio je:

Tacka 14: mucenje, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjivo prema članovima 5(f) i 7(1) Statuta Međunarodnog suda;

Tacka 15: silovanje, **ZLOCIN PROTIV COVJECNOSTI**, kažnjivo prema članovima 5(g) i 7(1) Statuta Međunarodnog suda;

Tacka 16: mucenje, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predviđeno članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine i kažnjivo prema članovima 3 i 7(1) Statuta Međunarodnog suda.

Tacka 17: povrede ličnog dostojanstva, **KRŠENJE ZAKONA I OBICAJA RATOVANJA**, predviđene članom 3(1)(c) Ženevskih konvencija iz 1949. godine i kažnjive prema članovima 3 i 7(1) Statuta Međunarodnog suda.

/potpis na originalu/

Graham Blewitt

Zamjenik tužioca

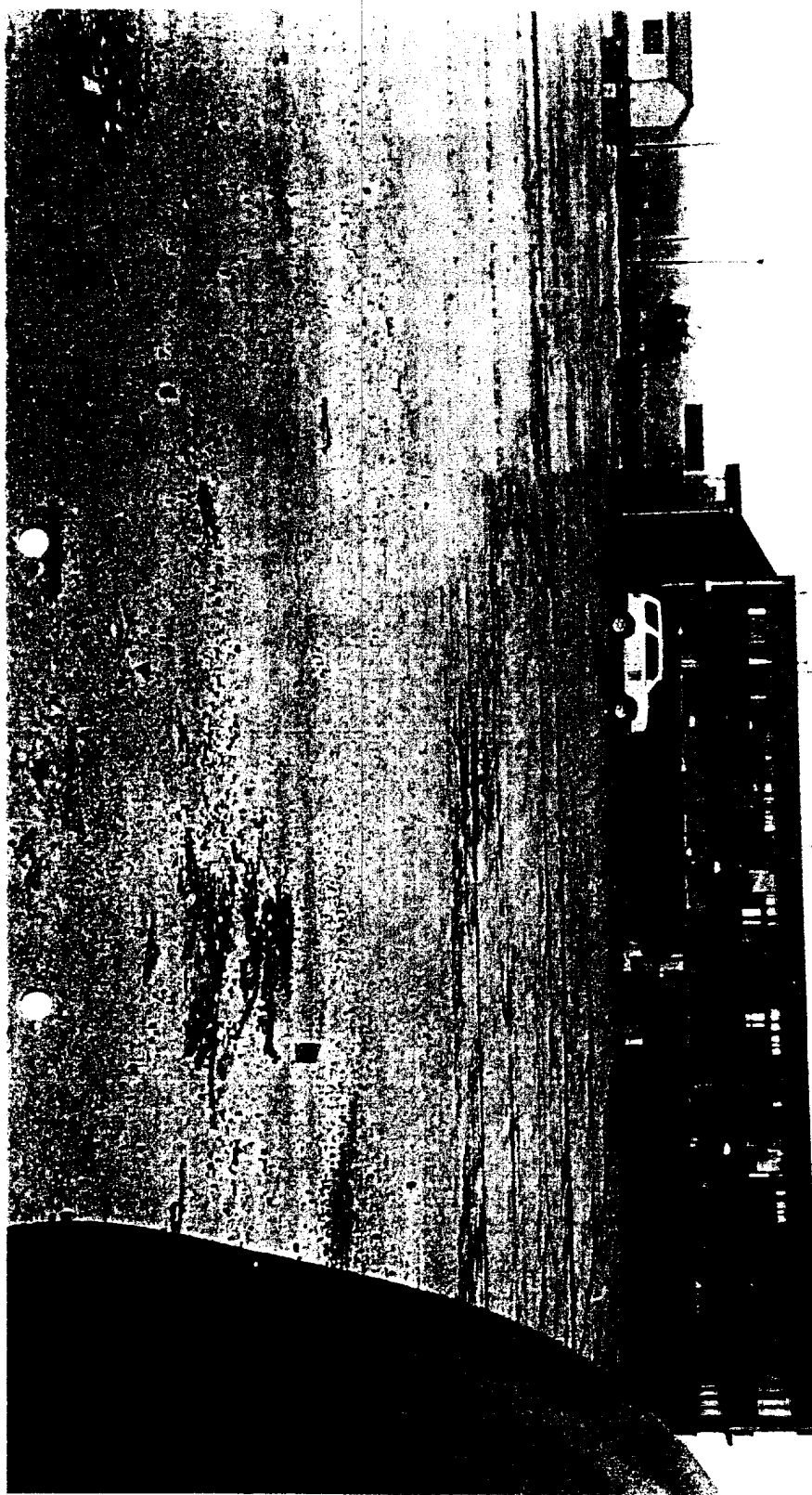
Dana 21. augusta 2000.

Hag, Holandija

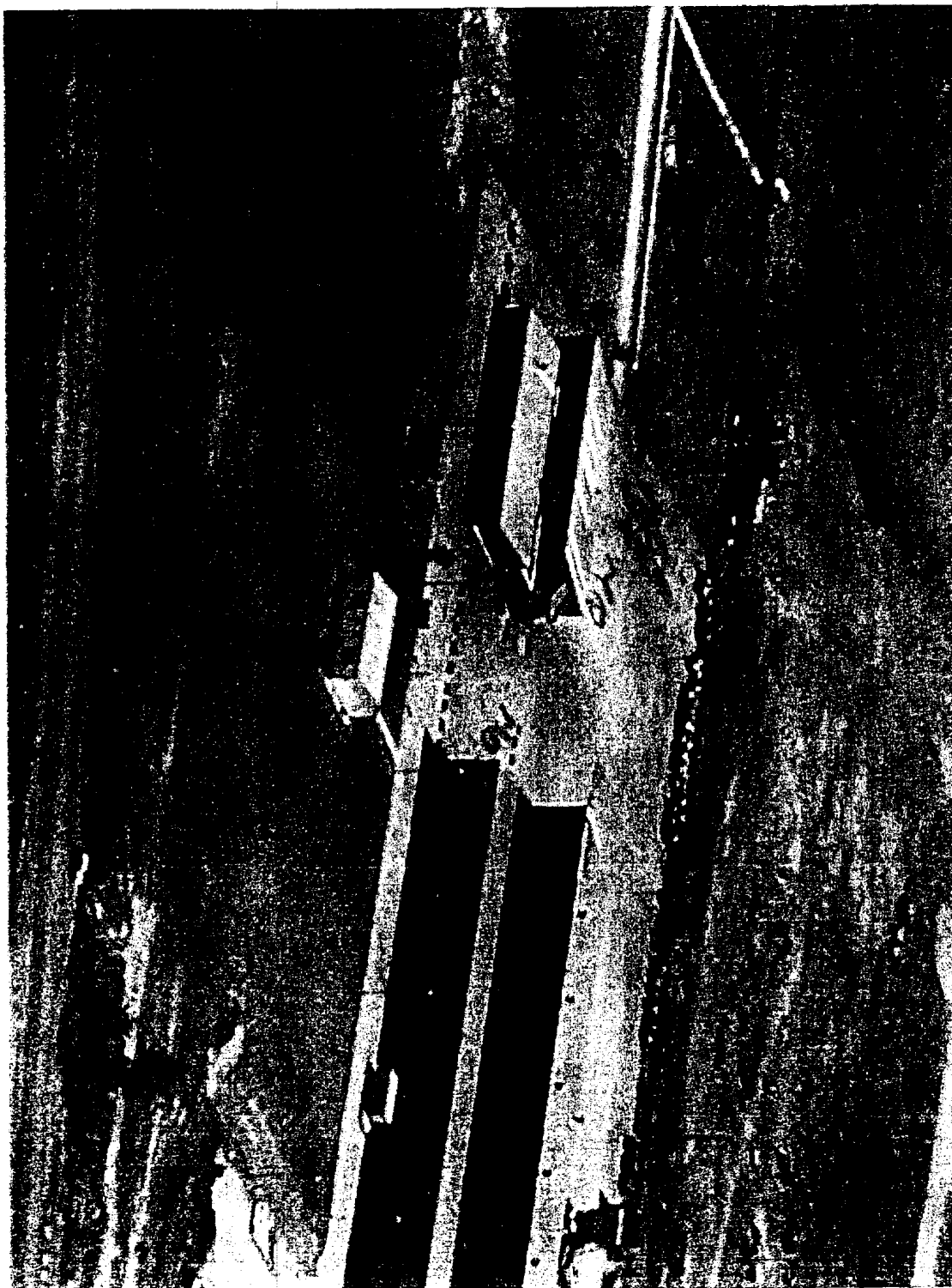

2. Snimak logora Omarska koji prikazuje upravnu zgradu i bijelu kucu

3. Zracni snimak logora Omarska koji prikazuje (s lijeva na desno):

upravnu zgradu, bijelu kucu i hangar

4. Snimak zatocenika u logoru Trnopolje (dokazni predmet P3/172D)

3/199 D